

**ANAVATAN PARTİSİ DÖNEMİ EĞİTİM
POLİTİKALARI**

Tuba ÇELEBİ

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

2019

(Her hakkı saklıdır)

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

ANAVATAN PARTİSİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARI
(Anavatan Party Education Policies)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba ÇELEBİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Elif AKTAŞ

Erzurum
Ekim, 2019

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Tuba ÇELEBİ tarafından hazırlanan “Anavatan Partisi Dönemi Eğitim Politikaları” başlıklı çalışması 11/10/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tarih Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ÖZDEMİR

Atatürk Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Elif AKTAŞ

Atatürk Üniversitesi

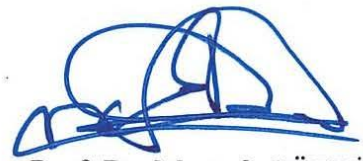
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Hasan ASLAN

Kafkas Üniversitesi

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

02 Aralık 2019

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

Y.

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Anavatan Partisi Dönemi Eğitim Politikaları” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

11/ 10/ 2019

Tuba ÇELEBİ

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimimin tüm aşamalarında, tez konusunun belirlenmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen süreçte yanımda olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Elif AKTAŞ'a, çalışma boyunca bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen kıymetli hocalarım Prof. Dr. Betül ASLAN ve Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ÖZDEMİR'e, önerileriyle ufkumu açan hocam Dr. Öğr. Üyesi Hasan ASLAN'a teşekkürü borç bilirim. Öğrenim hayatım boyunca benden maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyerek her zaman desteklerini hissettiren aileme minnettarım.

Tuba ÇELEBİ

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ANAVATAN PARTİSİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARI

Tuba ÇELEBİ

Ekim 2019, 190 sayfa

Amaç: Bu araştırmanın amacı, 1983-1999 yılları arasında iktidarda bulunan Anavatan Partisi Hükûmetlerinin eğitimle ilgili aldıkları ve almak istedikleri kararların Türk millî eğitimine yansımalarını ortaya koymaktır. Bu nedenle döneme ait kararların, uygulamaların ve bunların yansımalarının analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Yöntem: Bu çalışma nitel bir çalışma olup tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Analitik çözümleme ile “Nasıl?” ve “Neden?” sorularına cevap verilmeye çalışılmıştır.

Bulgular: Çalışmada Anavatan Partisi’nin eğitim politikaları kronolojik bir şekilde ele alınmıştır. Partinin iktidarda bulunduğu 1983-1999 yılları arasındaki eğitim politikaları ve bu doğrultudaki faaliyetleri parti programları, seçim beyannameleri, gazeteler, meclis tutanakları, tebliğler dergisi gibi birinci elden kaynaklar ve konu ile ilgili tezler, kitaplar, makaleler gibi yardımcı kaynaklar esas alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgularda Partinin, eğitimin bütün kademelerinde yasal ve yapısal değişikliklere gittiği görülmüştür.

Sonuç: 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’nden sonraki geçiş sürecinde iktidara gelen ve uzun bir süre yönetimde kalan Anavatan Partisi döneminde eğitimin en alt kademesi olan okul öncesinden en üst kademesi olan yükseköğretime kadar birçok karar alınmış, yeni uygulamalara gidilmiştir. Bu süreçte dönemin şartlarına ve ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Partinin eğitim alanındaki hedeflerine ise kısmen ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anavatan Partisi, Eğitim, Türk millî eğitimi.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

ANAVATAN PARTY EDUCATION POLICIES

Tuba ÇELEBİ

July 2019, 190 pages

Objective: The objective of the present study is to reveal the reflections of the decisions related to the education the Governments of the Anavatan Party ruling between 1983 and 1999 took or wanted to take on Turkish national education. The study, therefore, seeks to analyse the decisions, practices and their reflections in that period.

Method: This is a qualitative study where historical research method was used. Through the analytical research methodology, the questions of “How?” and “Why?” tried to be answered.

Findings: In this study, the educational policies of the Anavatan Party were discussed chronologically. The educational policies and the activities of the Party in convenience with its policies during its rule between 1983 and 1999, were analyzed based on the primary sources such as party programs, election declarations, newspapers, parliamentary minutes, communiqués and secondary sources such as thesis, books and papers. It was stated from the findings that the Party tried to make some legal and structural changes at all levels of education.

Results: During the Anavatan Party governments which came into power in the transition period after the September 12 1980 military coup and ruled Turkey for a long time, several decisions were taken and some new practices tried to be applied at all levels of education from the preschool the lowest level to higher education, the highest level of education. In the mentioned process, regulations tried to be set to meet needs of the period in convenience with the conditions of the same period. The Party's educational goals were achieved partly.

Keywords: Anavatan Party, Education, Turkish national education

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
Giriş.....	1
Araştırmanın Konusu	1
Araştırmanın Amacı.....	1
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	2
Araştırmanın Sınırlılıkları	2
Varsayımlar	2
Terim ve Tanımlar.....	2
İKİNCİ BÖLÜM	4
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	4
Araştırılan Konu ile İlgili Kuramsal Çerçeve	4
Türkiye’de eğitim ve Türk millî eğitim sistemi.	4
Anavatan Partisi’nin kuruluşundan önce Türkiye’nin genel durumu.	6
24 Ocak kararları.....	7
Darbeden demokrasiye geçiş.....	8
1982 anayasası.	10
Anavatan Partisinin kuruluşu.	13
Anavatan Partisinin ideolojisi.	14
Demokrasiye dönüş sürecinde kurulan siyasi partiler.....	15
Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP).....	16
Halkçı Parti (HP).....	16
Büyük Türkiye Partisi (BTP).	17
Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP).	17
Doğru Yol Partisi (DYP).....	18

Anavatan Partisinin programı.	18
Anavatan Partisinin 1983 seçim beyannamesi.	20
1983 genel seçimleri.	20
Anavatan Partisinin 1984 seçim beyannamesi.	22
1984 yerel seçimleri.	22
1986 Milletvekili ara seçimleri ve siyasi yasakların kaldırılması referandumu	24
Anavatan Partisinin 1987 seçim beyannamesi.	25
1987 genel seçimleri ve 46. hükûmet dönemi.	26
1989 yerel seçimleri	27
Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı olması.	28
Anavatan Partisinin 1991 seçim beyannamesi	30
1991 genel seçimleri ve 48. hükûmet dönemi.	30
1995 genel seçimleri ve 53. koalisyon hükûmeti.	32
55. Koalisyon hükûmeti (ANAP-DSP-DTP).	35
İlgili Araştırmalar	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	40
Yöntem	40
Araştırma Modeli	41
Evren ve Örneklem	41
Araştırmanın Veri Kaynakları	41
Veri Toplama Teknikleri	42
Araştırmacının Rolü	42
Araştırma Verilerinin Analizi	43
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	44
Bulgular	44
Anavatan Partisi Döneminde Millî Eğitim Bakanlığı ve Faaliyetleri	44
Anavatan Partisi dönemi eğitim hedefleri	48
Anavatan Partisinin eğitime yönelik amaçları.	48
Anavatan Partisi dönemi kalkınma planlarında eğitim hedefleri.	50
Anavatan Partisi dönemi millî eğitim şûraları.	56
Anavatan Partisi Döneminde Millî Eğitim Bakanları ve Faaliyetleri	60
Mehmet Vehbi Dinçerler (14 Aralık 1983-13 Eylül 1985).	60
Metin Emiroğlu (13 Eylül 1985-21 Aralık 1987).	64
Hasan Celal Güzel (21 Aralık 1987-31 Mart 1989).	67
Avni Akyol (31 Mart 1989-20 Kasım 1991).	69

Turhan Tayan (5 Ekim 1995-29 Haziran 1996).....	72
Hikmet Uluğbay (30 Haziran 1997-11 Ocak 1999).....	75
1983-1999 yılları arasında eğitime genel bir bakış.	79
Anavatan Partisi Dönemi Eğitim Faaliyetleri	83
Okul öncesi eğitimi	83
İlköğretim eğitimi.....	89
1983-1999 yılları arasında ilköğretim eğitimi.....	92
Açık ilköğretim okulu uygulaması.....	100
Sekiz yıllık zorunlu eğitim.	101
Sekiz yıllık zorunlu eğitimin ders programlarına yansımaları.....	107
Ortaöğretim eğitimi.....	109
1983-1991 yılları arasında ortaöğretim eğitimi.....	112
Lise mezunlarına meslek edindirme projesi (LİMME).....	123
1991-1999 yılları arasında ortaöğretim eğitimi.....	124
Yükseköğretim eğitimi.....	127
1983-1999 yılları arasında yükseköğretim eğitimi.	129
Yaygın eğitim.....	145
Yaygın eğitimle ilgili kavramlar.	146
Yaygın eğitimle ilgili kuruluşlar.	146
Yaygın eğitimin tarihsel gelişimi.	147
Çıracılık ve yaygın eğitim genel müdürlüğü.....	149
Yaygın eğitim türleri.	149
Yaygın eğitimin amaçları.	150
1983-1999 yılları arasında yaygın eğitim.	151
Yaygın eğitimin sorunları ve öneriler.	158
BEŞİNCİ BÖLÜM	160
Tartışma ve Sonuç	160
Öneriler.....	164
KAYNAKLAR.....	166
ÖZGEÇMİŞ.....	179

KISALTMALAR DİZİNİ

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AML	: Anadolu Meslek Liseleri
ANAP	: Anavatan Partisi
AOBP	: Ağırlıklı Orta Öğretim Başarı Puanı
AP	: Adalet Partisi
ATL	: Anadolu Teknik Liseleri
BTSP	: Bilgi Teknolojileri Sertifika Programı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇEM	: Çıraklık Eğitim Merkezi
DYP	: Doğru Yol Partisi
DTP	: Demokrat Türkiye Partisi
EARGED	: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi
HP	: Halkçı Parti
IDEA	: İnternet'e Dayalı Asenkron Eğitim
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
LİMME	: Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Kursları
METK	: Millî Eğitim Temel Kanunu
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
MTÖ	: Mesleki ve Teknik Öğretim
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TED	: Türkiye Eğitim Derneği
TEP	: Temel Eğitim Programı
TEYBO	: Temel Eğitim Yatılı Bölge Okulları
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu
YMEP	: Yaygın Mesleki Eğitim Projesi

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Araştırmanın Konusu

Türkiye’de 1970’li yılların sonlarında yaşanan olaylar ülkenin her alanında olduğu gibi eğitimi de etkilemiş, lise düzeyi okullara kadar etkisini gösteren anarşi olayları, üniversitelerdeki gruplaşma ve karşıtlıklar eğitimi olumsuz etkilemiş ve eğitim kurumları işleyemez hâle gelmiştir. 12 Eylül 1980’de gerçekleşen askerî darbe ile askerler üç yıl boyunca ülke yönetimine hâkim olmuştur. Bu süreçte eğitim alanında da çeşitli kararlar alınmış ve birtakım yapılanmalara gidilmiştir. 1982 Anayasası’nda eğitime dair hükümler belirlenirken YÖK’ün kurulması ile de üniversitelerin yönetimi tek çatı altında toplanmıştır.

1983 yılında yapılan genel seçimlerden Anavatan Partisinin galip çıkmasıyla ülkede ANAP iktidarı başlamıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise tek parti iktidarı dönemi sona ermiş ve koalisyon hükûmetleri dönemi yaşanmıştır. Gerek Anavatan Partisinin iktidar olduğu dönemde gerekse koalisyon hükûmetleri döneminde yönetimin üzerine eğildiği başat konulardan biri de eğitim olmuştur. Bu nedenle bahsi geçen hükûmetler, eğitim politikalarında sürekli olarak yenilikler yapma yoluna gitmişlerdir.

8 yıllık zorunlu eğitim uygulaması, Anavatan Partisi döneminde ülkenin en tartışmalı konularından birisi olmuş, yatılı bölge okullarının açılması, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesinin açılması ve yükseköğretimdeki önemli değişikliklerden bazıları da yine bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle araştırmada Anavatan Partisinin iktidarda olduğu 1983-1999 yılları arasında okul öncesinden yükseköğretime kadar olan eğitim kademelerinde nasıl bir politika uygulandığı konusu üzerinde durulmuş, uygulanan eğitim politikalarının etki ve sonuçları araştırılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 1983-1999 yılları arasında iktidarda bulunan Anavatan Partisinin eğitim politikalarını ve bu politikaların Türk millî eğitimine yansımalarını ortaya koymaktır. Bu nedenle döneme ait kararların, uygulamaların ve bunların yansımalarının analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Çalışmada ele alınan Anavatan Partisi dönemi, askerî darbe sonrası demokratik yönetime geçiş süreci olması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Bu dönemdeki uygulamaların eğitime de yansımaları kaçınılmazdır. Bu sebeple dönemin eğitim politikalarının ve bu konuda alınan kararların incelenmesi dönemin eğitim anlayışını da daha anlaşılır kılmaktadır.

Anavatan Partisi iktidarından sonra kurulan koalisyon hükûmetleri dönemlerinde de eğitim ile ilgili önemli tartışmalar yaşanmış, 8 yıllık zorunlu eğitim gibi çeşitli kararlar alınarak uygulamaya konulmuştur. Okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar eğitimin bütün kademelerinde yapılan değişiklikler, sadece eğitim sistemini değil aynı zamanda dönemin toplumsal yapısını da etkilemiştir. Bu nedenle Anavatan Partisi iktidarı yanında koalisyon hükûmetleri dönemi de eğitim açısından incelenmesi gereken önemli bir dönemdir. Modern tarih yazıcılığının geldiği noktaya bakıldığında ise tarihi araştırmaların oldukça tercih edilen çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu açıdan Anavatan Partisi ve eğitim ilişkisini ele alan bu çalışma ile alandaki bir eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, 1983-1999 yılları ile,

ulaşılabilir kaynaklar ile,

Anavatan Partisinin iktidarda olduğu dönemde muhalefet partileriyle ilişkisi ile,

eğitimde yaşanan gelişmeler ile sınırlıdır.

Varsayımlar

Çalışmada yararlanılan kaynaklar makaleler, dergiler, kitaplar, hatıralar, TBMM tutanakları, millî eğitim şûra kararları, kalkınma planları, gazeteler ve Anavatan Partisinin eğitim ile ilgili almış olduğu kararlar ve uygulamaları kapsamaktadır. Çalışmanın araştırma alanı Anavatan Partisinin eğitim politikaları olması bakımından elde edilen veriler üzerinde yapılacak analizlerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır. Bu sebeple analiz için kullanılan verilerin resmî belgelere dayandırılmasına özen gösterilmiştir.

Terim ve Tanımlar

Siyasal parti: Siyasal iktidarı elde etmek amacı ile bir program etrafında toplanmış, sürekli bir örgüte sahip olan kuruluşlardır (Erdoğan, 2008, s. 11).

Eğitim: Kişinin yetenk ve davranışlarının en uygun şekilde geliştirilmesi ya da ona hedeflenen amaçlar doğrultusunda yeni yetenekler, davranışlar ve bilgiler kazandırılmasıdır (Akyüz, 2011, s. 2). Davranışçı yaklaşıma göre kısacası bireye istendik davranışların kazandırılmasıdır.

Öğretim: Kişiye bilgi aktarma işlemidir. Genel ve üst kavram olan eğitime göre sınırlı bir kavramdır (Karayalçın & Yongalık, 2008, ss. 9-14).

Okul öncesi eğitim: İlkokul çağına gelmemiş olan çocuklara verilen eğitimidir (Gül, 2016, s. 228).

İlköğretim: İlköğretim çağına gelmiş olan çocuklara 4 yıl boyunca verilen bir eğitimidir (Gül, 2016, s. 228).

Ortaöğretim: Bu eğitim kademesi ilköğretime dayalıdır. Süresi 4 yıldır. Ayrıca mesleki ve teknik öğretim kurumlarının hepsini kapsar (Gül, 2016, s. 228).

Yaygın eğitim: Örgün eğitimden hiç faydalanmamış olan kişilere veya örgün eğitimi tamamlayamamış kişilere verilen bir eğitim türüdür. Kısaca her yaş grubuna verilebilen bir eğitim türüdür (Aslan, 2012, s. 257; Gül, 2016, s. 228).

Örgün eğitim: Belli bir yaş grubunda olan kişilere millî eğitimin esaslarını dikkate alarak hazırlanmış bir eğitimidir (Aslan, 2012, s. 257).

Halk eğitimi: Örgün eğitimini bitirememiş veya bitirme imkânı olamamış kişilerin ihtiyaçlarına göre verilen bir eğitimidir (Gül, 2016, s. 228).

Hizmet içi eğitim: Bireylere mesleklerine yönelik olarak iş yerlerinde verilen bir eğitimidir (Gül, 2016, s. 228).

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, Anavatan Partisinin kuruluşundan önce Türkiye'nin genel durumu, Anavatan Partisinin kuruluşu ve iktidar yılları, hükûmetler, hükûmet programları, Türk millî eğitim sistemi, Türkiye'de eğitim ve konuyla ilgili araştırmalara dair bilgiler verilmiştir.

Araştırılan Konu ile İlgili Kuramsal Çerçeve

Türkiye'de eğitim ve Türk millî eğitim sistemi.

Eğitim, insanla birlikte anılan ve insanın tüm hayatını kapsayan bir süreçtir. Bu süreç bir yandan insana kendini tanımasında ve varoluşunu gerçekleştirmesinde yardımcı olurken, diğer yandan yaşamış olduğu benlik, aile, toplum ve dünyadaki barışını ve huzurunu etkilemektedir (Töremen, 2011, s. 10). Eğitim ile kişi, toplumun değerlerini kazanır ve içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olur. Böylece taklit ve eğitim ile bir toplumdaki maddi-manevi ürünler bir kuşaktan diğerine aktarılır. Eğitim, kişilerin refahı ve mutlu olmalarında önemli bir paya sahiptir. Öğretim ise kişiye bilgi aktarma işlemidir. Bu bilgi aktarma işlemi, genellikle bir kurumda öğretmenler tarafından araç gereç kullanılarak planlı, düzenli ve teşkilatlı bir şekilde yapılmaktadır (Akyüz, 2011, s. 2). Bu bakımdan öğretim, genel ve daha üst bir kavram olan eğitime göre sınırlıdır.

Eğitimin kişisel, toplumsal ve mesleki olmak üzere üç yönü bulunmaktadır. 1739 sayılı “Millî Eğitim Temel Kanunu (METK)”nda bu konular özellikle belirtilmeye çalışılmıştır. Eğitimin kişisel yönünün birinci amacı, insanın kişiliğini oluşturmak ve geliştirmektir. İnsanları beden, zihin, ruh, duygu ve ahlak bakımlarından sağlıklı bir kişiliğe kavuşturmak, insanlığı sürekli üreten verimli fertler olarak yetiştirmektir. Eğitimin ikinci amacı, insanı toplum ideallerine ve değerlerine uygun bir şekilde eğitmektir. Kişiyi, Atatürk ilkelerine son derece bağlı, Türk milletinin manevi ve kültürel değerlerini benimseyip koruyan, devletine karşı her türlü sorumluluğu yerine getiren yurttaşlar olarak yetiştirmektir. Buna göre Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcısı, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlayacak şekilde hazırlamaktır. Eğitimin üçüncü amacı ise insanları hayata hazırlamak ve toplumun mutluluğuna katkı sağlayacak bir meslek edinmelerini sağlamaktır. Her insanın mal, hizmet ya da fikir üretebilen bir birey olarak bir organizasyon içinde çalışabilmelerine yardımcı olmaktır (Karayalçın & Yongalık, 2008, ss. 9-14).

Türkiye’de eğitim hayatını düzenleyen ilkeler Anayasa’da (2709 sayılı Kanun-18.10.1982) ve Millî Eğitim Temel Kanunu’nda (1739/2842/4306 sayılı Kanun-14.6.1973/16.6.1983/16.08.1997) yer almaktadır. 1982 Anayasası’na göre her fert yaşama hakkına sahiptir. Ayrıca herkesin düşünce ve bilimi öğrenme, dolayısıyla eğitim ve öğrenim hakkı bulunmaktadır. Bu sebeple hiç kimse eğitim-öğretim haklarından mahrum bırakılamaz. Eğitim ve öğretim, devletin gözetimi ve denetimi altında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda yapılır. Eğitim ve öğretim hem devlet hem de özel okullarda yapılmaktadır. İlköğretim, bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır. Özel okulların eğitimle ilgili esasları ise kanunla düzenlenmektedir (Karayalçın & Yongalık, 2008, ss. 9-14).

Türk millî eğitim sistemi, 2 bölümden oluşmaktadır. Bunlar, örgün ve yaygın eğitimidir. Örgün eğitim sırasıyla okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını içinde barındırmaktadır. Okul öncesi eğitim, mecburi ilköğretim yaşına gelmemiş olan çocukları kapsamakta ve zorunlu değil isteğe bağlı bulunmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların beden, zihin ve duygu gelişimini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kurumlar bağımsız anaokulları olarak kurulabilmekte, gerekli görüldüğünde ise ilkokula bağlı ana sınıfları olarak da açılabilir. Okul öncesi eğitimin amaçları dikkate alındığında bu eğitim kademesinin zorunlu olarak düzenlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

1997 yılından önce ilköğretim kademesinde kız ve erkek çocuklar için 5 yıllık ilkokullarda zorunlu eğitim verilmiştir. 1997 yılında çıkarılan yasa ile 8 yıllık zorunlu eğitim uygulaması getirilmiş ve ilkokul ile ortaokullar birleştirilerek ilköğretim adı verilen eğitim kurumları oluşturulmuştur (İlkokul, 1997, s. 5). Buna göre ilköğretim kademesinin öğrenim süresi 8 yıldır ve bu okullarda kesintisiz eğitim yapılmaktadır. Bu eğitimi tamamlayanlara ilköğretim diploması verilmektedir. Böylece ilköğretim kavramı ortaokulu da içine alarak genişlemiş, ortaöğretim kavramı ise sadece lise ve dengi meslek okullarını kapsayan bir kavram olarak daralmıştır. 2012 yılında yapılan düzenleme ile ise “4+4+4” uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulama ile birlikte ilk dört yıl ilkokul, ikinci dört yıl ortaokul ve üçüncü dört yıl da lise olarak belirlenmiştir (İlkokul, 1997, s. 5).

Eğitimin daha üst kademesi ise yükseköğretim kurumlarıdır. Türkiye’de üniversiteler, başlangıçta sınırlı bir gruba eğitim veren yerler olarak görülmesine rağmen Türkiye de dâhil olmak üzere hemen bütün ülkelerde kitle eğitimin gelişmesiyle birlikte toplumun her kesimine ve her yaş grubuna açık kurumlar hâline gelmeye başlamıştır (Küçükcan & Gür, 2009, s. 66).

Yaygın eğitim ise örgün eğitimden hiç faydalanamamış kişilere yönelik bir eğitimidir. Ayrıca örgün eğitimin herhangi bir kademesinde bulunmuş ya da bu kademedan ayrılmış olan vatandaşları eğitmek üzere örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenmiş olan eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır (Karayalçın & Yongalık, 2008, ss. 14-15).

Bir toplumun gelişmişlik ve refah düzeyi, eğitimi ile doğru orantılı olabilir. Türkiye’de özellikle son on yılda eğitime yapılan yatırımlar artmakla beraber, kaynakların kapasiteyi artırmak için yükseköğretime yönlendirilmesi eğitimin temel kademelerine yapılan yatırımın oranını azaltmıştır. Ayrıca, yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamalar ilköğretimdekini yaklaşık 4 katı civarındadır. Bu durum ise fırsat eşitsizliğine neden olmuştur. Türkiye’de toplam eğitim harcamaları içinde özel okullara yönelik harcamaların oranı da çok yüksektir.

Okul öncesi eğitimin zorunlu olmadığı ülkelere bakıldığında sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan çocukların öncelikli eğitimin bu kademesine erişim sağladıkları görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde ülkelerin okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranının mevcut fırsat eşitsizliklerini %70 oranında daha da derinleştirdiği görülmüştür. Türkiye’de de okullaşma oranının %34 olduğu okul öncesi eğitimde sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan illerde bu eğitim kademesine erişimin sınırlı kaldığı bilinmektedir (Polat, 2009, ss. 147-150).

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) araştırmalarına göre Türkiye’de 15 yaşında olan öğrencilerin yaklaşık yarısının sahip olmadığı tespit edilen temel beceriler, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde kazanılmaktadır. Eğitimin bu kademesinde olan çocukların bazılarının ailelerinin ise sosyo-ekonomik durumları ve yaşadıkları yer ile gittikleri okul itibarıyla kaliteli eğitim imkânlarına erişimde eşitsizlikler olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, başarı düzeyi düşük öğrencilerin daha küçük sınıflara ve kaliteli öğretmenlere daha çok ihtiyaç duymasına rağmen Türkiye’de bu eğitim imkânları, başarılı öğrencilere sunulmaktadır (Polat, 2009, ss. 147-150).

Anavatan Partisi’nin kuruluşundan önce Türkiye’nin genel durumu.

1970’li yıllarda dünyada yaşanan ekonomik bunalım sermaye birikiminde sıkıntılar yaşanmasına sebep olmuş, kâr oranlarında düşme yaşanmıştır. Türkiye de bu olumsuz ekonomik şartlardan etkilenmiş, eğitim ve sağlık alanında artan devlet harcamaları, ülke ekonomisini olumsuz etkilemiştir (Erdoğan, 2008, s. 73). Döviz ve enerji üretiminin azlığı gibi nedenler Türkiye’nin ekonomik krize girmesine neden olmuştur. Bu dönemde ayrıca karaborsadan büyük kârlar elde edilmiştir (Belhan, 2005, s. 79). Yaşanan bu olumsuz

gelişmelerle birlikte siyasi partiler kendi aralarında rekabet ortamına girmiş, toplumsal ilişkiler ise karmaşık bir hâle gelmiştir (Oğuz, 2011, s. 91). 1970-80 yılları arasında on iki hükûmet kurulurken bu hükûmetlerin görev süreleri bir yıla dahi ulaşamamıştır. Cumhurbaşkanının aylarca seçilememiş olması siyasal anlamda istikrarsızlığa neden olmuş, kamu bürokrasisi işleyemez hâle gelmiştir (Zencirkıran, 2012, s. 236).

Siyasetçiler yaşanan sorunlara çözüm aramak yerine birbirleriyle uzlaşamaz hale gelmişlerdir. Anarşi ve şiddet olayları her geçen gün artmaya devam etmiştir. Ülkede yaşanan toplumsal ve siyasi gerginlikler ordunun yönetime müdahale etmesi için uygun ortamı hazırlamıştır (Aktaş, 2011, ss. 160-162; Gök, 2008, ss. 47-48). Türk demokrasisi 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi ile kesintiye uğramış ve 3 yıl süren bir askerî yönetim dönemi oluşmuştur.

1980’li yıllarda kentleşme hızla artmış ve Cumhuriyet tarihinde ilk kez kırsal nüfus %5 oranında azalarak kentlerdeki gecekondulaşma oranı yükselmiştir (Demirkanoğlu & Özdemir, 2013, ss. 10-11). Türkiye, 1980 yılından sonra sosyal ve ekonomik anlamda köklü bir değişim sürecine girmiştir. Bu süreçte hem ülke içinde hem de dünyada yaşanan önemli olaylar belirleyici olmuştur. 24 Ocak Kararları ile ekonomik liberalleşme yoluna gidilmiş, ülkede birçok alanda yeniden yapılanma yaşanmıştır (Çapar, 2011, s. 13).

24 Ocak kararları.

Türkiye’de uygulamaya geçen en önemli ekonomi politikalarından biri de Başbakanlık Müsteşarlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı görevlerini yürüten Turgut Özal’ın hazırlamış olduğu 24 Ocak Kararları’dır. Bu kararlarla ekonomide dış rekabete açılmak ve yabancı sermayeyi özendirmek amaçlanmıştır. Ticarete dış satımın artırılması hedeflenmiş, ekonomik alanda devletin tekelinde olan üretim alanlarının yerli ve yabancı sermayeye açılması öngörülmüş, özel kesimde ise sermaye birikiminin özendirilmesi gerektiği belirtilmiş, ithalatın serbestleştirilmesi ve ihracatın kredilerle teşvik edilerek özendirilmesi amaçlanmıştır (Gök, 2008, s. 88).

Türkiye, 24 Ocak Kararları ile uzun süreli bir ekonomi politikası sürdürmüştür. 24 Ocak Kararları ayrıca bir Uluslararası Para Fonu (IMF) politikasıdır ve bu yönüyle Türk ekonomistlerinin bir buluşu değildir. Türkiye bu kararlarla yeni bir neo-liberal ideolojiyi benimsemiştir (Belhan, 2005, ss. 81-85).

Turgut Özal, 24 Ocak Kararları’nı oluştururken ekonomik politikalara yönelerek enflasyonu ve cari işlemleri düşürmeyi hedeflemiştir (Erdoğan, 2008, s. 152). Bu kararlarla devlete ait olan işletmelerin özelleştirilerek elden çıkarılması amaçlanmış, özel işletmelerin

kârlarını maksimize edecek yeni düzenlemelere gidilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda küçük bir azınlığın büyük bir sermaye hacmini kontrol etmesi yönünde tedbirler alınmıştır (Köse, 2010, s. 85).

Darbeden demokrasiye geçiş.

Darbeye giden süreçte yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarsızlıklar, artan anarşi ve şiddet olayları Türkiye’yi adeta bir çıkmaza sürüklemiştir. Bu gelişmeleri gerekçe gösteren Türk Silahlı Kuvvetleri hükûmete el koymuş ve 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi olarak tarihe geçen olay ile demokrasi askıya alınmıştır. Bu darbeye birlikte hükûmet düşürülmüş, parlamentodaki üyelerin dokunulmazlığı kaldırılmış, ülkede sıkıyönetim başlamıştır. 5 üyeden meydana gelen Millî Güvenlik Konseyi (MGK) kurulmuştur. Hükûmet, Bülent Ulusu’nun Başbakanlığında oluşturulmuştur. Bürokrat ve emekli subaylardan oluşan bu kabinenin tek işlevi MGK’ya tavsiyede bulunmaktır. MGK aynı zamanda oldukça geniş yetkilere sahip olup, gerektiğinde bir bakanı görevden alma yetkisine de haizdir (Toy, 2007, ss. 269-279).

Yedi maddelik “Anayasa Düzeni Hakkında Kanun”un yanında 1981 yılına kadar toplamda 268 kanun yürürlüğe konulmuştur (Köse, 2010, ss. 60-61). Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığının yetkisine dahil edilmiştir. Dernek, sendika ve siyasi partilerin faaliyetlerine son verilmiştir. Grev ve lokavtlar bir süreliğine ertelenerek işçilere %70 civarında avans verilmiş ve işbaşı yaptırılmıştır. Bakanlar Kurulu dağıtıldığı için müsteşarlara bir süreliğine bakanlık yetkisi verilmiştir. Sıkıyönetim Askerî Mahkemeleri kurulmuştur (Belhan, 2005, ss. 27-28-69).

Darbenin gerçekleşmesiyle saklanan Alparslan Türkeş, MGK’nın verdiği bildiriyle 14 Eylül 1980’de saklanmaktan vazgeçerek teslim olmuştur. Alparslan Türkeş ile Necmettin Erbakan, Uzunada’ya; Bülent Ecevit ile Süleyman Demirel ise Hamzakoy’a gönderilmişlerdir. Necmettin Erbakan’ın 1 yıl, Alparslan Türkeş’in ise 4.5 yıl hapis cezası almaları istenilmiştir. Bu dönemde, kamu özgürlüklerine ve temel haklara da kısıtlamalar getirilmiş, idam cezaları uygulamaya konulmuştur. Gözaltı süresi 90 gün olarak düzenlenirken 3 yıldan az süreli olan hapis cezalarında ise temyize başvurma hakkı kaldırılmıştır. 10.000’den fazla kamu personeli görevlerinden alınmıştır. Bu dönemde izinsiz olarak yurtdışına çıkan kişiler ise vatandaşlık haklarını kaybetmişler, mal varlıklarına el konulmuştur.

ABD’nin bu dönemde partilerin kapatılması ve siyasi partilere getirilen yasaklar karşısında tepkisiz kaldığı görülmektedir. Avrupa Konseyi ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ise tepkilerini dile getirmişler ve Türkiye’ye yapacakları yardımları keseceklerini

bildirmişlerdir. Darbe sonrası politikacıların bir kısmının yargılanarak mahkûm edilmesi, toplumu politikadan uzaklaştırmış, siyasetçileri ise ürkütmüştür. Her ne kadar demokrasi ve siyaset yaşanılanlardan olumsuz yönde etkilenmiş olsa da 1983 yılında siyasi partiler tekrar kurulmuş ve iktidara yeniden sahip olmuşlardır (Belhan, 2005, ss. 27-28-69).

Anayasanın hazırlanması için çalışmalar yapan Kurucu Meclis, Millî Güvenlik Konseyi (MGK) ve Danışma Meclisi olmak üzere 2 meclisten oluşmaktadır. 160 kişiden oluşan Kurucu Meclis üyelerinin 40'ını MGK seçmiştir. Kalan 120 kişi ise konseyin valiliklerce il merkezlerinden belirlemiş olduğu kişiler arasından seçilmiştir.

Sıkıyönetim mahkemelerinin aldığı idam kararları çok hızlı bir şekilde uygulamaya konulmuş, 1980–1984 yılları arasında 50 kişi idam edilmiştir. Bu kişilerin 18'i sol, 8'i ise sağ görüşlüdür. Kalan 23 kişi de adli suçtan hüküm giymiş kişilerdir. Sıkıyönetim Askerî Mahkemeleri tarafından 517 sanığa idam cezası verilmiş, Askerî Yargıtay ise 124 kişinin idam kararını onaylamıştır. Avrupa Topluluğu (AT) bir süre tavrını belirtmemiş, belirli bir süre gelişmeleri izlemiş fakat MGK'nın aldığı siyasi partileri kapatma kararı, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)'nın 52 yöneticisi için idam kararı vermesi gibi gelişmelerin yaşanması AT ile Türkiye arasındaki ilişkilerin tekrar gözden geçirilmesi kararını doğurmuştur (Gök, 2008, ss. 56-60).

11 Kasım 1980'de Cumhuriyet gazetesi kapatılmıştır. 29 Nisan 1981'de Alparslan Türkeş de dâhil 220 sanık hakkında idam kararı istenmiştir. Daha sonra, Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararıyla MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş beraat etmiştir. MGK, özel güvenlik örgütlerinin kurulmasına ilişkin tasarıyı kabul etmiştir. 24 Temmuz 1981'de laikliğe aykırı hareket etmekten sanık olarak yargılanan ve haklarında 2 ile 36 yıl arasında hapis cezası istenen MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ve 9 arkadaşının duruşmalara tutuksuz olarak katılmaları için tahliyelerine karar verilmiştir. 25 Temmuz'da MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ve yönetim kurulu üyeleri Ahmet Oğuz ve Tahir Büyükkörükçü tahliye edilmişlerdir. 12 Ekim 1981'de Ecevit, dört konuşması nedeniyle yargılanmıştır. 26 Ekim 1981'de Tercüman Gazetesi, Nazlı Ilıcak'ın siyasi partilerin kapatılmasına dair eleştirisi üzerine süresiz olarak kapatılmıştır. 6 Kasım 1981'de Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), MGK tarafından onaylanmıştır. Bu dönemde eğitim ile ilgili olarak İstanbul'da incelemelerde bulunan Millî Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, yaptığı açıklamada “8 yıllık temel eğitim programının pilot bölge seçilen İstanbul, Tekirdağ ve Edirne'de aşamalı olarak uygulanacağını, özel dershanelerden özel okul olarak yararlanmayı düşündüklerini” söylemiştir (Toy, 2007, ss. 269-279).

16 Kasım 1981 tarihinde “Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun” ile tüm siyasi partilerin feshine karar verilmiş, feshedilen bütün siyasi partilerin malları hazineye aktarılmıştır. 1982’de MGK kararı ile eski siyasetçilere siyasi yasaklar getirilmiştir. Siyasal alandaki bu ortam 2 yıl devam etmiş, siyasi partilerin yeniden faaliyet göstermeleri ise 24 Nisan 1983 tarihinde çıkarılan 2820 sayılı “Siyasi Partiler Kanunu” ile gerçekleşmiştir (Oğuz, 2011, ss. 52-53).

7 Temmuz 1983 tarihli Resmî Gazete “Siyasi partiler program ve tüzüklerini tanıtmak ve faaliyetlerini açıklamak maksadıyla basına ilan verebilirler.” ilkesini benimsediğini açıklamış ve bu ilke Konsey kararı ile yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 7 Temmuz 1983, 18100, s. 2). Bu kararla birlikte yeni kurulmuş olan siyasi partilerin siyasal reklam yapmalarına izin verilmiş ve 6 Kasım 1983’te yapılan genel seçimle demokrasi sürecine geri dönmüştür (Tokgöz, 2010, s. 270). Türkiye’de yeniden yapılanma süreci 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlamış ve 1982 Anayasası ile devam etmiştir. 1983’te yapılan seçimlerde Anavatan Partisinin tek başına iktidar olması ile de bu süreç sonlanmıştır (Erdoğan, 2008, s. 75).

1982 anayasası.

29 Haziran 1981’de 2485 sayılı “Kurucu Meclis Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Bu kanuna göre Kurucu Meclis, MGK ve Danışma Meclisinden oluşmaktadır. Danışma Meclisi ise Millî Güvenlik Konseyinin atadığı 160 üyeden meydana gelmektedir. MGK bu üyelerden 120’sini illere tanınan kontenjan dâhilinde valiliklerce kendisine gönderilen üç katı aday arasından belirleyecek, 40 üye ise MGK’ya doğrudan yapılan başvurular arasından seçecektir. Bu durumda meclisin tüm üyeleri, MGK tarafından seçilmiştir. Kurucu Meclisin ilk görevi Anayasayı hazırlamak olup, görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

- Yeni anayasayı hazırlamak ve halkoyuna sunmak,
- Halkoyuna sunulan ve kabul edilen Anayasaya uygun olarak Siyasi Partiler Kanunu’nu ve Seçim Kanunu’nu hazırlamak,
- Yapılacak olan genel seçimlerle TBMM göreve başlayana kadar yasama görevlerini yerine getirmek.

2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkındaki Kanun ile Danışma Meclisinde kabul edilen gerek kanun gerekse yeni anayasa üzerinde son sözü söyleme hakkı yine MGK’ya verilmiştir. Bu konu 25 ve 26. maddelerde açıkça düzenlenmiştir. Buna göre MGK, Danışma Meclisinden gelen kanunları aynen ya da değiştirerek kabul edebilir veya hepsini reddedebilir. MGK, Danışma Meclisince kabul edilerek kendisine gönderilen anayasa metnini de aynen ya da

değiştirerek kabul edip halkoyuna sunabilir. Kısacası, anayasa yapım sürecinde söz söyleme yetkisi, müdahaleyi yapan askerî konseye aittir. Danışma Meclisi ise tam bir danışma organı olarak kurgulanmıştır. Dolayısıyla 1982 Anayasası'na, TSK'nın denetiminde şekillendirilen bir anayasa denilebilir. 1961 Anayasası ile karşılaştırıldığında bu anayasanın hazırlanmasında Temsilciler Meclisi, askerî konsey karşısında anayasaya son şekli verme konusunda eşit bir konumda bulunurken 1982 Anayasası'nın hazırlanma sürecinde ciddi bir vesayet, hatta tek seçicilik, halkoylaması sürecinde ise yine tek taraflılık söz konusudur. Anayasa'nın kabul edilmemesi yönünde propaganda yapılması ise yasaklanmıştır. Sonuç itibarıyla süreçler, söz konusu kanunda belirtilen hususlar takip edilerek yeni anayasa Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı'nın başkanlığındaki Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanmış ve Danışma Meclisi'nde 23 Eylül 1982'de yapılan oylamada 120 kabul, 7 ret ve 12 çekimser oyla kabul edilerek MGK'ya gönderilmiştir. Konsey ise kabul ettiği anayasa taslağını 19 Ekim 1982'de kamuoyuna açıklamıştır. 7 Kasım 1982 tarihinde yapılan halkoylamasında da % 91.37 "evet" oyu ile kabul edilmiştir. Bu süreçte Anayasanın Halkoyuna Sunuluş Kanunu'na konulan bir hüküm ile MGK Başkanı Org. Kenan Evren'in Cumhurbaşkanı olması sağlanmıştır. Böylece 7 Kasım 1982'de yeni anayasaya "evet" diyen Türk seçmeni, aynı zamanda Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlığını da kabul etmiş sayılmıştır. Bu Anayasa ile Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, Yüksek Askerî Şûra kararları ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu denetimi dışında bırakılmıştır. Bu durum 1961 Anayasası'nın gerisinde bir düzenlemedir. 1982 Anayasası, bu yönüyle siyasal katılım açısından pek çok sınırlamayı beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda özellikle sendika, dernek, vakıf gibi sivil toplum örgütlerine siyaset yasağı getirilmiş, siyasi partilerin kadın ve gençlik kolları kurması bile yasaklanmıştır (Günel, 2009, ss. 294-299).

1982 Anayasası'na göre, devlet her şeyin üstündedir ve kutsaldır (Erdoğan, 2008, s. 136). 1982 Anayasası ülkenin yönetim biçimini, hukuk çatısını, devlet birey ilişkilerini, ülkenin geleceğe bakış açısını değiştirmek istemiş, 1961 Anayasası'nın öngördüğü Türkiye dışında, başka bir ülkenin oluşmasını amaçlamıştır (Cemal, 1986, s. 297).

1982 Anayasası'nda "millî güvenlik" kavramının kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca, Anayasada, Millî Güvenlik Kurulunun üyeleri tek tek belirtilmiş, kurula Jandarma Genel Komutanı eklenmiş ve sivil üye sayısının asker sayısını geçmesinin önüne geçilmiştir. 1982 Anayasası daha az katılımcılı bir demokrasiyi benimsemiştir. Bu anayasa, çoğulcu demokrasiyi önemsemeyerek devleti yüceltmiş, devletin çıkarlarını her şeyin üstünde tutmuştur (Erdoğan, 2008, ss. 136-137).

1982 Anayasası hedefleri bakımından demokrasiye geri dönme amacıyla değildir. Aksine daha sağlam ve sağlıklı bir toplumsal düzen kurmak amacını taşımaktadır. 1982 Anayasası'nda her sorun, bir anayasa sorunu olarak görülmüş ve bu sorunlara anayasada bir çözüm aranmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak, Türk anayasaları içinde gerek madde sayısı gerekse de maddelerin içeriği bakımından en uzun olanı 1982 Anayasası olmuştur. Cumhurbaşkanına, anayasa değişikliğini halk oylamasına götürme yetkisinin verilmesi ve 175. madde de değişiklik yapılması, anayasa değiştirme yöntemini karmaşık bir hâle getirdiği için 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'na göre daha katı bir anayasa niteliği kazanmıştır. Tek meclis sistemini benimseyen 1982 Anayasası, hükümetin güvenoyu almasını kolaylaştırırken düşürülmesini zorlaştırmıştır. 1982 Anayasası, hem Cumhurbaşkanına hem de Başbakana 1961 Anayasası'ndan farklı yetkiler ve görevler vermiş, böylece yürütmeyi güçlendirmiştir (Köse, 2010, s. 64).

1982 Anayasası ve kanunları siyasi partilere yaşama şansı vermemiştir. Bu partiler kendilerini ifade edebilecek ortamı daima bulmuşlar fakat MGK tarafından sürekli olarak engellenmişlerdir. Siyasal ortamda yaşanan sınırlamalar siyasetçileri olumsuz etkilemiştir. Bu partileri destekleyen kesim ise devletin verdiği imkânlardan çok az yararlanabilmiştir. Hatta bunlar arasında devlet memuru olanlar dahi zaman içinde görevlerini bırakmak zorunda kalmışlardır (Gökçe, 2016, s. 227).

1982 Anayasası'nın eğitime yönelik hükümlerine bakıldığında ise 24. Maddenin 4. Fıkrasının din eğitimi ile ilgili olup, din eğitimi ve öğretiminin devletin denetimi ve gözetimi altında yapılacağı ibaresinin yer aldığı görülmektedir. Bu madde kapsamındaki içerikler Anayasanın laik olup olmadığı tartışmalarının başlamasına yol açmıştır (Aktaş, 2011, s. 214). 42 ve 61. Maddelerinde ise eğitim konusu; hiç kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri doğrultusunda, devletin gözetimi altında yapılır. İlköğretim bütün vatandaşlar için zorunludur. Ayrıca devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta kademeli okulların esasları kanunla düzenlenir. Maddi imkanları yetersiz olan başarılı öğrencilerin eğitim ihtiyaçları devlet tarafından karşılanır. Okullarda Türkçe'den başka hiçbir dil, öğrencilere okutulamaz, okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim veren okulların uyacağı esaslar kanunla düzenlenir; şeklinde belirtilmiştir (Armağan, 2000, ss. 100-103; Özer, 1996, ss. 195-199, 304). 1982 Anayasası'nın 130, 131 ve 132. Maddelerinde de; üniversiteler, devlet tarafından kanunla kurulur. Üniversiteler ile öğretim üyeleri, devletin varlığı ve bağımsızlığı aleyhinde faaliyette bulunmamak şartı ile serbestçe her türlü bilimsel yayında bulunabilirler. Yükseköğretim kurumlarının öğretimini düzenlemek ve denetlemek amacıyla Yükseköğretim Kurulu kurulur. Kurulun çalışma esasları kanunla düzenlenir.

Emniyet teşkilatı ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı olan yükseköğretim kurumları özel kanunların hükümlerine bağlıdır; ifadeleri yer almıştır (Bingöl, 1993, ss. 251-293).

Anavatan Partisinin kuruluşu.

Türkiye’de 12 Mart Muhtırası’ndan sonra da demokraside sıkıntılı günler yaşanmaya devam etmiştir. Özellikle demokrasi tarihinin darbelerle sürekli kesintiye uğraması ve darbecilerin her defasında bunu Atatürkçülük adına yaptıklarını söylemeleri, o dönemdeki seçkin bakış açısını yansıtmaktadır (Bilge, 2011, s. 53). 1980 Askerî Darbesi’nden sonra siyasi partiler kapatılmış ve siyasi anlamda zorlu bir süreç başlamıştır. Bu süreçte hiçbir siyasi partinin herhangi bir etkinlikte bulunmasına izin verilmemiştir. Siyasi partilerin kurulması konusundaki izin MGK tarafından 1983 yılında çıkarılmış, 6 Ekim 1983 günü yapılan genel seçime Anavatan Partisi (ANAP), Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ve Halkçı Parti (HP) katılabilmektedir. Ülkede yeniden demokratikleşme sürecine geçilmiştir (Tokgöz, 2010, s. 369). 1983 yılında çıkarılan “Siyasi Partiler Kanunu” ile siyasetçilerin parti kurma çalışmalarına başlayabilecekleri bildirilmiştir (Çavuşoğlu, 2010, s. 1).

Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanı Kenan Evren’e yeni bir parti kurmak istediğini bildirmesi üzerine Kenan Evren, Bülent Ulusu başkanlığında bir parti kurduracağını belirtmiş, Turgut Özal’a da onunla birlikte çalışmasını söylemiştir. Turgut Özal’ın yeni bir parti kurma konusundaki isteğini yinelemesi üzerine Kenan Evren, olası bir ret kararını hem iç hem de dış kamuoyunda açıklayamayacağını düşünerek Turgut Özal’ın parti kurmasına izin vermiştir. Turgut Özal bunun üzerine İstanbul’a giderek parti kurma işlemlerini başlatmıştır. Partinin amblemini Mehmet Keçeciler ile beraber arı olarak belirleyen Turgut Özal, partinin kuruluş belgesini ve tüzüğünü 30.05.1983’te İçişleri Bakanlığına, teslim etmiştir. Bu gelişmeler ışığında Turgut Özal, 20 Mayıs 1983’te Anavatan Partisini resmen kurmuştur (Keçeciler, 2014, ss. 84-85). Partinin genel başkanlığı görevini ise kendisi üstlenmiştir. Veysel Atasoy ise partinin ilk Genel Sekreteri olurken Mükerrerem Taşcıoğlu da partinin Genel Merkez Sözcülüğünü yapmıştır.

Kamuoyunda hem özel sektörü hem de devleti iyi tanıyan biri olarak bilinen Özal, mühendislik eğitimi almış ve ekonomide yüksek lisans yapmıştır. Kişisel hayatında ise muhafazakâr eğilimleri ile tanınmaktadır (Günel, 2009, ss. 313-314). Turgut Özal siyasi olarak ise ANAP’ı kurduğu dönemde askerî müdahaleye karşı demokratik bir tavır almamış hatta bu müdahaleyi savunur bir tavır sergilemiştir. Böylece muhalefet adına bu durumu bir koz olarak kullanmıştır (Belhan, 2005, ss. 72-75).

ANAP'ı diğer partilerden ayıran en önemli özellik “*dört eğilimi*” bir arada eritme düşüncesidir. Bu eğilimler; milliyetçi, muhafazakâr, sosyal adaletçi, rekabete dayalı serbest pazar ekonomisi (Köse, 2010, s. 25). Turgut Özal, bu sebeple ANAP'ı kurarken kurucu bulmakta çok zorluk çektiğini belirtmiştir. Her gelenin kurucu olduğunu ve o dönemde başka alternatif olmadığı için bu kişileri mecburen kabul ettiğini söylemiştir. Bu kişiler arasında ise Kazım Aksoy, Mehmet Keçeciler, Abdullah Tenekeci, Vural Arıkan, Mesut Yılmaz gibi isimler vardır (Barlas, 2000, ss. 290-291).

ANAP'ı oluşturan siyasi kadro, yalnız eski Adalet Partisi (AP) değil, aynı zamanda Millî Selamet Partisi (MSP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) kökenli kişilerden de oluşmaktadır (Çavuşoğlu, 2010, s. 23). ANAP'ın kurucuları genellikle özel kesimden, bazıları da siyasi partilerin alt kesimlerinde görevde bulunmuş kişilerdir (Erdoğan, 2008, ss. 144-145).

Mehmet Keçeciler, partinin siyasi tutumu ile ilgili olarak Turgut Özal ile partiyi kurarken ne ilerici muhafazakâr olduklarını ne solcu-sağcı tavır takınmadıklarını, bu sebepten dolayı da partinin selamlama şeklini “*iki elin birleşmesi*” olarak belirlediklerini söylemiştir (Keçeciler, 2014, s. 92).

Anavatan Partisinin ideolojisi.

ANAP'ın felsefesini ve ruhunu anlamak için milliyetçilik, muhafazakârlık, liberalizm ve sosyal adalet anlayışlarına bakmak gerekmektedir.

Milliyetçilik anlayışı: ANAP'ın milliyetçilik anlayışına bakıldığında ırkçılıktan farklı hatta azınlık ve etnik milliyetçiliği benimsemeyen bir anlayış olduğu görülmektedir. Toplumlarda milliyetçi duyguların uzun süre canlı kalmasını ekonomik anlamda güçlü olmaya bağlayarak milliyetçiliği ekonomik anlamda gelişmeye dayalı bir perspektifle ele almıştır. Bu sebeple ANAP, ekonomi ağırlıklı bir milliyetçiliği benimsemiştir. Kısaca ANAP milliyetçiliği ırkçılığı reddeden, millette iyi hizmet vermek amacıyla çağdaşlaşma yolunda Batı'yı yakalamaya çalışan bir ilerlemecilik olarak değerlendirilmektedir (Köse, 2010 ss. 73-77). ANAP, milliyetçiliği aynı zamanda devletin bölünmez bütünlüğü, tarihi ve kültürü ile kaynaştırıcı bir unsur olarak görmüştür. Böylece milliyetçilik savı, ülke çıkarlarını önemseyen bir vatandaşlık projesi olarak ortaya çıkmıştır (Ersoy, 2002, s. 37).

Muhafazakârlık anlayışı: ANAP'a göre muhafazakârlık, çağa uygun olarak örf ve adetlere sahip çıkılması ve çağa uygun bir şekilde yeniden yorumlanmasıdır. ANAP, tutucu olmayan bir muhafazakârlığı benimsemiştir. Zamanla değişerek yeniliklere açık bir parti olması sebebiyle kendisini birçok yeniliğin sahibi olarak görmüştür. Geleneksel değerleri

çağın gerektirdiği ölçülerde korumayı amaçlamıştır. Türkiye’de özellikle İslami çevrenin güçlenmesine ortam hazırlamış, dinî grupları demokrasinin bir gereği olarak görmüştür. Din ve vicdan özgürlüğünün düşünce özgürlüğünden daha önemli olması gerektiğini belirtmiş ve böylece İslami kesimin gelişmesinde etkili olmuştur (Köse, 2010, ss. 73-77). ANAP’ın kurucu kadrosunun büyük bir kısmı, muhafazakâr ve sağcı görüşlere sahip kişilerden oluşmaktadır. Bu sebeple Turgut Özal döneminde siyasi İslam eğilimleri artış göstermiştir (Eştürk, 2006, ss. 101-102).

Liberalizm anlayışı: ANAP’a göre liberalizm, serbest piyasa ve devletin ekonomiye sınırlı olarak müdahale etmesi şeklinde belirtilmiştir. Türkiye’de özellikle 1980’den sonra ekonomik büyüme temel amaç olarak benimsenmiştir. Dolayısıyla ANAP, ekonomik bakımdan güçlü bir Türkiye’nin olması için ekonomik liberalizmi, siyasal liberalizmin temeli olarak görmüştür (Köse, 2010, ss. 73-77).

Sosyal adaletçilik anlayışı: ANAP, sosyal adaletçiliği “orta direk” kavramıyla gerçekleştirmek istemiştir. Ekonomide gerçekleştirilmek istenenlerle orta direğin durumunun iyileştirilmesini amaçlamıştır. Bu kavramla dar gelirli kesimleri kasteden ANAP, orta direğin nüfusun büyük bir kısmını oluşturması bakımından bu kesimin güçlü olmasını istemiştir. Dolayısıyla orta direk temelli sosyal adaletçilikle geniş bir seçmen kesimini etkilemeyi hedeflemiştir (Köse, 2010, ss. 73-77). ANAP, sosyal adalette hedef olarak fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve refahın yaygınlaştırılmasını amaçlamıştır (Resmî Gazete, 25 Aralık 1983, 18262, s. 31).

Demokrasiye dönüş sürecinde kurulan siyasi partiler.

12 Eylül 1980 Askerî Darbesi’nden sonra kapatılan siyasi partilerin yerine yeni siyasi partilerin kurulmasına 1983 yılında MGK tarafından izin verilmiştir (Tokgöz, 2010, ss. 177-178). 24.04.1983 tarihinde 76 sayılı Karar ile MGK tüm siyasi partilerin faaliyetlerini serbest bırakmış fakat 1983 seçimlerinde adaylık, siyasi partiler ve adaylar yönünden, MGK’nın onay vermesi koşuluna bağlanmıştır (Akın, 2010, s. 423). Bu kanuna göre feshedilmiş olan parti, liderlerini savunamayacaktır. Ayrıca yeni kurulan partiler de kapatılmış olan partiler hakkında eleştirici ya da olumlu ifadelerde bulunmayacaklardır (Eştürk, 2006, ss. 39-41). MGK’nın 99 sayılı Kararı’na göre ise 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 8. Maddesi’ne göre siyasi partiler en az 30 kişi ile kurulur ilkesi benimsenmiştir (Resmî Gazete, 24 Nisan 1983, 18027, ss. 5-2). Kanunun geçici dördüncü maddesi ile MGK’ya parti kurucuları üzerinde inceleme yapma yetkisi verilmiştir. Ayrıca Kanunun 6. Maddesi’nde de yapılacak ilk milletvekili genel seçimleri için ön seçim yapılmayacağı ifade edilmiştir. Milletvekili adaylarının ise doğrudan kurucular kurulu üyelerinin en az 2/3 çoğunluğu tarafından tespit edileceği belirtilmiştir.

Böylece MGK'nın incelemeleri ile 30 kurucu üyenin uygun görülerek kuruluşları daha kesinleşmemiş olan partilerin ilk genel seçimleri için aday gösteremeyeceklerine ve seçimlere katılamayacaklarına karar verilmiştir (Cemal, 1986, s. 370).

Aynı dönemde MGK, 10 Haziran 1983'te 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nu kabul etmiştir. Bu kanun ile getirilen nispi seçim sistemine %10 ülke barajı koşulu konulmuştur. Buna göre bu barajı aşamayan partilerin oyları, TBMM'de temsil bakımından hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Öngörülen %10 seçim barajı ise dünyadaki en yüksek seçim barajıdır (Günel, 2009, ss. 316-319). Siyasi partilere 24 Ağustos 1983'e kadar bu koşulları sağlama süresi verilmiştir. Partisiz olarak geçen 19 ayın sonunda 16 Mayıs 1983 tarihinde kurulan ilk parti MDP olmuştur. Daha sonra ANAP, HP ve BTP, ardından arka arkaya tam 16 parti daha kurulmuştur (Belhan, 2005, ss. 54-66).

Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP).

25 Nisan 1983'te Emekli General Turgut Sunalp, merkez sağda bir devlet partisi kuracağını açıklayarak parti kurma faaliyetlerine başlamıştır. Öncelikle Celal Bayar'ı ziyaret etmiş, ardından da Kenan Evren ile fikir alış-verişinde bulunmuştur. Görüşme sonunda Kenan Evren, aldığı kararların ve attığı adımların isabetli olduğunu belirterek Sunalp'i desteklediğini ifade etmiştir. 16 Mayıs 1983 tarihinde Sunalp, kuruluş için gereken belgeleri İçişleri Bakanlığına sunmuş ve 41 kişilik listesiyle beraber MDP'yi kurmuştur. Bu listede yer alan isimler genel itibarıyla o dönem toplumunun genel kesimini temsil etmektedir. 7 kişiden oluşan Danışma Meclisi üyeleri de bu liste içerisinde yer almıştır. MDP 67 il ve 510 ilçede örgütlenerek 6 Kasım 1983 seçimlerine katılmaya hak kazanmıştır (Gök, 2008, ss. 73-74).

Sunalp, partinin kurucular listesini verdikten sonra partide çok fazla veto olacağı haberini almış, bunun üzerine böyle bir durum olursa partiyi bırakacağını açıklamıştır. Veto sayısının 129'dan 74'e düşürülmesine karşın bu vetoların çoğu listenin en önemli kişileri için olmuştur. Bunun üzerine Sunalp, partinin iktidar olamayacağını anlamış ve MDP 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan genel seçimlerde ağır bir yenilgiye uğramıştır (Belhan, 2005, ss. 57-59).

Halkçı Parti (HP).

Bu dönemde kurulan partilerden biri de, 20 Mayıs 1983'te dönemin Başbakanlık Müsteşarı olan Necdet Calp tarafından kurulan Halkçı Partidir (Günel, 2009, ss. 314-315). Halkçı Parti de MDP gibi, MGK tarafından kurdurulmuş olan sol bir partidir. HP'nin ambleminde altı adet güneş ışını bulunmaktadır. Calp, bu amblem ile aslında CHP'nin ilkelerinden hiçbir zaman kopmadığını anlatmak istemiştir (Belhan, 2005, s. 60).

Necdet Calp, partinin kurulma aşamasında partisini “Türkiye’nin sosyal adaletçi, sosyal güvenlikçi, çalışanların refah seviyelerini arttıracak ve toplumdaki saygınlıklarını yükseltecek devletçiliğe ağırlık veren, özel teşebbüse ve mülkiyete karşı olmayan özgürlükçü bir programa ihtiyacı vardır” sözleriyle değerlendirmiş, partinin ilkelerini ise halkçılık, cumhuriyetçilik, milliyetçilik, devrimcilik, devletçilik ve laiklik olarak belirtmiştir. Böylece HP, CHP’nin ideolojisini kendi bünyesinde barındırdığını ifade etmiştir. HP, devletçilik ilkesiyle ekonomik alanda özel mülkiyete de yer verirken devletçilik politikalarının ekonomiye hâkim olması konusu üzerinde durmuştur. Ayrıca ekonomi alanında üzerinde durdukları bir başka konu da tarımdır. Tarımın ülkenin sanayileşmesi alanında göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu vurgulanmıştır (Gök, 2008, s. 74). Parti seçimlerden ikinci parti olarak çıkmasına karşın, bütünlüğünü koruyamamış, Sosyal Demokrasi Partisi ile birleşme kararı almak zorunda kalmıştır. HP, 3 Kasım 1985’te Erdal İnönü liderliğinde Sosyal Demokrasi Partisinde toplanmış ve Sosyal Demokrasi Halkçı Parti olarak devam etmiştir (Günel, 2009, ss. 314-315).

Büyük Türkiye Partisi (BTP).

20 Mayıs 1983’te Emekli Oramiral Ali Fethi Esener tarafından Büyük Türkiye Partisi kurulmuştur. Kenan Evren, Esener’e parti kurma ısrarından vazgeçmesini ve Sunalp ile birleşmesini söylemiş fakat Esener bu teklifi reddetmiştir. Daha sonra MGK, BTP’nin AP ile aynı görüşlere sahip olduğunu belirterek partiyi kapatma kararı almıştır. Partinin kurucu üyelerinden Hüsamettin Cindoruk ile Mehmet Gölhan, 121 günlüğüne Çanakkale’ye sürgüne gönderilmişlerdir. Böylece BTP kuruluşundan 11 gün sonra kapatılmıştır. Bu sebeple Türk siyasi tarihinin en kısa ömürlü partisidir (Belhan, 2005, ss. 60-61).

Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP).

12 Eylül dönemi sonrasında kurulan partilerden biri de Sosyal Demokrasi Partisidir. CHP’nin mirası üzerine 6 Haziran 1983’te Erdal İnönü tarafından kurulmuş fakat MGK, partinin seçimlere girmesine izin vermemiştir. SODEP’in seçimlere girmesine izin verilmemesinin ardında Halkçı Partinin %10’luk ülke barajını aşıp parlamentoya girememe ihtimali yatmaktadır (Günel, 2009, s. 315). Bu sebeple MGK, hem Erdal İnönü’yü hem de 20 kurucuyu veto etmiştir (Cemal, 1986, s. 355). Gazeteler bu haberi “En Büyük Veto” manşeti ile duyurmuştur.

1983 yılında Erdal İnönü’nün yerine Cezmi Kartay parti başkanı seçilmiştir. Ardından 20 kişi kurucu üye olarak belirlenmiş, bu üyelerden 13 kişi daha veto edilerek parti “Marksistlik” ile suçlanmıştır. Parti içinde sadece 28 kurucu üye kalması dolayısıyla genel

seçimlere katılma hakkını kaybetmiştir. 3 Kasım 1985'te SODEP kendini feshetmiş ve SHP ile (yani HP) birleşme kararı almıştır (Belhan, 2005, ss. 63-64).

Doğru Yol Partisi (DYP).

1980 yılından önce kurulmuş olan Adalet Partisini temsil etmek amacıyla Doğru Yol Partisi kurulmuştur. Bu parti 1983 yılında kurulan BTP'nin devamı niteliğinde bir partidir (Kiriş, 2005, ss. 29-30). 23 Haziran 1983 tarihinde DYP'nin genel başkanlığına ilk olarak Ahmet Nusret Tuna seçilmiştir. MGK'nın Tuna'yı veto etmesinin ardından yerine parti başkanlığına Yıldırım Avcı, 1985 yılında ise Hüsamettin Cindoruk getirilmiştir (Gök, 2008, ss. 76-77). Daha sonra MGK tarafından kurucu adaylardan 30'u veto edilen parti sadece 4 kurucu aday ile yola devam etme kararı alınmıştır. Ardından yeni liste hazırlanmış ve bu listeden sadece 15 üye kabul edildikten sonra kalan 15 üye ise veto edilmiştir. Bu sebeple parti genel seçimlere girememiştir. 8 Temmuz 1983 tarihinde ise "Bizim Parti" kurulmuştur. DYP'nin kapatılma ihtimaline karşı kurulan bir partidir fakat Bizim Parti bir süre sonra kendini feshetmiştir (Belhan, 2005, s. 65).

Anavatan Partisinin programı.

ANAP, 20 Mayıs 1983'te ilan ettiği ilk programında yepyeni bir Türkiye oluşturmak amacı taşıdığını belirtmiştir. ANAP milliyetçi, sosyal adaleti savunan, muhafazakâr ve rekabete yönelik serbest pazar ekonomisini benimseyen bir parti olduğunu ifade etmiştir. Programına inananları daha önceki siyasi eğilimlerine bakılmaksızın birliğe ve beraberliğe davet etmiştir (Kiriş, 2005, ss. 36-37). Programın ön söz kısmında partinin genel nitelikleri belirtilmiştir. Ardından giriş kısmında partinin ekonomik hedefleri şu şekilde özetlenmeye çalışılmıştır: "İşsizlik sorunu ortadan kaldırılmalıdır. Refah bir ortam oluşturulmalıdır. Bölgeler arasında beliren gelişmişlik farkları en aza indirilmelidir. Konut sorunu hızlı bir şekilde çözülmelidir."

Parti programının 1. maddesinde ise partinin amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

- Millî hâkimiyeti her şeyin üzerinde tutan,
- İnsanın temel hak ve hürriyetini vazgeçilmez kabul eden,
- "Adalet mülkün temelidir." anlayışına sahip,
- Geleceğin teminatı olan gençlerin modern Türkiye idealine bağlı, herkese karşı sevgi ve saygı gösteren medeni birer insan olarak yetişmelerini milli eğitiminin esası sayan,
- Sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini savunan, bir partidir (Gök, 2008, ss.77-79).

Programın 4. maddesinde; “Herkes kişiliğine bağlı, vazgeçilmez temel haklara sahiptir. Bu hak ve hürriyetlerin sağlanması hukukun üstünlüğüne bağlıdır.” ifadeleri yer almaktadır (Eştürk, 2006, ss. 41-44). Yine programın 11. maddesinde “Hür teşebbüsü meydana getiren ferdi işletmeler, kooperatif ve şirketler sistemin temel uygulama araçlarıdır.” ifadesi, 13. maddesinde ise vergileme prensipleri ile ilgili olarak “Vergiler az, basit, kolay anlaşılır, adil olmalı, kurumlaşma ve yatırımları teşvik etmeli, israfı önlemelidir.” ifadeleri yer almıştır. 19. maddede sosyal adalet ve fırsat eşitliğinin sağlanması ile refahın yaygınlaştırılması sosyal politikalarının temel unsuru olarak ifade edilmiştir (Belhan, 2005, ss. 86-87). Programın 35. maddesinde ise “Ortadoğu ve Müslüman ülkelerle dostane ilişkilerimiz geliştirilmeli, AET ile olan ilişkilerimizde menfaatlerin dengelenmesini ön planda tutan bir işbirliğine uygun davranılmalıdır.” denilmiştir (Eştürk, 2006, ss. 41-44). Turgut Özal, Türkiye’nin çözmesi gereken öncelikli sorunlarından biri olan döviz sıkıntısını aşabilmek için ise dışa açılmak, ihracat ve döviz gelirlerini artırmak gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca “gerçekçi kur” uygulamasına geçilmesinin de zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Turgut Özal, “Yap-İşlet-Devret” formülünü ilk kez dünya ekonomi literatürüne sokan kişi olmuştur (Belhan, 2005, s. 84).

ANAP’ın programında bölgesel planlamaya ait bilgiler ayrı bir başlık altında belirtilmemiş, “planlama” başlığı altında programın bazı sayfalarında bölgesel planlamayla ilgili olabilecek açıklamalarda bulunulmuştur. Sosyal ve iktisadi gelişmenin sağlanması amacıyla planlamanın gerekli görüldüğü belirtilen bu programda “Kaynakların arttırılıp en iyi şekilde kullanılması, sosyal ve iktisadi gelişmenin hızlandırılması, fakirliğin ve işsizliğin yok edilmesi, farklılıkların adil bir şekilde giderilmesi ana hedefimizdir.” açıklaması yapılmıştır fakat programda bu çalışmaların hangi yöntemle uygulanacağı belirtilmemiştir. Programdan temel meselelerin halledilmesinde hukuki ve idari yapıda değişikliklere gidileceği anlaşılmaktadır. Bu meseleler ve çözümü sağlayacak çalışmalar ise "huzur ve güven, çiftçi, işçi, memur ve esnafın meydana getirdiği orta direğin güçlendirilmesi, işsizlik, konut, başta Doğu ve Güneydoğu olmak üzere kalkınmada öncelikli yörelerin geliştirilmesi” şeklinde belirtilmiştir.

ANAP’ın açıklamalarından da anlaşılacağı üzere, Doğu ve Güneydoğu kapsamlı alt yapı yatırımlarına ulaşmak için iç kaynaklara başvuracağı anlaşılmaktadır. ANAP’ın özel sektör yatırımlarına ağırlık vereceğini söylemek de mümkündür fakat sadece devlet tarafından karşılanabilecek olan yatırımlarda kaynakların diğer yarısının nasıl temin edileceği konusunda herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir (Türkiye’de Bölge Planlamasının Evreleri, 1993, ss. 174-176). Bu programda daha çok ekonomi ile ilgili kararlar alınmış eğitim konusuna yer verilmediği görülmüştür.

Anavatan Partisinin 1983 seçim beyannamesi.

Anavatan Partisinin seçim beyannamesi 76 sayfa ve 5 ana başlıktan oluşmaktadır. Beynamede bürokrasi konusu oldukça geniş yer almış ve bürokrasiyle ilgilenmek üzere bir devlet bakanlığı oluşturmak dahi amaçlanmıştır. Ülke politikasında oldukça geniş bir yer kaplayan bürokrasinin alanını daraltmak ve daha etkin hâle getirmek hedeflenmiştir. Seçim beyannamesinde özelleştirme ve serbest rekabet gibi bürokratik yapıda köklü değişimler yaratacak ve bürokratik egemenliği azaltacak tercihlere yer verilmiştir.

Parti bu beynamede geleneksel bürokratik seçkinciliğin vatandaşa tepeden bakan yaklaşımını “*beyana güven*” ilkesi ile değiştirmeyi amaçlamıştır. Vatandaşlar, devlet ile ilişkilerinde birçok belge talebi ile karşılaşmakta öyle ki hemen hemen her kuruma başvurdıklarında sabıklarının olmadığını ispat etmek zorundaydılar. Ayrıca ikametlerini ve kimliklerini de belirtmek durumunda olan vatandaş, bir suçlu muamelesine maruz kalmaktaydı. Kırtasiye ve imza yükünün çokluğu, hem vatandaşların devletten hizmet almasını hem de bürokrasinin incelenmesi imkânını zorlaştırmaktaydı. Anavatan Partisi bu sebeple programında teftiş sistemini eleştirmiştir (Zencirkıran, 2012, s. 238).

Beynamede devletin iktisadi faaliyetlerde genel olarak bütün millete hitap edecek altyapı hizmetlerine yöneleceği belirtilmiştir. Vergilerin adil, herkesin kolaylıkla verebileceği miktarda tutulması gerektiği ifade edilmiştir. Tarım ve sanayi alanında da hızlı bir şekilde gelişme amaçlanmıştır. Bu anlamda devletin tarım ve sanayileşmede teşvik ve tanzim edici olması gerektiği belirtilmiştir. Eğitimde de, geleceğin teminatı olan çocukların ve gençlerin, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgili, herkese sevgi ve saygı besleyen medeni birer insan olarak yetişmeleri hedeflenmiştir. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi benimsenmiştir (Anavatan Partisi Seçim Beyannamesi, 1983, ss. 18-38). Ayrıca beynamede sistemle ilgili olarak Türkiye’nin güçlü bir ülke olması için devlet idaresi, adalet düzeni, ekonomik ve sosyal sistemin kendi içinde tutarlı olması gerektiği belirtilmiştir. Ülkenin refah seviyesinin artırılması hedeflenmiştir (Kalender, 1993, s. 55).

1983 genel seçimleri.

1982 Anayasası’nın kabul edilmesinden sonra 1983’te Askerî yönetim bir takım yasak ve sınırlamalar getirmiş fakat siyasi parti kurmayı serbest bırakmıştır. Buna karşın 12 Eylül’de kapatılan AP, CHP, MHP ve MSP gibi partilerin yeniden kurulması yasaklanmıştır. Ayrıca MGK’nın kurulacak olan partilerin kurucu liderlerini veto etme hakkı da bulunmaktadır. Bu bağlamda kurulmuş olan ilk parti Turgut Sunalp’in başkanlığındaki Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) olmuştur. Kurucularından 4’ü veto edilmesine rağmen

1983 genel seçimlerine girme hakkı elde eden ilk parti olarak tarihe geçmiştir. Sonrasında Başbakanlık Müsteşarı ve İsmet İnönü'nün özel kalem müdürü olan Necdet Calp, orta sol bir çizgide olan Halkçı Partiyi kurmuştur. Partinin 7 kurucu üyesi veto edilmesine rağmen parti, seçime girme hakkını elde etmiştir (Işık, 2012, ss. 143-144).

Kenan Evren, 1983 seçimlerinde sağ ve sol görüşleri içeren iki parti kurdurmak istemiş fakat hem ABD'nin baskısı hem de daha demokratik bir siyasi ortam oluşturmak için üçüncü bir partiye yani ANAP'a izin vermek zorunda kalmıştır (Aktaş, 2011, ss. 215-216). Böylece 20 Mayıs 1983'te Turgut Özal, Anavatan Partisini kurmak amacıyla İçişleri Bakanlığına başvurmuş, 37 kurucu üyeden 7'si veto edilmiştir. Orta sağda yasaklı olan Demirel ve arkadaşlarının önerisiyle Büyük Türkiye Partisi kurulmuş fakat eski AP'li 143 milletvekilinin bu partiye üye olması nedeniyle MGK tarafından bu parti kapatılmıştır. 34 kurucu üyesinden 30'u veto edilen Doğru Yol Partisi de seçime katılamamıştır. Refah Partisi ve Sosyal Demokrasi Partisi de seçimlere giremeyen partiler arasındadır (Işık, 2012, ss. 143-144). ANAP, 1983 seçimlerinde tek başına iktidar olmuş fakat ordu, perde arkasından yine müdahalelerine devam etmiştir. Halkın her türlü hak arama girişimleri sindirilmeye çalışılmıştır (Demir, 2005, s. 9).

1983 genel seçimlerine katılım oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum halkın darbeye tepkisi olarak yorumlanabilir. Kayıtlı olan 19.767.760 seçmenden 18.246.572'si seçimlerde oy kullanmıştır. Oransal açıdan değerlendirildiğinde halkın %92.30'u sandık başına gitmiştir. Partiler açısından ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında ise ANAP %45.14 oranında oy alarak 211 ile milletvekili sayısının %52.88'ini elinde bulundurmuştur. Halkçı Parti ise %30.463 oy oranıyla mecliste 117 sandalyeye sahip olmuştur. Askerî yönetim tarafından MDP'nin iktidar partisi olması hedeflenmesine karşın MDP, seçimlerden %23.266 oranında oy alarak 71 sandalye elde edebilmiştir. Seçim sonuçları sağ ve sol görüşler olarak değerlendirildiğinde ise sağ kanadın baskın olduğu anlaşılmaktadır. Meclis içindeki kadın milletvekillerinin oranı da sadece %3 civarında olmuştur. Turgut Özal, 8 Aralık 1983 tarihinde hükûmeti kurmak ile görevlendirilmiştir. 12 Aralık 1983'te Bakanlar Kurulu listesini Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e sunmuştur. Hükûmeti kurma görevini alan Özal, meclisten 115 ret, 65 çekimser ve 213 evet ile güvenoyu almayı başarmıştır. Yıldırım Aktürk, Hasan Celal Güzel, Mehmet Keçeciler, Adnan Kahveci ve Hüsnü Doğan gibi isimlerden oluşan bir ekiple çalışmalar başlamıştır. Bakan sayısı 23'e düşürülerek devlet teşkilatı küçültülmüş, hazine müsteşarlığı kurulmuş ve bazı bakanlıklar birleştirilmiştir. Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem, ülkede ekonomik reform ve yapısal değişiklikler ile ilgili çıkan kararnameleri, bakanlık

tebliğlerini, kanun tasarılarını ve kanun hükmünde kararnameleri hazırlamıştır. Ayrıca Turgut Özal, MGK'nın teklif ve önerilerini göz ardı etmemiş ve olağanüstü hâl ilanı gerektiren konularda MGK'nın aldığı kararlara uymuştur. Kısaca ülkede sivil bir dönem olmasına karşın askerî etkinin devam etmekte olduğu açıktır (Gök, 2008, ss. 79-83).

12 Eylül Askerî Darbesi'nden sonra kurulan sivil tek partili hükûmetler, Turgut Özal'ın kurmuş olduğu hükûmetler olmuştur. Bu hükûmetler özellikle toplumda ortaya çıkan siyasi farklılaşma ve kutuplaşmaya son verilmesinin ardından oluşturulmuştur. Küresel ekonominin temeli de bu hükûmetler döneminde oluşturulmaya başlanmıştır (Akbulut, 2012, s. 92). Turgut Özal tarafından 45. Bakanlar Kurulu (13.12.1983-21.12.1987) oluşturulmuş ve ikisi dışarıdan olmak üzere geri kalanlar parti içinden seçilmiştir (Bayrak, 1984, s. 23).

Darbe sonrasında 1983'te yapılan ilk genel seçimleri ağırlığı milliyetçi, İslamcı grupların birleşiminden oluşan ANAP kazanmıştır. Türkiye'de ANAP'la beraber şekillenen Türk-İslam sentezi bağlamında yeni bir kültür politikası oluşturulmuştur. Dolayısıyla Turgut Özal, "*Büyük Türkiye*" vurgusunu ön plana çıkarmayı hedeflemiştir. Merkez sağ bir parti kurmuş olan Özal, Türkiye'yi Batı ile aynı idealleri benimseyen bir ortak olarak konumlandırmaya gayret ettiklerini açıklamıştır (Akyol, 2005, ss. 437-439).

Anavatan Partisinin 1984 seçim beyannamesi.

ANAP, 1984 yılı seçim beyannamesinde milletin üstünlüğünü ve bütünlüğünü her şeyin üstünde tuttuğunu belirtmiştir. Bunun da halkın serbest oylarının esas alındığı demokratik bir sistem içinde mümkün olduğuna inanmıştır. İktisadi faaliyetlerin arttırılmasını amaçlamıştır. Ülkede işsizliğin ve gelir dağılımının azaltılmasını öngörmüştür. Beynamede milliyetçiliğe bağlılık esas alınmış, Atatürk'ün ilkeleri doğrultusunda ileriye yönelik hedefler amaçlanmıştır. Gençlerin millî değerleri benimsemiş, herkese karşı hoşgörüyü yaklaşan medeni birer insan olarak yetişmeleri gerektiği belirtilmiştir. Siyasi mücadelede uygulanacak olan tek yolun kişileri ikna etme ve uzlaşma ile olabileceği açıklanmıştır. Buna göre ANAP, güçlü bir Türkiye idealine ulaşmayı amaç edinmiştir (Anavatan Partisi Seçim Beyannamesi, 1984, ss. 3-4).

1984 yerel seçimleri.

Turgut Özal, 25.03.1984 tarihinde yapılacak olan yerel seçimleri çok önemsemiş ve seçimlerden partisinin galip çıkması amacıyla birçok önlem almıştır. Bu bağlamda seçimlerden önce gecekondü sahiplerine tapularını vermiştir. Ardından seçim tarihine son bir ay kala imar affı çıkarmıştır. Bu dönemde fon uygulamalarını başlatmış ve bu uygulama 1984 yılındaki belediye seçimlerinde önemli bir etken olmuştur (Eştürk, 2006, ss. 51-54). ANAP,

1984 yerel seçimlerine yasaklanmış partilerin de katılması yönünde düzenleme yapmıştır. ANAP'ın bu konudaki asıl amacı ise muhalefeti bölmek ve yerel seçimlerden daha güçlü çıkma düşüncesidir (Oğuz, 2011, s. 54). 1984 yerel seçimlerinde ANAP, “*Gerçekçi Olalım, Birleşelim, Birleştirelim, Geçmişe Değil Geleceğe Bakalım.*” sloganlarıyla halka seslenmiştir (Tokgöz, 2010, s. 281). Seçimlere Anavatan Partisi, Halkçı Parti, Milliyetçi Demokrasi Partisi, Sosyal Demokrasi Partisi, Doğru Yol Partisi ve Refah Partisi olmak üzere 6 siyasi parti katılmıştır. Seçimler sonucunda ANAP %41.5, SODEP %22.93, DYP %13.72, HP %8.5, MDP %7.87, RP %4.73 oranında oy alabilmişlerdir (Köse, 2010, s. 80). ANAP, seçimlerden birinci çıkarak üç büyük şehirde dâhil olmak üzere toplam 54 ilde belediye başkanlığını elde etmiştir. SODEP 8, MDP 2 ve Refah Partisi de 2 ilde belediye başkanlığını kazanmışlardır.

ANAP'ın 1984 yerel seçimlerinde başarılı olmasının nedenleri de şöyle sıralanabilir: ANAP, iktidarı elde etmenin avantajlarını çok iyi kullanmıştır. Bu bağlamda diğer siyasi partilerden önce örgütlenmesini tamamlamıştır. TV'den en çok yararlanan parti de yine ANAP olmuştur (Eştürk, 2006, ss. 51-54). Almış olduğu oylarla 54 il ve 328 ilçe belediye başkanlığını kazanmıştır. Buna göre İstanbul, Ankara, İzmir belediye başkanlıkları ANAP'ın olmuştur. Bu durum muhalefet partilerini rahatsız etmiştir. Meclis dışında olan partiler de etkili olmayacak ölçüde bölünmüşlerdir (Eştürk, 2006, ss. 51-54).

Turgut Özal, sürekli olarak devletin özelleştirme politikasına ağırlık verilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Özellikle eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve alt yapı hizmetleri de dâhil olmak üzere tüm alanlarda özelleştirmeye gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Devletin ekonomik alandan uzaklaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu dönemde Türkiye’de özelleştirme konusunda ilk olarak ele alınması gereken nokta da “Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)” olmuştur. KİT’ler uzun süredir ülkenin başına büyük sıkıntılar açmış fakat hemen hemen bütün iktidarlar bunlara karşı çıkmalarına rağmen bu konuda bir düzenleme girişiminde bulunmamışlardır. Özal’a göre yapılması gereken şey KİT’lerin ileri teknolojileri kullanan, içeride ve dışarıda rekabet olanaklarına sahip kurumlar hâline getirilmesini sağlamaktır. Bu sebeplerden dolayı da KİT’lerin hemen özelleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. KİT’lerin özelleştirilmesi için yapılan ilk düzenleme de 1984’te 2983 sayılı Kanun ile olmuştur. Kanunda “kamu malları ve işletmelerine ait olan işletmelerin işletme haklarının gelir ortaklığı senedi ve hisse senedi şeklinde devredilmesi” gerektiği belirtilmiştir. Böylece bu yasa ile “Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi” kurulmuş ve kanunun uygulanması esasları ve karar yetkisi bu kurula verilmiştir. Özelleştirme ile ilgili 1984’te yapılan ikinci yasal düzenleme ise 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)’nin 38. Maddesi ile olmuştur. Bu maddeye göre özelleştirme için Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı

İdaresine verilen karar alma yetkisi, Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kuruluna verilmiştir. Bu madde 1986'da uygulanamayacağı gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmıştır (Gök, 2008, ss. 100-102).

1984 yılında 2981 sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” (Gecekondu Affı Yasası) çıkarılmıştır. Çıkarılan bu yasanın amacı gecekondu alanlarının iyileştirilmesinden çok apartmanlaştırılması amacını taşımaktadır (Demirkanoğlu & Özdemir, 2013, s. 11). Bu dönemde eylemlerini artıran PKK'ya karşı kalkınma ve güvenlik gibi tedbirler de alınmaya çalışılmıştır (Köse, 2010, s. 90). 1984 yılında “Devlet Güvenlik Mahkemeleri” kurulmuş ve 8 bölgede göreve başlamıştır. Ayrıca bu dönemde “Yeni Gündem Dergisi” sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır (Cemal, 1986, ss. 511-583).

1986 milletvekili ara seçimleri ve siyasi yasakların kaldırılması referandumu.

4 Temmuz 1986 tarihinde “ANAP Merkez Yönetim Kurulu (MYK)” hayatını kaybeden milletvekillerinin yerine yenilerini seçmek amacıyla ara seçim kararı almıştır. Seçim yerleri Ankara 2. Bölge, İstanbul 6. Bölge, Zonguldak 2. Bölge, Manisa 1. ve 2. Bölge, Samsun 2. Bölge, Burdur, Bingöl, Niğde ve Gaziantep olarak belirlenmiştir. Seçim sonuçlarında ANAP %32, DYP %24, SHP %23, DSP %8, RP %5.5 ve MÇP %2.7 oy alabilmişlerdir (Köse, 2010, ss. 80-81). Seçimlerden beklediği sonucu alan DYP erken seçim olmasını talep etmiş, ANAP ise bu duruma karşı çıkmıştır. Seçimlerden sonra İnönü görevinden ayrılmış fakat MYK'dan güvenoyu aldığı için göreve tekrar devam etmiştir. Seçimlerden ANAP %32 oy alarak 6 milletvekili çıkarabilmiştir. DYP %24 oyla 4 milletvekili, SHP %23 oyla 1 milletvekili çıkarmış, DSP ise %8 oy oranı ile milletvekili çıkaramamıştır. ANAP 1986 ara seçimlerinde büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Bu sırada Hür Demokrat Parti ile görüşmeler yapılmış ve HDP 30 Kasım 1986 tarihinde ANAP'a katılma kararı almıştır. Seçimlerden sonra Turgut Özal, yasakların kaldırılmasına olumlu bakmamış fakat daha sonra yasakların halkoylaması ile kaldırılmasını istemiştir. Böylece anayasa değişikliği tekliflerini imzaya açmıştır (Belhan, 2005, ss. 128-131).

6 Kasım 1986'da yapılan referandum ile siyasi yasaklar kaldırılmıştır. Referandum sonucunda Süleyman Demirel DYP'nin, Bülent Ecevit DSP'nin, Alparslan Türkeş MÇP'nin ve Necmettin Erbakan RP'nin genel başkanlığına gelmişlerdir. Turgut Özal, ilk önce yasakların kaldırılmasına karşı olduğu için eleştirilmiş, daha sonra ise isimleri geçen siyasilere haklarını veren kişi olarak anılmıştır. Yapılan referandum sonucunda 75.066 oy fark ile yasaklar kaldırılmıştır. Bu dönemde Özal, parti içi atamaları yapmış, ayrıca Vural Arıkan

bakanlıktan alınmıştır. Böylece bakan azli ilk kez uygulanmıştır. Bir diğer önemli gelişme ise İsmail Özdağlar'ın bakanlıktan istifa etmesi olmuş ve TBMM tutanağında “Anayasanın 84'üncü maddesi gereğince yapılan açık oylama sonucunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinin düştüğü açıklandı” diye belirtilmiştir. İsmi yolsuzluğa karıştığı için açılan meclis soruşturması sonucunda da Yüce Divana gönderilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 6.3.1986, s. 512; Gök, 2008, ss. 79-83).

Turgut Özal, 1986 yılından sonra kamu harcamalarını artırma politikasına yönelmiştir. Bu dönemde petrol fiyatları düştüğü için petrol ithalinden dolayı değer kazanan fonları da gerektiği gibi değerlendirememiştir. Özal'ın iktidar olduğu bu dönemde toplumda en çok konuşulan konu da rüşvet ve yolsuzluk olmuştur. Toplum içinde banka dolandırma, gümrük yolsuzlukları, imar affı gibi konular gündeme oturmuştur. Halk bu duruma tepki gösterecek yerde olaylara alışmış bir hâle gelmiştir. Yine bu dönemde yerel yönetim harcamaları artmış ve 12 Eylül'den sonra belediyelere ayrılan kaynaklar da artış göstermiştir (Belhan, 2005, s. 146). Ayrıca bu dönemde üniversitelere ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri miktarda para verilmiş ve fon kurmaları için teşvik edilmişlerdir. Fakir ve yoksul insanlara sahip çıkmak amacıyla da 1986'da “Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu” kurulmuştur (Yavuz, 2013, s. 184).

Anavatan Partisinin 1987 seçim beyannamesi.

ANAP, 1987 yılı seçim beyannamesinde huzur, güven ve birbiriyle uyumlu bir siyasi kadronun olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'nin meselelerine yepyeni bir tarz ile yaklaşacağını ifade etmiştir. Seçim beyannamesinde eğitim ile ilgili olarak; 47 bin civarında öğrenciye kredi, 84.300 civarında din görevlisine de kadro verileceği izah edilmiştir. Ortaöğretimden üniversiteye kadar esnek bir eğitim programına ağırlık verileceği açıklanmıştır. Beynamede eğitimin her seviyesinde TV ve bilgisayarlardan faydalanılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca her ferdin bir lisans eğitimi alması için çaba gösterileceği belirtilmiştir. Orta ve yükseköğrenim yapan bütün gençlerin en az bir yabancı dil öğrenebilmeleri için gerekli olan bütün imkânların sağlanacağı açıklanmıştır. Öğretmenlerin meslek içi eğitimine önem verileceği belirtilmiştir. Ders kitaplarının çağdaş eğitim seviyesine uygun olarak hazırlanacağı açıklanmış, okullarda ikili öğretimin kaldırılması ve sınıflarda ise öğrenci sayısının azaltılması hedeflenmiştir (Anavatan Partisi Seçim Beyannamesi, 1987, ss. 17-66).

1987 genel seçimleri ve 46. hükûmet dönemi.

1987 yılına gelindiğinde Türk siyasetinde iki önemli olayın gerçekleştiği görülmektedir. Bunlardan birincisi siyasi yasakların kaldırılmasını sağlayan 6 Eylül 1987 tarihinde gerçekleştirilen referandumdur. Diğeri ise referandum sayesinde yasaklı siyasilerin tekrar siyasete döndüğü ilk seçimler olan 1987 genel seçimleridir.

1986'da Özal iktidarı, temel sorunlar konusunda giderek sıkışmış ve siyasi yasaklarla ilgili gelişmeler oldukça yoğunlaşmıştır. Hükûmet artan enflasyonun önüne geçememiştir. Bu durumu fırsat olarak gören yasaklı liderler, kamuoyunda yasakların kaldırılması için hükûmete baskı uygulamışlardır. Bu konuda parti içinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Turgut Özal yasakların esasen kaldırılmasını istemezken Kenan Evren ise bu konunun Mecliste çözülmesi gerektiğini belirtmiştir. Özal, daha sonra MYK toplantısına 37 kurucu üye ile katılmıştır. Yapılan toplantıda kesin bir sonuca ulaşamadığı için TBMM'den referanduma gidilmesi yönünde karar çıkarılmıştır (Eştürk, 2006, ss. 55-56). 6 Eylül 1987'de referandum yapılmış, %49.7 hayır oyuna karşılık %50.2 evet oyu ile sonuçlanmıştır. Böylece siyasilerin yasağı kalkmış ve Özal, 1987 yılında erken seçime gidileceğini açıklamıştır.

Referandum sonunda yasakları kalkmış olan siyasiler, parti çalışmalarına yoğunlaşmışlardır. Erdal İnönü, Bülent Ecevit'e birleşmeyi teklif etmiş ancak Ecevit bunu kabul etmemiştir. Bülent Ecevit, bu birleşmenin sadece DSP ile olabileceğini belirtmiş fakat bu birleşme olmamıştır. Hüsamettin Cindoruk, DYP'den istifa etmiş, yerine Süleyman Demirel göreve getirilmiştir. Rahşan Ecevit, DSP'den istifa edince yerine Bülent Ecevit geçmiştir. Ardından Alparslan Türkeş, Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP), Necmettin Erbakan ise Refah Partisi (RP) başkanlığına getirilmiştir. Türkiye İşçi Partisi (TİP), Türkiye Komünist Partisi (TKP) ile birleşerek Türkiye Birleşik Komünist Partisini kurmuştur fakat hem parti programı hem de adının içinde komünist sözcüğünün olmasından dolayı Anayasa Mahkemesi partiyi kapatma kararı almıştır. Turgut Özal ise basın toplantısı yaparak erken seçim kararı alındığını bildirmiştir. Yeni oluşturulan seçim yasasına göre çoğunluk partisini destekleyen üst barajlar öngörülmüş, ön seçim yasağı ve propaganda yasağı getirilmiştir. Seçim tarihi 1 Kasım 1987 olarak belirlenmiş ve muhalefet partilerine hazırlanma fırsatı verilmemiştir. Ardından seçim yasası TBMM'den geçmiş ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır. Daha sonra seçim yasasıyla ilgili bazı değişikliklerden dolayı seçim günü 29 Kasım 1987 tarihine alınmıştır (Eştürk, 2006, ss. 56-57). 1987 seçimlerinde Özal, seçim kanununda kendisine avantaj, diğer partilere ise dezavantajlar getiren bir takım düzenlemeler yapmıştır. Özellikle seçimden önce küçük partileri saf dışı bırakan kontenjan sistemini düzenlemiş, ön seçim ve propaganda yasağı getirmiştir.

1987 yılında yapılan genel seçimler sonucunda ANAP %36.31 oy oranıyla 292, SHP %24.74 oy oranı ile 99, DYP ise %19.14 oy oranı ile 59 milletvekili çıkarmıştır. Bu seçimlerde DSP'nin oy oranı %8.53 iken RP ise %7.16'da kalmıştır. Bu seçimlerde çifte barajlı ve kontenjan adaylı seçim sisteminin büyük etkisi olması sebebiyle seçim sonuçları, yoğun tartışmalara neden olmuştur. Özellikle ülkede %10 seçim barajından dolayı bazı partilerin almış olduğu %19.8 oy oranı hiçbir hesaplama yapılmadan değerlendirilememiştir. Ayrıca ANAP'ın TBMM'de %36.3 yerine %64.9 oy oranı ile temsil edilmesi sebebiyle bu seçimlerden birinci olarak çıkan parti haricinde hiçbir parti, almış olduğu oy oranında temsil olanağı bulamamıştır. Seçimlerden birinci olarak çıkan ANAP, bu seçimlerde yeniden ve daha güçlü olarak iktidara gelmiş, Sosyal Demokrat Halkçı Parti ana muhalefet partisi olmuştur. DYP ise seçimlerin üçüncü partisi olarak TBMM'de yerini almıştır (Günel, 2009, ss. 328-333).

1987 genel seçimlerinden sonra yeni meclisin yarıya yakını yeni vekillerden oluşmuştur. Ayrıca 1983 seçimlerinde milletvekillerinin isimleri üzerinde askerlerin büyük bir etkisi olurken, 1987 seçimlerinde böyle bir durum söz konusu değildir.

Seçimler öncesinde ekonomide istenilen hedeflere ulaşamaması, parti içerisinde yaşanan başkaldırıları gibi sıkıntılar Özal'ı zor durumda bırakmıştır. Kabine içerisinde Kaya Erdem istifa etmiş ve bu durumun sonucunda Özal, kabinede köklü değişiklikler yapmıştır. Ayrıca Özal, gücünü yenilemek için Bakanlar Kurulunu neredeyse baştan aşağı değiştirmiştir (Gök, 2008, ss. 84-86). 1987 seçimlerinden sonra ortaya çıkan bazı yolsuzluklar, Özal ailesi hakkındaki dedikodular ve yerel seçimin öne alınması için ertelenerek yapılan referandum sonucunda siyasi hava ANAP aleyhine dönüşmüştür (Karpat, 2012, s. 223). 1987 seçimlerinden sonra Meclis açılmış ve Turgut Özal, Kenan Evren'e başbakanlık görevinden istifasını sunmuştur. Hükûmeti kurma görevi kendisine verilen Turgut Özal 21 Aralık 1987'de 24 üyeli bakanlar kurulunu açıklamıştır. Başbakan Turgut Özal'ın kurmuş olduğu Bakanlar Kuruluna, Meclis tarafından 153 red oyuna karşılık 290 evet oyu ile güvenoyu verilmiş ve II. Özal Hükûmeti göreve başlamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 30.12.1987, s. 333).

1989 yerel seçimleri.

1989 yılından önce ANAP Hükûmetleri seçime dair yasalarda değişiklikler yapmış, 1983 genel ve 1984 yerel seçimlerinde aldığı oy oranlarını korumaya çalışmıştır. 1987 genel seçimlerinden ise seçim yasaklarının desteği ile birinci parti olarak çıkmıştır. ANAP, bu dönemde daha fazla oy kaybına uğramadan yerel seçimleri erkene alma politikası yürütmüş, böylece 1984 yılında kazanmış olduğu belediye başkanlıklarını elinde tutmayı planlamıştır.

Bu sebepten dolayı da 1988’de erken seçimlerin yapılmasını öngören 3420 sayılı Yasayı çıkarmıştır. Muhalef partilerin başvurusu ile bu yasa Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Turgut Özal, 13 Kasım 1988’de yerel seçimlerin bu tarihte yapılması için anayasa değişikliğine gitmiştir. Cumhurbaşkanı tarafından bu değişiklik onaylanmış fakat yasal olarak referanduma sunulma zorunluluğu doğmuştur. 15 Eylül 1988 tarihinde yapılan referandum sonucunda anayasa değişikliğine %65 oranında hayır oyu çıkmıştır. Böylece yerel seçimlerin 26 Mart 1989’da yapılacağı belirtilmiştir. Yerel seçimleri erken bir tarihe alamayan ANAP, bu defa da iki türlü çoğunluk sistemini uygulamak istemiş fakat muhalefet buna sert bir şekilde karşı çıkmıştır. ANAP bu isteğini de geri çekmek zorunda kalmıştır. Böylece 26 Mart 1989’da Türkiye genelinde yerel seçimler 105.321 sandıkta yapılmıştır (Yalansız, 2014, ss. 574-584). Seçimlerden SHP %28.69, DYP %25.13, ANAP %21.80, RP %9.80, DSP % 9.03, MÇP %4.14, IDP ise %0.94 oranında oy almışlardır. 26 Mart 1989 yerel seçimlerinden üçüncü olarak çıkan ANAP’ın seçmen desteği hızla düşmüştür. Bu düşüşün sebebi olarak, 1988 yılından itibaren büyüme hızının düşmesi, enflasyonun ise hızlı bir şekilde yükselmesi gösterilmiştir. Ayrıca ekonomide uygulanmak istenen ekonomik istikrar programının başarısız olması da etken olarak görülmüştür (Köse, 2010, s. 82).

1989 yılı, Özal iktidarı için hem siyasi hem de iktisadi açıdan istikrarsız bir yıl olmuştur. Güneydoğu’da terör iyice artmış hatta Kuzey Irak’a sınır ötesi hareket gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde işçi sınıfı sokağa inmiştir. Turgut Özal, Bakanlar Kurulunda çok büyük değişikliklere gitmiş, 12 bakan kabine dışında bırakılmış, 3 bakanın yerleri değiştirilmiş ve Bakanlar Kuruluna 15 yeni bakan alınmıştır. Bu değişiklikler sonucunda yapılan güven oylamasında Bakanlar Kurulu, 95 ret oyuna karşılık 289 oy ile güvenoyu almıştır (Eştürk, 2006, ss. 59-62).

Turgut Özal’ın cumhurbaşkanı olması.

1989 yılına gelindiğinde 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi’nin lideri ve 1982 Anayasası oylaması ile Cumhurbaşkanı olan Kenan Evren’in görev süresi dolmuştur. Bu nedenle Cumhurbaşkanlığı seçimleri ülke gündeminde önemli bir yere sahip olmuştur. ANAP Genel Başkanı ve Başbakan Özal, 1989’da yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimine aday olacağını açıklamıştır. Bu karar özellikle muhalefet cephesinde ciddi tepkilere neden olmuş, Özal’ın Cumhurbaşkanı olması durumunda bu makamdan indirilebileceği iddia edilmiş, ayrıca Çankaya Köşkü’nün ve Özal’ın programlarının protesto edileceği belirtilmiştir. DYP Genel Başkanı Demirel, Özal’ın seçilmesini engelleyebilmek için Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini istemiştir. Bunlara rağmen Başbakan Özal, Cumhurbaşkanlığı seçimi için adaylığını açıklamıştır. ANAP Burdur Milletvekili olan Fethi Çelikbaş da aday olarak

başvurmuştur. Yapılan ilk iki tur oylamada hiçbir aday 2/3 çoğunluğa ulaşamamıştır. Ardından üçüncü tur oylama yapılmış ve sonuçta Turgut Özal, 1989'da kurucusu olduğu ANAP'ın parlamentodaki çoğunluğu ile 263 oyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Günel, 2009, ss. 335-340; Pakdemirli, 1993, s. 2). 9 Kasım 1989'da Kenan Evren'den görevi devralan Özal, Cumhurbaşkanlığı görevine başlamasıyla birlikte kendisinden boşalan Başbakanlık görevine, dönemin TBMM Başkanı ve Erzincan Milletvekili Yıldırım Akbulut'u atamıştır. Ardından ANAP'ta hızlı bir şekilde genel başkanlık yarışı başlamış, 17 Kasım 1989'da yapılan ANAP 1. Olağanüstü Genel Kongresi'nde iki aday yarışmıştır. Bu kişilerden biri Gaziantep Milletvekili Hasan Celal Güzel, diğeri ise Başbakan Yıldırım Akbulut'tur. Seçimi Yıldırım Akbulut 739 oyla ilk turda kazanmıştır. Hasan Celal Güzel ise seçimden 382 oyla çıkmıştır. Seçim sonucunda Yıldırım Akbulut, 9 Kasım 1989'da atandığı Başbakanlık görevini 1991 yılının Haziran ayına kadar sürdürmüştür (Günel, 2009, ss. 335-340). Bu gelişmelerin ardından Semra Özal, olaylı bir kongreden sonra İstanbul İl Başkanlığına seçilmiştir. Dönemin savunma Bakanı Hüsnü Doğan, Semra Özal'ın il başkanı adaylığına karşı çıkınca Özal tarafından görevinden azledilmiştir. Bu durum bakan azlini başbakanın isteğine ve siyasal bir gerekçeye dayandırarak düzenleyen 1982 Anayasası'na uygun olmayan bir durumdur. Özal, bu kararını parlamenter hükûmet modeline ters düşecek bir şekilde kullanmıştır. Ayrıca yaptığı bütün atamalarda kendini garantiye alma siyaseti gütmüştür (Akın, 2010, ss. 433-441). Bu dönemde dışa dönük liberalleşmede önemli adımlar atılmıştır. 1989 yılında işçi eylemleri olmuş, bu eylemleri sendikalar desteklemiştir. Özellikle Zonguldak grevleri, SEKA ve DEMİR-ÇELİK grevleri kamuoyunda sempatiyle karşılanmıştır. ANAP ise bu olaylar sonucunda kamu işçilerine %42 oranında zam vermiştir. Devamında memurların ve özel sektörde çalışan işçilerin ücretleri de arttırılmıştır (Eştürk, 2006, ss. 79-87). Yine Özal, ara sıra hükûmetle ters düşmüş ve hükûmet icraatlarına önemli ölçüde müdahil olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı döneminde Özal, özellikle dış politikaya çok önem vermiştir. 1990'da yaşanan Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında, ABD Başkanı ve dönemin diğer devlet başkanları ile diplomasi yürütmüştür. Bu kapsamda ABD ile olan ilişkilerde Türkiye'nin önemli bir devlet olarak öne çıkmasında büyük katkı sağlamıştır. Özal, özellikle bu olayda Irak'a karşı oluşturulan Birleşmiş Milletler gücüne Türkiye'nin aktif olarak katılmasını önermiş fakat hem muhalefetten hem genel anlamda kendi partisinden hem de Türk Silahlı Kuvvetlerinden tepki görmüştür. Yaşanan bu olaylardan sonra dönemin Genelkurmay Başkanı Org. Necip Torumtay istifa etmiştir.

Özal, Sovyetler Birliği'nin 1990'dan sonra hızla dağılması ile birlikte Orta Asya'da bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile hızlı ve etkili ilişkiler kurulmasına çalışmıştır. Özellikle o bölgede açılan Türk okullarına büyük yakınlık göstermiş ve bu konuda oradaki devlet yetkililerine referans mektupları yazmıştır. Bu dönemde yaşanan ve Özal'ın önderliğinde gelişen bir olay da Karadeniz Ekonomik İşbirliği Platformunun gündeme getirilmesi olmuştur. 1991 seçimleri sonrası kurulan DYP-SHP Hükûmeti ile birlikte özellikle dönemin başbakanı Demirel'in kişisel tutumundan dolayı ilişkiler istenilen düzeye ulaşamamıştır. Ayrıca Özal bu dönemde özel radyo ve televizyonların kurulması konusunda kamuoyu oluşturmuş, girişimcileri cesaretlendirmiş ve böylece Türkiye'de gerçek çok sesliliğin önünün açılmasını sağlamıştır (Günel, 2009, ss. 335-340).

Anavatan Partisinin 1991 seçim beyannamesi.

ANAP, 1991 yılı seçim beyannamesinde, eğitime bütçeden daha fazla pay ayrılacağını belirtmiştir. Ayrıca beyannamede gençlerin düşünebilen ve araştırabilen kişiler olarak yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Okul öncesi eğitime ağırlık verileceği ve zorunlu eğitimin ise 8 yıla çıkarılacağı öngörülmüştür. Köylerde ve gecekonduarda başlatılan ücretsiz ders kitabı dağıtımının devam ettirileceği belirtilmiştir. Mesleki eğitime önem verileceği ifade edilmiştir. Yaygın eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmesi ve çıraklık eğitiminin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Özel üniversitelerin kurulmasına yönelik faaliyetlere başlanacağı ifade edilmiştir. Beyannamede, müfredat programlarının günün şartlarına uygun hâle getirileceği izah edilmiş ve öğrencilerin ders seçme haklarının olacağı belirtilmiştir. Öğretmenlerin yaz döneminde yurtdışında mesleki eğitim almalarının sağlanacağı ve yüksek lisans yapabilmeleri için burs imkânı verileceği açıklanmıştır. Ayrıca başarılı ve maddi desteğe ihtiyacı olan öğrencilere de burs verileceği ifade edilmiştir (Anavatan Partisi Seçim Beyannamesi, 1991, ss. 59-61).

1991 genel seçimleri ve 48. hükûmet dönemi.

1991'de yapılan kongrede Yıldırım Akbulut'a karşı aday olan Rize Milletvekili ve Dışişleri Eski Bakanı Mesut Yılmaz, Özal tarafından desteklenmiştir (Günel, 2009, ss. 340-342). Yıldırım Akbulut'un 18 aylık etkisiz liderliğinden sonra 1991 yılının Haziran ayında yapılan Olağan Kongre'de Mesut Yılmaz, Genel Başkanlığa seçilmiştir (Demirkanoğlu & Özdemir, 2013, s. 7; Ersoy, 2002, s. 44; Güner, 1991, ss. 126-128). Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığındaki 48. Hükûmet 5 Temmuz 1991'de yapılan güvenoylamasında 153 red oyuna karşılık 265 kabul oyu alarak güvenoyu almıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 5.7.1991, ss. 680-687). Fakat bu hükûmet çok kısa ömürlü olmuş, erken genel seçim kararı alınmıştır.

ANAP, 1991 genel seçimlerine Mesut Yılmaz ve yeni bir seçim bildirgesiyle girmiştir. Bu bildirmede Yılmaz, ANAP'ın temel gerekçelerini belirtmiştir. Bu temel gerekçeler şöyle belirlenmiştir:

Öncelikle ANAP, 1983'te ülkede üç yıldan fazla süren bir askerî yönetimden sonra iktidara gelmiş ve sekiz yıl boyunca da bu iktidarda kalmayı başarmıştır. O dönemde sıkıyönetim ve siyasi yasaklar kaldırılmıştır. ANAP döneminde demokratik düzen yeniden tesis edilmiştir. Geçen sekiz yıllık süre içerisinde büyük reformlar yapılmıştır. Ülkede demokratik ve laik devlet ilkesi çerçevesinde din ve vicdan hürriyetini, insan haklarını geliştirmeyi amaç edinmiştir (Anavatan Partisi Seçim Bildirgesi 1991, ss. 6-9).

Seçim bildirgesi ile ANAP'ın hâlâ Özal politikasından fazla uzaklaşmadığı izlenimi verilmek istenmiştir (Ersoy, 2002, s. 45). ANAP, 1991 seçimlerinde seçmene demokratik bir düzen içerisinde insan haklarına saygılı olmayı gerektiren bir politika amaçladığını ifade etmiştir. Kuvvetler ayrımı ilkesini tam anlamıyla gerçekleştiren bir sistemden yana olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ANAP, piyasa ekonomisinin eksikliklerini tamamlamayı arzu ettiğini ve vatandaşa verilen hizmetlerin daha verimli bir şekilde yapılması gerektiğini söylemiştir (Kalender, 1993, s. 55).

ANAP'a göre; kamu hizmetlerinin ilerleyen teknoloji ve yükselen insan kültürünün gerektirdiği ihtiyaçlara uygun, düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. ANAP'ın iktidar olduğu dönemde kamu yönetimi bütün ayrıntılarıyla gözden geçirilmiş, bürokratik işlemler hem genelde hem kurum bazında asgariye indirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde kotalar, mal ve döviz tahsis işlemleri kaldırılmıştır. Ayrıca iktisadi ve mali alanda yapılan değişiklik ve basitleştirme sonucunda daha önceki haksız kazanç ve yolsuzluklara son verilmiştir. ANAP, bu dönemde toplum hayatının sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde ailenin rolünün büyük olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla ailenin korunması, çocuk bakımı, nüfus planlaması ve aile sağlığı konularındaki çalışmaların artacağını açıklamıştır. Bu dönemde genç nüfusun bilgili, düşünen, araştıran ve problem çözebilen bir nesil olarak hazırlanması amaçlanmıştır. Bu aşamada yapılacak çalışmaların başında eğitim-öğretimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması, köylerde ve gecekondu semtlerinde ilkokul ders kitaplarının ücretsiz dağıtılması gelmektedir. ANAP, yabancı dil konusuna da büyük önem verdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda 2000 yılına kadar orta ve yükseköğrenim gören gençlerin en az bir yabancı dili mutlaka öğrenebilmeleri için gerekenin yapılacağını açıklamıştır. Dil kursları açılacağı ve bu kurslara yabancı öğretmenlerin getirileceği belirtilmiştir (Kalender, 1993, ss. 62-80).

Yılmaz'ın Genel Başkanlığındaki ilk seçim olan 20 Ekim 1991 genel seçimlerinin Özal'ın siyasal çevresinin etkileri ile Özal dönemi programlarından büyük bir farklılık

göstermediği ifade edilmiştir fakat ANAP'ta izlenecek yeni dönem politikalarının da temelini hazırlamıştır (Ersoy, 2002, s. 45). Yılmaz'ın başbakan olduktan sonra öncelikle önem verdiği konu ise Cumhurbaşkanı Özal'ın hükûmet ve parti işlerine karışmasını önlemek olmuştur. Böylece Yılmaz'ın ANAP'a genel başkan olmasıyla birlikte ANAP'ın en baştan o güne kadar ortaya koyduğu değişimci, reformist ve statükoya yabancı duruşu ortadan kaldırılmıştır. Bu durum ise ANAP'ı seçmen nezdinde sıradan bir parti konumuna getirmiştir. Bu gerileme oylara yansımış ve ANAP, Yılmaz döneminde tek başına iktidara gelememiştir. 1991 genel seçimlerinden DYP %27.03, ANAP %24.1, SHP %20.75, RP %16.88, DSP %10.75 ve SP %0.44 oranında oy almıştır. ANAP'ın seçimlerden ikinci parti olarak çıktığı ve eski gücünü kaybettiği görülmektedir. Bundan sonraki dönemde de genellikle koalisyonlarla siyaset sahnesinde kalabilmiştir. 2002 seçimlerinde de %10'luk ülke barajını aşamamış ve temsil hakkını kaybetmiştir (Günel, 2009, ss. 340-342).

1995 genel seçimleri ve 53. koalisyon hükûmeti.

1991 genel seçimlerinden sonra Süleyman Demirel'in Başbakanlığında 49. Hükûmet (20.11.1991-16.05.1993) kurulmuştur. Bu hükûmet üç yıl iktidarda kalmıştır. 9 Kasım 1989 tarihinde Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal, 17 Nisan 1993 tarihinde vefat etmiştir. Özal'ın ani vefatından sonra Başbakan Süleyman Demirel, TBMM tarafından 16 Mayıs 1993'te 9. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir (tcgb, 1995). Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanı olması üzerine boş kalan DYP Genel Başkanlığına 13 Haziran 1993'te yapılan olağanüstü kongrede en yüksek oyu alan Tansu Çiller getirilmiştir. Tansu Çiller, 25 Haziran 1993 tarihinde hükûmeti kurarak Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olarak Türk siyasi tarihindeki yerini almıştır. Çiller, 25.06.1993 - 06.03.1996 yılları arasında 50, 51 ve 52. Hükûmetler döneminde görev yapmıştır.

24 Aralık 1995 tarihinde yapılan genel seçimlerden RP %21.38 oy oranı ile birinci parti olarak çıkmıştır. Diğer partilerin oy oranı ise ANAP %19.65, DYP %19.18, DSP %14.64, CHP %10.71, MHP %8.18, HADEP %4.17, Bağımsız %0.48, YDH %0.48, MP %0.45, YDP %0.34, İP %0.22, YP %0.13 şeklinde olmuştur (TBMM, 1995). Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 9 Ocak 1996 tarihinde hükûmeti kurma görevini RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a vermiştir. Erbakan ilk olarak 11 Ocak 1996'da DYP Genel Başkanı Tansu Çiller ile görüşmüş ve birlikte hükûmet kurmayı teklif etmiştir. Tansu Çiller, farklı görüşleri savunan partilerin bir araya gelmelerinin zor olduğunu belirterek teklifi reddetmiştir. Erbakan 13 Ocak 1996'da ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile hükûmeti kurma konusunda görüşmelere başlamıştır. ANAP, RP ile bir hükûmet kurmayacağını kesin olarak açıklamıştır. Böylece Erbakan, 19 Ocak 1996'da hükûmet kurma görevini Cumhurbaşkanı

iade etmiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de hükûmeti kurma görevini DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'e vermiştir. 23 Ocak 1996'da Çiller, Yılmaz ile görüşmelere başlamıştır. Yılmaz, bu görüşmenin hemen ardından DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile buluşmuş ve parti olarak Çiller'in başbakan olmasına karşı olduklarını açıklamıştır. Yılmaz, eğer bir azınlık hükûmeti kurulabilirse DSP ile azınlık hükûmetini kurabileceğini ifade etmiştir. Bu dönemde TBMM'nin ilk iki ayı sözlü ve yazılı sorularla gensoru, genel görüşme, meclis soruşturma ve meclis araştırması önergeleriyle geçmiştir. Tansu Çiller, 2 Şubat 1996'da Mesut Yılmaz ile tekrar görüşmüş fakat Yılmaz kendisine sunulan bütün önerileri reddetmiştir. Yılmaz, Çiller'in başbakanlık ısrarından vazgeçemediğini ileri sürmüştür. Çiller hükûmeti kurma görevini iade etmiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de bu görevi Mesut Yılmaz'a vermiştir. Temaslara başlayan Yılmaz, Refah Partisi ile koalisyonla gidilmesine karşı olmadığını ifade etmiştir. Böylece hükûmet arayışlarına bir başka yön daha kazandırılmıştır.

Mesut Yılmaz, Bülent Ecevit ve Deniz Baykal ile görüşmelere başlamış, Ecevit ve Baykal, Yılmaz'a ANAP-DYP koalisyon hükûmetini önermişlerdir. Bunun üzerine Yılmaz, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş ve HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak ile görüşmüş fakat olumlu bir sonuç alamamıştır. 8 Şubat 1996'da Tansu Çiller ile sonuçsuz bir görüşme daha yapan Yılmaz, ardından Bülent Ecevit ile görüşerek fikrini almıştır. Bülent Ecevit ise, Refah Partisinin hükûmette yer almasının rejim için tehdit oluşturacağını belirtmiştir. Yaşanan bu gelişmelerin ardından DYP ile ilişkiler kopmuş, CHP ve DSP'nin de sayı olarak yetersiz kalmalarından dolayı ANAP-RP yakınlaşması başlamıştır. Bu durum Ecevit'in RP'ye karşı olan tutumunu daha da sertleştirmiştir. Neredeyse tüm ekonomik ve siyasi çevrelerin tepkisine yol açan ANAP-RP hükûmetinin kurulmasına dönük görüşmeler, 24 Şubat'ta anlaşmazlıkla sonuçlanmıştır. Yılmaz, bu koalisyonun Türkiye'ye bir yararı olmayacağını belirtmiş, Erbakan ise RP'nin her türlü özveriye sergilemesine rağmen iki partinin uyum sağlayamadığını ifade etmiştir.

ANAP-RP görüşmelerinden sonra ANAP-DYP yakınlaşması başlamış ve iki parti arasında koalisyon yapılması için daha ciddi bir görüşme sürecine girilmiştir. Bu sırada Bülent Ecevit ile görüşen Mesut Yılmaz, kurulacak olan ANAP-DYP koalisyon hükûmetine, DSP'nin dışarıdan destek vereceğini açıklamış fakat Bülent Ecevit, ANAYOL Hükûmetine çekimser oy vererek dışarıdan destek vereceklerini ifade etmiş ve konuya açıklık getirmiştir. 28 Şubat 1996'da ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile DYP Genel Başkanı Tansu Çiller arasında yapılan görüşmede, hükûmetin kurulması konusunda görüş birliği sağlandığı bildirilmiştir. Böylece 24 Aralık 1995'te yapılan seçimler sonucunda ortaya çıkan siyasi

belirsizliğin giderilmesi yolunda son noktaya gelinmiştir. ANAP ve DYP arasında yapılan görüşmeler sonucunda hükûmetin oluşumu ve dönüşümlü başbakanlık uygulaması konularında anlaşmaya varılmıştır. 3 Mart'ta ANAP-DYP arasında azınlık hükûmetinin protokolü ile diğer anlaşma koşulları imzalanmıştır. Hükûmetin kurulması yolunda çok önemli bir adımın atıldığı bu günlerde seçimlerde ANAP listesinden milletvekili seçilen BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu ve altı milletvekili, ANAP'tan istifa etmiş ve partilerine geri dönmüşlerdir. ANAP-DYP Koalisyon Hükûmetinin kurulmasına DSP ılımlı yaklaşmış, RP ve CHP ise böyle bir hükûmetin kurulmasının Türkiye'nin sorunlarını çözemeyeceğini iddia etmişlerdir. RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ise ANAP ile birlikte bir hükûmet kurmalarını dış güçlerin engellediğini ve bu kimselerin orduyu da emellerine alet etmek istediklerini belirtmiştir. 6 Mart 1996'da Mesut Yılmaz'ın Cumhurbaşkanına sunmuş olduğu yeni Bakanlar Kurulu üyelerinin atandığına ilişkin tezkerenin Meclis'te okunmasıyla 53. Hükûmet kurulmuştur. TBMM Başkanı Mustafa Kalemli, Hükûmet programının 14 Mart 1996'da okunmasını önermiş fakat Başbakan Mesut Yılmaz bakanlar kurulu ile ilgili tezkerenin okunduğu gün yani 7 Mart tarihinde programı sunmak istediğini belirtmiştir (Ertan, 2012, ss. 6-10).

Mesut Yılmaz tarafından kurulan 53. Hükûmet, aslında siyasi ve ekonomik çevrelerin istekleri doğrultusunda kurulmuş, öyle ki DYP Genel Başkanı Tansu Çiller söz konusu hükûmette herhangi bir görev almamıştır. Güven oylaması sonuçları, ilk günden itibaren tartışmalara neden olmuş, anayasaya ve meclis içtüzüğüne aykırı olduğu iddia edilmiştir. Oylamanın iptali için RP, Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Bu dönemde RP, özellikle DYP Genel Başkanı Tansu Çiller üzerinden muhalefet yapmayı tercih etmiştir. Ardından daha önce kendilerine hükûmet kurma konusunda söz veren Çiller ile ilgili dosyaları, Meclis'e taşımaya başlamıştır. Yolsuzluk iddiaları içeren bu dosyalarla Tansu Çiller'i, TEDAŞ, TOFAŞ ve mal varlığı gibi konularda sıkıştırmak istemiş hatta Çiller'i Yüce Divana göndermek istemiş bu yolla hükûmetin bozulmasını ve yeniden kendilerinin içinde bulunduğu bir kabine kurulmasını amaçlamıştır. Çiller ile Erbakan arasında hükûmet kurma konusunda yaşanan gerginlik, kısa bir süre sonra DYP ile RP'yi karşı karşıya getirmiştir. Yaşanan bu gerginlik, Tansu Çiller ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Şinasi Altınar hakkında TEDAŞ ihalesiyle ilgili olarak meclis soruşturması açılmasına yönelik önerge verilmesine kadar sürmüştür. Sonuç itibarıyla önerge Meclis Genel Kurulunda 179 ret oyuna karşılık 232 oyla kabul edilmiştir.

RP, daha sonra da 9 Mayıs 1996'da TBMM'de Tansu Çiller ile ilgili olarak bu kez de TOFAŞ konusunda Soruşturma Komisyonu kurulması için uğraşmış ve komisyonun

kurulmasını Meclise kabul ettirmiştir. Bu oylamada bazı ANAP'lı milletvekillerinin muhalefetle birlikte hareket etmesi hem Yılmaz-Çiller hem de ANAP-DYP ilişkilerinin gerilemesine yol açmıştır. Böylece ANAYOL Koalisyon Hükûmetinin geleceğine yönelik kaygılar artmıştır.

Hükûmetin sonunu hazırlayan asıl gelişme ise Mecliste hükûmete karşı yapılan güven oylamasının Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi olayının ortaya çıkması olmuştur. 14 Mayıs 1996'da Anayasa Mahkemesi, Refah Partisinin itirazını haklı bulmuş ve ANAYOL Hükûmetinin güven oylamasına ilişkin TBMM kararını iptal etmiştir. Bu karara karşın Başbakan Mesut Yılmaz, konuyla ilgili olarak hükûmetin görevde olduğunu ifade etmiştir. Tansu Çiller de hukukun gereğinin yapılacağını söylemiş, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ise kararın bir hükûmet bunalımına yol açacak hukuksal durum yaratmadığını açıklamıştır. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal da hükûmetin siyaseten ve hukuken bir değerlendirme yapması gerektiğini belirtmiştir. RP'nin yoğun muhalefeti, CHP ve DSP'nin ise hükûmeti fiilen bitmiş olarak görmeleri 23 Mayıs tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile Tansu Çiller arasında yapılan görüşmeyi de olumsuz etkilemiştir. Görüşme sonrasında düzenlediği basın toplantısında Çiller, azınlık hükûmetini çalıştıramayacaklarını, hükûmetin kararname çıkarmasının ve atamalar yapmasının mümkün olmadığını belirtmiştir (Ertan, 2012, ss. 63-65). Bu hükûmetin yapacağı hizmetlerin çoğunun tartışmalı olacağını ifade etmiş, ANAYOL Hükûmetinin fiilen sona erdiğini ortaya koymuştur ("ANAYOL Hükûmeti" 1996, s. 8). Devlet Bakanı Ayvaz Gökdemir ve Ünal Erkan görevlerinden istifa etmiş ve daha sonra da DYP Genel İdare Kurulu, Hükûmetten çekilme kararı almıştır.

Yaşanan bu gelişmelerin ardından 2 Haziran 1996'da 41 merkezde ara yerel seçimler yapılmıştır. Sonuçta bir kamuoyu yoklaması değerinde olan seçimlerde RP %33.5, ANAP %20.8 ve DYP %11.9 oranında oy almışlardır. Böylece 41 merkezden 13'ünü ANAP, 10'unu DYP, 8'ini RP, 6'sını CHP, 2'sini MHP ve 1 tanesini de DSP kazanmıştır. Seçim sonuçları değerlendirildiği sırada RP'nin, Başbakan Mesut Yılmaz hakkında sunmuş olduğu gensoru önergesinin gündeme alınmasıyla 3 Haziran 1996'da, 122 ret oyuna karşılık 316 kabul oyu ile TBMM Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Seçimlerden kısa bir süre sonra, Anayasa Mahkemesinin 53. Hükûmet için yapılan güven oylamasının geçersiz olduğuna dair gerekçeli kararını 5 Haziran 1996'da açıklaması ile Başbakan Mesut Yılmaz, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e istifasını vermiştir (Ertan, 2012, ss. 63-65).

55. Koalisyon hükûmeti (ANAP-DSP-DTP).

ANAP-DYP Koalisyon Hükûmetinin sona ermesi üzerine yine bir hükûmet bunalımı yaşanmaya başlamıştır. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, hükûmeti kurma görevini

Necmettin Erbakan'a vermiş ve Erbakan'ın Çiller ile yaptığı görüşmeler sonucunda dönüşümlü başbakanlık konusunda anlaşılması ile 54. Hükûmet olan REFAH-YOL Hükûmeti 28 Haziran 1996 tarihinde kurulmuştur. REFAH-YOL Koalisyonu yaklaşık bir yıl sürmüş ve bu dönemde 28 Şubat süreci yaşanmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin sonunda, 21 Mayıs 1997 tarihinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı iktidarda olan RP hakkında kapatma istemiyle dava açmıştır. Daha sonra istifa eden Erbakan, iktidarı karşı tarafa kaptırmak istememiş ve RP-DYP-BBP ittifakının bozulmadığını açıklamıştır. Bu ittifak, parlamentoda hükûmeti kurma görevini istemiştir. Cumhurbaşkanı Demirel, bu isteği dikkate almamış Mesut Yılmaz'a hükûmeti kurma görevini vermiş, böylece ANAP-DSP-DTP koalisyonu kurulmuştur. Kısaca 55. Hükûmet, Mesut Yılmaz'ın başkanlığında bu şartlarda oluşturulmuştur. Hükûmete ANAP haricinde Demokrat Türkiye Partisi katılmış, CHP de dışardan destek vermiştir (Akın, 2010, ss. 455-459).

Demirel, bu dönemde ordunun isteklerine yönelik bir siyaset izlemiştir. Uygulanan bu politika, Demirel'in DYP ile karşı karşıya gelmesine yol açmıştır. Yaşanan yeni gelişmeler ve özellikle bu yıllarda başlayan İslamcı yükseliş, Refah Partisinin 1998'de kapatılmasına neden olmuştur. Necmettin Erbakan ve altı kişinin milletvekilliği düşürülmüştür. Kapatılan RP'nin yerine Fazilet Partisi (FP) kurulmuş fakat FP ile koalisyon pek mümkün görülmemiştir. Mesut Yılmaz Hükûmeti ise ülkede beliren rejim kaygılarını gidermeye yönelik bir alternatif olarak görülmüştür. Bu hükûmet, Ecevit ve Demirel'in içerden, CHP'nin ise dışardan vermiş oldukları destek ile kurulabilmiştir. Özetle bu hükûmet pek de güçlü olmayan bir desteğe dayanmıştır (Akın, 2010, ss. 455-459).

CHP'nin parlamento dışından pasif desteği ile kurulan ve 11 Ocak 1999'a kadar görevde kalan bu hükûmetin kuruluşu ile ANAP, 1983'ten itibaren sürdürmekte olduğu özgürlükçü tutumdan uzaklaşmış ve bürokrasinin yönlendirmesi ile hareket eden tutucu ve vesayetçi demokrasi anlayışına açık bir parti hâline gelmiştir. ANAP bu tutumunun bedelini yapılan ilk genel seçimde %13 gibi düşük bir oy alarak ödemiştir. İkinci seçimde ise tamamıyla parlamento dışında kalmıştır. CHP ise yapılan ilk seçimde bu dönemde kurulan hükûmete dayanak olduğu için parlamentoya girememiştir. ANAP-DSP-DTP Hükûmeti döneminde ülkenin hiçbir sorununa çözüm getirilememiş, yolsuzluk iddiaları ve ihale pazarlıkları konuları ülke gündeminin birinci maddesi olmuştur. Sonuç itibariyle III. Yılmaz Hükûmeti, 25 Kasım 1998'de CHP'nin Türk Bank ihalesi ile ilgili olarak hükûmetin kusurlu olduğu gerekçesiyle verdiği gensoru sonrasında TBMM'de 314 güvensizlik oyu ile düşürülmüştür. Bunun ardından Başbakan Yılmaz, Cumhurbaşkanı'na istifasını sunmuş ve böylece Türkiye yeni bir koalisyon arayışına başlamıştır. Bu dönemde yapılan tek olumlu

icraat ise sekiz yıllık zorunlu eğitimin kabul edilmiş olmasıdır. Zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilirken kendi içinde bir kademelendirme yapılmadığı için özellikle teknik eğitimde ve mesleki eğitimde ülke ihtiyaçlarına yönelik planlamadan uzak kalınmıştır. Ayrıca bu dönemde üniversiteye girişte de sorunlar yaşanmış, özellikle meslek lisesi mezunlarına yönelik olarak kabul edilen katsayı uygulaması, mesleki eğitime büyük darbe vurmuştur. Bu durum ise hem ekonomik hayatta hem de toplumda büyük bir rahatsızlığa neden olmuştur (Günel, 2009, ss. 374-376).

3 Kasım 2002 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) %34 oyla iktidar olmuştur. Böylece Meclis'e sadece AKP ve CHP girebilmiştir. Koalisyon ortakları DSP, MHP ve ANAP barajın altında kalmışlar, Mesut Yılmaz ise istifa etmiştir. ANAP ayrıca barajın altında kaldığı için hazine yardımı alamamıştır. Mehmet Keçeciler, İstanbul'a gelerek Ali Talip Özdemir'e ANAP Genel Başkanlığı önerisinde bulunmuştur. Yapılan 3. ANAP Olağan Kongresi'nde, Lütfullah Kayalar da aday olmuş fakat seçimi Ali Talip Bey kazanmıştır. Mehmet Keçeciler ise "Merkez Karar Yönetim Kurulu Üyesi" olmuştur. Ali Talip Bey, 1 yıl sonra Mesut Yılmaz'ın yıpratmalarından dolayı istifa etmiş, yerine Nesrin Nas Genel Başkanlığa getirilmiştir.

2005 yılında Mehmet Keçeciler'in teklifi ile Erkan Mumcu, ANAP Genel Başkanı olmuştur. Böylece 20 sandalye ile TBMM grubu kurulmuştur. Meclis'te bir grup kurulması Siyasi Partiler Kanunu'na göre hazine yardımının ilk ödemesinin yapılmasını sağlamıştır. 2007 seçimlerinde AKP %46.58 oy oranıyla birinci parti olurken MHP %14.27 ve CHP %20.8 oranında oy alarak Meclis'e girmişlerdir. Anayasa Mahkemesi ANAP'ın seçimlere girmesine izin vermemiştir. ANAP'ın DYP ile birleşme konusu gündeme gelmiş fakat birleşme sağlanamamıştır. Yapılan Altıncı Olağanüstü Büyük Kongre'de, Salih Uzun Genel Başkanlığa seçilmiştir. Daha sonra Demokratik Parti ile birleşen ANAP, 31 Ekim 2009 tarihinde tamamen kendini feshetmiştir (Çelebi, 2012, ss. 384-397; Keçeciler, 2014, ss.193-197).

İlgili Araştırmalar

Bu başlıkta Anavatan Partisi ile ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmamız, "Anavatan Partisi Dönemi Eğitim Politikaları" başlığı ile sınırlandırılmıştır. Konu seçimi sırasında yapılan araştırmalar sonucunda Anavatan Partisinin eğitim faaliyetlerini konu edinen birebir uyumlu herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Anavatan Partisi ile ilgili başlıca çalışmalar ise şunlardır:

Kalender (1993)'in "1991 Milletvekili Genel Seçimlerinde Anavatan Partisinin Mesaj Stratejileri" başlıklı çalışmasında mesaj ve mesaja ait özellikler, ANAP'ın 1991 milletvekili genel seçimlerinde seçmene verdiği mesajlar, demokrasi, sivilleşme ve insan hakları, iktisadi ve politika ile ilgili mesajlar, toplumun mesajlara verdiği tepkiler ve değerlendirmeler ortaya konulmuştur.

Oğuz (2001), "Türkiye'de Siyasal Partiler Çerçevesinde Politik Yozlaşma ve Etik Sorunu" başlıklı araştırmada siyasal partiler kavramı ve içeriği ve Türkiye'deki siyasal partiler, siyasal partiler arası politik yozlaşma ve etik sorunu ile 1982 Anayasası konuları değerlendirilmiştir.

Ersoy'un 2002 yılındaki "Türkiye Örneğinde Yeni Sağ: Anavatan Partisi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı araştırmasında neoliberalizm ve muhafazakârlık kavramlarına değinilmiş, Turgut Özal ve ANAP'ın ortaya çıkışı, 24 Ocak Kararları, 1982 Anayasası, ANAP'ın politik ekonomisi, Özal'ın Türk ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatı üzerine etkileri konuları incelenmiştir.

Belhan'ın 2005 yılında yazmış olduğu, "Anavatan Partisinin Kuruluşu ve İktidara Gelişi" isimli çalışmasında, 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi ve sonrası demokrasiye dönüş çalışmaları, Anavatan Partisinin kuruluşu, 1983, 84, 86 ve 87 seçimleri incelenmiştir. Anavatan Partisi'nin iktidarını pekiştirme icraatları tarihsel bir süreç hâlinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Eştürk'ün 2006'da hazırladığı "Anavatan Partisinin Siyasal Dönüşümü" isimli tez çalışmasında siyasi parti kavramı, siyasal partilerin sınıflandırılması ve bu sınıflandırmanın içinde Anavatan Partisinin yeri incelenmiştir. 1980 sonrası yeniden yapılanma, yeni sağın ortaya çıkışı, 1980 Darbesi, 1982 Anayasası ve ANAP'ın kuruluş süreci ele alınmıştır. Özal Hükûmetleri ve bunların uygulamaları konularına ağırlık verilmiştir.

Gök (2008), "1980 Sonrası Yönetimde Neo-Liberal Politikalar (Anavatan Partisinin Turgut Özal Dönemi)" isimli çalışmasında liberalizm, serbest piyasa ekonomisi ve özelleştirme, Batı'da ve Türkiye'de liberalizmin gelişimi, 12 Eylül sonrasında Türkiye'de siyasi partileşme süreci ve Özal dönemi ve 24 Ocak Kararları konuları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Köse (2010), "Anavatan Partisinin Siyasal İdeolojisi" başlıklı çalışmada siyasal parti kavramı, siyasal parti sistemleri ve sınıflandırılması, siyasal partiler analizi çerçevesinde ANAP'ın yeri, ANAP'ın kuruluşu ve katıldığı seçimlere yer verilmiştir.

Çalışmamızın tamamlanmasından kısa bir süre önce bitirilmiş olan Akdoğan'ın (2018), “Türk Millî Eğitiminde Yaşanan Değişim Süreci ve Basına Yansımaları (1980-2002)” başlıklı tez çalışması, dönemin eğitime dair olay ve kararlarının basına yansımalarını ele aldığından bu çalışmayla farklılık göstermektedir. Diğer çalışmalar ise Anavatan Partisinin eğitime yönelik faaliyetlerini konu edinmeyen, genellikle partinin siyasi boyutuyla ilgilenen çalışmalardan oluşmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Bu bölümde çalışmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmanın veri kaynakları, veri toplama teknikleri/araçları, araştırmacının rolü ve araştırma verilerinin analizine yönelik açıklamalar yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Yöntem, araştırmacının karşı karşıya kaldığı problemi bilginin çeşidine göre tanımladığı bir süreç olarak ifade edilebilir. Yöntem, araştırma probleminin açıklanmasında sistematik bir yol izlenmesini ve araştırmanın o plana göre yürütülmesini sağlamaktadır. Yöntemin açık ve net bir şekilde ifade edilmesi, okuyucuların çalışmanın sonuçlarını güvenilirlik ve geçerlilik bakımından değerlendirmesine imkân verir (Büyüköztürk, 2008, s. 276).

Çalışmanın planı izlediği yol bakımından nitel yaklaşıma göre tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar, disiplinlerarası bütüncül bir bakış açısını esas almaktadır. Bu tür çalışmalarda araştırma problemi yorumlayıcı bir bakış açısıyla incelenir. Üzerinde araştırma yapılan olaylar kendi içinde ele alınarak insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Karataş, 2015, s. 63). Nitel araştırmalarla derin ve ayrıntılı konular çalışılabilir. Analizlerle önceden belirtilen herhangi bir sınırlandırma olmadığı için derin ve açıklayıcı bilgiler elde edilebilir (Patton, 2018, s. 14). Nitel araştırma, bir olgu veya olayı araştırmak için belirlenen araştırma sorusunun yorumlayıcı bir tavırla incelenmesiyle başlar. Nitel araştırmacılar, olgu ve olayları hem tümevarım hem de tümdengelimsel bir şekilde inceleyerek bir yapı veya tema oluşturmaya çalışırlar. Nitel araştırmada analiz ve temaların oluşturulmasını nihai bir rapor takip eder (Creswell, 2013, s. 44).

Çalışmada da derinlemesine bilgi edinmek, betimlemeler yapmak ve araştırma sorusunu açıklamak için nitel yaklaşım benimsenmiş ve araştırma bu temel üzerine şekillendirilmiştir. Nitel çalışmalarda farklı yöntemler kullanılabilir. Çalışmada tarihî bir konuyu ele alması bakımından betimsel araştırma yöntemlerinden tarihsel araştırma yöntemi kullanılmakta ve geçmişte meydana gelen olgu ve olaylar hakkında “Geçmişte ne oldu?”, “Kimler etkilendi?”, “Nasıl gerçekleşti?”, “Sonuçları neler oldu?” ve “Neleri etkiledi?” gibi sorulara yanıtlar aramaktadır (Tanrıöğen, 2014, s. 62).

Betimsel araştırmalar, bir olayı olduğu gibi ve var olan durumu belirlemeye çalışan araştırmalardır. Araştırmaya konu olan olaylar, olduğu gibi ve ayrıntılı bir şekilde araştırılır, daha önceki olaylarla ilişkisi incelenerek o dönemde ne olduğu öğrenilmeye çalışılır (Tanrıöğen, 2014, s. 59). Bu yönüyle “Anavatan Partisi Dönemi Eğitim Politikaları” isimli çalışma betimsel yöntemin uygulandığı tarihi bir araştırmadır. Çalışmada doküman analizi incelemesi metodu kullanılarak döneme ait doküman ve belgeler analiz edilerek “Nasıl?” ve “Ne oldu?” sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır. Bu tür çalışmalarda araştırmayı yapan kişi, gerekli olan veriyi gözlem yapmaya ihtiyaç duymadan ya da görüşme yapmadan elde edebilir (Yıldırım & Şimşek, 2000, ss. 19-141). Bu çalışmada da doküman incelemesi metodu kullanılarak ilgili kaynaklar incelenmiş, veriler elde edilmiştir. 1983-1999 arası yılları kapsayan makaleler, gazeteler, dergiler, tezler, hatıralar, kitaplar, millî eğitim şûraları ve tutanaklar incelenerek gerekli sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Anavatan Partisi’nin 1983-1999 yılları arasındaki eğitim politikaları çalışmanın evrenini teşkil etmiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan Anavatan Partisi’nin eğitim politikalarında partinin kuruluşundan itibaren eğitim ile ilgili aldığı kararlar ve uygulamalar parti programları, seçim beyannameleri gibi kaynaklar baz alınarak araştırılmıştır.

Araştırmanın Veri Kaynakları

Çalışmanın kapsamını Anavatan Partisi dönemi eğitim politikalarının oluşturmaları dolayısıyla verilerin toplanmasında bu döneme ait resmî kayıtlar, raporlar, gazeteler, dergiler, makaleler, hatıralar olmak üzere çeşitli dokümanlardan yararlanılmıştır. Araştırmada da 1983-1999 yılları arasını kapsayan resmî kayıtlar başta olmak üzere Anavatan Partisi dönemini yansıtan bütün kaynaklar veri kaynağı olarak ele alınmıştır.

Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman, araştırma öncesi elde mevcut olan herhangi bir şey demektir. Yaygın dokümanlar, resmî kayıtlar, mektuplar, gazeteler, şiirler, şarkılar, ortak kayıtlar, hükümet dokümanları, tarihsel dokümanlar, günlükler, otobiyografiler (yaşam öyküsü/özgeçmiş) gibi fiziksel belgelerdir.” (Merriam, 2013, ss. 131-132). Dokümanlar ayrıca arşivler, kayıtlar, özellikle organizasyonlar ve programlarla ilgili çok zengin veri kaynaklarıdır (Patton, 2018, s. 293). Bu sebeple çalışmada bahsi geçen döneme ait makaleler, dergiler, hatıralar ve gazeteler birer veri kaynağı olarak görülmüş ve doküman incelemesi tekniğiyle incelenmiştir. Bunların dışında kitaplar, MEB ile ilgili kanun hükmünde kararnameler, yönergeler, genelgeler, tüzükler, yönetmelikler,

MEB kanunları, MEB şûraları, MEB tutanakları, kalkınma planları, tezler, Tebliğler Dergisi ve Resmî Gazete de incelenen diğer kaynaklardır.

Araştırmacının Rolü

Çalışmada öncelikle araştırmanın konusu ve problemin tanıtılması gerekmektedir. Böylece okuyucu, problem konusunun araştırmaya değer olduğuna ikna edilmelidir. Araştırma konusunun iyi tanımlanması, problemi bulma ve sınırlandırmaya yardım ederek çalışmayı yapılabilir hale getirmektedir. Problem alanı ile var olan tutarsızlıklar ve çelişkiler ortaya konulmalıdır (Tanrıöğen, 2009, s. 87). “Nitel araştırmacılar, araştırılan konunun daha iyi anlaşılabilmesi için mümkün olduğunca içerden bakan olarak kendilerini görmektedirler. Araştırılan konuya ya da kişilere yakın olunarak sosyal dünyanın daha iyi anlaşılabilirliğini ileri sürmektedirler” (Ekiz, 2009, s. 168).

Çalışmada konunun belirlenmesinden sonra konuya en uygun veri toplama tekniği belirlenir. Verilerin hangi veri toplama tekniğiyle toplanacağına karar verilir. Verilerin geçerli ve güvenilir olmasına özen gösterilir. Elde edilen verilerin literatür taraması yapılır ve raporlaştırılır (Tanrıöğen, 2009, ss. 21-22). Bu araştırma kapsamında da öncelikle nitel veriler doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır. Konu ile ilgili geniş literatür taraması yapılmıştır. Araştırmada, kullanılacak materyallerin toplanmasında öncelikli olarak YÖK Tez Merkezi taranmış ve “Anavatan Partisi Dönemi Eğitim Politikaları” başlıklı çalışmaya yönelik herhangi bir tez veya araştırmaya rastlanmamıştır. Daha sonra Erzurum Atatürk Üniversitesi Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi’nde bulunan kaynaklardan yararlanılmıştır. Hedeflenen amaç doğrultusunda Türkiye’de yayımlanan ulusal gazeteler içinde 1983-1999 yıllarını kapsayan, en yüksek tirajlı gazeteler belirlenmeye çalışılmış, bu doğrultuda Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Sabah Gazeteleri taranmıştır. Siyasi partilerin eğitime yönelik görüşlerine yer verilmiştir. ANAP hükûmetinde görev alan Millî Eğitim Bakanlarının eğitime dair öngörülerini ve görev süresi içerisinde yaptıkları eğitim faaliyetleri araştırılmıştır. Bakanların meclis konuşmalarında eğitime yönelik konuşmaları ve meclis tutanakları incelenmiştir. ANAP hükûmeti dönemine tanıklık eden bazı önemli şahsiyetlerin hatıralarına yer verilmiştir. Araştırmada ANAP’ın siyasi parti programları, seçim beyannameleri, hükûmet programları, MEB faaliyet raporları, kalkınma planları, şûra kararları, 1983-1999 yılları arasında yayınlanmış Tebliğler Dergisi ve Resmî Gazeteler, tezler, kitaplar, belge ve dokümanlar taranmıştır. Ayrıca, Google Akademik arama motoru ve Dergipark veri tabanı, ulusal basında yayınlanmış makale, dergi ve kitaplar taranmış ve elde edilen bilgiler analiz edilerek sunulmuştur.

Araştırma Verilerinin Analizi

Nitel yaklaşımlarda analiz, verileri bulgulara çevirme işlemi olarak tanımlanabilir (Patton, 2018, s. 432). Nitel analiz ise verilerin hazırlanması, düzenlenmesi, kodlanması, temaların oluşturulması ve sunulması süreçlerini içerir (Creswell, 2013, s. 180). Nitel araştırmalarda elde edilen verilerin analizi için iki yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler betimsel analiz ve içerik analizidir (Yıldırım & Şimşek, 2000, s. 56). Betimsel analizde amaç, bulguların düzenlenmesi yorumlanması ve sunulmasıdır. Bu amaçla bulgular ilk olarak sistematik bir şekilde açıklanır, sonrasında betimlenir ve betimlemeler yorumlanarak neden sonuç ilişkileri değerlendirilir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 224). Bu araştırmada da doküman incelemesi yoluyla veriler betimsel yöntemle incelenmiş, düzenlenmiş, temalara göre sınıflandırılmış ve elde edilen veriler bilimsel ilkelere göre raporlanarak sunulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

Anavatan Partisi Döneminde Millî Eğitim Bakanlığı ve Faaliyetleri

Bir toplumun gelişmesi ve uluslararası konjonktürde yer edinebilmesinin başat faktörlerinden birisi de eğitimidir. Toplumu kalkındırabilecek, millî, ahlaki ve insani değerlere sahip, muasır medeniyetlere uyum sağlayan bireyler, ancak eğitim sayesinde yetişebilmektedir. Türk tarihinin en büyük devletlerinden biri olan Osmanlı Devleti ülkenin ilerlemesinde eğitimin öneminin farkına varmış ve belli dönemlerde eğitim ile ilgili ıslahatlar yapmıştır. Özellikle son dönemlerde eğitim ile ilgili ıslahatlar artmış, eğitim faaliyetleri Maarif Nezareti çatısı altında yürütülmüştür.

Cumhuriyetin ilk yıllarına bakıldığında ise 23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılmasının ardından, çok kısa bir süre sonra 2 Mayıs 1920 tarihinde Bakanlar Kurulu ve buna bağlı olarak Maarif Vekâleti kurulmuştur (“Millî Eğitim Bakanlığı”, 2015, s. 2). Böylece İstanbul ve Ankara’da olmak üzere iki ayrı bakanlık ortaya çıkmıştır. Millî Mücadele sürecinde dahi eğitimi ihmal etmeyen Ankara Hükûmeti, mücadelenin başarı ile sonuçlanması ve cumhuriyetin ilanından sonra çıkarılan kanunlar ve yapılan inkılaplar ile eğitim faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bu süreçte Maarif Vekâleti en önemli bakanlıklardan birisi olmuştur.

22 Haziran 1933 tarihli ve 2287 sayılı olan Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun’da bu Bakanlığın kuruluş amacı, “Türk Milletini layık olduğu eğitim seviyesine yükseltmek ve ülkenin millî değerlerini geliştirmek” şeklinde ifade edilmiştir (Akçay, 2006, s. 32). Maarif Vekâleti adıyla kurulan bu Bakanlık 1923-1935 tarihlerinde Maarif Vekâleti, 1935-1941 tarihlerinde Kültür Bakanlığı, 1941-1946 tarihlerinde Maarif Vekilliği, 1946-1950 tarihlerinde Millî Eğitim Bakanlığı, 1950-1960 tarihlerinde Maarif Vekâleti ve 1960’da ise Millî Eğitim Bakanlığı isimleri ile görevini sürdürmüştür. Bakanlık daha sonra 14 Aralık 1983’te yayımlanan 179 sayılı ve 08.06.1984’te yayımlanan 208 sayılı Kanun ile Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı adını almıştır. 23 Ekim 1989’da 385 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tekrar değişerek, 12 Mayıs 1992’de 21226 sayılı Kanun ile son şekli olan Millî Eğitim Bakanlığı adıyla göreve devam etmiştir. Bakanlığın görevleri ise temelde her türdeki eğitim kurumlarının hizmetlerini incelemektir (“Millî Eğitim Bakanlığı”, 2015, s. 2; Türk, 2015, ss. 6, 43; Memduhoğlu & Yılmaz, 2008, ss. 49-50).

1992 yılında çıkarılan, 3797 sayılı yasanın 2. Maddesinde MEB'in görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

1. Okullarda okul öncesinden başlayarak yaygın eğitime kadar yüksek seviyede eğitim programları hazırlamak,
2. Yurt dışına okumak amacıyla giden Türk vatandaşlarının eğitimleriyle ilgili süreçleri takip etmek,
3. Örgün veya yaygın eğitim kurumlarının programlarını belirledikten sonra onaylamak,
4. Yükseköğretimde okuyan gençlerin barınma ve beslenme ihtiyaçlarını desteklemek,
5. Okullarda verilen beden eğitimiyle ilgili hizmetleri yürütmek (Akçay, 2006, ss. 32-33).

Eğitim ve öğretim işlerinden sorumlu olmak ve konu ile ilgili her türlü yasal düzenlemeyi yapmak amacıyla da Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı kurulmuştur. 27 Şubat 1982'de çıkarılan 8/4334 sayılı Kanun ile Milli Eğitim merkez teşkilatı yeniden düzenlenmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bu düzenleme ile danışma ve denetim birimi olarak örgüt içinde yer almıştır. Görevleri ise;

1. Türkiye'de eğitime yönelik programları belirlemek,
2. Bu programları onaylamak ve Bakanlık makamına iletmek,
3. Bakanlığın hazırlamış olduğu ders kitaplarını incelemek ve bu bağlamda uygun görülen kitapları kararlaştırmak,
4. Öğrencilerin hem yurt dışı hem de yurt içi eğitimlerini takip etmek,
5. Eğitime yönelik alınan kararları Hukuk Müşavirliğine sunmak,
6. Yurt dışında okuyan öğrencilerin aldıkları diplomaların denkliklerini belirlemektir (Türk, 2002, s.129).

Türkiye'de 6 Kasım 1983 genel seçimleriyle yeni bir dönem başlamış, devlet örgütünün tümünde devleti etkinleştirici yeni düzenlemeler yapılması öngörülmüştür. ANAP hükûmeti göreve geldiği 13 Aralık 1983 tarihinde, Bakanlıkların kurulma aşamaları, görevleri ve esaslarını yeniden düzenlemiştir. Turgut Özal başkanlığında kurulan hükûmet öncelikle MEB'de yeniden yapılanmaya gitmiştir. Buna göre, 1983 yılında 179 sayılı Kararname çıkarılmıştır. Kararnamenin amacı, eğitime dair esasları düzenlemek ve eğitim kurumlarının açılmasıyla ilgili faaliyetleri planlamaktır. Yapılan değişiklikler neticesinde Eğitim ve Spor Bakanlıkları, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına dönüştürülmüş; Çıraklık Eğitimi ile Yaygın Eğitim Genel Müdürlükleri, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü olarak birleştirilmiştir. Ardından, Plan ve Prensipler Genel Müdürlüğü kaldırılmış, yeni eğitim politikaları saptamak için ayrıca Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu kurulmuştur (Okçabol,

2005, s. 89). 1983 yılında ise Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının kurulması kararı alınmıştır (Baysal & Ada, 2015, ss. 594-598). Kısaca MEB’de uygulanan bu gelişmelerle eğitimde süreklilik ve bütünlük sağlanması amaçlanmıştır.

1983 yılında 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’na göre, “Millî Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmelikte okul ve aile birliklerinin kuruluş esasları belirlenmiştir (Resmî Gazete, 18 Mayıs 1983, 18051, ss. 10-14; Açıkgoz, Türk & Ergün, 2001, s. 499). Çıkarılan bu yönetmelik ile MEB’e bağlı olan özel ve resmî okullardaki okul aile birlikleri ile ilgili hükümler belirtilmiştir. Yine bu dönemde “Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Müzesi Yönetmeliği” ile MEB’e bağlı olan Eğitim Müzesinin kuruluş esasları belirlenmiştir. Buna göre müzenin kuruluş amacı, eğitim sistemini tarihî gelişim kapsamında incelemektir. Bunun yanı sıra her türlü araç ve gereçleri toplayıp arşivlemek ve bunları gelecek nesillere aktarmaktır (Resmî Gazete, 23 Ekim 1983, 18200, ss. 7-9). Bu bağlamda kültürel değerleri benimseyen fertlerin yetiştirilmesine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

1983’te “M.E.B. İl Eğitim Araçları Merkezi Başkanlığı Yönetmeliği” çıkarılmış ve MEB’e bağlı İl Eğitim Araçları Merkezleri ile İlçe Eğitim Araçları şubelerinin amaç, kuruluş ve işleyişlerine ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Bu merkezin amacı, eğitim teknolojilerinin yöntem ve tekniklerini kullanmak, eğitimin kalite ve verimliliğinin yükseltilmesine, öğretmen ve öğrencilerin bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olmaktır (Resmî Gazete, 12 Mart 1983, 17985, ss. 14-24). Ayrıca, 10 Ekim 1983 tarihinde günün ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla Tebliğler Dergisi’nde MEB’e bağlı eğitim kurumlarında Okul Kooperatiflerinin kurulması ve çalıştırılmasına esas olan “Sınırlı Sorumlu Okul Kooperatifi Ana Sözleşmesi” yayımlanmıştır. Oluşturulan Okul Kooperatiflerinin amacı ise “öğrencilerin eğitim ve öğretimine yönelik ihtiyaçlarını karşılamak, okullarda kooperatifçilikle ilgili çeşitli yarışmalar düzenlemek, ayrıca öğrencilere bir arada çalışma esaslarını öğretmek, öğrencilerin okulda öğrendikleri becerileri hem iş hayatında hem de sosyal hayatlarında uygulamalarını sağlamak” şeklinde ifade edilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1983, 2154, s. 569). Öğrencilerin bu sayede sosyal aktivitelere yönlendirilmesi ve işbirlikli çalışma alışkanlığı kazandırılması hedeflenmiştir.

10.11.1983 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından “Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Bu yönetmelikle eğitilebilir çocukların iş okullarının eğitim, öğretim ve yönetim esaslarını düzenlemek amaçlanmıştır. Eğitilebilir çocuklar iş okulu, ilkokul mezunu olup zekâ düzeyi 45-75 arasında olan çocuklar için açılmıştır. Üst öğrenimlerine devam edemeyenlere uygun bir meslek kazandırmayı amaçlayan ve çıraklık düzeyinde eğitim veren bir özel eğitim kurumudur (Tebliğler Dergisi, 1983, 2154, s. 577). Bu

uygulama özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin de iş yaşamında yer almaları yolunda önemli bir adım olarak düşünülmektedir.

1984 yılında kabul edilen 174 sayılı Kanun ile her bakanlık için uyulacak kurallar belirlenmiştir. Kanunda ayrıca bir bakanlıkta birden fazla müsteşar bulunamayacağı açıklanmış, birçok yetkili birimin görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir (Türk, 2002, ss. 73-77). Daha önce il ve ilçelerde görev yapan Millî Eğitim Müdürlükleri, 1984 yılında kaldırılmış, bunların yerine Millî Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlükleri kurulmuş, öncesinde görev yapan 15 eski Millî Eğitim Müdürü ise başka bir göreve atanmıştır (“Millî Eğitim Müdürlüklerinin” 1984, s. 2). Hukuk Fakültesi mezunu olan ve 13.09.1985 - 21.12.1987 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı görevinde bulunan Metin Emiroğlu bu görevini 2 yıl 3 ay 8 gün sürdürmüştür (Baysal & Ada, 2015, s. 134).

1990’lı yıllarda MEB tarafından eğitimde kaliteyi artırmak amacıyla “Millî Eğitimi Geliştirme Projesi” başlatılmış ve bu projeyle öğretmen eğitiminde kaliteyi arttırmak amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra amaçlardan bir diğeri de ilköğretim ve ortaöğretimde kaliteyi artırarak öğrencilerin başarılarını Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri ortalamasına yaklaştırmaktır. Ayrıca, Bakanlık tarafından eğitim sisteminin geliştirilmesi kapsamında Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi (EARGED) oluşturulmuş, ardından Yönetimi Geliştirme Dairesi (YÖGED) kurulmuştur (Şişman, 2008, s. 150). Projede şu konulara odaklanılmıştır:

- “Müfredat geliştirme,
- Müfredat laboratuvar okullarına eğitim materyalleri ve teknolojik araçlar sağlama,
- Ders kitaplarının standartlarını geliştirme,
- Öğretim materyallerinin kalitesini ve kullanımını sağlama,
- Öğretmen değerlendirilmesi,
- 1996-2011 Eğitim Ana Planının hazırlanması,
- Yönetim Bilgi Sistemi (YBS) pilot uygulaması,
- Bakanlık birimlerine teknolojik ekipman sağlanması,
- Köy okullarına kaynak dağıtımı,
- Öğretmen ve müfettişlere yönelik hizmet içi eğitimlerin verilmesi,
- Köy okullarında kızların okullaşma oranlarının desteklenmesine yönelik okul fonunun oluşturulması,
- Ortaöğretimde fizibilite çalışması yapılarak buradan çıkan sonuçlara göre projeler geliştirilmesi,” vb. (Oktay, 2009, ss. 435-436). Bu projeyle okullarda oluşan sorunlar giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca müfredat konuları belirli bir düzene sokulmuştur. Ders

kitaplarında düzenlemeler yapılmış, öğretim materyallerinin kalitesi artırılmış, köy okulları için gerekli kaynaklar ulaştırılmıştır.

MEB tarafından yine 1990'da lise mezunlarına meslek edindirmek amacıyla “Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Kursları (LİMME)” ile ilgili bir proje başlatılmıştır. Ayrıca örgün eğitimin yanında Açık İlköğretim Okulu, Mesleki ve Teknik Açık Öğretim Okulu ve Açık Öğretim Lisesi gibi uzaktan eğitim hizmetleri de düzenlenmiştir (Şişman & Taşdemir, 2008, s. 104).

1990'lı yıllarda MEB tarafından teftişin bütünleştirilmesine yönelik önemli çalışmalar başlatılmıştır. 28 Ekim 1991 tarihinde ve 2346 sayılı Tebliğler Dergisi'nde “MEB İlköğretim Kurumları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi” yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmelerle birlikte öncelikle bağımsız ortaokullar ilköğretim müfettişlerinin teftişine bırakılmış, 1992 yılında tüm ortaokulların ilköğretim müfettişlerine bağlanmasının yolu açılmıştır. Bu dönemde ayrıca ilköğretim müfettişliğinde de branşlaşma yaşanmış, böylece Türk eğitim sisteminde teftişin bütünleşmesi için hem akademik çalışmalar hem de mevzuat çalışmaları tamamlanmıştır. Bu bütünleşmenin sağlanması, ülkede eğitimin gelişmesi yönünden de oldukça yararlı olmuştur (Öz, 2003, s. 174).

Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı döneminde, 1998 yılında T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı ile Ukrayna Eğitim Bakanlığı arasında eğitim alanında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu birliktelikle iki ülke arasında eğitim alanındaki işbirliğini arttırmak ve dostluk ilişkilerini karşılıklı çıkarlara hizmet edecek şekilde geliştirmek amaçlanmıştır (Resmî Gazete, 3 Ağustos 1998, 23422, ss. 2-3).

Anavatan Partisi dönemi eğitim hedefleri.

Anavatan Partisi döneminde eğitime dair uygulamaların amacına ulaşp ulaşmadığının tespit edilebilmesi için bu dönemin eğitim hedeflerine bakmak gerekmektedir. Bunun için en önemli kaynaklar ise kalkınma planları, eğitim şûraları ve eğitim planlarıdır.

Anavatan Partisinin eğitime yönelik amaçları.

12 Eylül askerî yönetiminden sonra 1983 genel seçimleri ile iktidara gelen Anavatan Partisi, milletin yücelmesi, toplumun gelişmesi ve ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesinin iyi yetişmiş insan gücü ile olacağına inanmaktadır. Bu dönemde ülkedeki eğitim sistemine bakıldığında ise bahsi geçen iyi insan ve insan gücünü yetiştirme imkânından yoksun olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu bağlamda Anavatan Partisi, belirlediği temel amaç ve ilkeler ışığında köklü bir reform gerçekleştirmek için kararlı bir tavır takınmış, gerçekleştirilmek istenen bu amaçları ülke şartları ve değişen ihtiyaçlara göre sürekli

değerlendirip geliştirmeyi hedeflemiştir. ANAP iktidarının eğitime yönelik amaçları ise kapsamlı ve ayrıntılı olarak şu şekilde ifade edilmiştir:

1. *Ülkede öğretmen yetiştirme sistemini yeniden düzenlemek;* ilk ve orta öğretim kademelerine öğretmenlik formasyonlarına sahip, kaliteli öğretim elemanları yetiştirecek çağdaş ve yeni yükseköğretim ve eğitim kurumları kurmak, hâlen görevde olan öğretmenleri sürekli olarak meslek içi eğitime tabi tutmak,
2. *Derslik, okul, tesis ve gerekli olan malzeme sayısını arttırmak;* sınıf mevcutlarını 40 kişiye indirmek, bu yüzden genel bütçeden Millî Eğitime ayrılan payın %20'den aşağı olmamasını sağlamak, ayrıca özel öğretim kurumlarının her seviyede açılmasını teşvik etmek,
3. *Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak;* bu amaçla ihtiyaç duyulan yerlerde bölge yatılı okulları açmak, üniversitelerde okuyan öğrencilere kredi, burs ve yurt temin etmek, sosyal güvenceleri olmayan üniversite öğrencilerinin tedavi, ilaç ve tıbbi malzemelerini devletçe karşılamak,
4. *Her yaştaki kişilerin beden eğitimi, ruh sağlığını geliştirmek ve sporun kitlelere ulaştırılmasını sağlamak;* ilk ve orta öğretimde yer alan beden eğitimi dersine ağırlık vererek gençlerin uluslararası alanda başarılı olmalarına yardımcı olmak,
5. *Yükseköğrenimi tamamlamış olan gençlere hayata hazırlık kredisi vermek,*
6. *Ders programlarını çevre konusunu toplumun tüm kesimlerine anlatacak şekilde yeniden düzenlemek,*
7. *İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinin eğitim ve öğretim programlarını yeniden düzenleyip İmam Hatip Liselerindeki şubeleri müstakil müdürlükler hâline dönüştürmek;* ayrıca Anadolu İmam Hatip Liselerinin sayısını arttırmak, İmam Hatip Lisesi mezunlarının üniversitelere giriş haklarını korumak,
8. *Her tür ve seviyedeki eğitim-öğretim kurumlarında yabancı dil eğitimine ağırlık vermek ve her gencin en az bir yabancı dil öğrenmesini sağlamak,*
9. *Özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşanan olağandışı şartlar nedeniyle eğitimden mahrum kalan çocukların eğitim ve öğretimine kavuşturulmaları için çok önemli tedbirler almak,*
10. *Mevcut durumdaki Genel Liseleri kademeli olarak Teknik Liselere dönüştürmek,*
11. *Yeni üniversiteler açarak üniversitelerde gece öğretimi gerçekleştirmek,*
12. *2 yıllık meslek yüksekokullarına öğrenci alımında meslek lisesi mezunlarının alınmalarına öncelik vermek, Meslek Lisesi mezunlarının yükseköğrenim kurumlarına girmelerini sağlamak (2000'e 5 Kala Türkiye'nin Hedefleri, 1994, ss. 55, 70-73).*

Anavatan Partisi dönemi kalkınma planlarında eğitim hedefleri.

Eğitim, tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kalkınma konusunda çok önemli bir etken olarak görülmektedir. Bu sebeple hazırlanan kalkınma planlarında eğitime yönelik önemli hedefler belirlenmiştir. Kalkınma planlarında eğitime yönelik hedefler yanında ayrıca merkez örgütüne ait hükümler de yer almıştır. Bu bağlamda I. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, Bakanlıklarda devletin eğitime yönelik sosyal ve politik tercihlerini tespit edecek ve bunların uygulanmasında kurumlar arası işbirliğini sağlayacak örgütlerin kurulması istenmiştir. Ayrıca yeni okul tiplerinin oluşturulması ve okulların standardizasyonu ile ilgili konularda araştırma yapıp karar verebilecek yetkili bir organın kurulması öngörülmüştür (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1963, ss. 441-454; Türk, 2002, ss. 81-82).

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da, Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü’nün MEB’e bağlanması kararlaştırılmıştır. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise öncelikle MEB olmak üzere tüm eğitim örgütlerinin yeniden düzenlenmesi ve gereğinden fazla büyüyen ve yeterince fonksiyonel olmayan MEB’in merkez örgütünün yönetim ilkelerine göre fonksiyonel birimler halinde yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, MEB bünyesinde, ihtiyaç duyulan programları geliştirecek, program ve proje önerileri hazırlayacak bir birimin kurulması öngörülmüştür (Türk, 2002, ss. 81-82).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda alınan kararlara göre başta MEB olmak üzere eğitime yönelik tüm birimlerin eğitim alanında yaşanan gelişmeleri etkili bir şekilde düzenlemeleri istenilmiştir. Ayrıca temel eğitimde verilecek derslerin okul ölçeğinde düzenlenmesine, MEB’in mahallî teşkilatlarının da etkili bir şekilde katılımlarının sağlanmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda merkezî ve mahallî teşkilatlara gerekli yetkinin verilmesi öngörülmüştür. Yine bu planda, eğitime dair yapılması planlanan düzenlemelerin ülke şartlarına düzenli bir biçimde uygulanması amaçlanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1979, ss. 433-453; Türk, 2002, ss. 81-82).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, merkez örgütünde yeniden yapılanmaya yönelik herhangi bir hedef belirtilmemiştir. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise, Millî Eğitimde hizmete dair bir yapılanma gerçekleştirilmek istenmiştir. Merkez örgütünün önemini artırarak bu örgütü araştırma ve denetleme yapan bir kurum hâline getirmek amaçlanmıştır. Bürokrasiyi mümkün olduğu kadar azaltmak, Bakanlığın taşra birimlerine ve yerel yönetimlere de bu hususta sorumluluk verilmesi öngörülmüştür (Türk, 2002, ss. 81-82).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise öncelikle merkez biriminde hizmete dair bir yapılanma hedeflenmemiş, Bakanlığa yönelik yetki verilmesi için 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da düzenlemeler yapılması önerilmiştir.

Bu kalkınma planları genel olarak değerlendirildiğinde;

- Türk millî eğitim örgütüne bir bütünlük kazandırılması,
- Eğitim hizmetinin dengeli bir şekilde yayılmasını sağlayabilecek bir biçimde örgütlenmeye gidilmesi,
- Millî Eğitim örgütünde, hem merkez hem de taşra örgütü arasında sorumlulukların dengeli olarak dağıtılması yönünde kararlar alınmıştır (Türk, 2002, ss. 81-82).

Anavatan Partisi iktidarı döneminde hazırlanan kalkınma planlarında ele alınan eğitim ile ilgili konular şu şekilde incelenebilir:

IV. Beş yıllık kalkınma planı (1979-1983): Türkiye'de çok önemli gelişmelerin yaşandığı 1979-1983 dönemine denk gelen IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda hem örgün hem de yaygın eğitimin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Eğitime yönelik kademeler arası kopukluk giderilmeye çalışılmış, öncelikle kent merkezlerinde yaşayan ailelerin çocuklarından başlanarak gecekonduarda yaşayan ailelerin çocuklarının da eğitimleri hedef alınmıştır. Okul öncesi eğitimde pilot uygulamalar yapılmış ve üçlü eğitimin ikili öğrenime dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Okul bulunmayan köylerin tümünün okula kavuşturulmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmiş, ayrıca ilkokullarda kitap giderlerinin devlet tarafından karşılanması ve ilkokullarda öğrencilerin eğitimine dair araç ve gereçlerin devlet tarafından verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu planın uygulandığı dönem sonunda ortaokul nüfusunun %60'ının bu uygulamalardan faydalanması hedeflenmiştir. Yatılı bölge okullarının tam kapasite ile kullanılması için gerekli önlemlerin alınması ve yatılılık olanaklarının sağlanmasında kalkınmada öncelikli yörelere ağırlık verilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmiştir (Oktay, 2009, ss. 55-56).

Planda, ayrı bir okul türü olan Ticaret Liselerinin Genel Liseler çerçevesinde ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Böylece birlik ve bütünlüğün sağlanabileceği ifade edilmiştir. Özellikle bu planda hem mesleki hem de teknik eğitim alanlarında endüstri ile ilişkilerin geliştirilmesi için esnek bir program uygulamasının hedeflendiği açıklanmıştır. Ayrıca planda sağlık meslek liselerinin sayı ve kapasitelerinin artırılması ve tarım okullarında gerçekleştirilen öğretim uygulamalarıyla öğrencilerin eğitim sürecine etkili olarak katılabilmeleri hedeflenmiştir.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaöğretim alanında öngörülen hedeflerin gerçekleşme oranının az olduğu görülmüştür. Ortaöğretimde ortaya çıkan bu düzensizlikleri gidermek içinse herhangi bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bu sebeple hem mesleki hem de teknik açıdan istenen geçişler sağlanamamış, genel ortaöğretimde planlanan hedefler gerçekleştirilememiştir. Üniversitelerdeki yığılmalar artmış, bu dönemde üniversiteye giriş sınavlarının içeriği ile ortaöğretimde okutulan derslerin içeriği arasında bir ilişki kurulamamıştır. Ayrıca eğitim kurumlarında nitelik düşmesi sebebiyle özel dershaneler oldukça önem kazanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1979, ss. 433-453).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde tüm öğretmenlerin yükseköğretim kurumlarında yetiştirilmesi hedeflenmiş, öğretmen yetiştiren yüksekokulların asıl kaynağının ise öğretmen liseleri olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca mesleki ve teknik öğretimdeki öğretmen eksikliğini gidermek adına bu alana öğretmen yetiştiren kaynakların çoğaltılması hedeflenmiştir. Yaygın eğitimin örgün eğitimi tamamlayacak biçimde ve bir sistem dâhilinde geliştirilmesine çalışılmıştır (Oktay, 2009, ss. 55-56). Planda, yükseköğretime geçişteki yığılmalar üzerinde etkili olan sorunların düzeltilmesi amaçlanmış, bu amaçla da ortaöğretimin hem yeni bir içerik hem de yeni bir kurumsal yapıya kavuşturulması öngörülmüştür (Akçay, 1990, ss. 21-22).

V. Beş yıllık kalkınma planı (1985-1989): Bu dönemde bütün eğitim kademelerinde niteliğin yükseltilmesi, öğrencilere verilecek olan bilgilerin ise yaşama yönelik olması hedeflenmiştir. Planda öğretmenlerin eğitimi için televizyondan faydalanılması gerektiği ifade edilmiştir. Ana sınıflarının ise yaygınlaştırılmasına ağırlık verilmiştir. Ayrıca ilkokul öncesi (5-6 yaş nüfusun) okullaşma oranının %10 olması hedeflenmiştir. Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitimine gereken önemin verilmesi ifade edilmiştir (Akçay, 1990, ss. 23-24).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda mesleki ve teknik liselerin ise genel liselere tercih edilmesi, ortaöğretimde öğrencileri mesleğe yöneltme ve yönlendirme becerilerinin kazandırılması amaçlanmıştır. Planda, mesleki ve teknik liseleri üniversiteler önündeki yığılmaların önlenmesinde bir araç olarak değerlendirmek gerektiği belirtilmiştir. Bu anlayışla V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda liselerde kalkınmanın gerektirdiği sayıda ve nitelikte insan gücünü yetiştirmek amaçlanmıştır. Yine bu planda genel liselerdeki okullaşma oranının % 18.8 olması hedeflenmiştir. Bu oranın mesleki lise ve teknik liselerde ise % 20.6 olması öngörülmüş, buna göre ortaöğretimdeki artışın mesleki lise ve teknik liselere kaydırılması amaçlanmıştır. Planda ayrıca hem İngilizce eğitim veren Anadolu Mesleki ve Teknik Liselerin hem de Anadolu ve İmam Hatip Liselerinin açılması hedeflenmiştir. Planda

hedeflenen bir diğerkonu ise öğrencileri özel okullara yönlendirme çalışmaları olmuştur (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1985, ss. 143-145; Akçay, 1990, ss. 23-24).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaöğretim ve yükseköğretim arasında ihtiyaç duyulan uyum konusu görüşülmüştür. Bu bağlamda ortaöğretimde kazanılan mesleğe yönelik eğitimin yükseköğretimde de devam etmesini sağlayabilmek için “teşvik sistemi” uygulamaları öngörülmüştür. Fakat V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulandığı dönemde ortaöğretimde gerçekleştirilen uygulamalara bakıldığında öğrencileri akılcı düşünmeye yönlendirici çalışmaların yeteri kadar dikkate alınmadığı görülmüştür. Bu dönemde genel ortaöğretimde öngörülen okullaşma hedefi %20.5 olarak gerçekleşmiş, böylece amaçlanan hedefin aşılması bu alanda tutarsız bir gelişmenin sağlandığı anlaşılmıştır. Bu tutarsız gelişmenin sebebi ise genel ortaöğretimde öğrenci artışının Mesleki ve Teknik Liselere kaydırmanın sağlanamamış olmasıdır. Genel Liselerin %43'ünde ise ikili öğretim devam etmiştir. Ayrıca mesleki ve teknik öğretimde hedeflenen %20.6'lık okullaşma oranının %14.7'ye düştüğü görülmüştür (Akçay, 1990, ss. 23-24). Bu dönem sonunda yükseköğretimdeki okullaşma oranının ise %12 olması amaçlanmıştır. Öğretim üyesi yetiştirmek amacıyla yurt dışı doktora burslarının yeterli sayıya ulaştırılması hedeflenmiş, gelişmiş olan üniversitelerde uzmanlık ve doktora programlarıyla eleman yetiştirilmesine ağırlık verilmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1985, ss. 140-147; Çelik, 2009, s. 27; Oktay, 2009, s. 56).

VI. Beş yıllık kalkınma planı (1990-1994): Bu planda anaokulları ve ana sınıflarının yaygınlaştırılması öngörülmüştür. Ayrıca okul öncesi eğitimde okullaşma oranının %11.5'e çıkarılması amaçlanmıştır. İlkokullarda kalitenin yükseltilmesi çalışmalarına devam edilmesi, ortaokullarda ise %57.1 olan okullaşma oranının %80'e çıkarılması hedeflenmiştir. Planda genel ortaöğretimde %24 olan okullaşma oranının mesleki ve teknik eğitimde %21.2 oranına ulaşması öngörülmüştür. Yükseköğretim alanındaki okullaşma oranı ise açık öğretim de dâhil olmak üzere %15 olarak belirlenmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1990, ss. 291-292; Çelik, 2009, ss. 27-28; Oktay, 2009, ss. 56-57).

Özel okullarda sınıf mevcutlarının en fazla 30, resmi okullarda ise 40 olması uygun görülmüştür. Yine okullarda verilen bilgisayar destekli eğitimin yaygınlaştırılması amaçlanmış, özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitimi için gereken altyapının geliştirilmesi ve genel liselerde eğitimin kalitesinin yükseltilmesi gerektiği belirtilmiştir (Çelik, 2009, ss. 27-28; Oktay, 2009, ss. 56-57).

Planda gençlerin sorunlarına çözüm getirmek amacıyla kapsamlı araştırmalar yapmak hedeflenmiştir. Yetenekli olan kişilerin öğretmenliğe ve üniversite öğretim üyeliğine

yönlendirilmeleri amaçlanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1990, ss. 295-296; Murat & Şahin, 2011, ss. 450-451). Ekonomi alanında yetenekli insan gücünün yetiştirilmesi amacıyla da mesleki eğitime öncelik verilmiş, söz konusu planda mesleki ve teknik lise mezunlarının kendi branşlarında bir yükseköğretim kurumuna kaydırılmaları öngörülmüştür (Tosun, 2010, s. 55). Bu planın en önemli amaçlarından biri de AB'ye giriş aşamasında gerekli olan yapısal uyumu sağlamak, ayrıca ekonomik gelişme alanında AB ile bütünleşmenin gerektirdiği şartları dikkate almaktır. Planda AB'ye tam üyelik hedefi göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda eğitim alanlarında AB ile ortak işbirliği olanaklarının artırılması öngörülmüştür (Tuzcu, 2006, s. 31).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, eğitimde niteliğin artırılmasını ve herkese eşit imkân sağlanmasını amaçlamıştır. Bu amaçla öğrencilere meslek kazandırmaya yönelik yaygın eğitim verilmesi öngörülmüştür. Özellikle Öğretmen Liselerinin hedefleri doğrultusunda geliştirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Buna göre bu liselerin, ortaöğretim içinde bulunan öğretim kurumlarının kendi içinde yaygın eğitimle beraber hem yatay hem dikey geçişlere imkân verecek bir şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı bu amaçla genel ortaöğretime yönelik olarak, genel liselerde eğitimin niteliğinin artırılması hedeflemiştir. Bunun yanında bu tür liselerde öğrenim gören öğrencilerden yükseköğrenim görme imkânına sahip olmayanların okudukları okullarda meslek kazandırmaya yönelik programlara girmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Ayrıca genel liselerde okuyan öğrencileri yeteneklerine uygun mesleklere yönlendirmek hedeflenmiştir. Plan dönemi sonunda ortaöğretim alanında okullaşma oranı %45.2 olarak hesaplanmıştır. Buna göre, bu oranın %24'ü genel ortaöğretime, %21.2'si de mesleki eğitime yönelik olduğu belirlenmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1990, s. 295).

Planda, mesleki ve teknik öğretimde ağırlığın daha çok Endüstri Meslek Liseleri ile Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerine kaydırılması amaçlanmıştır. Kız Meslek Liselerinin ise işlevsel bir hâle getirilmesi öngörülmüştür. Planlı dönem içerisinde ortaöğretim konusuna yönelik olarak öngörülen politikalara bakıldığında ilk plandan başlanarak ortaöğretimdeki öğrenci sayısının Genel Liselerden mesleki öğretim alanlarına kaydırıldığı görülmüştür fakat bu yönde düzenli bir eğitim uygulanamamıştır (Akçay, 1990, ss. 24-25).

VII. Beş yıllık kalkınma planı (1996-2000): Bu planın önemli projelerinden biri olan Eğitim Reformu'nun gerçekleştirilmesi amacıyla "4306 sayılı Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Kanunu" uygulamaya konulmuştur. Bu kanunun uygulanmasına 1997-1998 öğretim yılında başlanmıştır. Bu kapsamda, 1998 yılında ilköğretime 300 trilyon ödenek tahsis edilmiş, ayrıca taşınmalı eğitim ödeneklerinde de önemli artışlar olmuştur. Ekonomik

açından durumları uygun olmayan öğrencilere yönelik sosyal yardım projesi uygulamaya konulmuştur. Ayrıca genel ortaöğretimde 85 genel lisenin tamamlanarak 40.800 öğrencilik ilave kapasite sağlanacağı açıklanmıştır. 1998 yılında mesleki ve teknik eğitimde ise çeşitli branşlarda toplam 131 lisenin tamamlandığı belirtilmiştir. Devamında bu liselere toplam 60.000 öğrencilik ilave kapasitenin sağlanacağı ifade edilmiştir. Bu dönemde eğitime dair önemli ödenek artışları olmasına rağmen hedeflenen nakit artışı gerçekleştirilememiştir. Bu sebeple 1998 yılında 30.000 ilköğretim dersliği hedeflenmesine rağmen ancak 22.000 ilköğretim dersliği tamamlanabilmiştir. 1998 öğretim yılında okullaşma oranları okulöncesi eğitiminde (5-6 yaş) % 9.4, ilköğretimde % 87.3, ortaöğretimde % 56.5, yükseköğretimde % 15.8'i örgün öğretim olmak üzere toplam %25.3'e ulaşabilmiştir (Çelik, 2009, s. 28; Oktay, 2009, s. 57).

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ayrıca 8 yıllık ilköğretim programlarında da değişiklikler yapılmıştır. Eğitimin tüm kademelerinde yabancı dille öğretim hususu yeniden düzenlenecek; kişilere iyi bir yabancı dil öğretilmesi için uygun ortam hazırlanmaya çalışılacaktır (TBMM [Türkiye Büyük Millet Meclisi], 1996-2000, s. 28). Özel eğitime yönelik esasları düzenlemek amacıyla 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmış, engelli çocukların örgün eğitim kapsamı içinde kaynaştırma yoluyla eğitilmeleri amaçlanmıştır. Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar için zorunlu olarak okul öncesi eğitimi verilmesi öngörülmüştür. Özel eğitim içinde yer alan üstün zekâya sahip çocukların da yeteneklerine uygun bir ortamda yetişmelerini sağlamak amacıyla pilot proje uygulaması geliştirilmiştir (Çelik, 2009, s. 28; Oktay, 2009, s. 57).

1998 yılında ilköğretimde öğretmen ihtiyacının karşılanması için 30.284 yeni öğretmen ataması yoluna gidilmiştir. İlköğretimden başlanarak eğitimin her kademesinde bilgisayarlı eğitime geçilmiş ve her okula internet erişiminin sağlanmasına çalışılmıştır. Bu dönemde “Eğitim Teknolojisini Yükseltme Projesi” başlatılarak okullardaki müfredat programlarının yazılım programı olarak üretilmesi amaçlanmıştır. Mesleki ve teknik liselerdeki iyileştirmelere karşın eğitimin bu kademesinde planlanan hedeflerin gerisinde kalınmıştır. Bu sebeple mevcut kapasiteden yeterince faydalanmak adına mesleki eğitim kurumlarıyla çıraklık eğitim merkezlerinde “Tam Gün Tam Yıl Eğitim Projesi” uygulaması başlatılmış, 184 okulda 42.000 öğrenci kapasitesi oluşturulmuştur. Bu dönemde çok programlı liseler olmak üzere halk eğitim merkezleri belirli bir plana bağlı olmadan kent merkezlerine uzak olan yerlerde açılmıştır fakat öğrenciler bu merkezlere giderken ulaşım sorunu yaşamışlar ve eğitimlerini yeterince devam ettirememişlerdir. Bu durum, kaynakların gereksiz yerlere harcanmasına ve israfa yol açmıştır. 1998 öğretim yılında kamu ve özel

kesim eğitim merkezlerinde ve yaygın eğitim merkezlerinde 1,3 milyon civarında kişiye eğitim imkânı verilmiştir. Maliyeti düşük olan çıraklık eğitiminde ise yeterli gelişme sağlanamamıştır (Çelik, 2009, s. 28; Oktay, 2009, s. 57).

Türkiye’de 1998 yılında 19 vakıf üniversitesi ile birlikte toplamda 72 üniversite bulunmaktadır. Fakülte sayısı ise 535’e yükselmiştir. Yine bu dönemde 192 yüksekokul, 487 meslek yüksekokulu ve 251 enstitü bulunmaktadır. Yükseköğretim kademesindeki öğretim elemanı sayısı ise 52.907’den 55.444’e yükselmiştir. Bu dönemde, yükseköğretime girişte uygulanan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sisteminde bazı değişiklikler yapılmış, buna göre İkinci Basamak Sınavı (Öğrenci Yerleştirme Sistemi) kaldırılmıştır. Yükseköğretimde okuyan gençlerin barınma ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak da yurt ve yatak kapasitesi arttırılmış, 90.227 öğrenciye kredi imkânı sağlanmıştır. Ayrıca bu dönemde sağlıklı bir toplumun geliştirilmesi amacıyla ülke genelinde spor tesislerinin dengeli bir şekilde dağılımı sağlanmaya çalışılmıştır (Çelik, 2009, s. 28; Oktay, 2009, s. 57).

8 yıllık zorunlu ilköğretime geçilmesiyle birlikte öğretmen ihtiyacında da artış yaşanmış, özellikle rehberlik ve yabancı dil derslerinde öğretmen ihtiyacı daha yoğun hissedilmiştir. Bu dönemde Eğitim Fakültelerinde yapılan düzenlemelere karşın ilköğretim kademesi için gerekli olan öğretmen ihtiyacı karşılanamamıştır. Bu sebeple de ilköğretim kademesine Eğitim Fakültesi mezunu haricinde de öğretmen alınması gerekliliği oluşmuştur (Çelik, 2009, s. 28; Oktay, 2009, s. 57).

Planda Türkiye’de yaşayan genç nüfusun ekonomik durumu ile ilgili tespitlere yer verilmiş, gençlerin istihdamına yönelik yapılması gerekenlere değinilmiştir. Türkiye’de gençler arasında yaşanan yüksek işsizlik oranının, toplumu olumsuz etkilediği belirtilmiştir, özellikle şehirlerde yaşayan eğitilmiş gençlerin sayısının giderek arttığı ifade edilmiştir. Bu sebeple gençlere yönelik bir yatırımın en verimli yatırım aracı olduğu görülmüş ve her kademedeki eğitimin geliştirilmesi desteklenmiştir (Murat & Şahin, 2011, ss. 452-453).

Anavatan Partisi dönemi millî eğitim şûraları.

Millî eğitim şûraları, Türkiye’deki eğitiminin mevcut durumunu görüşmek, değişik görüşlerin ortaya atılmasını sağlamak, eğitimle ilgili bilimsel ve toplumsal kararlar almak ve bunları hayata geçirme görevlerine sahiptir. 16 Temmuz 1921 tarihinde bizzat Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında Ankara’da toplanan Maarif Kongresi, bu şûralar için atılan ilk adım olarak kabul edilebilir. Daha öncede bahsi geçen 2287 sayılı Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile birlikte Kültür Danıştı adıyla temelleri atılan yapılanma, daha sonra millî eğitim

şûrasına dönüştürülmüştür (Resmî Gazete, 22 Haziran 1933, 2434, s. 2765; Deniz, 2001, ss. 11-13).

Görevi eğitime yön vermek olan millî eğitim şûralarından Anavatan Partisi dönemine denk gelenler şunlardır:

XII. Millî eğitim şûrası: 1988 yılında dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel başkanlığında toplanmıştır. Şûrada Türk eğitim sistemine yönelik olarak ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş süreci, öğretmen yetiştirme aşamaları, yabancı dil eğitimi, vb. konular tartışılmıştır (Çelik, 2009, s. 31; Baysal & Ada, 2015, s. 126; Turan, 2013, ss. 60-61). Şûrada anaokuluna gidecek olan çocukların 48-72 ay aralığında olması gerektiği belirtilmiş, ana sınıfına ise 60-72 ay arası çocukların gidebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca ana sınıfının mecburi olması önerilmiştir. Anaokulunda uygulanacak olan programların Türkiye'nin şartlarına uygun bir şekilde hazırlanması gerektiği belirtilmiştir (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 23-24). Şûrada özellikle şu konulara yoğunluk verilmiştir:

- Lise kapsamında olan ortaokulların ilköğretim bünyesine alınması,
- İlköğretim sonunda ortaöğretime geçişin sınavsız olarak yapılması,
- Okulların ve öğretmenlerin aileler ile ilişkilerinin artırılmasının sağlanması,
- Sınıf ve ders öğretmenliği sistemlerinin her yaş grubuna göre ayrı olarak değerlendirilmesi,
- Tüm okullarda isteğe bağlı olarak seçmeli programların oluşturulması,
- Okulların yaygın ve örgün eğitime uyum sağlayabilmeleri için çevrede bulunan eğitim kurumlarının imkânlarını kullanabilecek seviyeye getirilmesi,
- Öğrencilerin gözlem ve araştırma yapmaları için teşvik edilmesi, çevrede bulunan müzelere götürülmesi,
- Yatılı ilköğretim okullarını bitirmiş olan kız öğrencilerin mesleki okullara girişte sınava girmeden alınmalarının sağlanması,
- Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitimine önem verilmesi,
- Tüm öğrencilere ortaöğretim derecesinde ortak bir genel kültür eğitimi verilmesi,
- Ortaöğretim eğitiminin günün ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi,
- İlçelerde ortak kullanılmak amacıyla pansiyonların açılması ve bu bölgelerde yaşayan öğrencilerin buradaki okullara gidebilmelerinin sağlanması,
- Sınıf geçme yerine ders geçme sistemine geçilmesi,
- Öğretmen yetiştirme konusuna ağırlık verilmesi (ttkb.meb, ss. 3-15).

Şûrada ortaöğretim kademesinde bütün öğrencilere ortak bir genel kültür eğitiminin verilmesi gerektiği görüşüne varılmış, Teknik Liselerde ise 10. sınıftan itibaren branşlaşmanın başlaması kararlaştırılmıştır. Mesleki ve Teknik Liselerden mezun olan öğrencilerin mezun oldukları bölümlere uygun olarak yükseköğretime yerleştirilmesi öngörülmüştür. Örgün eğitimi tamamlayamayan kişiler için de uzaktan eğitim imkânı sağlanmasına karar verilmiştir. Genel liselerden mezun olan gençlerden herhangi bir yükseköğretim kurumuna girememiş olanların ise ihtiyaç duyulan alanlardan birinde (endüstri meslek, sağlık meslek, vb.) 1 yıllık bir eğitim ile mezun olmaları ve en az bir meslek sahibi olmalarına karar verilmiştir. Böylece herhangi bir üniversiteye yerleşememiş olan gençlere iş imkânı sağlanmaya çalışılmıştır (Tosun, 2010, s. 54; Baysal & Ada, 2015, s. 126). XII. Millî Eğitim Şûrası'nda yapılan değişiklikler arasında merkez örgütünde Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğünün kurulması da sayılabilir (Türk, 2002, s. 80).

XIII. Millî eğitim şûrası: 15-19 Ocak 1990 tarihlerinde Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol tarafından toplanmıştır. XIII. Millî Eğitim Şûrası, *Cumhuriyet tarihinin tek gündemli ilk şûrasıdır*. Bu şûrada “yaygın eğitimde kavram, kapsam ve eğilimler”, “yaygın eğitimde organizasyon ve iş birliği”, “yaygın eğitimde yatırım ve finansman”, “yaygın eğitimde personel” konuları tartışılmış, daha çok yaygın eğitimin planlanması üzerinde durulmuştur (MEB [Millî Eğitim Bakanlığı], 1990, ss. 1-4; Turan, 2013, ss. 60-61; Baysal & Ada, 2015, s. 126). Bu konuların yanı sıra halk eğitim merkezlerine atanan yöneticilerin sorumlulukları tartışılmış, kadrolu olan usta öğreticilerin ek ders ödemeleri ile desteklenmesi öngörülmüştür. Ayrıca kadrosuz olan usta öğreticilerin geçici personel olarak çalıştırılması amaçlanmıştır (Tosun, 2010, s. 55). Şûrada alınan kararlar ise şu şekildedir:

- Yaygın eğitime ağırlık verilmesi ve halkın bu konuda yönlendirilmesi,
- Yaygın ve örgün eğitimde yatay ve dikey geçişlerin sağlanması,
- Yaygın eğitimde bireyin kazanmış olduğu becerileri kendi yaşantısında uygulayabilmesi,
- Yaygın eğitimde gerekli olan ihtiyaçların belirlenebilmesi için ayrıntılı incelemelerin yapılması,
- Toplumun yaygın eğitim konusunda bilgilendirilmesi,
- Bütün meslek okullarının programlarında halk eğitimi konularına yer verilmesi,
- Dünyada uygulanmakta olan yaygın eğitime yönelik çalışmaların takip edilmesi ve bu çalışmalardan faydalanma yollarının aranması,
- Öğretmen yetiştirilen yükseköğretim kurumlarında yaygın eğitime yönelik derslere ağırlık verilmesi (ttkb.meb, ss. 2-4).

XV. Millî eğitim şûrası: 1996 yılında toplanan şûranın başkanlığını Turhan Tayan yapmıştır. Şûrada ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve eğitim finansmanı konuları tartışılmıştır (MEB, 1996, s. 1; Çelik, 2009, s. 32; Oktay, 2009, s. 54; Akçay, 2006, s. 75; Turan, 2013, ss. 60-61; Baysal & Ada, 2015, s. 126). Şûra sonunda ilköğretimin (temel eğitim) sekiz yıl ve zorunlu olması kabul edilmiş, özel okul açacaklara kamusal destek verilmesi istenmiştir (Okçabol, 2005, s. 102). XV. Millî Eğitim Şûrası'nda mesleki ve teknik eğitimin 8 yıllık ilköğretime dayandırılması, ayrıca bu kademedeki modüler eğitim programları uygulanması gerektiği ifade edilmiştir (Tosun, 2010, s. 57). XV. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararlar şunlardır:

- İlköğretim 8 yıl ve zorunlu eğitim olarak verilmeli,
- 8 yıllık zorunlu eğitim sonunda tek tip diploma verilmeli,
- 9. sınıfın sonunda öğrenciler liselere ya da mesleki eğitime yönlendirilmeli,
- İlköğretim kademesinde mecburi 2+8+1=11 sistemi yapılandırılmalı (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 23-24).
- Okul öncesi eğitim, ilköğretim bünyesine alınmalı,
- Sürekli göç alan yerlerde eğitime dair yatırımlara öncelik tanınmalı,
- Okul binalarının yapımına ağırlık verilmeli ve bu binaların çocukların ihtiyaçları doğrultusunda yapılmasına çalışılmalı,
- Köylerde yaşayan öğrencilerin ilköğretim eğitiminden faydalanabilmeleri için YİBO ve pansiyonlu okullardan yararlanılmalı,
- Okullarda verilen eğitimin her alanında Türkçenin doğru bir şekilde öğretilmesi sağlanmalı,
- İlköğretim eğitiminde TV ve radyodan yararlanılmalı,
- Okullarda bilgisayar destekli eğitime ağırlık verilmeli,
- Rehberlik eğitiminde görev yapan kişiler en az lisans eğitimlerini tamamlamış olmalı,
- Özel eğitime ihtiyacı olanlara kaynaştırma eğitimi verilmeli,
- Okullarda yabancı dil ile eğitim vermek yerine yabancı dil öğretimine yönelinmeli,
- Öğretmenler yüksek lisans ve doktora eğitimine yönlendirilmeli,
- Ülkedeki öğretmen açığı giderilmeli,
- Öğrencilere yükseköğretime geçişlerde ek puan verilmeli,
- Bölgeler arası farklılıklara rağmen her bölgeye eğitim imkânı verilmeli,
- Yaygın eğitime yönelik olarak üniversitelerin daha etkili olmaları sağlanmalı (ttkb.meb, ss.1-16).

- MEB merkez örgütü, tüm birimleriyle yeniden yapılandırılmalı,
- Mesleki ve teknik eğitimde okulların kapasiteleri arttırılmalı,
- Ortaöğretim kademesinde uygulanacak çalışmalar planlı bir şekilde sürdürülmeli,
- Ortaöğretim eğitim sisteminde uygulanacak değişimler tabandan başlatılmalı.

Şurada alınan kararlar özellikle Türk millî eğitiminin son elli yılda aldığı mesafenin de göstergesi olmuştur. Böylece öğretim programlarına ve eğitimle ilgili yapılacak yasal düzenlemelere şekil veren kararlar alınmıştır (Türk, 2002, s. 80).

Anavatan Partisi Döneminde Millî Eğitim Bakanları ve Faaliyetleri

Mehmet Vehbi Dinçerler (14 Aralık 1983-13 Eylül 1985).

14 Aralık 1983-13 Eylül 1985 tarihleri arasında bakanlık yapan M. Vehbi Dinçerler, 2 Ağustos 1940 yılında Gaziantep'te doğmuştur. Babası Mehmet Bey, annesi Şefika Hanım'dır. Gaziantep Lisesi'nden mezun olan Dinçerler, lisans öğrenimini İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde tamamlamıştır. Daha sonra ise ABD Syracuse Üniversitesinde yüksek lisans eğitimi almıştır.

1963-1972 yılları arasında DPT'nin çeşitli kademelerinde görev yapmıştır. Dünya Bankasından bir heyet ile beraber İrlanda ekonomisi üzerine araştırmalarda bulunmuş, daha sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gaziantep Kampüsünde bir süre mühendislik ekonomisi dersleri vermiştir. ANAP'ın merkez karar ve yönetim kurulu üyeliğine seçilen Dinçerler, 1983 genel seçimlerinde ANAP listesinden İstanbul milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. 1983-1985 yılları arasında da Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı görevinde bulunmuştur. 1987'de Hatay milletvekili olarak seçilmiş, 1988-1989 yıllarında da TBMM Dışişleri Komisyonu Başkanı olarak görev yapmıştır. 1991 genel seçimlerinde ise ANAP listesinden Ankara milletvekili olarak seçilmiştir (Duran, 2012, s. 2503).

Dinçerler, eğitime ve özellikle de öğretmenlere çok değer veren bir şahsiyettir. 1983'te MEB tarafından, 24 Kasım tarihinin öğretmenler günü olarak kutlanmasına ilişkin esasları düzenlemek için Öğretmenler Günü Kutlama Yönetmeliği çıkarılmıştır (Tebliğler Dergisi, 1983, 2148, s. 402). Bu yönetmelik ile toplumda öğretmenlik mesleğine verilen değer arttırılmaya çalışılmıştır.

1983 yılında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından “Öğretmen Yetiştiren Yüksekokul Mezunlarının Lisans Öğrenimi Yapmaları Hakkında Yönetmelik” çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğin amacı, öğretmen yetiştiren yüksekokul mezunlarının yeteneklerine göre kendi alanlarına yönelik lisans öğrenimi yapabilmelerini sağlamaktır. Yönetmelik ayrıca

branş öğretmeni yetiştiren yüksekokul mezunlarının lisans öğrenimini tamamlayabilmelerine yönelik esasları da kapsamaktadır (Resmî Gazete, 16 Kasım 1983, 18223, ss. 25-27). Yine Dinçerler'in bakanlığı döneminde stajyer öğretmenlere yönelik olarak 1983 yılında Yeni Özel Okullar Kanunu'na göre stajyer öğretmenin özel okulda görev yapamamasına yönelik bir uygulama başlatılmıştır. Bu uygulama sonucunda ise birçok özel okul yöneticisi bakanlığa başvurarak öğretmen sıkıntısında olduklarını belirtmişlerdir ("Stajyer Öğretmen", 1983, s. 2).

1983'te özel eğitim hizmetlerine yönelik çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Bu bağlamda 1983 yılında 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı, özel eğitime muhtaç olan çocukların Türk millî eğitim sistemini düzenleyen ilkeler doğrultusunda eğitilmelerini sağlamaktır. Bu bağlamda onların iş ve meslek sahibi olmalarını sağlayarak çevreye uyum sağlamalarıyla ilgili esasları düzenlemektir (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, s. 269; Resmî Gazete, 15 Ekim 1983, 18192, ss. 2-10). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu'na göre özel eğitimle ilgili temel esaslar şu şekilde belirtilmiştir: Özel eğitim genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Özel eğitime muhtaç olan her çocuk, özür derecesine bakılmaksızın özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılmaktadır. Özel eğitime erken başlamak önemli bir husus arz etmektedir (Okçabol, 2005, ss. 133-134).

1983 yılı 2828 sayılı "Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kanunu" ile okul çağında olan çocukların eğitim ve öğretimleri, Millî Eğitim Bakanlığının ilgili birimlerine ait kurumlarda gerçekleştirilmesi hükmüne bağlanmıştır. Böylece bu kanun ile bedensel ve zihinsel problemleri olan çocuklar da korunmaya alınmıştır. Bu görev daha sonra Genel Müdürlük Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığına bağlanmıştır (Baysal & Ada, 2015, s. 318). 1983'te ayrıca Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bölümüne bağlı ve Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı bünyesinde 4 yıllık lisans eğitimine yönelik "Özel Eğitim Programı" açılmıştır (Baysal & Ada, 2015, s. 320). Bu program ve uygulamalarla özel eğitime ihtiyacı olan çocukların hayata yönelik daha olumlu bakabilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

1983 yılında millî kültürün gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak adına müze çalışmaları başlatılmıştır. Bu sebeple Millî Eğitim Bakanlığına bağlı "Eğitim Müzesi Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Eğitim Müzesi, Türk eğitim sistemini ve eğitim teknolojilerini tarihî gelişimi içinde araştırmak amacıyla kurulmuştur (Tebliğler Dergisi, 1983, 2150, s. 469). 18-24 Mayıs 1985 tarihlerinde Tebliğler Dergisi'nde ülkedeki kültür varlıklarını tanıtmak, korumak ve topluma aktarmak amacıyla bu tarihin "Müzeler Haftası" olarak kutlanacağı belirtilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1985, 2182, s. 1).

Dinçerler döneminde öğrencilere verilecek ödevler konusunda çıkarılan yönetmelikte ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okul müdürü tarafından yapılacak sınıf öğretmenleri toplantısında ödevlerin verilme zamanı bir çizelgede verilmiştir. Öğretmenler bu çizelgeye göre öğrencilere ders vermek zorundadır. Ödevlerin konusu ise yıllık ders planlarında belirtilmiştir. Öğrencilere ödevlerin hazırlanması için en çok 15 gün verilmiştir. Deney gerektiren ödevler için bu süre zorunlu tutulmamıştır (Açıkgöz, Türk & Ergün, 2001, ss. 784-785).

1983 yılında kütüphaneler de toplum tarafından önemli kurumlar olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda 1983'te Millî Eğitim Bakanlığının Yayınlar Genel Müdürlüğünün yayımladığı 187 sayılı Genelge ile öğrencilerin kütüphanelerden nasıl faydalanacağı şu şekilde belirtilmiştir:

Okullarda, özellikle Türkçe, Edebiyat ve Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilere:

- Kitap okuma alışkanlığının önemi anlatılacak,
- Öğrencilere çeşitli ödevler verilecek, geziler düzenlenecek, çevredeki kütüphaneler tanıtılacak,
- Bir kütüphaneye gidildiğinde ansiklopedi, sözlük gibi eserlerin nasıl kullanılacağı anlatılacak,
- Aranılan bir kitabın kataloglardan nasıl bulunabileceği gösterilecek (Tebliğler Dergisi, 1983, 2133, s. 50).

Bu uygulamalar ile kütüphanelerde bulunan kitaplar belli bir sisteme oturtulmuş, okuyucularda da kitap okuma alışkanlığı oluşturulmaya çalışılmıştır.

1983 yılında özel dershanelere dair çeşitli tartışmalar gündeme gelmiştir. 16 Haziran 1983 tarih ve 2843 sayılı Kanun ile yeni özel dershanelerin açılması yasaklanırken mevcut dershanlerin ise 1 Ağustos 1984 tarihinde kapatılması kararlaştırılmıştır. Daha sonra 11 Temmuz 1984'te çıkarılan 3035 sayılı Kanun ile de mevcut dershanelerin varlığını sürdürmelerine karar verilmiştir (Baysal & Ada, 2015, s. 298). Dinçerler, özel dershanelerin kapatılmasının ortaya çıkaracağı boşluğun doldurulması ve özel dershanelerin işlevleri ile Bakanlığa bağlı okullarda verilen hazırlık kurslarının durumlarını incelemiştir ("Özel Dershanelerin", 1984, s. 3). 1 Ağustos 1984 tarihinde kapatılmaları öngörülen özel dershanelerin faaliyetlerini sürdürmelerine olanak sağlayan yasa tasarısı TBMM Başkanlık Divanına sunulmuştur. Bu tasarıya göre devlet okullarındaki öğretmenler, özel dershanelerde ders ve kurs verebileceklerdir. Ayrıca tasarıda özel dershanelerin kurulmasına ya da kurulu olanların çalışmalarına devam etmeleri öngörülmüştür ("Resmî Okullardaki", 1984, s. 3). 11 Temmuz 1984'te çıkarılan 3035 sayılı Kanun ile de mevcut dershanelerin varlığını

sürdürmelerine karar verilmiştir (Baysal & Ada, 2015, s. 298). Kısaca bu dönemde özel dershaneler sorunu kısmen de olsa bir süreliğine çözüme kavuşturulmuştur.

1984 yılında Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler, bundan sonra öğretmen tayinlerinin valiler tarafından yapılacağını açıklamış, valilerin öğretmenlerin hangi okulda görev yapacaklarını ihtiyaca göre saptayacağı ifade edilmiştir (“Ortaöğretimde Öğretmen”, 1984, s. 3). Bahsi geçen uygulama ile öğretmen eksikliğinden dolayı boş geçen dersler azaltılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde öğretmen sıkıntısı devam etmiştir. Bu durum Saygı Öztürk’ün Hürriyet gazetesindeki haberinde de yer almış ve 65 bin öğretmenin 1983-1984 öğretim yılında okullarını değiştirmek için ‘nakil’ istedikleri belirtilmiştir (“65 Bin Öğretmen Nakil İstiyor”, 1983, s. 3). Bu durumda bahsi geçen dönemde öğretmenlerin çalıştıkları yerlerden memnun olmadıkları, farklı yerlerde çalışmak istedikleri anlaşılmaktadır.

1985’te özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin stajyerliklerinin kaldırılması yeni hükümlere bağlanmıştır. Buna göre özel öğretim kurumlarında stajyerliği kalkmış olan öğretmenlerin resmî veya başka bir özel öğretim kurumlarında görev almaları hâlinde stajyer olamayacakları ifade edilmiştir (“Öğretmenlerin Stajyerliğinin”, 1985, s. 2). Yönergede stajyer olarak atanan öğretmenlerin stajyerlik sürelerinin ise 1 yıldan az 2 yıldan çok olamayacağı belirtilmiştir. Yönergede ayrıca “eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfı” dışındaki sınıflarda adaylığı kalkanlardan stajyer öğretmen olarak atananların sadece mesleki yönden stajyerliğe tabi tutulacakları ifade edilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1985, 2186, s. 141).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 17 Aralık 1979 tarihli 34. Oturumunda 1985 yılının “Milletlerarası Gençlik Yılı” olması kararlaştırılmıştır. Bu dönemde “Gençlik Yılı” sebebiyle İçişleri Bakanlığının sorumluluğunda işbirliği yapılarak gençlere yönelik iyileştirici çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda gençlere yönelik çeşitli konferanslar düzenlenmiş, konferanslarda özellikle terör, gençlerin psikolojik sorunları, uyuşturucu ve alkol alışkanlığının giderilmesine yönelik konular üzerinde durulmuştur. Spor alanında da çeşitli proje çalışmalarının başlatılacağı belirtilmiştir. Bu doğrultuda ülkede 12-24 yaş arası kesim için spor sahaları açılması çalışmaları başlatılmış, ayrıca mevcut tesislerden en iyi şekilde yararlanma yoluna gidilmiştir. Spor alanında çeşitli yarışmalar düzenlenmiş, spor faaliyetleri için gerekli spor malzemeleri yaptırılarak illere dağıtılmıştır. Türkiye’de bu dönemde 400 bin civarında lisanslı sporcu bulunmaktadır (TBMM Tutanak Dergisi, 23.10.1984, ss. 479-481).

Dinçerlerin eğitime bakış açısına bakıldığında, onun daha çok eğitimde fırsat eşitliğini savunduğu görülmektedir. Bu bağlamda onun döneminde özel eğitim hizmetlerine yönelik çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Dinçerler ayrıca öğrencilerin eğitiminde ezberden kaçınılması gerektiği görüşündedir (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, s. 269; Okçabol, 2005,

ss. 133-134). Öğrencilerin akılcı, bilimsel ve çağdaş bir eğitim almaları gerektiğini belirtmiş, öğrencilere verilen ödevlerin, boş zamanlarını değerlendirmek yerine onların daha çok öğrendiklerini uygulamaya dönük olması gerektiğini ileri sürmüştür (Açıkgöz, Türk & Ergün, 2001, ss. 784-785). Dinçerler, özel dershaneler konusunda ise bu kurumların öğrencilerin bilgi eksikliklerini tamamlayan kurumlar olduğu ve bu yüzden kapatılmaması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan bir eğitim anlayışını desteklemektedir.

Metin Emiroğlu (13 Eylül 1985-21 Aralık 1987).

Metin Emiroğlu, 1943 yılında Malatya’da doğmuştur. Babası Süleyman Cezmi Bey, annesi Müzeyyen Hanım’dır. İlk, orta ve lise öğrenimini Malatya’da tamamlamıştır. 1966’da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuş, ardından İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsünde yüksek lisans yapmıştır. 1969–1972 yılları arasında DPT Sosyal Planlama Dairesinde çalışma sorunları, sosyal güvenlik ve yaygın eğitim sektör sorumlusu olarak çalışmıştır. 1979’a kadar Türkiye Tekstil İşverenleri Sendikası Genel Sekreterliğini yapmıştır. 1983’te ANAP’ın kurucu üyesi olmuş, 1983 genel seçimlerinde 17. dönem Malatya milletvekili olarak seçilmiştir. 45. Hükûmet döneminde Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı olarak görevlendirilmiştir. 1987 genel seçimlerinde ise 2. kez Malatya milletvekili olmuştur. 48. Hükûmet döneminde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olarak görev yapmış, 1991 genel seçimlerinde yine ANAP listesinden 19. dönem Malatya milletvekili seçilmiştir. Bu dönemde TBMM Çevre Komisyonu üyeliği, Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu başkan yardımcılığı ve Meclis Araştırma Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunmuştur. 1995 genel seçimlerinde 20. dönem Malatya milletvekili olarak seçilmiştir. Evli ve iki çocuk babasıdır (Duran, 2012, ss. 3029-3030).

1985 yılında “Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına Bağlı Bazı Okullarda Görevlendirilecek Yabancı Uyruklu Öğretmenlerin Sözleşmeli Çalıştırılmaları Hakkında Yönetmelik” çıkarılmış, yönetmelikte bazı derslerin yabancı dille verildiği okullarda sözleşmeli olarak görevlendirilecek olan yabancı uyruklu öğretmenlerin belirlenmesi ile ilgili hükümler yer almıştır. Bu dönemde Türkiye’de sözleşmeli olarak görevlendirilecek öğretmenlerin toplam sayısı 400 olarak belirlenmiştir. Bu öğretmenler 2 yıl süreyle görevlendirilmiş, ayrıca bu öğretmenlere 5-10 yıl mesleki deneyim şartı getirilmiştir (Resmî Gazete, 2 Kasım 1985, 18916, ss. 4-6). Böylece yabancı uyruklu öğretmenlerin Türkiye’de çalışma şartları düzenlenmeye çalışılmıştır.

1985’te özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara yönelik uygulamalar başlatılmış ve bu konu ile ilgili olarak Tebliğler Dergisi’nde, rehberlik ve araştırma merkezleriyle okul

rehberlik hizmetleri bürolarının işleyişine ilişkin esasları düzenlemek için “Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Bu yönetmelik ile Bakanlığa bağlı rehberlik ve araştırma merkezleri ve özel okullarda rehberlik hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili esaslar düzenlenmiştir (Tebliğler Dergisi, 1985, 2201, s. 1). Yine bu dönemde Tebliğler Dergisi’nde “Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına Bağlı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği” çıkarılmış ve yönetmelikte özel öğretim okullarının amacı şu şekilde belirtilmiştir:

Türk millî eğitiminin genel amaçlarına uygun bir şekilde 4-18 yaşlarındaki özel eğitime muhtaç çocukların;

- a) Toplumla iyi ilişkiler kurmalarına yardımcı olmak,
- b) Onların iyi bir vatandaş olmaları için gereken bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak,
- c) Bu çocukların hayata ve üst öğrenime hazırlanmalarına yardımcı olmak (Resmî Gazete, 9 Aralık 1985, 18953, ss. 4-21; Tebliğler Dergisi, 1985, 2202, s. 582).

Emiroğlu döneminde yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik bazı uygulamalar hayata geçirilmiş, ilkokullara yönelik olarak “Yurt Dışında İlkokulu Dışardan Bitirme İmtihanları Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yurt dışında yaşayan vatandaşların istedikleri takdirde ilkokul diploması alabilmeleri için gerekli esaslar belirtilmiştir. Buna göre ilkokulu dışardan bitirme sınavları yılda 2 defa yapılmaktadır. Bu sınavlar yurt dışındaki başkonsolosluklar aracılığı ile uygulanmakta ve eğitim müşavirliklerinde açılan ilkokullarda gerçekleştirilmektedir (Resmî Gazete, 11 Nisan 1986, 19075, ss. 13-16).

1985 yılında yükseköğretim sisteminde dünya ile bütünleşebilmek amacıyla lisansüstü eğitim için yurt dışına öğrenci gönderilmiştir. Ayrıca 1985 yılında YÖK çatısı altında Dokümantasyon Merkezi kurulmuştur. Buna bağlı olarak uluslararası bilimsel dergilere abone olmak yerine araştırmacılara talepleri üzerine makalelerin fotokopileri ulaştırılmıştır. Bu sayede üniversitelerde yapılan araştırma ve yayın faaliyetlerinin niteliğinin artırılması sağlanmıştır (Gür, 2011, s. 21).

1986 yılında “Vakıflar Orta Öğrenim Öğrenci Yurtları Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Buna göre bu yurtlarda ortaöğrenim çağındaki yoksul ve başarılı olan çocuklar belirlenmiş, bu çocukların beslenme ve barınma ihtiyaçları karşılıksız olarak karşılanmıştır (Resmî Gazete, 9 Mart 1986, 19042, ss. 3-14).

Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1986’da öğretmenlerin mesleklerinin gereklerine uygun şekilde bilgilendirilmelerini sağlamak üzere “çifte sınav” ve “çifte öğrenim” uygulamasını başlatmıştır. Bu amaçla “Öğretmen Yetiştirme Merkezleri” ve

“Öğretmen Yetiştirme Yüksek Eğitim Merkezleri” açılmıştır. Buna göre Bakanlıkça öğretmen yetiştiren tüm üniversitelerin eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerden öğretmen olmak isteyenler arasında açılacak olan sınavı kazananlar için “Öğretmen Yetiştirme Merkezlerinde genel kültür, pedagojik formasyon ile eğitim yönetimi derslerini görecekler ve pratik yapacaklar” ifadeleri kullanılmıştır (“Öğretmene Çifte Öğretim”, 1986, s. 5).

Emekli olan ve çeşitli nedenlerle görevden ayrılan veya uzaklaştırılan öğretmenlerin örgütlenme sorununu gündeme getirmek üzere 1986’da “*Abece Dergisi*” çıkarılmıştır. Abece Dergisi, eğitim ve öğretmen sorunlarının sadece örgütlenme ile aşılabileceğini vurgulamış ve bu bağlamda öğretmenlerin dernek ve sendika aracılığıyla örgütlenmelerine öncülük etmiştir (Gülmez, 1994, ss. 163-165).

Metin Emiroğlu döneminde okul müzeleri ile ilgili olarak 1986’da Tebliğler Dergisi’nde “Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Okul Müzeleri Yönergesi” yayınlanmıştır. Yönergede, müzelerin kuruluş amacı şu şekilde belirtilmiştir:

- Okulların kuruluş zamanını ve faaliyetlerini tarihi gelişimi içinde araştırmak,
- Okullarda, Türk eğitimine dair önem taşıyan belge ve eşyaların kronolojik bir sistem içinde verilmesini sağlamak,
- Kaynak eserleri araştırmacıların kolaylıkla faydalanmalarına imkân verecek şekilde arşivlemek,
- Her yıl eğitime yönelik çalışmaları tanıtan fotoğraf, belge ve eşyaları saklamak,
- Türk eğitimine her yönden emeği geçmiş değerli eğitimcileri tanıtmak üzere onların fotoğraflarını, eserlerini, belge ve eşyalarını toplayıp arşivlemek,
- Böylece gençlerin millî kültür değerlerini koruma ve benimsemelerine katkıda bulunmak (Tebliğler Dergisi, 1986, 2218, s. 387).

Emiroğlu, millî eğitim sisteminin bilime dayalı olması gerektiği görüşündedir. Tüm okul kademelerinde öğrencilere maddi-manevi destek verilmesi gerektiğini savunan Emiroğlu, bu amaçla öğrencilere karşılıksız beslenme ve barınma çalışmalarına önem verilmesi gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca okullarda verilen eğitimin çocuğun ilgilerine göre olması gerektiği ve öğretmenin görevinin çocuğu yönetmek değil de ona rehberlik etmek olduğu görüşünü savunmuş, ülkede demokratik bir eğitim ortamının oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Lisansüstü eğitim için yurt dışına öğrenci gönderilmesi ve ülkenin eğitim için daha çok bütçe ayırması gerektiğini belirtmiştir (Gür, 2011, s. 21).

Hasan Celal Güzel (21 Aralık 1987-31 Mart 1989).

Hasan Celal Güzel, 1945 yılında Gaziantep'te doğmuştur. İlk ve ortaöğrenimini Malatya'da tamamlamış, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat ve Maliye bölümünden mezun olmuştur. 24 Ocak Kararları'nın alınmasında önemli bir rol oynamıştır. 1983 yılında Başbakanlık müsteşarı olmuş, 1986 yılında yapılan ara seçimlerde ANAP Gaziantep milletvekili seçilmiştir. 1987 genel seçimlerinde tekrar milletvekili seçilen Güzel, 1987 seçimlerinden sonra Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı görevine getirilmiştir. 23 Kasım 1992'de Yeniden Doğu Partisini kurmuştur. 19 Mart 2018 tarihinde ise vefat etmiştir (Biyografi, 15749).

Hasan Celal Güzel döneminde, 1987'de Türkiye'nin birçok yerinde öğretmen açığı büyük boyutlara ulaşmış, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı bu açığın giderilmesi için kapalı olan köy okullarının öğretime açılabilmesi için 4 bin lise mezununun vekil öğretmenlik yapmasına karar vermiştir. Bu bağlamda illere bir genelge gönderilerek vekil öğretmenlerin bir haftalık eğitimden geçirilmesiyle göreve başlatılması öngörülmüştür. Ayrıca öğretmen atamalarında birçok dengesizlik yaşanmış, bazı merkezlerde ihtiyacın çok üzerinde öğretmen olmuş, bazı merkezlerde ise öğretmen olmaması nedeniyle öğretime başlanamamıştır. Bakanlık, öğretime kapalı olan okul sayısının kendilerine bildirilmediğinden kaç okulun kapalı olduğunun bilinmediğini belirtmiş fakat yapılan bu açıklama kamuoyunda pek de gerçekçi görülmemiştir. Bakanlığın hazırlamış olduğu istatistiklere göre 28 öğrenciye bir öğretmen düşmektedir fakat atamaları yapılan öğretmenlerin köy okullarına gitmeyip merkezde kalmaları ile yığılmalar meydana gelmiş ve köylerdeki öğretmen açığı kapatılamamıştır. Bu sebeple köylerdeki okulların kapatılmaması için Bakanlık 4 bin “vekil öğretmen kadrosu” çıkarmıştır. Ortaokul ve liselerde ise öğretmen açığı nedeniyle daha çok İngilizce dersleri boş geçmiştir. İngilizceyi resim, beden eğitimi ve müzik dersleri izlemiştir. Bu dersler, diğer öğretmenler tarafından doldurulmaya çalışılmıştır (“Eğitimde Garip Görüntü”, 1987, s. 3). Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), öğretmen yetiştirme konusunda köklü değişikliğe gidilebilmesi için ortak bir çalışma başlatmış ve 2 yıllık öğretmen eğitimi kaldırılmıştır. İlkokul öğretmenliği için 4 yıllık eğitim mecburiyeti getirilmiş, Marmara Üniversitesi ile Atatürk Eğitim Fakültesi, 4 yıllık eğitim programlarını hazırlamak için görevlendirilmiştir (“İlkokul Öğretmeni”, 1987, s. 3).

1987 yılında, ANAP'ın hükûmet kurmasından sonra, eğitim fakültesi mezunları için yeterlilik sınavı getirilmiş, öğretmen olmanın şartı bu sınavı geçmeye bağlanmıştır. Bu dönemde öğretmen liseleri, Anadolu öğretmen liselerine dönüştürülmüştür. Ayrıca öğretmen yetiştirme görevinin yeniden MEB'e bağlanmasına çalışılmış ve bu amaçla MEB, 9 Haziran

1989'da Öğretmen Yetiştirme Danışma Kurulu Toplantısı düzenlemiştir fakat bu toplantıda öğretmen yetiştirme sorumluluğunun MEB'e geri verilmesi üzerine herhangi bir karar alınmamıştır. 15 Haziran 1989 tarih ve 3580 sayılı Yasa ile eğitim fakültelerini ilk 5 sırada tercih eden öğrencilere burs verilmesi kararı alınmıştır (Okçabol, 2005, s. 93). Öğretmenlik mesleğine yönelik gerçekleştirilmeye çalışılan bu uygulamalarla ülkenin hem öğretmen açığı giderilmeye hem de öğrencilere maddi destek sağlanmaya çalışılmıştır.

1987 yılında özel okullara giriş sınavında bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre daha önce 3 tercihte bulunan öğrenci, yeni sınav sistemine göre kılavuzda belirtilen özel Türk ve yabancı okullardan 6'sını tercih edebilecektir. Devamında öğrenciye hangi okulu kazandığını gösterir belge yerine tercih ettiği 6 okul için kaç puan aldığı bildirilecektir. Ayrıca bu puanla bu okulların kaçınıcı sırasında bulunduğu açıklanacaktır ("Özel Okullarda", 1987, s. 3).

1988 yılında özel dershaneler öğrenciler tarafından yoğun olarak talep edilen kurumlar arasında yer almış, liselerin son sınıfında okuyan öğrenciler, üniversite sınavlarını kazanmak amacıyla hafta sonları özel dershanelere gitmeyi tercih etmişlerdir. Bu dönemde Türkiye'de (Bitlis, Bingöl, Bilecik, Adıyaman, Muş vb. illerde dâhil olmak üzere) 628 özel dershane bulunmaktadır. Dershaneye giden öğrenci sayısı ise 150 bin civarındadır ("Özel Dershaneler", 1988, s. 3). Özel dershanelere maddi sebepler nedeniyle her öğrencinin gidemediği görülmüş ve bu nedenle eğitimde fırsat eşitliği sağlanamadığı anlaşılmıştır.

Bahsi geçen dönemde kütüphaneler, bilgi toplumu seviyesine ulaşmak adına yeterli görülmemiş ve gerekli bilginin üretilmesi ve dağıtımının geliştirilmesi adına kütüphanelerin geliştirilmesi gerektiği öngörülmüştür. Hasan Celal Güzel döneminde 1988 yılında, ülkede bulunan toplam 844 halk ve çocuk kütüphanesinde 6.874.863 kitap bulunmaktadır. 1988 yılından sonraki 10 yıl içerisinde ise kütüphane ve kitap sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. İlerleyen yıllarda yapılan araştırmalarda Türkiye'de 1.141 kütüphane ve 12.500.00 kitabın olduğu görülmüş, bu artışa rağmen diğer ülkelerde bulunan kütüphane ve kitap sayısına göre çok gerilerde kalınmıştır. Türkiye, kütüphanecilik açısından yeterli seviyede gelişme gösterememiştir. Bu bağlamda bilginin iyi bir şekilde üretilmesi için kütüphanelerin işleyiş biçiminde tasnife geçilmesi gerekliliği doğmuştur (Erdoğan, 2010, s.73). Böylece araştırmacılar ulaşmak istedikleri bilgilere daha hızlı ve kolay ulaşabileceklerdir.

Hasan Celal Güzel, eğitimin yaygınlaştırılması ve bilgi eksikliğinin giderilmesi gerektiğini belirterek eğitimde uygulamaya önem verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca ülkede yaşanan öğretmen açığını gidermek amacıyla da vekil öğretmenlik uygulamasının

başlatılması gerektiğini savunmuştur (“Eğitimde Garip Görüntü”, 1987, s. 3). Ülkedeki mevcut kütüphanelerde bulunan kitap sayısı ve niteliğinin de artırılması gerektiği görüşünde olan Güzel, yükseköğretimde reform çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiş ve eğitim açısından bilim adamlarının çalışmalarının desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Erdoğan, 2010, s. 73).

Avni Akyol (31 Mart 1989-20 Kasım 1991).

Avni Akyol, 20 Nisan 1931’de Bolu’da doğmuştur. Babası Hasan Bey, annesi Hacer Hanım’dır. İlk, orta ve lise eğitiminden sonra Ankara’da Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümünde lisans eğitimi almış, daha sonra Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim İdaresi ve Planlaması alanında yüksek lisans yapmıştır. Doktora eğitimini ise ABD Southeastern Üniversitesinde tamamlamıştır. Gençlik ve Spor Bakanlığı görevinde bulunan Akyol, ANAP grubundan 18. Dönem İstanbul milletvekili olarak seçilmiş, daha sonra 46. Hükûmet döneminde Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı olarak görevlendirilmiştir. 1989 - 1991 tarihleri arasında ise Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır. 1991 genel seçimlerinde ANAP Bolu milletvekili olarak seçilmiş ve bu dönemde ANAP Genel Başkan Yardımcılığı görevini üstlenmiştir. 20 ve 21. Dönemlerde de milletvekilliği görevini sürdürmüştür. 30 Eylül 1999’da ise hayatını kaybetmiştir (Duran, 2012, s. 2619).

Avni Akyol, Millî Eğitim Bakanlığı döneminde öğretmenlik mesleğine yönelik çalışmalara ayrıca önem vermiştir. Akyol döneminde 3 Kasım 1989 tarihli ve 385 sayılı “MEB’in Teşkilat ve Görevleri Hakkında 179 Sayılı KHK’de Değişiklik Yapılmasına Dair 385 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname” ile Milli Eğitim Bakanlığı’nın teşkilat yapısında değişiklik yapılmış, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı doğrudan Bakanla bağlanmıştır (Turan, 2012, s. 111). Akyol göreve başlamasının hemen ardından eğitim sisteminin temel unsuru ve “insan mühendisleri” olarak nitelendirdiği öğretmenlere yardımcı olmanın en önemli sorumlulukları olacağını belirtmiştir. Ona göre kaliteli bir eğitim, nitelikli öğretmenlerle verilebilmektedir. 1989’da ülkede başlatılan “Millî Eğitim Seferberliği” kapsamında öğretmenlerin mesleki sorunlarını tespit etmek için MEB tarafından hem yurt içinde hem de yurt dışında birçok toplantı yapılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin tayin, nakil ve diğer haklarıyla ilgili sorunların çözümüne yönelik olarak Bakanlık tarafından “Öğretmen Danışma Bürosu” kurulmuştur. Akyol, bütün öğretmenlerin en az lisans düzeyinde eğitim almaları için çalışmalar başlatmıştır. Bu bağlamda Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi ile işbirliği yapılmıştır. Öğretmen lisesi mezunu yaklaşık 120.000 sınıf öğretmeni ve kurs öğretmenin ön lisans almaları sağlanmıştır. Ayrıca sayıları 71.507 civarında olan 2 ya da 3 yıllık eğitim enstitüsü mezunu olan branş öğretmenin de lisanslarını tamamlamaları

amaçlanmıştır. Başarılı olan öğrencileri öğretmenliğe yönlendirmek üzere 15 Haziran 1989'da 3580 sayılı “Öğretmen ve Eğitim Uzmanı Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarında Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun” çıkarılmıştır. 1989 yılından itibaren ise üniversiteye giriş sınavında öğretmenliğe yönelik bir fakülteyi ilk 10 sırada tercih eden 4010 öğrenciden burslu olmak isteyenlere ayda 200.000, yatılı olmayı tercih edenlere ise ayda 100.000 TL verilmesi sağlanmıştır. Avni Akyol döneminde “Öğretmen Eğitimi Merkezleri ve Tatil Köyleri Projesi” başlatılmış, proje kapsamında İçel-Silifke, Antalya, Bolu Aladağ ve Seferihisar gibi turistik bölgelerde öğretmen eğitim merkezi ve birçok ilde yeni öğretmen evleri inşa edilmiştir. Tüm bu çalışmaların sonucunda Akyol döneminde öğretmene verilen manevi değerde bir artış sağlandığı görülmüştür (Turan, 2012, ss. 123-125). Bu uygulamalar ile öğretmenlerin özel sektöre yönelmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1989 yılında taşınmalı ilköğretim uygulamasına başlanmıştır. Öğretmen yetiştirme danışma kurulu toplanmış öğretmenin hizmet içi eğitimi, öğretmenin istihdamı, öğretmen yetiştirmeye yönelik modeller ve öğretmenin sosyal statüsü ile ilgili konularda gelen bütün önerilerin gereği yapılmıştır. Bu uygulamaların yanında 28 öğretmen lisesinden 18'i Anadolu Öğretmen Lisesi'ne dönüştürülmüş, son 2 yıl içerisinde ise ilk olarak 61 Anadolu Öğretmen Lisesinin açıldığı belirtilmiştir. Daha önce açılmış olan 28 Öğretmen Lisesinde 5119 öğrencinin eğitim gördüğü açıklanmıştır (Baysal & Ada, 2015, s. 135). Bu bağlamda öğrenciler öğretmenlik mesleğine yönlendirilerek teşvik edilmiştir.

1989 yılında ilk kez ilkokul öğretmenleri de ortaokul ve lise öğretmenliklerinde olduğu gibi 4 yıllık bir yükseköğretime kavuşmuştur. 15 Haziran 1989'da ilk kez 3580 sayılı “Yatılılık ve Bursluluk Kanunu” çıkarılmış, böylece bu şekilde okuyan 16-17 bin öğrenciye maddi yönde kolaylık sağlanmıştır. Yine Akyol döneminde özel hizmet tazminatı çıkarılmış, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde görev yapan öğretmenlerin, 2 yıl başarılı hizmet vermeleri hâlinde, aldıkları maaşlarda artış yapılacağı ifade edilmiştir. Lisansüstü eğitim yapanların tümüne eğitim aldıkları yerlerde görevlendirme hakkı verilmiş, 439.635 öğretmene de kadro verilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 15.6.1989, ss. 275-283).

Akyol döneminde önceki yıllarda uygulanan yabancı dil dersinin zorunlu olmasını öngören “Basamaklı Kur Sistemi” uygulamadan kaldırılmış, 1989-1990 öğretim yılından itibaren yabancı dil dersleri tekrar zorunlu hâle getirilmiştir. Ayrıca ilköğretimle ilgili olarak ders kitaplarının düzeltilmesi çalışmaları başlatılmıştır. Kitaplarda yer alan ve gereksiz görülen ayrıntılı bilgiler çıkarılmış ve ilkokulda hayat bilgisi, sosyal bilgiler, matematik; ortaokulda millî coğrafya, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ve matematik

ders kitapları bu düşünce ile hazırlanarak yayınlanmıştır. 1990-1991 yıllarından itibaren ise bir ders için birden fazla ders kitabı ilkesi benimsenmiş, bu dönemde ilk defa özel sektöre ders kitabı yayınlama yetkisi verilmiştir. Bu uygulama ile okutulacak kitapların seçimi, şube ve zümre öğretmenlerine bırakılmıştır. İlk kez 1991 yılında Ankara ve Hakkâri’de ve 1992’de ise Muş, Siirt, Bitlis, Şırnak ve Bingöl’de “Ödünç Kitap Projesi” başlatılmıştır (Turan, 2012, s. 113).

Avni Akyol, bir eğitimci olarak sınıf öğretmenliği, halk eğitim müdürlüğü, ilköğretim müfettişliği ve planlamacılık gibi görevlerde bulunmuş ve Millî Eğitim Bakanlığı görevi ile de döneminin karakteristik yönünü oluşturmuştur. Akyol’un görüş ve düşüncelerini yansıttığı konuşma metinlerine bakıldığında onun eğitimciliğinin ağırlık noktasını kolayca görmek mümkündür. Avni Akyol, eğitim kültürünün içerisinde gelmesi bakımından, daima sistemin ve özellikle öğretmenlik mesleği ile öğretmenlerin sorunlarına hâkim olmaya çalışmıştır.

Akyol’un öğretmenlik mesleği ile ilgili yapmaya çalıştığı maddi iyileştirmeler dışında öğretmenleri yüceltici üslubu ve öğretmenlere verdiği manevi değer de ayrıca göze çarpmaktadır. Akyol, eğitim sisteminin en önemli noktasında öğretmenin olduğunu bilmekte ve politikalarını da ona göre saptamaktadır. Bu sebeple Akyol dönemindeki en büyük çaba öğretmen niteliğinin artırılması konusunda olmuştur. Bu dönemde öğretmenlik mesleğini daha nitelikli öğrencilerin tercih etmesini sağlayıcı önlemler alınmıştır. Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü’nün kurulması, Millî Eğitim Akademisi kurma girişimi, öğretmen liselerinin sayılarının ve niteliklerinin artırılması, sınıf öğretmeni yetiştiren yüksekokulların dört yıllık fakülte hâline dönüştürülmesi, lise mezunu öğretmenlere ön lisans, ön lisans mezunu öğretmenlere lisans tamamlama fırsatı verilmesi gibi faaliyetler bu amaca hizmet eden uygulamalardır. Öğretmenlere tatil, dinlenme, eğlenme ve konaklama imkânları gibi sosyal olanaklar sağlama çabası ise önceki ve sonraki dönemlere göre daha belirgin bir düzeye ulaşmıştır. Ayrıca eğitim sistemi ile ilgili olarak daha radikal gelişmeler yaşanmıştır.

Akyol döneminde, eğitim sistemi ile ilgili en radikal çözümlerden birisi ortaöğretim kurumlarında sınıf geçme sisteminin kaldırılarak yerine “ders geçme ve kredi sistemi” uygulamasının getirilmesi olmuştur. Bu sistemle, hem öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre öğrenim görmeleri sağlanmış hem de sınıf tekrarlarının öğrenciler ve aileleri üzerindeki olumsuz etkileri giderilmeye çalışılmıştır.

Akyol döneminde zorunlu eğitimi 8 yıla çıkarma konusunda çalışmalar başlatılmış fakat olumlu bir sonuç alınamamıştır. Ayrıca mesleki ve teknik öğretime çok önem verildiği hâlde öğrenciler mesleki ve teknik orta öğretime yeteri kadar yönlendirilmemiştir. Bunun sonucunda ortaöğretim kademesinde genel lisede öğrenim gören öğrenci sayısı ile mesleki ve

teknik liselerde öğrenim gören öğrenci sayısı arasında gözle görülür bir değişme sağlanamamıştır.

Akyol döneminde çıraklık eğitime önem verilmiş, XIII. Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Ayrıca üniversiteler önünde bekleyen niteliksiz lise mezunu öğrencilere meslek kazandırmak amacıyla istihdamlarına olanak sağlanmıştır. Bunun yanı sıra gelişen küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) nitelikli eleman ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla Lise Mezunlarını Meslek Edindirme Projesi (LİMME) başlatılmıştır. Bu proje daha sonra hükûmet değişikliği nedeniyle uygulamadan kaldırılmıştır.

Akyol döneminde MEB'e genel bütçeden ayrılan miktarda önemli artışlar sağlanmış ve 1990'da millî eğitime ilk kez genel bütçe içindeki en yüksek oran ayrılmıştır. Bu durum ANAP Hükûmetinin eğitime verdiği önemin bir göstergesi sayılabilir. Millî eğitim bütçesindeki bu artış 1994 yılına kadar devam etmiş fakat daha sonra gittikçe düşmüştür. Bakanlık bütçesindeki bu artışa rağmen millî eğitim sisteminin sorunlarını çözmekte yetersiz kalmıştır. Sonuç itibariyle, Akyol dönemi eğitim sisteminin sorunlarının çözümü için köklü reformların yapılmaya çalışıldığı bir dönem olmuştur fakat daha önceki ve sonraki dönemlerde de olduğu gibi, eğitim reformlarının ömürleri hükûmetlerin ömürleri kadar sürmüş, sonradan gelen hükûmetler, bu reformların kararlılıkla uygulanarak, kökleştirilmesine çalışmamıştır. Ders geçme ve kredi sistemi ile LİMME projelerinin sonraki dönemlerde uygulamadan kaldırılması buna örnek olarak verilebilir (Turan, 2012, ss. 127-128).

Turhan Tayan (5 Ekim 1995-29 Haziran 1996).

Turhan Tayan, 19 Ekim 1943 tarihinde Bursa'da doğmuştur. Babası İbrahim Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. İlköğretim eğitimini Yıldırım İlkokulunda, ortaokulu ise Çelebi Mehmet Ortaokulunda tamamlamıştır. Liseyi ise Bursa Erkek Lisesinde bitirmiştir. 1968'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuş, mezun olduktan sonra serbest avukatlık yapmıştır. AP Gençlik Teşkilatı Bursa İl Başkanlığı görevinde bulunan Tayan, 1978 yılında AP Bursa İl Başkanlığına seçilmiş, bu görevini 12 Eylül 1980'e kadar sürdürmüştür. 1991 genel seçimlerinde DYP'den Bursa milletvekili seçilmiştir. 51 ve 52. Hükûmetler döneminde Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır. 1995 genel seçimlerinde 2. kez seçilmiş ve 53. Koalisyon Hükûmetinde DYP'ye düşen Millî Eğitim Bakanlığı görevinde bulunmuştur. 54. Hükûmet döneminde ise Millî Savunma Bakanlığı görevlerini yürütmüş, 2002 genel seçimlerinde partisinin barajı aşamaması sonucu meclis dışında kalmıştır. Rumca ve İngilizceyi çok iyi bilen Tayan, evli ve iki çocuk sahibidir (Duran, 2012, ss. 2645-2646).

Tayan'ın bakanlığı döneminde 1995 yılında öğretmenlik mesleğini Türkiye'de de gelişmiş ülkelerdeki gibi profesyonel bir meslek statüsüne kavuşturmak amacıyla çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Dünya Bankasından sağlanan krediyle YÖK ve MEB tarafından başlatılan çalışma ile “Hizmet Öncesi Öğretmen Yetiştirme Projesi” kapsamında eğitim fakülteleri ve programlarında yeniden yapılanmaya gidilmiştir. Bunun yanı sıra, ilköğretim 2. kademeye branş öğretmeni yetiştirmek amacıyla fen bilgisi, sosyal bilgiler, matematik ve sınıf öğretmenlikleri “ilköğretim bölümü” altında toplanmıştır. Ayrıca öğretmen yetiştirme programlarına okul deneyimi ve okullarda uygulama dersleri konulmuştur. Bu sayede öğretmen adaylarının alan deneyimlerinin artırılması amaçlanmıştır. “Fakülte ve Okul İşbirliği” çerçevesinde eğitim fakülteleri ile uygulama okulları arasındaki işbirliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca, “Öğretmen Yetiştirme Millî Komitesi” kurularak, eğitim fakültelerindeki niteliğin artırılması için çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda ortaöğretim alan öğretmenlerinin tezsiz yüksek lisans programlarıyla yetiştirilmesi öngörülmüştür. Bu proje kapsamında, eğitim fakültelerinin öğretim elemanı eksikliğini karşılamak için Dünya Bankasından sağlanan burslarla 800 civarında öğrenci ABD'ye gönderilmiştir. Buraya giden öğrenciler ise yüksek lisans ve doktora öğrenimlerini tamamlamışlardır (Turan, 2013, ss. 14-16).

Turhan Tayan döneminde Türkiye'de öğretmenlik mesleği, daha çok orta ve alt gelir gruplarından gelen kişiler tarafından tercih edilmiştir. Öğretmenlik özellikle daha çok kadınların tercih ettikleri bir meslek olmuştur. Bu sebeple okul öncesi ve ilkokul düzeyinde görev yapan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmuştur. Ayrıca öğretmenlik mesleği yarım gün çalışma ve uzun yaz tatili nedeniyle sadece kadınlar için değil, erkekler ve öğretmenlik yanında ek bir iş yapmak isteyenler içinde oldukça cazip bir meslek olmuştur (Turan, 2013, ss. 14-16).

MEB, 1995 yılında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına göndermiş olduğu 3263 sayılı yazıda öğretmenlik için gerekli olan mesleki bilgilerin kazandırılmasının uzun bir süreç olduğunu belirtmiş, bunun ardından YÖK, öğretmen yetiştirme konusunda bir taslak model çıkarmıştır. Bu taslak modele hem ANAP'a muhalif olan partiler hem de eğitim fakülteleri büyük tepki göstermiştir. Modelde branş alanını ilgili fakültede 3.5 ya da 4 yılda tamamlayan öğrenciye 1.5 yıl sürecek olan tezsiz yüksek lisansla öğretmenlik formasyonunun verileceği belirtilmiştir. Ayrıca lisans düzeyindeki rehberlik ve psikolojik danışma programlarının kapanacağı, öğretmenlik staj uygulamasının ise artacağı ve yeni bölümler açılacağı ifade edilmiştir. Bu taslak, öğretmenlik mesleğinin genel kültür ve eğitimci yönünü hiçe saydığı ve rehberlik ve psikolojik danışma lisans izlencelerini ortadan kaldırdığı için büyük eleştirilere

maruz kalmıştır fakat fakülteler bu taslağın değişmesini beklerken YÖK, yeni modelin uygulanmasını başlatmıştır. Devam eden süreçte rehberlik ve danışmanlık programının lisans düzeyinde kapatılmasından vazgeçilmiş, taslakta olmayan bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümleri modele eklenmiştir. Üniversiteye giriş sınavlarını 2 ayrı sınavdan tek bir sınava indiren bu uygulamayla ayrıca ortaöğretim başarı puanının hesaplanmasında meslek liseliler ile öğretmen lisesi mezunlarına, ilgili alanlara devam etmeleri durumunda ek puan uygulaması getirilmiştir (Okçabol, 2005, ss. 99-100). Bu uygulama ile öğretmen lisesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

Tayan döneminde eğitime yönelik uygulamalar arasında 1995 yılında çıkarılan “Millî Eğitim Bakanlığı Öğrencileri Yetiştirme ve Sınavlara Hazırlama Kursları Yönetmeliği” gösterilebilir. Yönetmeliğin amacı, öğrencilerin bilgi eksikliklerini gidermek ve derslerdeki başarılarını artırmak, ayrıca sınavlara daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olmaktır. Bu yönerge ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarını ve bu kurumlarda açılacak olan yetiştirme kurslarını kapsamaktadır. Buna göre yetiştirme kursları, fiziki kapasitesi uygun olan okullarda açılmalıdır. Bu kurslar, okul müdürünün teklifi ile ve millî eğitim müdürünün onayı ile açılır ve kurslara;

- a) İlköğretim ve ortaöğretim kademelerine devam eden ya da beklemeli olan,
- b) Açık öğretim lisesine kayıtlı olan,
- c) Sınavla öğrenci alan okulların giriş sınavlarına hazırlananlar katılabilirler.

Kurslara, kursun bulunduğu okullarda okuyan öğrenciler ve kurs açılmamış olan okullarda okuyan diğer öğrenciler de kabul edilmektedir. Kurslarda öğrencilerin sözel, sayısal ve dil yeteneklerini geliştirici dersler verilmektedir. Ayrıca onların yeteneklerini geliştirici iş eğitimi alanlarında da kurslar açılmaktadır (Açıkgöz, Türk & Ergün, 2001, ss. 958-960).

1995 yılında ders geçme ve kredi sisteminin aksayan yönlerini en aza indirmek için sınıf geçme-alan sistemi uygulanmaya başlamıştır (Türk, 2015, s. 60). Bu uygulamanın ardından 1995 yılında “Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmelikte, MEB’e bağlı olan ortaöğretim kademesinde okuyan öğrencilerin sınıf geçme esasları belirtilmiş, sınav işleriyle devam ve devamsızlıklarına yönelik hükümler de açıklanmıştır (Resmî Gazete, 5 Eylül 1995, 22395, ss. 20-32).

1995’te ayrıca “Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği” çıkarılmıştır (Türk, 2015, s. 67). 29.5.1995 tarihli ve 22297 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği’nin 23. maddesi 1998 yılında değiştirilmiş, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak olan ders kitaplarının seçiminde şu ilkeler belirlenmiştir:

- a) Kurul tarafından kabul edilen ders kitaplarının yayımlandığı Tebliğler Dergisi, her öğretmen tarafından incelenecektir.
- b) İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak olan ders kitapları ilgili sınıf ve branş öğretmeni tarafından seçilecektir. Ardından sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni, seçtikleri kitapları seçme nedenlerini zümre öğretmenler kuruluna sunacaktır. Yapılacak olan toplantıya okul aile birliği başkanı ya da uygun görülen üyelerin katılması sağlanacaktır. Daha sonra sınıf ve branş öğretmeni, seçtiği kitap listesini okul müdürüne sunacaktır.
- c) Okul yönetimi, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen ders kitapları çeşitlerinin okul ve sınıf kitaplıklarında bulundurulmasına özen gösterecektir (Resmî Gazete, 12 Ağustos 1998, 23431, s. 3).

Böylece okullarda okutulacak olan ders kitapları belirli bir sistem dâhilinde belirlenmeye çalışılmıştır.

1996 yılında çıkarılan Teknik Lise Yönetmeliği'nde bu liselerin Bakanlık tarafından uygun görülen yerlerde açılacağı belirtilmiştir. Meslek liselerinin hangi bölümlerinden bu liselere geçileceği hususunun da yine Bakanlıkça belirleneceği ifade edilmiştir. Yönetmelikte öğrencilerin teknik liselere geçmeleri için birtakım şartları taşımaları gerektiği belirtilmiştir. Buna göre bu liselere geçmek isteyen öğrencilerin meslek liselerinin 9. sınıfını birinci yılsonunda başarıyla tamamlamış olmaları ve matematik, kimya, fizik ve Türk dili edebiyatı derslerinin her birinin yıl sonu başarı ortalamalarının en az 2.00, toplamının yıl sonu ortalamasının ise en az 2.75 olması gerekmektedir (Resmî Gazete, 28 Ocak 1996, 22537, ss. 54-56). Bu yönetmelikle öğrencilerin bahsi geçen liselere kayıt yaptırabilmeleri belli bir sisteme oturtulmaya çalışılmıştır.

Turhan Tayan'ın eğitim anlayışına bakıldığında onun öğrencileri düşünen, araştıran, yaratıcı, girişimci fertler olarak yetiştirilmesi görüşünü savunduğu görülmektedir. Bu bağlamda öğrencileri sınavlara hazırlama kursları açılması gerektiğini belirtmiştir (Açıkgöz, Türk & Ergün, 2001, ss. 958-960). Okullarda okutulan ders kitaplarının öğrencilerin yaş seviyelerine göre ve gereksiz bilgilerden arındırılmış olması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanında öğretmen adaylarının alan bilgilerinin arttırılması gerektiğini savunmuştur. Her öğretmen adayına öğretmenlik formasyonu verilmesini öngörmüştür (Turan, 2013, ss. 14-16). Böylece daha kaliteli bir eğitimin verilebileceği anlayışını savunmuştur.

Hikmet Uluğbay (30 Haziran 1997-11 Ocak 1999).

1939 yılında Isparta'da doğan Hikmet Uluğbay, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Bölümünden mezun olmuştur. Yüksek lisans öğrenimini Güney

Kaliforniya Üniversitesinde tamamlamıştır. Maliye Bakanlığı, Tokyo Büyükelçiliği ve NATO’da Daimi Temsilcilik görevlerinde bulunmuştur. Bunların dışında Washington Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Başmüavirliği, Bilkent Üniversitesinde ise öğretim üyeliği yapmıştır (TBMM Başkanlığı, 1999, s. 22). 20. Dönem DSP Ankara milletvekili olarak seçilen Uluğbay, 55. Hükûmet döneminde Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Ayrıca 56. Hükûmet döneminde Başbakan Yardımcılığı, 57. Hükûmet döneminde ise Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı görevini yapmıştır.

1997 yılında Türkiye’de hâlâ daha kesintisiz eğitimin uygulamasına geçilememiş olması, demokratik sivil toplum kuruluşlarının tepkilerine neden olmuştur. Bu tepkilerin siyasetçiler tarafından görmezden gelinmesi sonucu MGK, 28 Şubat 1997’de 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmesine yönelik bir tavsiye kararı almıştır (Gülmez, 2014, ss. 285-288). Bu süreç sonucunda 1997’de ise 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmiştir (Okçabol, 2005, ss. 96-98).

1997 yılında, görme yetersizliğinden kısmen etkilenmiş fakat yardımcı cihazlarla eğitim-öğretim alabilen öğrencilere yetersizlik durumlarına uygun ortamlarda eğitim sağlamak amacıyla “Az Görenlerin Eğitimi Projesi” başlatılmıştır (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, ss. 269-271). Engellilere yönelik özel eğitim esaslarının düzenlenmesi, 3/12/1996 tarihli ve 4276 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulunca 30/5/1997 tarihinde kararlaştırılmıştır. 6 Haziran 1997’de ise Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yayınlanmış, bu bağlamda özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin, Türk millî eğitiminin genel amaçları doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esaslar düzenlenmiştir. Özel eğitimin temel ilkeleri ise şu şekildedir:

- a) “Özel eğitim gerektiren tüm bireyler, ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- b) Özel eğitime erken başlamak esastır.
- c) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür” (Çelik, 2009, s. 40).

Erken çocukluk dönemindeki özel eğitim hizmetleri ailelerin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi temeline dayalı olarak evlerde ve kurumlarda sürdürülmüştür. Tanısı konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklar için ise okul öncesi eğitim zorunlu tutulmuştur. Bu eğitim özel eğitim okulları ve diğer okulöncesi eğitim kurumlarında verilmektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, ilköğretimlerini de özel eğitim okulları ve diğer ilköğretim okullarında sürdürmektedirler (Çelik, 2009, s. 40).

Eylül 1998’de Tebliğler Dergisi’nde okullarda okutulan ders kitaplarına yönelik, “Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” çıkarılmıştır. Bu bağlamda, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının seçiminde şu ilkeler belirtilmiştir:

- Kurul tarafından kabul edilen ders kitaplarının yayımlandığı Tebliğler Dergisi’nin her öğretmen tarafından incelenmesi okul yönetimince sağlanır.
- İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak olan ders kitapları, ilgili sınıf ve branş öğretmeni tarafından seçilir.
- Sınıf ve branş öğretmeni, seçtikleri kitapların seçme nedenleri konusunda zümre öğretmenler kuruluna bilgi verir.
- Yapılacak olan toplantıya okul-aile birliği başkanı ya da uygun göreceği üyelerin katılması sağlanır.
- Sınıf ve branş öğretmeni, seçtiği kitap listesini okul müdürüne sunar.
- Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen ders kitaplarının okul yönetimleri tarafından okul ve sınıf kitaplıklarında bulundurulmasına özen gösterilir (Tebliğler Dergisi, 1998, 2492, s. 1004).

Uluğbay döneminde, “Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” çıkarılmış ve bu yönetmelikle Teknik Eğitim Merkezlerinin kuruluşu ve çalışma esasları belirtilerek bu kurumlarda meslek kursları açılması ile ilgili esaslar düzenlenmiştir. Bu merkezlerde kurslar yoluyla endüstriyel alanlarda, en az ilköğretim mezunu olmak koşuluyla, gençlere bir meslek kazandırılması amaçlanmıştır (Resmî Gazete, 19 Aralık 1998, 23558, ss. 4-7).

1998 yılında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında “Eğitim, Bilim ve Teknik Alanlarında İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır. Protokolde şu hükümler yer almaktadır: İki ülke okulöncesi, ilk, orta, mesleki-teknik öğretim kademeleri için öğretmen değişim konusunda birbirlerini bilgilendirecekler ve bu kademelerde öğrencilerin okuyabilmeleri için karşılıklı kontenjan ayıracaklardır. Taraflar karşılıklı olarak kendi ülkelerinde yapılan çeşitli etkinliklere birbirlerini davet edeceklerdir. İki ülke arasında “kardeş okul” uygulaması yaygınlaştırılacaktır. Ülkeler, bilgisayar destekli eğitim ve hizmet içi eğitim programlarında karşılıklı olarak birbirlerini bilgilendireceklerdir. Ülkelerinde yayınlanan eserlerin karşılıklı olarak değişimine ortam hazırlanacaktır (Resmî Gazete, 5 Temmuz 1998, 23393, ss. 4-7). Türkiye, bu dönemde bahsi geçen protokol ile birlikte Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile eğitimde işbirliği yoluna gitmiştir.

1998’de, “Anadolu Öğretmen Liseleri Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmeliğin amacı, bu liselerin kuruluş ve esaslarını düzenlemektir. Bu bağlamda yönetmelikte, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına öğrenci hazırlamak amaçlanmış ve bu liselerde okuyan öğrencilere öğretmenlik mesleğini sevdirmenin gerekliliği ifade edilmiştir. Ayrıca bu kurumlarda ortaöğretim düzeyinde ortak bir genel kültür eğitimi verilmesi hedeflenmiştir (Resmî Gazete, 6 Eylül 1998, 23455, ss. 10-19).

1998 yılında, “Tarımsal Meslek Liseleri Yönetmeliği” çıkarılmış ve yönetmelikte bu liselerin amaçları arasında bu kurumlarda okuyan öğrencileri Atatürk ilkelerine bağlı, vatanını ve milletini seven birer yurttaş olarak yetiştirmek, ülkeye tarımsal üretim açısından katkı sağlayacak gençler yetiştirmek ve çiftçilere yaygın eğitim vermek gibi hususlar yer almıştır (Resmî Gazete, 10 Mayıs 1998, 23338, ss. 29-48).

1999 yılında, “Millî Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmelikte bu liselerde okuyacak öğrencilerin seçilme esasları ve bu kurumlarda çalışacak öğretmenlerin nitelikleri ifade edilmiştir. Bu liselerin amaçları ise şu şekildedir:

- Zekâ seviyesi fen ve matematik alanlarında yüksek olan öğrencileri yükseköğrenime hazırlamak,
- Fen ve matematik alanlarında ihtiyaç olan nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesini sağlamak,
- Öğrencileri araştırma yapmaya yönlendirmek,
- Yeni bilgiler ve projeler üreten bireyler yetiştirmek
- Öğrencilerin bilimsel araştırmalarına yardımcı olacak şekilde yabancı dilde iyi yetişmelerini sağlamak (Resmî Gazete, 10 Ocak 1999, 23579, ss. 14-21).

Hikmet Uluğbay, görev yaptığı dönemde 8 yıllık zorunlu eğitim uygulamasını desteklediğini belirtmiştir. Onun eğitim anlayışına göre 8 yıllık eğitim toplumun bir eseridir. Bu uygulama ile öğrencilerin girişimci, üretken, kendisiyle barışık olmalarına yönelik bir eğitim anlayışının ortaya çıkacağını savunmuştur (Okçabol, 2005, ss. 96-98; Ertan, 2012, ss. 801-803). Uluğbay ayrıca engellilere yönelik olarak özel eğitim hizmetlerinin desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Eğitimde kadın-erkek eşitliğinden yana olduğunu ifade etmiştir (Çelik, 2009, s. 40). Liselerle ilgili yönetmeliklerin hiç taviz verilmeden uygulanması gerektiğini açıklamıştır. Yükseköğretimde ise kalitenin artırılması için millî eğitime bütçeden daha fazla pay ayrılması gerektiğini belirtmiştir.

1983-1999 yılları arasında eğitime genel bir bakış.

Anavatan Partisinden önceki askeri yönetim döneminde eğitim ile ilgili pek çok adım atılmıştır. Bunlardan biri de okuma-yazma seferberliğidir. 23 Aralık 1980'den itibaren 1983 yılına kadar okuma-yazma seferberliği ile ilgili çeşitli genelgeler yayımlanmış, 1983 genel seçimleri ile yönetimi devralan ANAP iktidarı da bu doğrultudaki çalışmalara devam etmiştir. ANAP'ın, 1983'teki parti programının 21. Maddesinde, geleceğin teminatı olan gençlerin çağdaş ve medeni birer insan olarak yetişmeleri gerektiği esası belirtilmiştir. Programda eğitim ve öğretimin çağdaş seviyelere ulaştırılması hedeflenmiş, eğitimde herkese eşit fırsat verilmesinin gerektiği ifade edilmiştir. Yine ortaöğretim seviyesinde teknik eğitim ve mesleki okulların geliştirilmesinin zorunlu olduğu açıklanmıştır (Anavatan Partisi Programı 1983, ss. 26-27).

1984 yılında MEB tarafından yeni bir eğitim ve öğretim programı geliştirmek adına komisyonlar oluşturulmuştur. Bu komisyonlar öncelikle okullarda okutulacak olan ders kitaplarının yazımını tamamlamıştır. 1964-1984 tarihleri arasında uygulanan modern programların konu başlıkları incelenmiş, oluşturulan komisyonlar her biri kendi alanlarına yönelik ve ders kitabına dayalı müfredat programları oluşturmuşlardır. 1985'te yayımlanan bu programlardan bazılarının amaçları gelişigüzel verilmiş, öğretmenler konuların öğretilme süreçlerini kendileri geliştirmek zorunda kalmışlardır (Türk, 2015, ss. 59-61).

ANAP'ın ilk Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler (1983-1985), görev döneminde Türk-İslam sentezi uygulaması üzerine yoğunlaşmıştır. Okulların ders programlarında toplum bilim (sosyoloji) ve felsefe dersleri azaltılmış, çağdaş yazarların kitapları da yasaklanmıştır.

1984 yılında 625 sayılı Yasada yapılan 3025 sayılı değişiklik ile özel okul ve dershanelerin açılmasıyla ilgili olarak bazı bölgelerde 5 yıllık vergi muafiyeti gibi uygulamalar getirilirken, askeri okullar ve emniyet teşkilatına bağlı okulların aynısı ya da benzeri özel okulların açılmayacağı belirtilmiştir. 1984'ten sonra özellikle Almanya'dan Türkiye'ye geri dönen işçilerin sayıları artmış, bu sebeple yurt dışındaki eğitimini yarım bırakıp ailesiyle dönen çocuklar için "uyum kursları" açılmıştır. Bu dönemde MEB tarafından "Okullara Bir Milyon Bilgisayar Projesi" başlatılmış fakat bu proje bilgisayarların daktilo olarak kullanılması ya da mahzenlerde çürümeye bırakılmasıyla sonuçlanmıştır.

1984'te Ankara'da ilk vakıf üniversitesi olan Bilkent Üniversitesi kurulmuştur. 1985'te ise yabancı dille eğitim vermek amacıyla Anadolu İmam Hatip Liselerinin açılmasına başlanmıştır. 2 Nisan 1987'de Dünya Bankası ile imzalanmış olan yaygın mesleki eğitim projesi uygulamaya konulmuş, 27 Kasım 1987 tarihli mektuplaşma sonucunda Türk-Alman Meslek Eğitim Merkezi (TAMEM) faaliyete başlamıştır. 1987'de Gaziantep'te Gaziantep

Üniversitesi kurulmuştur. 1988-89’da yabancı dil öğretiminde basamaklı kur sistemine geçilmiş fakat sistemin başarısız olması nedeniyle bir yıl sonra bu uygulamaya son verilmiştir. 1989 yılında, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri açılmıştır. Ayrıca yabancı dile yönelik ‘*süper lise*’ uygulaması başlatılmıştır. 1990’da ise program geliştirme ve ölçme değerlendirme konusuna önem verilmiş ve MEB tarafından “Ölçme Değerlendirme ve Program Geliştirme İhtisas Komisyonları”, ardından Almanca, Fransızca ve İngilizce dersleri için program geliştirme komisyonları kurulmuş, ders programlarının hazırlanması içinse komisyonlara 1 yıllık süre verilmiştir. Bu dönemde yeni müfredat ders programlarının tek modelli program modeline göre hazırlanması önerilmiş fakat bu öneri daha sonra reddedilerek komisyonlar çalışmalarında serbest bırakılmışlardır. Özetle tek modelli program sisteminden çok modelli program sistemine geçerken bile ortak bir noktada birleşilemediği görülmüştür. 1990 yılında ayrıca GAP bölgesinde Yöre Eğitim Projesi uygulamaya konulmuştur (Okçabol, 2005, ss. 89-90; Küçükcan & Gür, 2009, s. 132). Bu uygulama ile Güneydoğuda yaşayan toplumun bilinçlenmesinin amaçlandığı söylenebilir.

1990’lı yıllara gelindiğinde 1980’li yılların etkilerinin hâlâ devam ettiği görülmektedir. Özal’ın politikaları her ne kadar 12 Eylül’ün etkilerini süreç içinde ortadan kaldıracak istek ve hedefi ortaya koymuş olsa da darbenin özellikle eğitim alanında açtığı yolda yürümeye devam edilmiştir (Türk, 2015, ss. 59-60). 1990’lı yıllar ilk ve ortaöğretimde sürekli değişikliklerin yapıldığı, öğretmen yetiştiren akademik kuruluşların yapısına ve programlarına sert müdahalelerin olduğu yıllar olmuştur. Bu yıllarda ortaöğretimde sınıf geçme yerine ders geçme sistemi, sonrasında da kredili sistem uygulanmıştır. Devamında kredili sistemden de vazgeçilerek alan seçimlik program uygulamaları oluşturulmuştur. 1990’lı yıllardan itibaren 14 yıla toplam 6 model arayışı sığdırılmış, sistemdeki bu sürekli değişimlerin en fazla etkilediği kesim öğrenciler olmuştur. Öyle ki, bu dönemdeki gençlerin 2 yıl sonrasına ilişkin hiçbir güvenceleri kalmamış, sürekli kaygı içinde yaşayan bir gençlik ortaya çıkmıştır (Çetinkaya, 2014, s. 75).

1991 genel seçimleri ANAP’ın eğitimle ilgili politikalarına da yansımış, Partinin 1991 seçim beyannamesinde eğitim hedefleri şu şekilde belirlenmiştir:

Türkiye’nin en önemli kaynaklarından biri de insandır. Buna göre ülkenin sosyal ve ekonomik seviyesi, eğitim ile doğrudan ilgilidir. Geleceğimizin teminatı olan gençlerimizi modern Türkiye idealine, millî değerlerimizi benimsemiş insanlar olarak yetiştirmek hedefimizdir.

Türkiye’de sekiz yılda eğitimle ilgili fiziki altyapıda çok önemli atılımlar yapılmıştır. Eğitime dair bütçede daha fazla pay ayırma politikası elde edilmeye çalışılmıştır çünkü eğitim sisteminde temel hedef sadece istihdam edilebilir insan değil, istihdam edebilen insan da yetiştirmektir. Aslında amaç gençleri bilgi sahibi yapmaktır. Ayrıca onları düşünen, araştırmacı bir nesil olarak

geleceğe hazırlamaktır. Bu bağlamda okulöncesi eğitime özellikle önem verilecek, zorunlu eğitim de 8 yıla çıkarılacaktır. 1991’de köylerde ve gecekonduların yoğun olduğu semtlerde bulunan ilkokullarda başlatılan ücretsiz ders kitabı dağıtımı yaygınlaştırılacaktır. Orta ve yükseköğrenim kademesinde okuyan gençlerin en az bir yabancı dili öğrenebilmeleri sağlanacaktır.

Mesleki eğitim programlarına öncelik verilecektir. Ortaokuldan sonra öğrencilerin yeteneklerine uygun meslek okullarına yönlendirilmeleri sağlanacaktır. Kişilerin geliştirilmesi için iletişim teknolojilerinden faydalanılacak, yaygın eğitim faaliyetleri ve uygulamalı iş yeri eğitimi geliştirilip teşvik edilecek ve süreklilik kazandırılacaktır. Çıraklık eğitimi daha çok geliştirilecektir.

Yüksek eğitimde örgün eğitim kurumlarına girememiş olan gençlerin yaygın eğitimden faydalanmaları sağlanacaktır. Özel üniversite açma çalışmaları hızlandırılacaktır. Devletin de destekleyeceği okulların kurulması teşvik edilecektir. Okullarda uygulanan müfredat programları günün şartlarına uygun hale getirilecektir. Ayrıca öğrencilere ders seçme hakkı tanınacaktır. Okutulacak ders kitaplarının çağdaş eğitim seviyesine uygun olarak hazırlanmasına önem verilecektir. Okullar arası spor ve kültür yarışmaları artırılacaktır.

Öğretmenlerin meslek içi eğitimine önem verilecektir. Öğretmenlere yaz döneminde yurt dışında kendi dallarında mesleki eğitim imkânı, öğretmenlik veya öğretim kurumlarında yönetici olmak isteyen üniversite mezunlarına eğitim dalında yüksek lisans için burs imkânları sağlanacaktır. Başarılı ve desteğe muhtaç öğrencilerin yurt içinde ve yurt dışında eğitim görmeleri için geniş kapsamlı bir burs programı geliştirilecektir (Anavatan Partisi Seçim Beyanname, 1991, ss. 59-61).

Yukarıda belirlenen hedeflere yönelik olarak 1991 yılından sonra televizyon aracılığı ile yaygın çiftçi eğitim projesi uygulanmıştır. Bu dönemde 113.123 çiftçi bu programa kayıt yaptırmış ve bunlardan 33.205’ine sertifika verilmiştir (Baysal & Ada, 2015, s. 284). 2 Eylül 1991 tarihinde 20979 sayılı Resmî Gazete’de “Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği” yayımlanmış, ardından da 1 yıllık pilot uygulama başlatılmıştır. 1992-1993 öğretim yılında ise yönetmelik tüm ortaöğretim kurumlarında uygulanmıştır. Uygulanan bu sistemin amacı bireyleri yeteneklerine uygun olan programlara yönlendirmektir. 1993 yılından sonra Türkiye’de üniversite sayısı oldukça artmış, 1995’ten sonra ise ülkede pek çok vakıf üniversitesi açılmıştır (Okçabol, 2005, ss. 89-90; Küçükcan & Gür, 2009, s. 132).

ANAP tarafından 1996 yılında kurulan 53. Hükûmet programında ise eğitimle ilgili şu hedefler belirlenmiştir:

- Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, kişisel sorumluluk duygusu gelişmiş, bilgi ve teknoloji üretimine yatkın insanlar yetiştirmek,
- Zorunlu eğitimi 8 yıla çıkarmak,

- Öğrencilerin yeteneklerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim alabilmelerini sağlamak. Bu amaçla ilköğretimin 2. kademesinden başlanarak ve ortaöğretimde yoğunlaştırılmak üzere yönlendirme sistemine işlerlik kazandırmak,
- Yükseköğretime geçişte biriken yığılmaları önlemek,
- Ortaöğretim programlarını yükseköğretime yönlendirecek biçimde tekrar düzenlemek,
- Çıraklık ve mesleki teknik eğitime önem vermek,
- Çıraklık eğitimi alan kişilerin işyerlerini kurmalarını sağlayabilmeleri için onlara işyeri kurma kredisi sağlamak,
- Yükseköğretimi yeniden düzenlemek, ayrıca YÖK'ü sadece koordinasyondan sorumlu bir yapıya kavuşturmak,
- Ülkede özel sektörün okul açmasını desteklemek,
- Bilime ve teknolojiye önem vermek, bu yönde özellikle ABD ve Avrupa Birliği ile uluslararası işbirliğine önem vermek,
- Yaygın eğitimde özellikle kadınların meslek edinmelerini sağlamak,
- Yurtdışında yaşayan vatandaşların millî kültürlerini korumalarına yardımcı olmak (Ertan, 2012, ss. 16, 23-24).

Çok kısa ömürlü olan 53. Hükûmetten hemen bir yıl sonra, 1997 yılında kurulan 55. Hükûmet programında ise eğitime dair yeni hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler şu şekildedir:

- Atatürk ilkelerini benimsemiş, bilgi toplumu çağının gereklerini yerine getiren fertler yetiştirmek,
- 8 yıllık kesintisiz ilköğretimi uygulamaya koymak,
- İlköğretim ve ortaöğretim kademelerinde zorunlu din kültürü ve ahlak öğretimine devam etmeyi sağlamak: *“Din eğitimi kişilerin isteğine bağlıdır. Kur'an kurslarından ise Diyanet İşleri Başkanlığı sorumludur.”*
- Özellikle bilgisayar destekli eğitimi yaygınlaştırmak,
- Gençlerin ve kadınların meslek edinmelerini geliştirerek üretime yönelmelerini sağlamak,
- Okuma ve yazma bilmeyen kişilere eğitim imkânı sağlamak,
- Engellilerin eğitim ve öğrenim olanaklarını geliştirerek, onlarla ilgili olan yasalarda düzenlemeler yapmak, böylece bu kişilerin yaşamlarını kolaylaştırmak ve günlük ekonomik ve sosyal yaşama aktif olarak katılmalarını sağlamak,
- Öğretmen açığı sorununa yönelik çalışmalarda bulunmak,

- Üniversitelerde öğretim kalitesinin uluslararası standartlara ulaştırılmasını sağlamak, bunun için de öğretim üyesi açığının hızlı bir şekilde kapatılmasını sağlayıp üniversitelerin kaynak ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla gerekli önlemleri almak,
- Üniversitelerin, bilgi kaynaklarına hızlı bir şekilde ulaşabilmelerini sağlamak, bu amaçla Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezinin tamamlanabilmesine yardımcı olmak,
- Üniversiteleri tam olarak özerkliğe kavuşturmak (Ertan, 2012, ss. 702-704).

Belirtilen hedefler doğrultusunda 1997'den itibaren ders geçme ve kredi sisteminin bazı aksayan yönlerini en aza indirmek amacıyla “sınıf-geçme-alan sistemi” uygulamaya konmuştur. Oluşturulan bu genel hedefler, lise 1, 2 ve 3. sınıflara uygun olarak ayrıştırılmış, ardından bu sınıflarda okutulacak olan derslerin özel hedefleri belirlenmiştir. Hedefler belirlenirken basitten karmaşığa doğru bir sıralama takip edilmiş, öğrenciyi ezberden uzaklaştırmak için de konuları iyi bir şekilde kavramalarına yönelik bir sistem uygulanmıştır (Türk, 2015, ss. 59-61; Okçabol, 2005, ss. 89-90; Küçükcan & Gür, 2009, s. 132). Ayrıca 1997'de MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ile Anne-Çocuk Eğitim Vakfının ortaklaşa hazırladığı uluslararası katılımlı “Yaygın Eğitim: Bir Toplumsal Gelişim Aracı” konulu bir sempozyum düzenlenmiştir (Baysal & Ada, 2015, s. 284). 1997'de “Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi (EARGED)” tarafından ayrıntılı öğretim programları hazırlanmıştır (Türk, 2015, ss. 59-61; Okçabol, 2005, ss. 89-90; Küçükcan & Gür, 2009, s. 132).

Anavatan Partisi Dönemi Eğitim Faaliyetleri

Bu başlık altında Anavatan Partisi Hükûmetleri döneminde gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, üniversite ve yaygın eğitim düzeylerine göre ayrı alt başlıklar içerisinde kronolojik olarak ele alınmış ve ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Okul öncesi eğitimi.

Temel eğitimin ilk basamağı olan okul öncesi eğitimin 1961 yılı, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve 1973 yılında çıkarılan Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer aldığı görülmektedir (Şişman, 2008, s. 94). 1973 yılından Anavatan Partisi'nin iktidara geldiği döneme kadar geçen sürede ise okul öncesi eğitimi ile ilgili çalışmalar devam etmiştir. Bu konuda Anavatan Partisi'nin iktidara gelişinden önce toplanan Millî Eğitim Şûrasında alınan kararlar dikkat çekicidir. Buna göre:

X. Millî Eğitim Şûrası'nda alınmış olan kararlar ve bu kararlara ilişkin 23.11.1981 tarih ve 2100 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan uygulama planı gereği, okul öncesi eğitimin önemi, özelliği ve ivediliği göz önünde bulundurularak genelge sonuçlarına göre 1983-1984 öğretim yılında açılacak olan anaokulları ve ana sınıfları belirlenmiş, ancak anaokulları ve ana sınıflarının yaygınlaştırılması için sayısal olarak hedeflenen sonuca ulaşamadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle;

1. Kayıtların başlamış olduğu eylül ayı sonuna kadar anaokullarına 3 yaşını (36 ay) tamamlamış çocuklar ile aralık ayı sonuna kadar 6 yaşını (72 ay) dolduracak çocuklar (37-72 aylar arası) alınacaktır. İlkokullar bünyesindeki ana sınıflarını (hazırlık sınıfı) ise aralık ayı sonuna kadar 4 yaşını (48 ay) doldurmuş olan çocuklar oluşturacaktır. ANAP'ın iktidara geldiği 1983 yılında okulların kapasitelerinin yetersiz olması nedeniyle kayıt yaptıramayan 6 yaşındaki çocukların anaokulu ve ana sınıflarına kayıt yaptırmalarına da öncelik tanınacaktır. Ayrıca, eylül ayı sonuna kadar 5 yaşını (60 ay) doldurmuş olan ve ilkokulların birinci sınıfına kayıt yaptırmış olanlar anaokulu ya da ana sınıflarına kayıt yaptıramayacaklardır.

2. Bu okullara öğretmen görevlendirmede il, ilçe ve köylerde bulunan öğretmenlerin aynı yerlerde görevlendirilmelerine dikkat edilecektir. Ayrıca hâlen devam eden ve açılacak olan anaokulu ve ana sınıflarına da mutlaka öğretmen görevlendirilecektir.

3. Bu okullarda öğretmen ihtiyacı olması hâlinde, öğretmenlerin isteklerine bakılmaksızın görevlendirme yapılacaktır. 1983 yılından itibaren ana sınıfına ihtiyaç duyulacak yerleşim yerlerine ilkokul, temel eğitim yatılı bölge okulu ve temel eğitim okulları yapılacak, buralarda ana sınıflarının da yer almasına özellikle dikkat edilecektir.

4. Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışacak öğretmenlerin yenilikler hakkında bilgi, beceri ve tutum kazanmalarını sağlamak için yaz ve güz seminer dönemlerinde il ve ilçe merkezlerinde Okul Öncesi Eğitim Kursuna alınmaları sağlanacaktır. İl ve ilçelerde açılacak olan bu kursların yürütülmesinden valilikler sorumlu olacaktır.

5. Öğretmenler kurslara katılmakta zorunlu tutulacaklardır. Özürsüz olarak kursa katılmayan öğretmenler ile ilgili 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun ilgili maddeleri gereğince işlem uygulanacaktır. Kurslarda öncelikle seviye tespit sınavı, daha sonra ara sınav, en son ise değerlendirme sınavı yapılacaktır. Kursa katılmış olan öğretmenlerin listeleri kursların sonunda rapor ile birlikte Okul Öncesi ve Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne gönderilecektir şeklinde belirtilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1983, 2146, ss. 330-331).

1983 yılında uygulanan IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise kaynakların az olması sebebiyle okul öncesi eğitime yeterince önem verilmediği, bu dönemde 3-6 yaşlarında olan çocukların sadece %1.1'i okul öncesi eğitimden faydalanabildiği ifade edilmiştir. Bu sebeple öncelikle gecekonduların yoğun olduğu bölgelerden başlanarak daha sonra da işçi çocukları

hedeflenerek geliştirilecek olan okul öncesi eğitim pilot uygulamalarının ele alınması gerekli görülmüştür. Uygulanan planda ayrıca MEB ve Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Araştırma ve Uygulama Enstitüsü işbirliği ile en uygun okul öncesi eğitim programını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır, böylece ülkede “Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitim Projesi” başlatılmıştır (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 25-27). Bu proje ile okul öncesi eğitim için belirlenen yaş aralığında olan çocuklara daha kaliteli bir eğitim vermek amaçlanmıştır. Böylece bu çocukların ilköğretime başlarken daha eğitilmiş olmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Okul öncesi eğitiminde görev yapacak öğretmenler ile ilgili olarak ise 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 43. maddesi gereğince yükseköğretim kurumlarına okul öncesi öğretmeni yetiştirme görevi verilmiştir. Böylece Yüksek Öğretmen Okullarının üniversitelere devredilmesiyle Eğitim Yüksek Okullarında belirlenen iki yıllık ön lisans programı kapsamında anaokulu öğretmeni yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu sayede anaokulu ve ana sınıfı öğretmenleri çocuk gelişimi ve eğitimi ya da okul öncesi eğitimi alanında yükseköğretim görmüş olanlar arasından atanmaya başlamıştır. Buradan mezun öğretmenlerle ihtiyacın karşılanamaması durumunda ise okul öncesi eğitimi alanında kurs görmüş ilköğretim öğretmenleri için de atama durumu mevcuttur. Anaokulu ve ana sınıfı öğretmenlerinin başlıca görevleri ise şunlardır:

- a) *“Plan ve programların, yönetici rehberliğinde hazırlamak ve uygulamak.*
- b) *Anaokulu ve ana sınıfının faaliyetlerini yürütmek için araç-gereçleri planlamak, bu konudaki ihtiyaçları tespit etmek ve yöneticiye duyurmak.*
- c) *Anaokulu ve ana sınıfı çocuklarının gelişmelerini gözlemek ve gelişim kayıtlarını tutmak.*
- d) *Ana-babalarla yapılacak çalışmaların planlama ve uygulamasında kendisine verilen görevleri yapmak.*
- e) *Çocukların öğretim yılı sonu gelişim raporlarını hazırlamak”* (Resmî Gazete, 10 Mart 1984, 18337, s. 7; Tebliğler Dergisi, 1984, 2159, s. 69).

1983 yılında yoksul ve korumaya muhtaç olan çocuklara yönelik her türlü yardımı yapmak için de çalışmalar başlatılmış, 25 Mayıs 1983 tarihinde çıkarılmış olan 2828 sayılı Kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)” kurulmuştur. Kanunda ayrıca bakıma muhtaç olan kişilere gerekli olan hizmetleri yürütme esasları da belirtilmiştir (Resmî Gazete, 27 Mayıs 1983, 18059, ss. 6-7). 9 Aralık 1983 tarihinde yürürlüğe giren Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliğe uygun olacak şekilde özel kreş ve gündüz bakım evleri

açılmış, 1984 yılında ise çalışan anne ve babaların çocukları için iş yerlerinde okul öncesi eğitim kurumlarının açılacağı açıklanmıştır. 1739 sayılı MEB Kanunu çerçevesinde hazırlanacak olan tüzükte 4-6 yaş grubu öğrencilerin okul öncesi eğitim kurumlarına alınmasının öngörüldüğü ifade edilmiştir (“Çalışan Anne ve Babaların”, 1984, s. 8). Böylece çalışan annelerin çalışma ortamlarında daha verimli olabilmeleri sağlanmıştır. Bu dönemde ayrıca söz konusu bakanlığa bağlı olan anaokulları ile ana sınıflarının eğitimine ilişkin esasları düzenlemek amacıyla “Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına Bağlı Anaokulları ve Ana Sınıfı Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmelik, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı olan anaokulları ve ana sınıflarının yönetim ve eğitim işlerini kapsamaktadır. Ayrıca bu kurumlarda çalışan personelin sorumlulukları ve kurumun işleyişine yönelik hükümleri de içermektedir. Yönetmeliğe göre anaokulları ve ana sınıfları İlköğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Özel Öğretim Kurumları Daire Başkanlığı veya Özel Eğitim Daire Başkanlığına bağlı olarak İlköğretim Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde bakanlıkça uygun görülen yerlerde açılmaktadır. Anaokulu ve ana sınıflarının yaygınlaştırılmasında ise aşağıdaki öncelik sırası göz önünde bulundurulmuştur:

- a) Türkçeyi yeteri kadar doğru olarak konuşamayanların olduğu yerleşim birimleri,
- b) Hızlı artan sanayileşme sonucunda işçilerin yoğun bulunduğu yerleşim birimleri,
- c) Gecekonduların yoğun olduğu yerler,
- d) Köyler ve diğer yerleşim yerleri (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, s. 30).

1984 yılındaki 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na göre devlet memurları için gereken yerlerde çocuk bakımevleri kurulmasına izin verilmiştir. Bu kurumların kuruluş esasları ise bir yönetmelikle belirlenmiştir. Bu kanunda ayrıca kurumlarda çalışan personelin okul öncesi eğitim dönemindeki çocukları için kreş açma şartları da düzenlenmiştir (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, s. 30). Böylece çalışan devlet memurlarının çocukları için de okul öncesi eğitim alma imkânı sağlanmıştır. Bu gelişmeler ışığında 1983-1984 tarihlerinde Türkiye’de okul öncesi kademesindeki okul sayısı 2.784, öğrenci sayısı 78.981 ve öğretmen sayısı ise 4.414 olarak tespit edilmiştir (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 20-21).

1984 yılından sonra ana sınıflarına geçici öğretmen olarak atanabilmek için birtakım şartlar getirilmiştir. Bunlar: Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi Eğitimi ve Bakımı mezunu olmak, devlet memuru olma niteliğini taşımak, MEB tarafından açılacak olan kurslarda başarılı olmak şeklinde ifade edilmektedir (Açıkgöz, Türk & Ergün, 2001, ss. 104-105). Yapılan değişikliklerle birlikte belirlenen şartları taşıyan kişilerin ana sınıflarında görev yapabilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Turgut Özal'ın Başbakanlığını yaptığı 46'ncı Hükûmet döneminde 1988 yılında toplanan XII. Millî Eğitim Şûrasında anaokuluna başlayacak olan çocukların 48-72 ay arası, ana sınıfına başlayacak çocukların ise 60-72 ay arası çocuklardan oluşacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, ana sınıfının kırsal kesimlerde yaygınlaştırılması ve konuya ilişkin programlar tartışılmıştır. Bu programların Türkiye'nin şartlarına uygun olarak hazırlanmasına çalışılmıştır (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 25-27; Baysal & Ada, 2015, s. 149). Yine bu dönemde hazırlanan V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise okul öncesi eğitimiyle ilgili bazı hedefler belirlenmiştir. Buna göre özellikle çalışan annelerin yoğun olduğu şehir merkezlerinde okul öncesi eğitimde okullaşma oranını arttırmak, ekonomik durumu yeterli olmayan ailelerin yaşadığı yerlerde ise okul öncesi eğitim kurumlarını yaygınlaştırmak gibi hedefler belirlenen hedefler arasındadır.

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda okul öncesi eğitimin %11.50'ye çıkarılması hedeflenmesine rağmen 31 Mart 1989'da Avni Akyol, eğitimin her düzeyinde okullaşma oranlarının beklenen hedeflerin altında kaldığını belirtmiştir. Bu bağlamda Akyol, okul öncesi kademesi için yeni eğitim programlarının oluşturulacağından ve okul öncesi eğitime yönelik okulların sayısının artırılacağından bahsetmiş, ekonomik imkânları uygun olmayan ailelerin çocuklarının bu okullardan daha çok faydalanmalarını sağlamak için de gerekli imkânların verileceğini ifade etmiştir (Tebliğler Dergisi, 1989, 2293, s. 558).

1989 yılı, 2293 sayılı Tebliğler Dergisi'nde "okul öncesi eğitimin amaçları Türk Millî Eğitiminin amaçlarına uygun olarak;

1. Çocukların her anlamda iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak.
2. Bu yaştaki çocukları ilköğretime hazırlamak.
3. Sosyo-ekonomik durumu uygun olmayan çocuklar için ortak bir yetişme ortamı sunmak.
4. Çocuklara manevi değerlere bağlılığın önemini kavratmak.
5. Çocukların sorumluluk yüklenmelerini sağlamak.
6. Okulöncesi eğitime yönelik toplumu bilinçlendirme çalışmaları yapmak" şeklinde belirtilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1989, 2293, s. 558).

Yıldırım Akbulut'un Başbakanlığını yaptığı 47. Hükûmet döneminde yapılan VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda anaokulları ve ana sınıflarının sayısının artırılması amaçlanmış, ayrıca okul öncesi kademesinde okullaşma oranının %11.5'e çıkarılması hedeflenmiştir. Bu dönemde hem resmî hem de özel anaokulu ve ana sınıfı sayısı artmasına karşın amaçlanan okullaşma oranına ulaşamamıştır (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 25-27).

Başbakanlığını Mesut Yılmaz'ın yaptığı 48. Hükûmet döneminde ise üniversitelerde öncelikle ön lisans, 1991'den sonra ise lisans derecesinde okul öncesi öğretmenleri yetiştirilmeye başlanmış, Gazi Üniversitesinde ise orta öğrenim kademesine okul öncesi öğretmenleri yetiştirmek amacıyla ön lisans bitirme programları açılmıştır (Başaran, 2006, ss. 183-184). Program, 1991-1992 öğretim yılından itibaren dört yıla çıkarılmış ve eğitim fakültesi bünyesine dâhil edilmiştir. 1997-1998 yıllarında eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmasıyla bu programlar, “Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenliği” adıyla İlköğretim Bölümüne bağlı bir ana bilim dalı olarak bugünkü hâlini almıştır (Oktay, 2009, s. 70).

Okul öncesi eğitimi sistemleştirmek ve daha etkin bir hâle getirmek adına 1992 yılında Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü oluşturulmuş ve görevleri “*Zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitime yönelik görevleri yapmak ve ayrıca okul ile kurumlarının eğitim programlarını hazırlayıp Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak*” şeklinde belirlenmiştir (Akçay, 2006, s. 79).

53. Hükûmet döneminde gerçekleştirilen VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda okul öncesi eğitime ilköğretim başlığı altında yer verilmiş ve söz konusu planda okul öncesi eğitime başlama yaşı 72 ay olarak belirlenmiştir. Ayrıca okul öncesine yönelik olarak alınacak olan tedbirler 3 madde etrafında toplanmıştır. Buna göre: 1. Sanayileşmenin fazla olduğu yerler ile gecekondu bölgelerinde okul öncesi eğitim çalışmalarına devam edilecektir. 2. Bu dönemde iş kanununda belirlenen sayının üstünde işçi çalıştıran kamu kuruluşlarının çalışanlarının çocukları için kreş açmaları sağlanacaktır. 3. Okullarda fiziki kapasite oluşturulduğu oranda 6 yaşında olan öğrenciler için ana sınıfı açılmasına devam edilecektir. Bu planda, okul öncesi kademesi için %16 oranında okullaşma öngörülmüştür, tüm eğitim kademeleri için de kalitenin yükseltilmesi hedeflenmiştir (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 25-27).

57. Hükûmet dönemine denk gelen 1997 yılında ise “*1475 Sayılı İş Kanununa Tabi İş Yerlerinde İşverenlerin Kuracakları Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Eğitim ve İşleyiş Esasları Hakkında Tüzük*” çıkarılmıştır. Bu tüzükte, iş yerlerinde işverenler tarafından kurulacak olan okul öncesi eğitim kurumlarının işleyişine yönelik hükümler düzenlenmiştir. Buna göre kurumda çalışacak olan personelde;

Okul öncesi eğitime yönelik olan alanların herhangi birinde yükseköğrenim görmüş olmak, okul öncesi öğretmeni niteliği taşımak ve MEB'e bağlı okullarda en az 5 yıl görev yapmak şartları aranmaktadır. Bu şartlardan herhangi birine sahip yönetici olmaması durumunda bu görev anaokulunda çalışan görevli öğretmenlerden birine geçici olarak verilmektedir. Bu kurumlarda 150 kişiden fazla kadın işçi bulunduğu takdirde de MEB'in

hazırlamış olduğu program ile 0-36 ay arasında olan çocuklara eğitim verilecektir (Resmi Gazete, 1 Mayıs 1997, 22976, ss. 9-11). Bu tüzükle iş kanununa tabi olan iş yerlerinde yaşları 0-72 ay arasındaki çocukların bakımlarının yapılması sağlanmış, ayrıca bu kurumlarda çalışan personelin iş veriminin de artırılması yoluna gidilmiştir.

1997 yılında MEB tarafından, daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da olmak üzere, taşınmalı eğitim nedeniyle boşalan okulların ana sınıfına dönüştürüleceği ifade edilmiştir. Bu dönemde kırsal kesimde yaşayan ve kültür düzeyi düşük olan ailelerin 5-6 yaşındaki çocuklarına bölgelerarası şive farklılıklarını gidermek adına Türkçe eğitimi verileceği belirtilmiştir. Bu amaçla “Okul Öncesi Eğitimin Kırsal Kesimde Yaygınlaştırılması Projesi” başlatılmış, kurulacak olan 2 bin 500 civarındaki ana sınıfında 50-75 bin arası çocuğun okul öncesi eğitimi alması hedeflenmiştir (“Köy Okulları Anaokulu Yapılacak”, 1997, s. 3). Bu proje sayesinde boşalan köy okulları aktif hâle getirilmiş, bu bölgelerde yaşayan çocukların küçük yaşta eğitim almaları sağlanarak topluma kazandırılması yoluna gidilmiştir. 1997 yılında Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelikte yapılan değişiklik ile bu kuruluşlarda görev alacak olan personelin kadınlarda 50, erkeklerde 55 yaşından gün almamış olması şartı getirilmiştir (Resmî Gazete, 21 Ekim 1997, 23147, s. 3).

1998 yılında Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği’nin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmeliğe göre;

Okul öncesi eğitim kurumlarına %10 oranında ücretsiz çocuk alınmaktadır. Alınacak olan çocukların seçimi, seçici komisyon tarafından belirlenmektedir. Annesi ya da babası şehit olan çocuklar ile öksüz ve yetim çocuklara öncelik verilmektedir şeklinde belirtilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1998, 2492, ss. 1002-1003; Resmi Gazete, 19 Ağustos 1998, 23438, ss. 37-38). Buna göre çocukların millî ve manevî değerlere bağlı, sorumluluk sahibi kişiler olarak yetişmelerini sağlamak amaçlanmış, Türkçeyi doğru bir şekilde konuşmalarına yardımcı olmak ve ilköğretime hazırlamak öngörülmüştür.

1997-1998 eğitim-öğretim yılında ise okul öncesi eğitiminde okul sayısı 7.532, öğrenci sayısı 181.450 ve öğretmen sayısı ise 10.186 olarak belirtilmiştir (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 20-21).

İlköğretim eğitimi.

Türkiye’de eğitime sistematik olarak yaklaşımın 1973’te çıkarılan 1739 sayılı olan Millî Eğitim Temel Kanunu ile birlikte sağlandığı söylenebilir. Bu kanunla birlikte eğitim faaliyetleri örgün ve yaygın eğitim olarak iki kapsamda ele alınmış ve örgün eğitim sırasıyla okul öncesi, temeleğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu eğitim kademeleri içerisinde temel eğitim, eğitimin ilk beş yılı olarak

belirlenmiş ve daha sonra ilkokul olarak adlandırılarak tüm öğrenciler için zorunlu tutulmuştur. Sonraki dönemlerde 5 yıllık temel eğitime 3 yıllık ortaokul eğitiminin de eklenmesiyle ilköğretim kademesi 8 yıla çıkmıştır.

14 Haziran 1973 tarihinde çıkarılan 1739 sayılı Millî Eğitim Kanunu'nda, ilköğretim kademesi için “temel eğitim” ifadesi kullanılırken 1983'te çıkarılan 2842 sayılı Kanun ile bu ifade “ilköğretim” olarak değiştirilmiştir (Resmî Gazete, 18 Haziran 1983, 18081, s. 7; Çağıltay, 2013, s. 389; Sarpkaya, 2005, s. 35). İlerleyen dönemlerde bu eğitim kademesi için kullanılan ifadeler ilkokul, temel eğitim okulu, ilköğretim okulu şeklinde çeşitlilik göstermiştir (Şişman, 2008, s. 96). 12 Eylül askerî yönetiminden sonra iktidara gelen ANAP dönemine denk gelen 1983'te ise “temel eğitim” yerine “ilköğretim” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadelerin geneline bakıldığında “temel eğitim” ifadesinin “ilköğretim” kavramına göre daha eğitsel bir ifade olduğu söylenebilir. Bu ifade çocukların sorumluluk sahibi olarak yetişmesini ve bunun yanında hem toplumsal hem de bireysel amaçları ihtiva eden bir kavramdır. “İlköğretim” ifadesinde ise eğitimden çok öğretime vurgu yapılmakta ve çocuk odaklı olmayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Okçabol, 2005, s. 220; Küçükcan & Gür, 2009, s. 220). Bu sebeple ilköğretim kademesi için daha eğitsel bir nitelik taşıyan “temel eğitim” kavramının kullanılmasının daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

İlköğretim genel müdürlüğünün kurulması ve ilköğretimin amaç ve görevleri.

Öğretimin temel kademelerinden biri olan ilköğretimin amacı millî eğitimin ilkelerine uygun olarak;

1. Her Türk evladına iyi bir vatandaş olması için gereken bilgi ve becerileri kazandırmaktır.
2. Her Türk çocuğunu ilgi ve kabiliyet açısından yetiştirip, onları yaşama hazırlamaktır (Akçay, 2006, s. 34) şeklinde belirtilmiştir.

22 Haziran 1933 tarihinde 2287 sayılı Maarif Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile kurulan İlköğretim Umum Müdürlüğü, 1946 yılında 4926 sayılı Kanun ile İlköğretim Genel Müdürlüğü adı ile yeniden teşkilatlanmıştır. 29 Ekim 1980 tarihinde adı Okul Öncesi ve Temel Eğitim Genel Müdürlüğü olarak değişen kurum, 13.12.1983'te 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tekrar İlköğretim Genel Müdürlüğü adı ile anılmıştır. Kanunun 11. maddesine göre bu genel müdürlüğün görevleri ise “*zorunlu eğitim çağında olan çocukların öğrenim görmüş olduğu ilköğretim kurumlarının eğitimine yönelik hizmetleri yürütmek*” ve “*okullarda okutulan ders kitapları ile eğitim araç-gereçlerini hazırlayıp Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak*” şeklinde belirtilmiştir (Resmî Gazete, 14 Aralık 1983, 18251, s. 128; Oktay, 2009, s. 92; Akçay, 2006, s.79).

16.6.1983 tarihli Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre nüfusun az olduğu yerlerde, köyler gruplaştırılarak merkezî durumda olan köylerde ilköğretimin bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde ise yatılı ilköğretim bölge okulları kurulacaktır. Bu kanuna göre ortaokullar ilköğretim kurumu sayıldığından ilkokul ve ortaokullara isim verme işlemleri şu şekilde gerçekleşecektir:

Yönetmeliğin 3. maddesinde ilköğretim kurumlarının adları İl Millî Eğitim Danışma Kurulu'nun mütalaasına dayalı olarak Millî Eğitim Müdürlüğü'nün teklifi ve valiliğin onayı ile alınacak ve okula verilen ad hakkında Bakanlığa bilgi verilecektir. Temel Eğitim Yatılı Bölge Okullarının (TEYBO) adları “Yatılı İlköğretim Bölge Okulu” (YİBO) olarak değiştirilecektir. (Örneğin; eski adı Arpaçay Temel Eğitim Yatılı Bölge Okulları iken yeni adı Arpaçay Yatılı İlköğretim Bölge Okulu olacak.) Bu okulların isim değişikliği ile ilgili işlemler yönetmelik hükümlerine göre valiliklerce yapılacak ve sonuç hakkında en kısa zamanda bilgi verilecektir. İlk ve ortaokuldan oluşan ve temel eğitim uygulaması yapılan okulların adları “İlköğretim Okulu” olacaktır. Bu okulların isim değişikliği de yönetmelik gereği valiliklerce yapılacak ve bilgi verilecektir. (Örneğin; temel eğitim uygulamasına geçilen Gümüşlü İlkokulu ve İstiklal Ortaokulunun adı İstiklal İlköğretim Okulu olacaktır.) (Tebliğler Dergisi, 1983, 2149, ss. 410-411).

18 Haziran 1983 tarihinde ve 18081 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, 16 Haziran 1983 tarihli ve 2842 sayılı, 16.6.1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile 22 ve 24. maddeler şu şekilde yürürlüğe girmiştir: İlköğretim eğitimi, 5 yıllık ilkokullar ile 3 yıllık ortaokullardan oluşmaktadır. İlkokulun son sınıfını bitirdiğinde öğrencilere ilkokul diploması, ortaokulun son sınıfı bitirdiğinde ise ortaokul diploması verilmektedir. Şimdilik ilköğretimin sadece ilkokul kısmı zorunludur fakat ortaokulun zorunlu hâle gelmesi ise ülke şartları da dikkate alınarak ileriki yıllarda çıkarılacak bir kanunla sağlanmış olacaktır (Tebliğler Dergisi, 1983, 2144, s. 298).

ANAP dönemine bakıldığında 12.10.1983 tarihli İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile ilköğretim, kadın ve erkek herkese hizmet veren bir kurum olarak belirtilmiş, ilköğretim eğitimi kız ve erkek çocuklar için mecburi ve parasız olarak düzenlenmiştir (Açıkgöz, Türk & Ergün, 2001, s. 90; Memduhoğlu & Yılmaz, 2008, s. 7). Dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Sağlam 1983 yılında Hürriyet gazetesine yaptığı açıklamada ilkokul eğitimine başlama çağının yasa ile 7 yaşından 6’ya düşürülmesi hâlinde bunun ne zaman uygulamaya konulacağını belli olmadığını belirtmiştir. Sağlam açıklamasında “Şu an ilkokullarda 5 milyon 888 bin kadar öğrenci öğrenim görmektedir. Gelecek yıl 7 yaşında olan 1 milyon 177 bin civarında öğrencinin okula başlaması beklenilmektedir. Ayrıca ülkede 139 bin ilkokul dersliği bulunmaktadır. Bu okulların tamamına yakın bir kısmında ikili öğretim yapılmaktadır.” ifadelerini kullanmıştır. Buna göre Sağlam, ilkokula başlama yaşının 6’ya

inmesi durumunda okula başlayacak çocuk sayısının 2 milyonu aşacağını belirtmiş ve ayrıca ilkokullarda 32.500 derslik daha yapılması gerektiğini ifade etmiştir (“İlkokula Başlama Yaşı”, 1983, s. 12). 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun 3. Maddesine göre ise zorunlu ilköğretim eğitimi 6-12 yaş aralığındaki çocukları kapsamaktadır. Zorunlu öğrenim yaşında olan fakat sağlık durumu nedeniyle ilkokula devam edemeyen ve durumlarında düzelme olan öğrenciler ise yapılan bir sınav ile yaşları için uygun olan ilkokul kademesine alınabileceklerdir (Resmî Gazete, 15 Ekim 1983, 18192, ss. 2-10). Bu uygulama ile tüm öğrencilerin ilkokul eğitiminden yararlanmasını sağlamak hedeflenmiştir.

1983 yılında MEB’e bağlı olan okullarda okuyan ve maddi desteğe ihtiyacı olan öğrenciler için de belirli esaslar düzenlenmiştir. Bunun için MEB’e bağlı olarak “İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullarda Burs, Parasız Yatılılık ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Parasız yatılılık veya bursluluk sınavlarına başvurunun her yıl ocak ayı içerisinde ve bakanlık tarafından belirtilen tarihler arasında yapılacağı ve başvurunun öğrencinin velisi tarafından okul müdürlüğüne yapılacağı belirtilmiştir (Resmî Gazete, 8 Aralık 1983, 18245, ss. 13-22).

1983-1999 yılları arasında ilköğretim eğitimi.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1983 yılından itibaren açılacak okulların sekiz yıllık ilköğretim okulu olarak açılması ilke olarak benimsenmiştir. Buna göre ilköğretimin zorunlu olması sebebiyle 222 sayılı Kanun’un 12 Ekim 1983 tarihli ve 2917 sayılı Kanun’un 53. maddesinde okula devam etmeyen öğrenciler için şu ilkeler belirlenmiştir: Okula gitmeyen öğrencilerin devam etmeme nedenleri, okul idarecileri tarafından araştırılacaktır. Ayrıca okula devam etmeyen öğrencilerin hem maddi hem manevi nedenlerinin giderilmesine çalışılacaktır. Bu sorunların giderilemediği durumlarda ise bu sorun köy yerlerinde muhtara bildirilecektir. Diğer bölgelerde ise mülki amirlere iletilecektir. 222 sayılı Kanun’un 12 Ekim 1983 tarihli ve 2917 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle 55. maddede hastalık, kar, sel, deprem vb. durumlarda okula gidemeyen öğrenciler izinli sayılmıştır (Kardeş ,2008, ss. 59-60).

222 sayılı Kanun’un 12 Ekim 1983 tarihli ve 2917 sayılı Kanun’un 79. maddesine uygun olacak şekilde MEB tarafından 10 yıllık bir plan yapılmıştır. Buna göre tüm köy, kasaba ve şehirlerde ilköğretim okullarının yapımına yönelik her yıl bütçeye 3 yıllık tafsilatlı bir plan eklenmiştir. Planda her yıl bu okulların sayıları ve masraflarına dair bilgiler de yer almıştır (Kardeş, 2008, ss. 59-60). Buna göre ilköğretim okullarının fiziki kapasitelerinin ve sayılarının artırılması amaçlanmış, böylece daha çok öğrenciye eğitim verilmesi hedeflenmiştir.

1983 yılında öğretmen ile yurt dışında görev yapan büyükelçinin maaşları konusunda kamuoyunda tartışmalar başlamış, anayasada ise bu konu; *“ikisi de aynı devletin memuru oldukları için aynı hakların verilmesi gerektiği”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu durumun sonucunda Anayasa’nın koymuş olduğu hükümler geçerli olmuştur. Aynı dönemde ayrıca yurt dışındaki okullara kitap gönderme sorunu yaşanmıştır. Bu okullar arasında Suudi Arabistan’a gönderilecek kitaplar konusunda Turgut Özal, Mehmet Keçeciler’i görevlendirerek sorunu gidermeye çalışmıştır (Keçeciler, 2014, s. 53).

17.01.1983 tarihli Tebliğler Dergisi’nde her ilde en az bir okul olmak üzere toplam 200 okulda temel eğitim uygulamasına başlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca, her ilde Temel Eğitim Komitesi oluşturulacağı ve illere gönderilen işlik malzemelerinin, araç gereçlerin toplanarak okullarda kullanılmak üzere hazır hale getirileceği izah edilmiştir. Yine bu dönemde Temel Eğitim okullarının yönetici-öğretmen ve diğer personel ihtiyaçlarının öncelikle sağlanacağı, özellikle iş eğitimi (iş ve teknik eğitim, tarım, ticaret, ev ekonomisi) öğretmenlerinin bu okullarda görevlendirileceği belirtilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1983, 2130, s. 18).

İlkokul binaları konusunda ise tek tip proje geliştirilmiştir. 2 Eylül 1983 tarihinde MEB ile “Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu (UNİCEF)” arasında oluşturulan hayata dönük temel eğitim projesi ile ilköğretime yönelik çalışmalarla ilgili şu ilkeler belirlenmiştir: X. Millî Eğitim Şûrası kararları doğrultusunda başlatılan ilköğretim uygulaması, mevcut ilk ve ortaokullar ile yatılı ilköğretim okullarında uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre nüfusu az veya dağınık yerleşim birimlerinde çocukların eğitimi için yatılı ilköğretim bölge okulları açılacaktır. İlköğretim eğitimi yaygınlaştırmak için mevcut ilk ve ortaokul binalarında düşük maliyetli ek okul binası yapılması yoluna gidilecektir. Okul binalarının yapımı ve donatımında halk katkısından daha da yararlanılacaktır (Baysal & Ada, 2015, ss. 171-172). İlköğretim eğitiminde ek okul binası yapımı yoluna gidilerek ilköğretimin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, 1983 yılında bütçeden millî eğitim yatırımlarına 35 milyar 450 milyon, bina yapımına da 27 milyar 56 milyon lira ayrıldığını belirtmiştir. Millî eğitim sorunlarının çözümü için ise 1 trilyon 600 milyar liraya ihtiyaç olduğunu söylemiştir (“Eğitim Sorununun”, 1983, s. 9). Millî Eğitim Bakanlığı Vakfı İkinci Başkanı Tuğgeneral Osman Güngör Feyzoğlu, belirtilen yıl içinde okul yapımı için 150 milyon lira, okulların onarımı için ise 25 milyon lira harcanacağını ifade etmiştir. Vakfın fakir öğrencilere ise 1 milyon liralık ders araç ve gereç yardımı yapacağını, öğrenci burs ve eğitim yardımları için de 1 milyar harcanacağını belirtilmiştir. 1983 yılında karne satışlarından 200 milyon lira gelir

sağlandığını açıklayan Feyzoğlu ilkokul, ortaokul, lise ve dengi okul diplomalarını da aynı yıldan itibaren Millî Eğitim Bakanlığı Vakfı'nın bastıracağını söylemiştir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı Vakfı'nın özel okul açması, ders araçları yapım merkezi kurması gibi konular üzerinde durulduğu belirtilmiştir ("Millî Eğitim Vakfı", 1983, s. 9).

X. Millî Eğitim Şûrası Kararları ve Uygulama Planı doğrultusunda 200 okulda temel eğitim uygulamasının başlatıldığı belirtilmiş, uygulamanın yaygınlaştırılması için de 1983-1984 öğretim yılında 200 okulda daha temel eğitim uygulamasına geçileceği duyurulmuştur. Böylece 1983-1984 öğretim yılından itibaren 400 okulda temel eğitim uygulamasına geçilmiş olacağı açıklanmıştır (Tebliğler Dergisi, 1983, 2133, s. 50). Planın uygulanması 1984 yılından itibaren beşer yıllık planlara bağlanarak yaygınlaştırılacaktır. Okullar ise uygulama için seçilmeden önce yerinde incelenecek ve gerekli değerlendirme yapıldıktan sonra planlamaya alınacaktır (Tebliğler Dergisi, 1983, 2150, ss. 442-447). Bu dönemde Erzurum'un İspir ilçesine bağlı köylerde 30 ilkokul ve 7 öğretmen lojmanı törenle hizmete girmiş, bu yıllarda görevde olan Vali Fevzi Yetkiner, okulların açılış töreninde "*Devlet-millet el ele verirse altından kalkamayacağımız sorun yoktur.*" ifadelerini kullanmıştır. Bu okullarda 776 öğrencinin eğitim alacağı ve 36 öğretmenin görev yapacağı belirtilmiştir ("30 İlkokul Törenle", 1983, s. 2). Böylece ilköğretime yönelik olarak başlatılan bu uygulamalarla hem okul sayısı hem de öğrenci sayısını artırma yoluna gidilmiştir.

Bahsi geçen dönemde ders kitapları ile ilgili olarak gazeteci yazar Emin Çölaşan, dönemin Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler'e okullarda okutulan kitapların çoğunda hata olduğunu ve piyasada ders kitabı bulunmadığını belirtmiştir. Dinçerler ise kitapların çok olduğunu fakat bu kitapları düzeltmek için yeterli zamanın olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca ileriki yıllarda bu durumun düzeltileceğini, çocukların kafasını gereksiz bilgilerle doldurmayan bir sistemin uygulanacağını belirtmiştir. Bu açıklamalara ek olarak ise okullarda okutulmak üzere ilk kez "*demokrasi dersinin*" konulacağını, kitapların basımı konusunda da hiçbir sorun olmadığını söylemiştir (Çölaşan, 1985, ss. 64-65).

ANAP dönemine bakıldığında "İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullar Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği" çıkarıldığı görülmektedir. Bu yönetmelik ile birlikte okulların çalışmaları için düzenli bir program hazırlanmış, bu okullarda yapılacak olan sosyal faaliyetlere yönelik esaslar düzenlenmiştir (Tebliğler Dergisi, 1983, 2140, s. 225). Eğitici çalışmaların amaçları "*fertleri Türk millî eğitiminin ilkelerine uygun bir şekilde yetiştirmek*" ve "*öğrencilerin yeni durumlara uyum sağlayabilmelerini sağlamak*" şeklinde izah edilmiştir (Resmî Gazete, 25 Mayıs 1983, 18057, ss. 5-21).

1984 yılına gelindiğinde MEB'e bağlı olarak "İlkokullar, Ortaokullar, Lise ve Dengi Okullarda Burs, Parasız Yatılılık ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Bu yönetmelikte bahsi geçen ve MEB'e bağlı olan okullarda yapılacak seçme-sıralama sınavlarının esasları açıklanmıştır. Ayrıca bu okullarda okuyan öğrencilere yapılacak olan sosyal yardımların da esasları belirtilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1984, 2155, s. 10). Buna göre, hangi öğrenciye ne kadar yardım yapılacağına yönelik kararlar alınmış, böylece öğrencilere maddi anlamda destek verilmeye çalışılmıştır.

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler zamanında, öğrencilerin matematik dersindeki başarı oranlarının azalması nedeniyle bir ilköğretim matematik programı hazırlanmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler, fen bilgisi, resim ve beden eğitimi programlarının da iyileştirilmesine çalışılmıştır (Baysal & Ada, 2015, s. 134).

Bahsi geçen dönemde yaşanan önemli gelişmelerden biri de ilkokula giriş sınavları ile ilgilidir. 1984 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, ilk kez ilkokula giriş sınavı düzenleyeceğini açıklamıştır. 1600'den fazla kişinin başvurduğu sınavda adaylara okuma-yazma bilmemeleri sebebiyle "resimli test soruları" sorulmuştur. Türkiye Eğitim Derneği (TED) Ankara Koleji ilkokuluna giriş için yapılan bu sınavda Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) ile kolej yetkilileri kendi aralarında bir protokol imzalamıştır. Buna göre kolej öğretmenleri ve ilgili daldaki uzmanların katıldığı bir grup, ÖSYM'nin denetimi ve katkısı ile sınav sorularını hazırlamışlardır. Sınav sonuçları ise ÖSYM tarafından değerlendirilmiştir ("ÖSYM, Bu Kez", 1984, s. 2). Yapılan uygulamalara rağmen ülkede okuma-yazma konusunda yeterli seviyeye gelinemediği görülmüştür. Sınavlarda okuma-yazma bilmeyen çocuklar belli kriterlere göre belirlenmiş olsa da bu kişilere yönelik herhangi bir çalışma başlatılmamıştır.

1985 yılında Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler kendisine yöneltilen "*Matematik programına göre okullarda öğrenci sayısı ne kadardır?*", "*Modern matematikle eğitim gören okullarımızda başarı oranı nedir?*" gibi sorulara 1983-1984 yılı istatistiklerine bakıldığında, yeni matematik programına göre 47.855 ilkokulun 4 ve 5. sınıflarında yaklaşık 2.606.734 öğrenci bulunduğu cevabını vermiştir. Bunun yanında 414 ilköğretim okulunun bütün sınıflarında ise 146.666 öğrenci; 4860 ortaokulun bütün sınıflarında 1.517.852 öğrenci bulunduğunu, ayrıca 2496 lise ve dengi okulların bütün sınıflarında 827.967 öğrenci olduğunu ifade eden Dinçerler, modern matematikle eğitim gören bu okullardaki genel başarı oranının ise ilkokullarda %911.6, ortaokullarda %73.4, liselerde %74.6 civarında olduğunu söylemiştir. Ortalama başarı oranı ise %79.8'dir. Dinçerler, modern matematikle yapılan eğitimde başarısızlık olup olmadığı varsa bakanlığın bu konuda ne tür önlemler aldığına dair

sorulara, “Başarı ortalamasının yükseltilmesi için öğretmenler hizmet içi eğitimle değerlendirilmiş, programla ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Matematik programlarının bütünüyle gözden geçirilmesi için Talim ve Terbiye Kurulunda çalışmalar sürdürülmüştür. Ayrıca ilkokul öğretmen ve yöneticilerin tamamı ilköğretim müfettişleri tarafından hizmet içi eğitim seminerlerinden geçirilmiştir” (TBMM Tutanak Dergisi, 15.1.1985, ss. 256-259) şeklinde cevap vermiştir.

Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler’e yine 1985 yılında bu kez de Manisa Milletvekili İsmet Turhangil birtakım sorular yöneltmiştir. Kendisine sorulan “Okullarımızda aynı binada en fazla kaç tedrisat yapılmaktadır?”, “İlk ve ortaöğretimi aynı binada yapan okul var mıdır? Bunun adedi kaçtır? Nerelededir?” şeklindeki sorulara Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler:

Şuan bütün Türkiye’de 32 okulda üçlü öğretim; 48 bin civarındaki toplam okul sayısı içinden 14.622 okulda ikili öğretim yapılmaktadır. Üçlü öğretimin yapıldığı birkaç okul ise Ankara’da bulunmaktadır. Bu öğretim yılının sonundan itibaren de üçlü öğretim kaldırılacaktır. Ülkede İlk ve ortaöğretimi aynı binada yapan okullardan Adana’da 18, Bursa’da 13, Edirne’de 32, Erzurum’da 20, İstanbul’da 124, İzmir’de 48 tane bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bazı yatılı bölge ilköğretim okullarında da aynı binada öğretim yapılmaktadır ve bu okulların sayısı da 93 civarındadır, cevabını vermiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 27.2.1985, ss. 198-200).

1985 yılında okulların sahip oldukları donanım açısından değerlendirildiklerinde Erzurum ili örneği bağlamında ilkokul sayısının 6’ya yükseldiği görülmektedir. Daha önce “Celal Akın, İnönü, Gazi ve Ömer Duygun İlkokullarında” açılmış olan laboratuvarlara Atatürk ve Yunus Emre İlkokulları da eklenmiştir. Bu okullarda sosyal, fen ve matematik dallarında göze ve kulağa hitap eden araçlarla uygulamalı dersler işlenmiştir. Laboratuvarlarda görev alan öğretmenler ise 15 gün kursa tabi tutulduktan sonra ders verebilmişlerdir. Eğitim Araçları Merkezi tarafından açılan bu laboratuvarlı okullar başarı seviyesinin artışında önemli bir etkiye sahip olmuştur (“Laboratuvarlı İlkokulların”, 1985, s. 2). Bu uygulamalarla daha kaliteli bir eğitimin verilmesi amaçlanmıştır. Bu dönemde Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler, beden eğitimi, müzik, resim gibi derslerden sınıfta kalmanın kaldırılacağını belirtmiş, böylece okullarda oluşan öğrenci fazlalığı giderilmeye çalışılmıştır (“Beden Eğitimi”, 1985, s. 3).

Bakanlık tarafından Resmî Gazete’nin 15 Eylül 1985 tarihli sayısında yayınlanan yönetmeliğe göre Millî Eğitimin genel amaçlarına uygun olarak ve okulların eğitim durumları da göz önüne alınarak öğrencilerin eğitim verilen yabancı dilde okuyup anlayabilme ve anlatabilmeleri amaçlanmıştır. Yabancı dil eğitiminin “İlkokulun 4 ve 5. sınıflarında haftalık

ders saati 10 olacaktır.” şeklinde izah edilmiştir (Resmî Gazete, 14 Eylül 1985, 18868, ss. 6-10). Özetle bu dönemde okullarda yabancı dil eğitime önem verilmiştir.

1 Haziran 1986 tarihli Hürriyet gazetesinde yayınlanan haberde, ilköğretim öğretmeni yaptıktan sonra eğitim fakültelerinin eğitim bölümünden mezun olan ilköğretim öğretmenlerinin de ilköğretim müfettişi olabilecekleri belirtilmiştir (“İlköğretim Öğretmenleri”, 1986, s. 2). Böylece öğretmenlere müfettiş olmanın yolu açılmıştır.

Yine 1986’da Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan İlkokullar İçin Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme Kurs Programı’nda bu dersin amaçları ile ilgili olarak:

- Beden eğitimi dersinin önemini ilkökullarda kavratmak,
- Öğrencilere İlkokul Müfredat Programında bulunan beden eğitimi dersinin amaçlarını, konularını ve metotlarını tanıtmak,
- Beden eğitimi çalışmaları sırasında kullanılan araç ve gereçleri öğrencilere tanıtmak ve öğrencilere bunlardan faydalanma yollarını öğretmek,
- Ders dışı çalışmalarda öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme ve okul-çevre ilişkilerinde beden eğitiminin rolü hakkında bilgi vermek, vb. hususlar belirlenmiştir (Tebliğler Dergisi, 1986, 2214, s. 1).

1987 öğretim yılına gelindiğinde ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde 600’e yakın ilköğretim, öğretmensizlik yüzünden kapatıldığı görülmektedir. Bu dönemde Diyarbakır’da ilkökullarda 150, orta dereceli okullarda 281 adet öğretmen açığı bulunurken Van’da ise ilkökullarda 341, orta dereceli okullarda 312 öğretmen açığı mevcuttur. Bu öğretmen açığının oranı ise %70 civarındadır. Bu dönemde öğretmen açığının en az olduğu bölgeler, Marmara ve Ege bölgeleridir (“Öğretmen Açığı”, 1987, s. 3). Kısacası ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine eğitim imkânı yeterli düzeyde ulaştırılamamıştır. Bu durumun sonucunda ise ülkenin eğitim seviyesi düşme eğilimi göstermiştir.

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel, meclis konuşmasında ilkökullarda öğrenci başına düşen cari maliyet konusunda:

Önceki yıllarda 1980-87 yıllarında öğrenci başına cari maliyet ilkökullarda 100-150 bin civarında seyretmiştir. Öğrenci başına ortalama birim maliyet ise 194 bin TL’nin altında kalmıştır. 1980’de sabit fiyatlarla 155.300 TL olan öğrenci başına ortalama birim maliyet 1987’de sadece 39 bin TL artmış ve 194 bin TL olmuştur. Özetle, 1980-87 arasında öğrenci başına birim maliyette önemli bir değişim olmamış; fakat bu yıllar arasında öğrenci sayısı 950 bin artmıştır. Hâlbuki öğrenci artışına paralel olarak ödenek ayrılması gerekmektedir. Böylece az olan ödenekten, yeni gelen öğrencilerin de yararlandığı anlaşılmıştır açıklamalarını yapmıştır (Baloğlu, 1990, s. 101).

Güzel'in açıklamaları göz önünde bulundurulduğunda bahsedilen yıllar arasında ülkede öğrenci başına birim maliyetin az olmasına rağmen yeni gelen öğrencilerin de bu kısıtlı ödenekten faydalanmasının sağlandığı söylenebilir. Bu sebeple eğitim imkânlarında yaşanan düşüş öğrencilere verilen eğitimin niteliğinde de kısmî de olsa bir düşüşe sebep olmuştur.

Türkiye'de okulların sınıf mevcutlarına bakıldığında ise sürekli artış gösterdiği görülmektedir. Önceki yıllarda ilkokullarda sınıf mevcudu ortalaması 38 olan öğrenci/şube oranı 1987-88'de 40'a, ortaokullarda 51'den 54'e, liselerde ise 46'dan 49'a yükselmiştir. Özellikle nüfus akımının fazla ve gecekondulaşmanın yoğun olduğu Adana, Ankara, Bursa, Gaziantep, İçel, İstanbul, İzmir ve Konya gibi büyük kentlerde sınıf mevcutları her yıl gittikçe kabarmıştır. Özel eğitime yönelik olan okullarda sınıf mevcutlarının 30-40'ı geçmemesine özen gösterilmesine rağmen diğer okulların hiçbirine herhangi bir sınırlama getirilmediği görülmektedir. Öyle ki bu okullardaki sınıflara 70-80'lere varan ve normal sayının 2-3 katı öğrenci alınmıştır. İki öğrencinin zor oturacağı sıralara 3-4 öğrenci sığdırılmış hatta bazı öğrenciler ayakta kalmıştır. Bu yığılmaların sonucunda ise eğitim kalitesi düşmüştür (Akçay, 2006, s. 68). 1988 öğretim yılında ilkokulda ülke genelinde bir öğretmene 32 öğrenci düşmektedir. Bu sayı diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. 1988'de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün istatistik yıllığından elde edilen bilgilere göre ilkokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı gelişmiş ülkelerin 26'sında 21'den az iken 12 ülkede 21-30 arasındadır. Dünya çapında bakıldığında bu sayı 55 ülkede 21'den az, 69 ülkede ise 21-30 arasındadır. Bu verilere bakıldığında Türkiye'nin sıralaması 124. sıranın gersindedir (Baloğlu, 1990, s. 79).

Türkiye'de taşınmalı eğitim ilk kez 1989-1990'da Kocaeli ve Kırklareli'de uygulanmaya başlamıştır. Bu yıllarda taşınmalı öğrenci sayısının 170 bine ulaştığı bilinmektedir (Okçabol, 2005, s. 259). İlkokul çağındaki çocukların bu okullara gün içerisinde taşınıp eğitim almalarını sağlayan bu uygulamayla okulu olmayan veya nüfusu çok az olan yerlerde yaşayan çocuklardan ilköğretim çağına gelmiş olanların daha kaliteli eğitim almaları sağlanmıştır (Türk Eğitim Sistemi, 2007, 2007, s. 113).

1990'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da binlerce ilkokulun kapalı olması ilköğretim düzeyindeki okullaşma oranını daha da düşürmüştür. 5 yıllık ilkokullara devam eden kız öğrencilerin oranı Bursa, Yalova ve Isparta'da %100'ü bulurken Tunceli, Gaziantep ve Kilis dışında tüm Doğu ve Güneydoğu illeri ile Konya, Çankırı ve Tokat illerinde %50'nin altında kalmıştır (Okçabol, 2005, s. 221). Bu durum ülke genelindeki okullaşma oranını da olumsuz etkilemiştir.

Avni Akyol, 25 Eylül 1990 tarihinde yaptığı meclis konuşmasında ülkedeki ilköğretim okullarının sayısının 742 olduğunu belirtmiştir. Bu sayının daha sonra 1.692'ye çıktığını ifade ederek bu dönemde eğitim adına büyük çaba sarf ettiğini açıklayan Akyol, bilgisayar destekli eğitim konusunda da öncelikli olarak belirlenen 58 okulda bu eğitimin başladığını izah etmiştir. 1990'da 396 okulda, ileriki dönemlerde ise 454 okulda bilgisayar destekli eğitim uygulamasına başlanılacağını belirtmiştir. Akyol, diğer ülkelerle yaptığı kıyaslamada bilgisayar destekli eğitime İngiltere'de 100 okul ile başladığını, bu sayının Fransa'da 75, Yunanistan'da 20 olduğunu ve Belçika'da ise bu eğitimin öğretmen eğitimi şeklinde uygulandığını açıklamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 25.9.1990, ss. 343-344).

Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığını yaptığı 48. Hükûmet döneminde taşınalı eğitim ile ilgili yeni adımlar atılmış, 1991 yılında pilot bölge olarak seçilen 9 ilde (Antalya, Balıkesir, Çanakkale, Çankırı, Gaziantep, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Van) *“taşınalı ilköğretim”* uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama ile 256 köy okulundaki 3 bin 284 öğrencinin otobüslerle taşınarak 76 merkez okulunda öğrenim görmeleri sağlanmıştır (*“İlköğretim 9 ilde”*, 1991, s.3). 1991'de yapılan meclis konuşmasında Mardin Milletvekili Süleyman Çelebi'nin yönelttiği *“Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin eğitim sorunları nelerdir ve ne gibi tedbirler alınmıştır?”* sorusuna Avni Akyol:

Bu dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde 65 okul yakılmıştır. Bu sorun millî bir meseledir. Yakılan 65 okuldan 5'i Mardin'de yanmıştır. 26 öğretmen şehit edilmiştir. Ayrıca güvenlik nedeniyle 174 okul kapalıdır ve bu okulların çoğu Mardin'dedir. Toplam kapalı okul sayısı ise 254'tür. Siirt'te 53, Batman'da 27 okul kapalı durumdadır. Bu durumun sebebi ise göç ve istimlaktır. Bu dönemde Mardin'de kapalı olan 74 okul için 175 vekil öğretmen gönderilmiştir fakat bu öğretmenler buralara can güvenliği olmadığı için gitmemeyi tercih etmişlerdir. Doğuda görev yapan öğretmenlere en yüksek maaş verilmektedir. İstanbul'daki öğretmene verilenden 2 kat daha fazla maaş verilmektedir fakat durum böyle olmasına rağmen gönderilen öğretmenler bu bölgelere güvenlik gerekçesiyle gidememiştir. Bu duruma karşı alınan tedbirler ise:

1. Olağanüstü hal bölgesinde bulunan bütün okullar için yatılı bölge okulları, pansiyonlu okullar ve merkezî bölgelerde birleştirme politikası uygulanmıştır.
2. Yerleşim birimlerinde okuyan öğrencilere yatılı bölge okullarının imkânları sunulmaya çalışılmıştır.
3. Bu bölgeler için eğitim ödeneği iki misline çıkarılmıştır.
4. Mardin dâhil 11 ilde pansiyonlu yatılı bölge okulu uygulaması başlatılmıştır, şeklinde cevap vermiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 21.3.1991, ss. 163-166).

Milliyet Gazetesi yazarı Abbas Güçlü yayıma hazırladığı haberinde 1996 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğünün yayınlamış olduğu bir genelgeden bahsetmiştir. Buna göre belirtilen tarihten itibaren 1, 2 ve 3. sınıflarda öğrencilerin okula çantasız olarak gideceği belirtilmiş, böylece öğrencilerin okula gidip gelirken dolu ve ağır çantaların altında ezilmeyeceği ifade edilmiştir. Bu uygulamayla öğrencilerin dolu çantalarını okulda bırakacakları açıklanmıştır (“Çantasız Eğitim Olur mu?”, 1996, s. 19). Bu uygulamanın sonuçlarını değerlendirmek gerekirse uygulamanın öğrencilerin derslere karşı olan ilgisinin azalmasına, daha tembel, bilgisiz ve sorumsuz olmasına sebep olduğu söylenebilir.

53. Hükûmet döneminde ilköğretime dair kayda değer bir gelişme olmadığı görülmektedir. Buna ek olarak 1996’da Suudi Arabistan’ın Medine kentinde Türk İlköğretim Okulu açılmıştır. Açılan bu okulda Türk çocuklarına bilgisayarlı eğitim verilmiştir. Dönemin okul müdürü Şevki Çon, okulda dördüncü sınıftan itibaren İngilizce de öğretildiğini belirtmiştir (“Medine’de Türk”, 1996, s. 2).

Açık ilköğretim okulu uygulaması.

Açık ilköğretim okulu, MEB’in 12 Eylül 1997 tarihli ve 1651 sayılı onayı ile Film Radyo Televizyonla Eğitim Başkanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Bu okulların amacı; ülkenin gelişmiş olan iletişim araçlarından faydalanmak, ayrıca ilköğretimi tamamlamamış ve mecburi ilköğretim çağını aşmış olanların eğitim seviyesini yükseltmektir. Bu bağlamda televizyon, radyo, basılı materyaller, gazete ve dergilerden yararlanılmıştır (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, ss. 113-114).

Açık ilköğretim okulu, 1998 yılında MEB Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü çatısı altında öğretime başlamış, hâlen hizmet vermeye devam etmektedir. Böylece yaşam boyu eğitim anlayışıyla uzaktan eğitim hizmetleri verilmiştir (Memduhoğlu & Yılmaz, 2008, s. 22; Güneş, 2009, ss. 624-625; Gülbahar, 2009, ss. 34-35). MEB Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü uzaktan eğitimden yararlanabilmek için bazı şartlar belirlemiştir. Bu şartlar:

1. 15 yaşına gelmemiş olanlar ve ilkokul mezunu olanlar,
2. İlköğretimin 6, 7 veya 8. sınıflarından ayrılanlar,
3. Ortaokulu bitirenler ya da açıktan bitirme sınavına başvurduğu hâlde mezun olamayanlar,
4. Yetişkinler,
5. Yurt dışında okuyup en az ilkokul 5. sınıfı bitirenler,
6. Tutuklular, hükümlüler ve askerliğini yapan veya özrü nedeniyle evden çıkamayanlar,

7. Ev hanımları,
8. Yurt dışında öğrenim görüp denklik yaptırılanlar,
9. Ortaokulu dışarıdan bitirme sınavlarına kayıtlı olanlar, şeklinde sıralanabilir (Gülbahar, 2009, ss. 34-35,98-99; “Açık İlköğretim”, 1998, s. 3).

Açık ilköğretim okulunun program içeriği ile diğer ilköğretim okullarının öğretim programı aynıdır fakat yapısı itibariyle bu programda farklı olarak yüz yüze eğitim boyutu bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise açık ilköğretim okulu öğrencilerine uzaktan öğretim yoluyla hizmet verilmesidir. Açık ilköğretim okulunda bir ders yılı, iki dönemden oluşmakta her dönemin sonunda girilen sınavların not ortalaması ise yılsonu notunu belirlemektedir. Bu notun düşük olması durumunda öğrenciler, yılsonunda başarısız oldukları dersler için not yükseltme sınavına girebilmektedirler (Gülbahar, 2009, ss. 34-35,98-99; “Açık İlköğretim”, 1998, s. 3).

Bakanlığın açık ilköğretim okulu ile ilgili yaptığı açıklamaya göre ilkokul mezunu olan fakat yaşı büyük vatandaşlar da 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitimin kapsamı dışında kaldıkları için açık ilköğretim okulundan yararlanabileceklerdir. Böylece bu durumda olan ve eğitimleri yarıda kalmış bireylerin de ilköğretim mezunu olmalarını sağlamak hedeflenmiştir. Yine bu açıklamada açık ilköğretim uygulamasının ilköğretimin 6, 7 ve 8. sınıfları düzeyinde uygulanacağı fakat devam zorunluluğu olan normal ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerin de bu açık hizmetten yararlanabileceği belirtilmiştir. Ayrıca Talim ve Terbiye Kurulunun 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulaması, açık ilköğretimde de ders programı olarak kullanılmıştır (“Açık İlköğretimde”, 1997, s. 5; “Açık İlköğretim”, 1997, s. 4).

Açık ilköğretim okullarının amaç ve özellikleri dikkate alındığında toplumun eğitim seviyesini yükselme ve fertlerin meslek edinmelerini kolaylaştırma üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Özellikle kişilerin ekonomiyi kalkındırmalarını sağlama ve onları daha üst bir eğitime hazırlamayı hedeflemiştir (Güneş, 2009, ss. 624-625). Açık ilköğretim okulundan mezun olan birçok kişi, liselere ve çıraklık eğitimine girme imkânı elde etmiştir. Ayrıca ülkenin eğitim seviyesi nicelik bağlamında yükselmiştir.

Sekiz yıllık zorunlu eğitim.

Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığını yaptığı 55. Hükûmet döneminde 8 yıllık zorunlu eğitim konusu gündeme gelmiştir. Buna göre temel eğitim 8 yıla çıkarılacak, ilkokullar ile ortaokullar birleştirilerek ilköğretim okulları haline gelecek ve bu eğitim süreci kız-erkek bütün çocuklar için zorunlu olacaktır.

Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre ilköğretim, 6-14 yaşlarında olan çocukların eğitim-öğretimini kapsamaktadır. 1946 yılında III. Millî Eğitim Şûrasında, Türkiye'de ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması konusu tartışılmıştır. 1981 yılında ise sekiz yıllık zorunlu eğitim tekrar gündeme gelmiş, X. Millî Eğitim Şûrasında *“temel eğitim bir bütündür, değişik süreli okullara bölünemez”* görüşünden hareketle sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş kararı kabul edilmiştir (Oktay, 2009, s. 49). Sonraki dönemlerde yaşanan zorunlu ilköğretim tartışmalarından sonra Meclisin 16.8.1997 tarihinde onayladığı 4306 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile 8 yıllık zorunlu ilköğretime geçilmiştir (Sarpkaya, 2005, s. 35). Daha sonra, 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda 1997 yılında yapılan değişiklikte mecburi ilköğretim eğitimi 8 yıl olarak belirtilmiştir (Resmî Gazete, 18 Ağustos 1997, 23084, s. 2; Şişman & Taşdemir, 2008, ss. 86-87).

8 Yıllık zorunlu eğitime giden süreçte şunlar yaşanmıştır:

TBMM'nin 20. dönem yasama faaliyetleri arasında en çok tartışılan ve tüm ülke tarafından dikkatle izlenen yasalardan biri 8 Yıllık Temel Eğitim Yasası'dır. 28 Şubat Kararları ile ortaya çıkan siyasal ortamın bir sonucu olarak kurulan 55. Hükûmetin en önemli icraatının da bu yasa olduğu anlaşılmaktadır. İki birleşim hâlinde sürdürülen görüşmeler sırasında zaman zaman sert tartışmalar yaşanmış, siyasal partiler hemen her madde üzerinde yoğun olarak durma ihtiyacı hissetmişlerdir. 14 Ağustos 1997'de 2. Yasama Yılı'nın 135. Birleşiminin Birinci Oturumunda bu konu ile ilgili görüşmeler başlamıştır. 1997 yılında yapılan meclis konuşmasında Anavatan Partisi Grubu adına Avni Akyol söz alarak, kesintisiz 8 yıllık zorunlu ilköğretim tasarısına yapılan eleştiriler hakkında şunları söylemiştir:

Öncelikle 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle imam-hatip lisesi mezunlarının yükseköğrenime giriş hakları kaldırılmamıştır. Buna göre, imam-hatip liseleri din ile ilgili hizmetlerin yerine getirilmesiyle görevli olan elemanları yetiştirmek için kurulan kurumlardır. Bu kurumlar MEB tarafından açılmıştır ve ortaöğretim sistemi içinde mesleğe, yükseköğrenime hazırlayan okullardır. 8 yıllık zorunlu eğitim tasarısıyla tüm mesleki ve teknik ortaokulların ortak bir ilköğretim programı bütünlüğü süreci içinde eğitim almaları sağlanmıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kursları da kapatılmamıştır. Bu dönemde hafızlık kursları da eğitim vermeye devam etmiştir. İlköğretimin 5. sınıfını bitirmiş olan öğrencilere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından dinî eğitim verilmesi görevi de getirilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 14.08.1997, ss. 10-17; Ertan, 2012, ss. 794-796).

1997 yılında 135. Birleşimin İkinci Oturumunda, Hükûmet adına Millî Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay, 8 yıllık kesintisiz eğitim tasarısı hakkında Büyük Millet Meclisinin 1973 yılında 8 yıllık kesintisiz temel eğitimi bir hedef olarak belirlediğini ve bazı pilot uygulamaların başarılı olması ile bugünlere gelindiğini açıklamıştır. Ardından 1996-1997 eğitim-öğretim yılında 6.195'i gündüzlü, 143'ü yatılı ilköğretim bölge okulu, 28'i ise

pansiyonlu ilköğretim okulu olmak üzere 6.366 ilköğretim okulu açıldığını ifade etmiştir. Hikmet Uluğbay konuşmasının devamında, *“tek tip insan yetiştirilecek”* şeklindeki eleştirilere katılmadığını, Millî Eğitimin amacının nitelikli insan yetiştirmek olduğunu izah etmiştir. Bunu gerçekleştirmek için de tek ve sürekliliği olan bir programın uygulanması gerektiğini savunmuştur. Bakan Uluğbay konuşmasının devamında kesintisiz eğitimin pedagojik gerçeklere dayandığını savunmuş, bu eğitimin amacının çocuğun kendisini bulması ve yeteneklerinin geliştirilmesi olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bu yasayla, imam hatip liselerinin ve Kur'an kurslarının kapatılacağı ve çıraklık eğitiminin kaldırılacağı iddialarının ise asılsız olduğunu, 1996-1997 öğretim yılında imam hatip ortaokullarının sayısının 310 bine yaklaştığını belirtmiştir. Uluğbay, eğitime dair kaynaklar konusunda da 3 yıl içinde ilköğretim kademesine 1 katrilyon liranın üstünde yatırım yapılacağını söylemiştir. İlköğretimde okullaşma oranının %100'e çıkarılacağı mesajını veren Uluğbay, 2000 yılına kadar sınıflardaki öğrenci sayısının 30'a indirileceğini, bunun için de 147.326 derslik inşa edileceğini belirtmiştir. Bu dönemde ayrıca bilgisayar destekli eğitime geçileceğini, yabancı dil konusuna ağırlık verileceğini açıklamıştır. Dar gelirli ailelerin çocuklarına parasız olarak beslenme, barınma ve ders araç-gereçlerinin sağlanacağını bunun için yatılı ilköğretim bölge okullarının sayısının 393'e çıkarılacağını söylemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 14.08.1997, ss. 37-50; Ertan, 2012, ss. 801-803).

Başbakan Mesut Yılmaz da Uluğbay'ın görüşlerine uygun olarak 8 yıllık kesintisiz temel eğitime geçilmesi konusunda her türlü tedbirin alınacağını belirtmiştir. 8 yıllık kesintisiz temel eğitimle ilgili olarak 17 Ağustos 1997 tarihinde “8 Yıllık Kesintisiz Eğitim Yasa Tasarısı” Meclise sunulmuş fakat yasa tasarısı karşı çıkan çevrelerin yoğun protestosuna neden olmuştur. RP tasarıya karşı çıkarken CHP sonuna kadar destek vermiş, DYP çevreleri ise daha temkinli karşılamıştır. Başbakan Yılmaz, ANAP grup toplantısında yapmış olduğu konuşmada, 8 yıllık kesintisiz eğitime karşı çıktıkları için RP'yi yarasaya benzetmiş, *“Gıdaları cehalet olan, karanlık olan insanlar, elbette rahatsız olurlar.”* ifadelerini kullanmıştır (“8 Yıllık Eğitime Tepki”, 1997, s. 3). Yılmaz, Türkiye’de 8 yıllık kesintisiz temel eğitimi saptırıp kavga çıkarmak isteyenlerin bulunduğunu belirterek *“Kuru gürültüye pabuç bırakmayacağım. Sekiz yıllık eğitim cumhuriyet tarihinin en büyük reformlarından biridir.”* demiştir (“8 Yıllık Eğitime”, 1997, s. 6). DYP Genel Başkanı Tansu Çiller ise kesintisiz eğitimin 8 yıl yerine 11 yıl olması gerektiğini savunmuştur. Bu tartışmaların sonucunda RP ve DYP'nin tüm karşı çıkmalarına rağmen tasarı kabul edilmiştir.

Tasarının yasalaşmasının ardından 20. Dönem TBMM, İkinci Yasama Yılı'nı tamamlayarak 1 Ekim 1997 tarihine kadar tatile girmiştir. Buna karşın siyasî ortam tatile

girmemiş, 8 yıllık kesintisiz temel eğitimin kabul edilmesinin de etkisiyle gerilim daha da artmıştır. Bu dönemde ANAP Müşterek Disiplin Kurulu 8 Yıllık Kesintisiz Eğitim Yasası'na ret oyu vermiş olan Cemil Çiçek'in ihraç edilmesine, Ali Coşkun'un ise bir yıl süreyle geçici olarak partiden çıkarılmasına karar vermiştir. Böylece ANAP, 8 yıllık kesintisiz eğitime geçişin yarattığı olumsuz eleştirilerden kurtulmaya çalışmıştır. Ali Coşkun ANAP'tan istifa etmiş, Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır ise RP'den ayrılarak ANAP'a katılmıştır. 20. Dönem TBMM'nin III. Yasama Yılına başlamasının ardından 16 Ekim 1997'de Meclis Başkanlığına CHP Gaziantep Milletvekili Hikmet Çetin seçilmiştir. Böylece CHP, 55. Hükûmeti dışarıdan desteklemenin getirdiği uzlaşma ortamında Meclis Başkanlığı'nı kazanmıştır. Refah Partisi ise 8 yıllık zorunlu eğitimin esaslarını düzenleyen 4306 Sayılı Kanun'un iptal edilmesini istemiş, fakat Anayasa Mahkemesi bu isteği geri çevirmiştir (Ertan, 2012, ss. 858,1246-1247).

Mesut Yılmaz döneminin en önemli reformu olan 8 Yıllık Zorunlu İlköğretim Yasası, bazı kesimlerce ortaöğretim kademesinde imam hatipleşmeye giden yolu kesmeye yönelik bir adım olarak yorumlanmıştır fakat daha sonra Mesut Yılmaz'ın güvenoyu alarak göreve gelmesiyle bu görüş etkisini kaybetmiştir (Akın, 2010, s. 458).

8 Yıllık Kesintisiz Eğitim Yasa Tasarısı, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda yoğun bir şekilde tartışılmış ve oylama 14 Ağustos 1997'de başlamıştır. Oylamanın sonucu gazetelerde "Sekiz Yıl Zaferi" manşetleriyle verilmiştir. Yasaya ret oyu vereceğini açıklayan Çiller ve Akşener, oylamaya katılmamıştır. 18 Ağustos 1997 tarihli 4306 numaralı Sekiz yıllık kesintisiz İlköğretim Kanunu ile birlikte ilköğretim 8 yıla çıkarılmış, ayrıca özel okullar, imam hatip okulları, Anadolu liseleri ve mesleki teknik okullarının orta kısımları kapatılmıştır. Yasada meslek eğitiminin ise 14 yaşında başlanmasına karar verilmiştir (Toy & Elmacı, 2007, s. 358).

1997 yılından sonra okul sayısında belirgin bir düşüş olduğu gözlenmiştir. Bu durum 8 yıllık zorunlu eğitim ile beraber taşınmalı ilköğretim okulu projesinin gelişimi ve beraberinde birçok okulun faaliyet dışı kalmasıyla açıklanabilir. Buna karşılık ilköğretimin 8 yıl zorunlu olması ve çağ nüfusunu yakalama projesindeki gelişmelerle öğrenci sayısında diğer yıllara göre büyük bir artış yaşanmıştır. Buna bağlı olarak öğretmen sayılarında da artış olmuştur (Akçay, 2006, s. 99). Öğretmen yetiştirme sisteminin ve programlarının da değişmesine sebep olan bu gelişmeler neticesinde MEB'e bağlı olarak öğretmen yetiştiren tüm enstitü ve yüksekokullar fakülteye dönüştürülerek YÖK'e bağlı akademik kuruluşlar hâline getirilmiştir (Çetinkaya, 2014, s. 75).

8 yıllık zorunlu eğitim ile ilgili yeni adımlar atan 55. Hükûmet, Türkiye'nin bilgi toplumu olarak gelişmesi amacıyla eğitimde 15 hedef belirlemiştir. Bu hedefler:

1. İkili öğretimin kaldırılması ve sınıflarda en fazla 30 öğrenci bulundurulması,
2. Birleştirilmiş olan sınıfların kaldırılması, ulaşım ve güvenlik sorunu olan yerlerde, yatılı bölge okulları oluşturulması,
3. İlköğretim eğitiminde TV ve video imkânları kullanılması ve bütün okullara spor salonu imkânı sağlanması,
4. Her öğrenciye bir bilgisayar sağlanması,
5. Hükûmet döneminin ilk üç yılında 200 bin yeni öğretmen alınması,
6. İlköğretimin 3. sınıfından itibaren her öğrenciye en az bir yabancı dil öğretilmesi,
7. Okullardaki yabancı dil laboratuvarı sayısının artırılması, şeklinde sıralanmıştır ("Eğitimde 15 Hedef", 1997, s. 3). Bu dönemde gerçekleştirilmek istenilen bu uygulamalar ile 8 yıllık zorunlu eğitimin daha nitelikli hâle getirilmesi amaçlanmıştır.

1997 yılında gerçekleştirilen Temel Eğitim Reformu ile Türkiye'de zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması, eğitimde yaşanan eşitsizliklerin azaltılmasına da katkı sağlamıştır. Böylece ilköğretimde okuyan öğrenci sayısı büyük oranda artmıştır. Yine bu dönemde Başbakan Mesut Yılmaz, Eğitimde Çağı Yakalama 2000 Projesini başlattığını açıklamış ve proje kapsamında planlanan çalışmaları şu şekilde sıralamıştır:

1. Kesintisiz zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılarak hem altyapısı yeterli olan okullarda hem de diğer okullarda üç yıl içinde ikili öğretime ve birleştirilmiş sınıf uygulamasına son verilecektir.
2. İlköğretim okullarında 4.sınıftan itibaren yabancı dil eğitimi başlatılacaktır.
3. İlköğretim okulları için kapasitesi uygun olmayan okullarda okuyan öğrencilerimiz, uygun okullara taşınarak eğitimlerini sürdürecektir ("Başbakan Mesut Yılmaz", 1998, s. 3).

Başbakan Mesut Yılmaz, bu dönemde Pendik'te kendi adını taşıyan bir ilköğretim okulunun açılışını yapmıştır. Bu okula Bulgaristan göçmenlerinin isteğiyle "75'inci Yıl A. Mesut Yılmaz İlköğretim Okulu" adı verilmiştir ("Başbakan Mesut Yılmaz", 1998, s. 3).

1997 yılında zorunlu eğitim süresinin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması ile birlikte ilköğretimde birbirini tamamlar nitelikte bir dizi proje yürütülmüştür. Temel Eğitim Programı (TEP) projesi bunlardan biridir. Bu proje ile Türkiye'de ilköğretim eğitiminin kalitesinin artırılması amaçlanmıştır (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, s. 5). Ayrıca Hürriyet Gazetesi yazarı Gönül Sezer'in haberinde "1998 öğretim yılında üniversiteler, MEB'e yeni modeller

sunmak ve çocukların üniversite ile iç içe yetişmelerini sağlamak amacıyla ülkede ilköğretim okulları açarak hizmet vermeye başlamışlardır” ifadelerini kullanmıştır. Bu bağlamda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Hacettepe Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi, ilköğretim bulunan üniversitelere öncülük etmiştir. Bu dönemde özellikle Hacettepe Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Nihat Bozcuk, bu okullar sayesinde bir yandan eğitim fakültesinde okuyan öğrenciler için uygulama alanı sağlandığını, diğer yandan ise ilköğretim okullarındaki öğrencilerin akademik bir ortamda yetiştiklerini belirtmiştir (“İlköğretim Atağı”, 1998, s. 3).

1998 yılı itibarıyla başlatılan zorunlu temel eğitim uygulaması dışında kalan çocukların genel olarak kırsal kesimdeki çocuklardan ve kız çocuklarından oluştuğu görülmüştür. Zorunlu temel eğitim dışında kalan çocukların %60’ı kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bu dönemde temel eğitime erişimin artırılması amacıyla, özellikle kırsal alanlarda, birleştirilmiş sınıf uygulamasına alternatif olarak yatılı ilköğretim bölge okulları (YİBO) ve taşınmalı eğitim uygulamaları başlatılmıştır. Bu uygulamaların neticeleri incelendiğinde çok küçük yaştaki çocukların öğrenme ve gelişim süreçlerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. YİBO’larda çocuklar için sağlıklı ve hijyenik bir ortam oluşturulamamış, okul binalarının yerleşiminin dağınık olması nedeniyle eğitim olumsuz etkilenmiştir. YİBO’larda görev yapan çoğu personelin eğitim açısından yetersiz olması sebebiyle çocuklara nitelikli bir eğitim verilememiştir. Ayrıca YİBO’ların pansiyonlarında kalan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranının yaklaşık 0,6 olması, bu uygulamanın kızların ilköğretime erişimini artırmada başarılı olamadığını göstermiştir. Bunun yanı sıra taşınmalı eğitimden kız çocuklarının daha etkili bir şekilde yararlandığı anlaşılmıştır. Bahsi geçen dönemde Millî Eğitim Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen bir başka proje de Anne-Baba-Çocuk Eğitim Projesidir. Bu proje ile 5 yılda toplam 1.399.741 kişiye ulaşılmıştır (Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 32-115; Polat, 2009, s. 146).

1998 yılında ülkede 8 yıllık zorunlu eğitimle birlikte ilköğretimde okullaşma oranları erkek öğrenciler için %90.25, kız öğrenciler için %78.97 ve toplam da %84.74 olarak belirtilmiştir. Sekiz yıllık zorunlu eğitime başlanılan dönemde okula gidemeyen 1.549.000 çocuk bulunmaktadır (Murat & Şahin, 2011, s. 343; Özdemir, Bacanlı & Sözer, 2007, ss. 86-88). Bu verilere göre her üç çocuktan biri ortaokula gitmemiş/gidememiştir. Bu yıllarda sekiz yıllık kesintisiz eğitime karşı olanlar, ‘tek tip insan yetiştirmek’ ve ‘dinî eğitimin kısıtlanması ve zorlaştırılması’ için kesintisiz eğitime geçildiğini belirtmişler, imam hatip okullarını kapatmak uğruna Türkiye’nin geleceğinin yok edilmek istendiğini ileri sürmüşlerdir. Hâlbuki

laik ve bilimsel eğitim, öğrencileri ‘tek tip insan’ yapacak bir eğitim olarak değil, çocuğun aklını ve yeteneklerini geliştiren bir eğitim olarak düşünülmelidir (Okçabol, 2005, s. 221).

Belirtilen hedeflere rağmen sekiz yıllık eğitim uygulamalarının istenilen amaçlara ulaşmadığı görülmüştür. Buna göre sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamalarının uygulamadaki sonuçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sekiz yıllık eğitime geçilmesiyle ülkede öğretmen ihtiyacı artmıştır.
- Bu yasa ile meslek lisesi mezunu olan öğrenciler, üniversiteye giriş sınavında katsayı sorunu ile karşılaşmışlardır. Bu durum ise birçok öğrencinin üniversite kapılarında yığılmalarına neden olmuştur.
- Hedeflenen %100 okullaşma oranına ulaşamamıştır.
- Birleştirilmiş sınıf uygulamasına devam edilmiştir.
- Sınıf mevcutları 30 öğrenciye indirilememiştir.
- Ülkede taşınmalı ilköğretim uygulaması yeterince yaygınlaştırılamamıştır.
- YİBO’ların ve pansiyonlu ilköğretim okullarının yatılı öğrenci kapasiteleri yeteri kadar artırılmamıştır.
- Yoksul öğrencilerin okul ihtiyaçları istenilen düzeyde karşılanamamıştır.
- Okullarda çağdaş ölçütlere uygun olacak şekilde fiziki alt yapı sağlanamamıştır.
- İlköğretimde eğitimin kalitesi yükseltilememiştir.

Sekiz yıllık zorunlu eğitimin ders programlarına yansımaları.

1997’de sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmesi ile birlikte Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ders programlarında bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre 4306 sayılı Kanun ile ilköğretimde tek program uygulamasına geçilmiştir. Mevcut programların en önemli özelliği ise çerçeve programı olmalarıdır. Ünitelerin sayıları, içeriği, okulun ve öğrencinin gereksinim ve düzeyine göre değişiklik gösterebilmektedir fakat yıllık planların ve konu planlarının programa, okula, öğrenciye ve öğretmene uyacak şekilde planlanması gereklidir. Ayrıca bu programlar günün ihtiyaçlarını karşılayacak, yeni bulguları ve teknolojiyi kullanacak biçimde, uygulayıcılar tarafından geliştirilmelidir. Bu programların uygulama sürecinde ise öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. 4306 sayılı Yasa ile de temel eğitim süreci “yöneltme” eksenine oturtulmuştur. Böylece, bu okullarda rehberlik hizmetlerinin gereği daha çok hissedilir hâle gelmiştir. Bu dönemde çoğu okulda rehberlik uzmanı olmadığı için bu hizmetler öğretmenler tarafından yürütülmüştür (Baysal & Ada, 2015, s. 164). Ders programlarında yapılan değişiklikler bağlamında 1, 2 ve 3. sınıflarda yedi

farklı ders için 30, 4 ve 5. sınıflarda on bir farklı ders için 30 saat zaman ayrılmıştır. Ayrıca ikinci kademe olan 6 ve 7. sınıflarda on iki farklı ders için 30, 8. sınıflarda ise on üç farklı ders için 30 saat olarak belirlenmiştir (Baysal & Ada, 2015, s. 164).

Uygulanan değişikliklerin bir diğeri de ilköğretimin 4. sınıfından itibaren haftada 2 saat Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi okutulmaya başlanmasıdır. Ayrıca ilköğretimin bütün sınıflarında geçerli olmak üzere Türkçe, matematik, fen bilgisi ve sosyal bilgiler ders saatleri haftada birer saat azaltılmış, bunun yerine ilköğretim 4. sınıfta yabancı dil öğretimine başlanmıştır (“8 Yıllık Kesintisiz Eğitim”, 1997, s. 2). Programda öğrencilerin; dünyada Türkçeden başka dillerin de konuşulduğunun farkına varabilmelerinin amaçlandığı ifade edilmektedir. Ayrıca öğrencilere kazandırılacak davranışlar arasında “yabancı dilde iletişim kurmaya istekli olma” kazanımı da yer almaktadır. Yine programda, öğrencilerin dinlediği bir konuşmayı anlayabilme, anladığını sözlü olarak anlatabilme ve okuduğu konularla ilgili kısa not alabilme vb. kazanımlar yer aldığı görülmektedir (Tebliğler Dergisi, 1997, 2481, s. 590). İlköğretimin son 3 yılında haftada birer saat olmak üzere trafik eğitimi dersi konulmuştur. İlköğretimin ilk 3 yılında ise haftada 12’şer saat olan “Türkçe” dersi 10 saate düşürülmüş, 4 ve 5. sınıflarda haftada 6’şar saat, diğer sınıflarda da 5’er saat okutulacağı belirtilmiştir. Ayrıca “matematik” dersi bütün sınıf düzeylerinde 5 saatten 4’e indirilmiştir. İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıfta okuyan öğrencilerin almış olduğu “hayat bilgisi” dersinin haftada 6 saat yerine 5 saat olacağı açıklanmıştır. “Yabancı dil” dersi ise ilköğretimin 4 ve 5. sınıflarında haftada 3’er saat, diğer sınıflarda 4’er saat olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğrenciler eğer isterlerse seçmeli yabancı dil dersi de alabilecektir. Programın devamında 4. sınıftan itibaren resim-iş dersi ve müzik dersi haftada 2 saat yerine 1 saate indirilmiştir. Beden eğitimi dersi de haftada 2 saat yerine 1 saate düşürülmüştür. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ise ilköğretimin 4. sınıftan başlayarak haftada 2’şer saat olacağı belirtilmiştir. Ders sayıları ile haftalık toplam 30 saat olan sürenin de aynı kalacağı ifade edilmiştir (“8 Yıllık Kesintisiz Eğitim”, 1997, s. 2). Bu kapsamda ilköğretim 4. sınıftan itibaren haftada 2 saat yabancı dil dersi, karayolları trafik kanunu gereğince 6 ve 8. sınıflara haftada 1 saat trafik ve ilk yardım eğitimi dersi, 7 ve 8. sınıflarda ise haftada 1 saat vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersleri konulmuştur (Baysal & Ada, 2015, s.164). İlköğretimde ayrıca 8. sınıfın sonuna kadar haftada 3’er saat “fen bilgisi” dersi verilecektir. Bahsedilen dönemde ilköğretimde toplamda 15 zorunlu ders bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 4 ve 8. sınıflarda bilgisayar, drama, güzel konuşma ve yazma, ikinci yabancı dil, turizm, tarım, yerel el sanatları derslerinden birisinin seçmeli ders olarak alınması gerekmektedir.

Türkiye’de sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçilmiş olmasına rağmen amaçlanan hedeflere ulaşamadığı görülmektedir. Bu yıllarda 4.583 ilköğretim okulunda 5 milyon öğrenci hâlen daha ikili öğrenim görmektedir. Ayrıca sınıf mevcutlarının azaltılması bir yana bazı illerde daha da artmıştır. Örneğin Şanlıurfa’da sınıf ortalaması 59’dan 81’e, Bursa’da ise 62’den 69’a çıkmıştır. Yine bu dönemde birleştirilmiş sınıflarda öğretim yapan okul sayısı 19.559 civarındadır (Okçabol, 2005, s. 221). 4306 sayılı Yasa’nın yürürlüğe girmesi ile ülke kaynakları harekete geçirilerek eğitimin alt yapısı için ihtiyaç duyulan yatırımlara başlanmıştır. 1997 yılı için öngörülen fiziki kapasite %80 oranında arttırılmış, 12.103 derslik hizmete açılmıştır. 1998 yılında ise 21.620 derslik hizmete açılmış, bununla birlikte 61 yatılı ve 26 pansiyonlu ilköğretim okulu ile 38.900 öğrenciye yatılı okuma imkânı sağlanmıştır (Baysal & Ada, 2015, s. 164). Fakat niceliksel artışlar, niteliksel artışların gerçekleşmesi için tek başlarına yeterli olamamışlardır. Bu dönemde ders kitapları da yeni programın içeriği doğrultusunda tasarlanmıştır. MEB ise son dört yıldan itibaren, ilköğretim okullarının tüm ders kitaplarını ücretsiz olarak dağıtmıştır (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, ss. 89-106).

Ortaöğretim eğitimi.

Ortaöğretim kurumları ilköğretim ile yükseköğretim arasındaki aşamayı oluşturan kurumlardır. Bu kurumlar genel kültür ve mesleki beceri kazandıran önemli bir eğitim basamağıdır. Ortaöğretim, temel eğitime dayalı olup çalışmaya konu olan dönemde en az 3 yıllık öğrenim veren kurumlardır. Bu kurumlar genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının hepsini kapsamaktadır (Sözer, 1996, s. 116).

Ortaöğretimin amaç ve görevleri , Millî Eğitimin ilkelerine uygun olarak;

1. Tüm öğrencilere ortaöğretim düzeyinde genel kültür eğitimi vermek,
2. Öğrencileri, kabiliyetleri doğrultusunda yükseköğretime hazırlamak, şeklinde belirtilmiştir (Baloğlu, 1990, ss. 77-79).

1980 yılında toplanan X. Milli Eğitim Şurası’nda ise ortaöğretimin amaç ve görevleri şu şekilde genişletilmiştir:

1. Öğrencileri yüksek öğretime ve aynı zamanda çeşitli mesleklere hazırlamak,
2. Öğrencilere diploma, sertifika gerektiren bir meslek kazandırmak ve bu meslek dalında yüksek öğretime hazırlamak,
3. Yaygın eğitim yoluyla da bir meslek kazandırmak ya da bir mesleğe hazırlamak,
4. Çevreye yönelik eğitim etkinlikleri düzenlemek,

5. Her düzeydeki eğitim kurumları ile işbirliği yapmak ve olanaklardan birlikte yararlanmak (Dönmez, 2012, s. 258).

Çalışmaya konu olan dönemde ortaöğretim kurumlarının “Genel Lise, Akşam Lisesi, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Öğretmen Lisesi ve Mesleki ve Teknik Lise” gibi birbirinden farklılaşan çeşitleri bulunmaktadır. Buna göre;

Genel liseler: Ortaöğretim kademesinde öğrenci gelişiminin büyük oranda yaşandığı bir okul türüdür. Bu okullarda öğrencilerin ortaöğretim seviyesinde genel düzeyde kültür sahibi olmalarını sağlamak hedeflenmektedir. Ayrıca ülkenin sorunlarına yönelen, toplumun kalkınmasına her yönüyle katkıda bulunan kişiler yetiştirmek amaçlanmaktadır. Genel Liselerde öğrencileri yükseköğretime hazırlamak esas alınmakta ve son yapılan düzenlemeler ile 4 yıl süreyle eğitim verilmektedir (Polat, 2009, s. 79; Akçay, 1990, s. 26).

Akşam liseleri: Gündüz çalışmak zorunda olan kişiler ile yaşları lise öğrenim çağını geçmiş olanları yükseköğretime hazırlayan 4 yıllık okullardır. Öğretimi gece yapılan liselere 1981-83 yılları arasında yeni öğrenci alınmamış ve aşamalı olarak kapatılma kararı alınmıştır. 1985 yılından itibaren tekrar öğrenci alımına başlanmıştır ve 1989 yılında 10 Akşam Lisesinde 3.600 civarında öğrenci öğrenim görmüştür. Bu sayının genel ortaöğretim içindeki oranı ise %0.6 ile küçük bir orandır. Kısaca öğrenim gören öğrenci sayısında artış beklenirken, anlaşıldığı üzere fazla bir yoğunluğa ulaşılamamıştır (Akçay, 1990, ss. 25-28).

Anadolu liseleri: Sınav yoluyla öğrenci alan bu liselerde bazı derslerin öğretimi yabancı dil ile yapılmaktadır. Öğrencileri daha çok bir üst eğitim kademesi olan yükseköğretime hazırlama üzerine odaklı bu liselerin sayısı 1984 yılında iki katına çıkmıştır. Öğrencilerin bu okullara sınavla gelmeleri, öğretmenlerin daha nitelikli olmaları, sınıflardaki öğrenci sayısının genel liselere göre daha az olması gibi faktörlerden dolayı başarı oranı yüksek olan okullardır (Akçay, 1990, ss. 25-28).

Fen liseleri: Çalışmaya konu olan dönemlerde Fen Liselerinde 3 yıllık bir eğitim verilmektedir. 7 okulla eğitime başlayan Fen Liselerinde öğrencileri bilim adamı olarak yetiştirmek amaçlanmıştır. Başlangıçtaki amaçlarını çoğunlukla gerçekleştiremeyen bu kurumlar zamanla üniversitelerin her bölümüne girme olanağı sağlayan nitelikli bir okul biçimine dönüşmüştür. Bahsi geçen dönemde Fen Liselerinde okuyan öğrenci sayısı ortaöğretimin geneliyle kıyaslandığında dikkate alınmayacak kadar az bir yoğunluk oluşturduğu görülmektedir (Akçay, 1990, ss. 25-28).

Öğretmen liseleri: Öğretmenlik mesleğini sevdirmek ve gençlere bu meslek doğrultusunda yetiştirmek için açılan okullardır. 1984 yılından sonra genel ortaöğretim

kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. 1989 yılında bu okullarda 10 binin üzerinde öğrenci öğrenim görmüştür. Bu sayı ortaöğretimin geneli içerisinde %1.5’lik bir öğrenci yoğunluğunu göstermektedir. Bu liseler, öğretmenlik mesleğinin yükseköğrenim eğitimi gerektiren bir meslek olarak görülmesinden sonra “meslek okulu” özelliğini yitirmiştir. (Akçay, 1990, ss. 25-28).

Mesleki ve teknik liseler: Bu kurumlar öğrencileri iş alanlarına ve yükseköğretime hazırlayan liselerdir. 1968-69 yıllarında bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı 133 bin civarındayken 1973-74 yıllarında 244 bine, 1988-89 yıllarında ise 530 bine ulaşmıştır (Akçay, 1990, ss. 25-29).

Güzel sanat liseleri: Bu türdeki liseler ilk kez 1990 yılında açılmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olan Güzel Sanat Liseleri hem yatılı hem yatisız eğitim vermektedir. Bu okullarda öğrencilere güzel sanatlar ile ilgili temel becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu türdeki okullar 30 şubeden oluşmaktadır, her bir bölüme alınacak öğrenci sayısı ise 2’şer şubeyi geçmemektedir. Bu okullara gelen öğrenciler yetenek sınavı ile alınmaktadır (Türk, 2015, s. 48).

Anadolu öğretmen liseleri: 3 Eylül 1990 tarihli ve 2320 sayılı Tebliğler Dergisi’nde Anadolu Öğretmen Liselerinin amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

- Öğretmen yetiştirmek için kurulan yükseköğretim kurumlarının öğrenci temelini oluşturmak amacıyla, mesleki terbiye ve disiplin anlayışına, küçük yaşlardan itibaren alıştırmak.
- Öğrencileri millî birlik ve bütünlük içinde Türk Milletinin ve öğretmenlik mesleğinin seçkin bir ferdi olarak yetiştirmek.
- Onların öğretmenlik mesleğini benimsemeleri için gerekli davranışları kazanmalarını sağlamak (Tebliğler Dergisi, 1990, 2320, s. 666).

1990 yılında Anadolu Öğretmen Liselerinin kuruluş ve işleyişine dair esasları düzenlemek amacıyla “Millî Eğitim Bakanlığı Anadolu Öğretmen Liseleri Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmelikteki amaç, kuruluş ve görevler şu şekilde belirtilmiştir:

Millî eğitimin amaçlarına uygun olarak öğretmen yetiştirmektir. Bütün öğrencilere orta öğretim düzeyinde ortak bir genel kültür verilmesi amaçlanmıştır. Bu kurumlarda bir yıl hazırlık sınıfı bulunmaktadır. Bu okullar yabancı dil ağırlıklı liseler olup öğretim süresi dört yıldır. Gündüzlü ve yatılı eğitim veren ortaöğretim kurumlarıdır. Daha çok öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının bağlı olan bölümlerine öğrenci hazırlayacak olan programların uygulanması esas alınmıştır. Hazırlanan programlar, ortak

derslerden ve öğretmenliğe ilgiyi arttıran derslerden oluşturulmuştur (Resmî Gazete, 12 Aralık 1990, 20723, ss. 2-6).

1983-1991 yılları arasında ortaöğretim eğitimi.

ANAP döneminde ortaöğretimle ilgili yapısal düzenlemelere devam edilmiş, bu bağlamda Erkek ve Kız Teknik Eğitim Genel Müdürlükleri açılmıştır. 1983 yılında da “Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” kurulmuştur (“Talim ve Terbiye Başkanlığınca”, 1983, s. 3).

1983 yılında derslerde ayrıntılara girilmemesi ve ezberden kaçınılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Talim ve Terbiye Dairesince hazırlanan ve Millî Eğitim Bakanı Hasan Sağlam tarafından imzalanan bir genelge ile liselerde okutulan tarih ve coğrafya derslerinde Türkiye ile ilgili konulara ağırlık veren yeni bir program hazırlanmış, genelge valilikler kanalıyla tüm okullara gönderilmiştir. Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığınca alınan kararlara göre ortaöğretim kurumlarında uygulanan tarih ve coğrafya programlarının amaçları “öğrencilere kendi tarihini daha iyi tanıtmak ve programda Türk tarihine, coğrafyasına ve uygarlık tarihine ağırlık vermek” şeklinde ifade edilmiştir (“Talim ve Terbiye Başkanlığınca”, 1983, s. 3). Bu uygulama ile öğrencilere millî bilinç kazandırılmak istenmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı ile Ticaret ve Turizm Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından 1983’te Ticaret Liselerindeki “mesleki uygulama dersi” ile ilgili açıklama yapılmış, bu ders ile öğrencilerin meslek derslerinde kazandıkları bilgileri uygulamaya dönüştürmeleri hedeflenmiştir. Ayrıca öğrencilerin mesleki tavır, alışkanlık ve becerilerinin geliştirilmesi, iş ve ticaret hayatına kolayca ve kısa sürede uyum sağlamaları amaçlanmıştır (Tebliğler Dergisi, 1983, 2138, s. 186).

1983 yılında ayrıca 2287 sayılı Kanun’un 9. Maddesi ve 1739 sayılı Kanun’a dayanarak kurumları için “Bir Kısım Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Anadolu Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Bu yönetmelikle bir kısım derslerin eğitimini yabancı dille yapan okulların öğrenci alımı, kayıt ve kabul şartları belirtilmiş, öğrenci nakil esasları düzenlenmiş, yurt dışında öğrenim gören öğrencilerin kayıt ve kabul şartları açıklanmış, hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilerden başarılı olanların belirlenme aşamaları belirtilmiştir. Bu yönetmelik, Millî Eğitimin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, Anadolu Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarının kuruluş ve işleyişlerini düzenlemek için oluşturulmuştur. Bu okullar Bakanlıkça uygun görülen yerlerde ve ortaokuldan sonra hazırlık sınıfı yanında 3 yıl süreyle Anadolu Kız Meslek, Anadolu Endüstri Meslek, Anadolu Ticaret ve Turizm Meslek Liseleri ile 4 yıl süreli Anadolu Teknik Liseleri

olarak açılmıştır. Anadolu Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarının hazırlık sınıflarına ortaokul mezunları kabul edilmiştir. Hazırlık sınıflarının süresi ise 1 yıl olarak belirlenmiştir. Bu sınıflardaki yabancı dil dersinin amacı, öğrencileri yabancı dille okutulan ders konularını anlama, okuma-yazma ve konuşma yönlerinden birinci seviyede hazırlamaktır (Tebliğler Dergisi, 1983, 2142, ss. 281-282).

Tebliğler Dergisi'nde, liselerde yabancı dil kolu açılması ile ilgili olarak 28.7.1983 gün ve 120 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararına göre “X. sınıftan itibaren yabancı dil kolları açılacaktır.” ifadesi yer almıştır. Yapılan uygulamalar ise deneme niteliğinde olacaktır. Sınıf mevcutları yabancı dil kollarında 40'ı aşmayacaktır. Fakat yabancı dil kolu için başvuran öğrenci sayısı 20 kişinin altında olması durumunda o dile ait kol açılmayacaktır. Yabancı dil koluna kabul edilecek olan öğrencilerde ise şu şartlar aranmaktadır; 1) IX. sınıfta ders yılı sonunda yabancı dil dersinden bütünlemeye kalmamış olmak, 2) Yabancı dil dersinden yıl sonu notu olarak en az 6.00 almış olmak. Yabancı dil koluna başvuran öğrenci sayısının kontenjanı aşması durumunda ise yıl sonu notu en yüksek olandan başlanarak sıralama yapılacaktır ve kontenjan kadar öğrenci kabul edilecektir. Notların eşit olması halinde yıl sonu başarı ortalaması yüksek olanlara öncelik verilecektir. Ayrıca bir okulda birden fazla dilde yabancı dil kolu, yine aynı dilde birden fazla şube açılabilecektir. Okul idareleri, okullarda kullanılması zorunlu olan ders araçlarını her öğretmene bir takım düşecek şekilde verecekler, teyp ve projeksiyon cihazları, her öğretmenin gerekli gördüğü yer ve zamanda kullanabilmesi için yeter sayıda olacaktır (Tebliğler Dergisi, 1983, 2152, s. 510).

Talim ve Terbiye Başkanlığınca 1983'te “İngilizce Öğretimini Geliştirme Merkezi Derneği Tüzüğü” çıkarılmıştır. Tam adı “İngilizce Öğretmeni Geliştirme Merkezi” olan derneğin merkezi Ankara'dadır. Amacı ise ülke genelinde İngilizce öğretimini geliştirmektir. Derneğin yapılmasını hedeflediği faaliyetler ise şunlardır: İngilizce öğretmenlerinin mesleki bakımdan kendilerini yenilemelerine yardımcı olmak, bu öğretmenlerin mesleki bilgi alışverişinde bulunmalarını sağlayacak seminerler, konferanslar ve grup çalışmaları düzenlemek, ayrıca mesleki bilgi toplamak, yayınlamak ve dağıtmak, bu dönemde yapılacak olan İngilizce öğretimi çalışmalarını ve konuya ilişkin araştırma faaliyetlerini desteklemek (Tebliğler Dergisi, 1983, 2136, s. 127). Kısaca bu çalışmalarla İngilizce öğretmenlerinin kendi alanlarında daha nitelikli eğitim vermeleri ve mesleki deneyim kazanmaları amaçlanmıştır.

1983 yılında mesleki ve teknik eğitimin amaçları doğrultusunda Kız Teknik Eğitim Okullarında lise ve dengi okul mezunu yetişkinlere meslek kazandırmak ve üniversitelerde oluşan yığılmaların azaltılması amacıyla “Yetişkinlerin Örgün Mesleki Eğitimi” programı

uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin, Ankara’da 100. Yıl Kız Meslek Lisesinde “Giyim” ve Atatürk Kız Teknik ve Meslek Lisesinde “Giyim ve Uygulamalı Resim” programları açılmıştır (Tebliğler Dergisi, 1983, 2150, s. 441). Yetişkinlere sunulan bu programlarla üniversitelere yerleşememiş olan kişilerin en az bir mesleki beceri kazanmaları hedeflenmiştir.

1982-1983 öğretim yılından itibaren yabancı dil bilen teknik eleman yetiştirmek için Anadolu Meslek Liseleri (AML), 1983-1984 öğretim yılında ise Anadolu Teknik Liseleri (ATL) açılmış ve bu liselerde 1 yıllık hazırlık sınıfları oluşturulmuştur. Anadolu Kız Meslek Liseleri de teknik eğitimdeki önemli kurumlardan birisi haline gelmişlerdir (Tosun, 2010, ss. 52-53). Ayrıca, İmam Hatip Lisesi mezunu olan öğrencilere, Harp Okulu haricindeki yükseköğretim kurumlarına girme hakkı verilmiştir. Sonrasında 2842 sayılı Yasa ile lise ve dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girme hakkını elde etmişlerdir (Okçabol, 2005, ss. 83-84). Özetle ülkede yükseköğretim kurumlarının önündeki yığılmaların azaltılması ve bu öğrencilerin üniversitelere yerleşebilmelerinde kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır.

1983-1984 eğitim-öğretim yılında MEB, teknik öğretime ağırlık verilmesi yolundaki çalışmalarını hızlandırmıştır. Bakanlık yetkilileri bu eğitim-öğretim yılında 14 Endüstri Meslek Lisesi açıldığını ve bu sayının 311’e yükseleceğini ifade etmiştir. 12 yıla kadar da ortaöğretimin ağırlık noktasının teknik öğretim olması hedeflenmiştir. Ayrıca ortaöğretimin % 65’inin teknik eğitim olması için de çalışmalara başlanmıştır. Bu amaçla okul ve sanayi işbirliği ile eğitim yapılması projesinin kapsamı genişletilmiş, ayrıca yükseköğretim kurumlarına giremeyen lise mezunlarının meslek edinebilmeleri için 20 Endüstri Meslek Lisesi içinde ve dört ayrı meslek dalında meslek eğitime başlanmıştır. Mevcut Endüstri Meslek Liselerinin bünyelerine 134 bölüm ilave edilmiş ve toplam 1180 bölümle öğretime başlanmıştır. Ayrıca ülkenin dışa açılma hızı giderek artan ekonomi ve endüstri alanlarındaki yabancı dil bilen teknisyen gücüne olan ihtiyacını karşılamak için Ankara, İstanbul ve İzmir’de 4 Anadolu Lisesi açılmıştır (“Ortaokul Son Sınıf Öğrencisi”, 1983, s. 3). Dönemin Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler tarafından Beden Eğitimi ve Spor Meslek Lisesi kurulmuştur (Baysal & Ada, 2015, s.134). Böylece okulların sayılarının artmasına yönelik ilerleme kaydedilmiştir.

1984 yılına gelindiğinde Resmî Gazete’de “Bir Kısım Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Anadolu Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği’nin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik” yayınlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre Bakanlık tarafından uygun görülen yerlerde Anadolu Mesleki ve Teknik Ortaöğretim

Kurumları açılmıştır. Bu okullar, ortaokuldan sonra hazırlık sınıfıyla birlikte 3 yıl süreli Anadolu Kız Meslek, Anadolu Endüstri Meslek, Anadolu Ticaret ve Turizm Meslek Liseleri ile 4 yıllık Anadolu Teknik Liseleridir. Bu okullarda hangi derslerin yabancı dille okutulacağı Bakanlığın kararına göre belirlenmiştir (Resmî Gazete, 25 Eylül 1984, 18526, ss. 9-10). 1984 yılında Anadolu Liselerinde uygulanan İngilizce derslerinin amaçları ise Tebliğler Dergisi'nde şu şekilde ifade edilmiştir:

a) Genel amaçlar: İngilizceyi normal seviyede konuşulduğunda anlayabilme, İngilizce yazılmış olan bir paragrafı sesli ve sessiz okuduğunda doğru olarak anlayabilme, duygu ve düşüncelerini yazıyla açık ve anlaşılır bir şekilde İngilizce olarak ifade edebilme, İngilizce konuşulan ülkelerin kültür değerlerinin farkında olma ve İngilizce öğreniminde kararlı olma.

b) Özel amaçlar: Anadolu Liselerindeki İngilizce öğretimi ardıl üç devre içinde gerçekleştirilmektedir;

1. Başlangıç Devresi (Hazırlık Sınıfı - Ortaokul 1. Sınıf)
2. Orta Devre (Ortaokul 2. ve 3. Sınıflar)
3. İleri Devre (Lise 1. 2. ve 3. Sınıflar) (Tebliğler Dergisi, 1984, 2170, s. 233).

O dönemde üniversitelere girişte karşılaşılan sorunlar ülke gündemini oldukça meşgul etmiştir. Milliyet Gazetesi yazarı Abbas Güçlü yayımladığı haberinde üniversiteye girişin çok büyük bir sorun olarak değerlendirildiği Türkiye'de asıl sorunun nedeni üzerine çeşitli görüşler olduğunu belirtilmiştir. Buna göre bazı kişiler, sorunun nedeni olarak tamamen giriş sınavlarını ve bu sınavları belirleyen ÖSYM'yi göstermektedir. Bazılarına göre ise sorunun kaynağı, ortaöğretim sisteminin yetersizliğidir. Diğer bir görüş de sorunun hem eğitim sistemi hem de sınav sisteminden kaynaklandığı yönündedir (Orta Öğretimi, Yüksek Öğretime", 1983, s. 5).

MEB tarafından 1984 öğretim yılında lise ve dengi okulların son sınıfında olup bir yükseköğretim kurumuna girme hakkı kazanan fakat bütünleme sınavları sonunda bir veya birden fazla dersten başarısız olan öğrencilere yeni sınav hakkı tanınmıştır. Öğrencilerin bu sınavlarda da başarılı olamamaları hâlinde durumlarının bir kez de öğretmenler kurulunda görüşüleceği belirtilmiştir. Ayrıca tanınan sınav hakkından okul dışından bitirme sınavına giren öğrenciler de yararlanabilecektir ("Lise Sonda Takılana", 1984, s. 5). Öğrencilere tanınan yeni sınav hakkı sayesinde birçok öğrenci, yükseköğretime girme şansı elde etmiştir.

1984 yılında dönemin Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler tarafından, hazırlık sınıfından başlamak üzere, 12 yeni Anadolu Lisesi açılacağı belirtilmiştir. Bu dönemde

Afyon, Amasya, Bilecik, Çorum, Niğde, Yozgat'ta bulunan Anadolu Liselerine 72'şer; Kayseri ve Uşak Anadolu Liselerine ise 108'er öğrenci alınmıştır ("12 Anadolu Lisesi", 1984, s. 3). Ayrıca, MEB tarafından Anadolu Liselerinde paralı öğretime başlanacağı da açıklanmıştır. Bu liselerde yabancı dil olarak İngilizcenin yanı sıra, Fransızca ve Almanca da öğretileceği ifade edilmiştir ("Anadolu Liseleri", 1984, s. 3).

Diğerler, Edirne Milletvekili Türkan Turgut Arıkan'ın 1984 yılında liselerle ilgili sorduğu sorulara ilişkin konuşmasında: "Bu yıl Türkiye'de ilk defa Beden Eğitimi ve Spor Meslek Lisesi diye bir okul geliştirdik fakat sonradan öğrendik ki Bulgaristan'da bu okuldaki 16 tane varmış. Bu okullarda üstün kabiliyetli sporcular yetiştirilmektedir. Tesadüfen Bulgaristan'a gittiğimde okulları tetkik etme imkânı bulmuştum. Biz bu okulları Yozgat, Ağrı, Kahramanmaraş ve Çanakkale gibi illerde açtık." ifadelerini kullanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 23.10.1984, s. 454). Bu bilgilerden hareketle ANAP Hükûmetinin eğitim alanında diğer ülkelerdeki uygulamaları takip ettiği ve kendi ülkemizde de uygulamaya çalıştığı söylenebilir.

1984 yılında Yüksek Öğretmen Okulları ile Teknik Yüksek Öğretmen Okullarının, Teknik Eğitim Fakültesi olarak YÖK'e bağlanmasının ardından bu alanda öğretmen yetersizliği ortaya çıkmıştır. Bu dönemde yüksekokullarda haftada 24 saat atölye dersi mevcut iken fakülte bünyesinde bu dersler 8 saat, hatta son sınıflarda 4 saat olarak verilmiştir. MEB tarafından yapılan açıklamaya göre ise 334 Endüstri Meslek Lisesi, 75 Teknik Lise ile 4 Anadolu Teknik Lisesi olmak üzere toplamda 413 mesleki eğitim veren okulda 900 civarında teknik öğretmene ihtiyaç bulunmaktadır ("Meslek Liseleri", 1984, s. 2). Bu dönemdeki öğretmen yetersizliğinin hedefe ulaşılamamasındaki önemli etkenlerden biri olduğu söylenebilir.

1985 yılına gelindiğinde Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı yetkilileri, haftalık ders saatlerinin azaltılacağını ve bu uygulamadan Teknik Lise ve Endüstri Meslek Liselerinde okuyan öğrencilerin daha geniş ölçüde yararlanacaklarını belirtmişlerdir. Bu okulların haftalık 51-52 olan ders saati sayısının 40 saate indirilmesinin öngörüldüğü ifade edilmiştir ("Ders Saatleri Azaltılıyor ", 1985, s. 3). Hürriyet Gazetesi yazarı Saygı Öztürk, haberinde 1985 yılında Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği'nin bir maddesinin değiştirildiğini buna göre liselerde fen ve edebiyat kollarından birini seçme konusunun yeni esaslara bağlandığını dile getirmiştir. Resmî Gazete'de de yayımlanan konu ile ilgili yazı şu şekildedir:

Bundan sonra klasik fen programı uygulayan liselerin 2 ve 3. sınıfına geçecek olan öğrenciler, okul yönetimine yazılı bir başvuru yaparak istedikleri kolu seçebileceklerdir. Ayrıca bu öğrenciler derslerin başladığı tarihten itibaren 1 ay içerisinde isterlerse seçtikleri kolu değiştirebileceklerdir. Bunun yanı sıra

modern fen programı uygulayan liselerde ise 2. sınıfa geçen öğrenciler istedikleri kolu seçebilmektedirler. Bu dönemde 2. sınıfta edebiyat kolunda okuyan öğrenciler, 3. sınıfta da edebiyat kolunda okuyacaklardır fakat 2. sınıfı fen kolunda okuyan öğrencilerin ise matematik ya da tabii bilimler kollarından birini seçmeleri mümkündür (“Liselerde Kol Seçme”, 1985, s. 3).

Liselerde başlatılan bu uygulama ile öğrencilerin yetenekleri doğrultusunda istedikleri kollara geçebilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece öğrencilerin istekli oldukları alanda eğitim almaları yoluna gidilmiştir.

1985’te Vehbi Dinçerler tarafından “Öğretmen Liseleri Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Bu yönetmelikte, Öğretmen Liselerinin öğretim işlerini ve kurumlarda çalışan görevlilerin sorumluluklarını belirlemek amaçlanmıştır. Yönetmelikte bu liselerin görevleri şu şekilde belirtilmiştir: “Ortaöğretim seviyesinde olan tüm öğrencilere ortak bir genel kültür eğitimi vermek, ülkenin hem maddi hem de manevi kalkınmasına katkıda bulunmak, öğrencilere öğretmenlik mesleğini sevdirmek” (Tebliğler Dergisi, 1985, 2183, s. 1; Resmî Gazete, 9 Şubat 1985, 18661, ss. 5-34).

1985 yılındaki verilere göre İmam Hatip Liselerinde bir öğretmene 7.4 öğrenci düşmektedir. Genel Liselerde ise bu oran sınıfların oldukça kalabalık olması nedeniyle çok daha fazladır. İmam Hatip Liseleri, ortaöğretim kademesinde ortalama birim öğrenci maliyeti sabit fiyatları bakımından aynı düzeyde kalan bir okul türü olmuştur. 1985 yılında bu liselerin ortalama birim öğrenci maliyeti yüksek rakamlara ulaşmış, genel ortaöğretim kurumlarında rakam aynı yıl 119.300 TL’ye düşerken İmam Hatip Liselerinde 232.936 TL’ye yükselmiştir. Öğrenci maliyetlerinin sabit oranda kalması ve birim maliyetin genel liselerin 2 katına kadar çıkması, bu okullara öncelikli olarak kaynak ayrıldığıнын bir göstergesidir (Baloğlu, 1990, ss. 102-103). 1985’te Endüstri Meslek Liseleri ile ilgili olarak başlatılan “Endüstriyel Okullar Projesi” kapsamında ise “Endüstri Meslek Liselerine teknolojik donanım sağlamak, farklı meslek alanlarıyla ilgili teknik ders kitaplarının tercüme edilmesini kolaylaştırmak, meslek programlarının yenilenmesi ve bursiyerlik hizmetlerinin çalışma esaslarını düzenlemek, işgücü ve öğretmen kalitesini yükseltmek” konuları üzerine odaklanılmıştır (Oktay, 2009, s. 435).

1986’da Resmî Gazete’de “Tapu ve Kadastro Meslek Lisesi Yönetmeliği” yayımlanmış ve yayımlanan yönetmelikte bu liselerin amaç ve görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

- Öğrencileri, kabiliyetleri ölçüsünde mesleğe ve yükseköğrenime hazırlamak,
- Hazırlanan bu programlar ile tapu ve kadastro teknisyeni ile tasarruf ve fen memuru ihtiyacını karşılamak

- Yine tapu ve kadastro alanında ülke gerçeklerine uygun olarak çeşitli deneme, uygulamalı araştırma ve çalışmalar yaparak sonuçlarını değerlendirecek elemanlar yetiştirmek (Resmî Gazete, 7 Mart 1986, 19040, ss. 6-7).

1986 yılında Anadolu Meteoroloji Meslek Lisesi Yönetmeliği'nde, Millî Eğitim'in genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda Anadolu Meteoroloji Meslek Liselerinin kuruluş ve işleyişleri belirtilmiştir. Yönetmelikte bu liselerin kuruluş amaçları: “Öğrencileri, bilgi ve kabiliyetleri ölçüsünde hem mesleğe hem de yükseköğrenime hazırlamak, ayrıca hazırlanan bu programlar ile meteoroloji alanında yabancı dil bilen teknik eleman yetiştirmek, yine öğrencilere ortaöğretim düzeyinde genel kültür eğitimi vermektir” şeklinde açıklanmıştır (Resmî Gazete, 30 Mayıs 1986, 19122, ss. 10-24).

Orhan Tokatlı'nın Milliyet Gazetesi'ndeki haberinde 1986 yılında dönemin Millî Eğitim Bakanı Metin Emiroğlu'nun yedek subaylığa alınan yabancı dil bilen öğretmenler ile teknik elemanların 6 aylık eğitimden sonra Anadolu Liselerinde görevlendirilmelerini öngören bir yasa teklifi hazırladıklarını ifade etmiştir. Böylelikle yabancı dille öğretim yapan okullarda yaşanan yabancı dil öğretmeni sıkıntısının önlenebileceği öngörülmüştür. Ayrıca bazı ülkelerden öğretmen ithalinin sürdürüleceği açıklanmıştır. Buna göre Pakistan'dan 35, Bangladeş'ten 15 öğretmen ithal edilmiştir. Bu öğretmenlere 150 bin lira maaş ve lojman hizmeti de verilmiştir (“Dil Bilen Yedek”, 1986, s. 3). Bakanlığın başlatmış olduğu bu uygulama ile öğretmen açığı giderilmeye çalışılmış fakat uygulamanın öğretmen açığını kapatma konusunda yeterli olmadığı görülmüştür. Buna karşın ülkede bu dönemde atanmayı bekleyen yabancı dil eğitimi verebilecek birçok öğretmen adayı bulunmaktadır.

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinime ihtiyacı olan çocukların normal akranları ile bütünleşmelerini sağlayan bir eğitim modelidir. Kaynaştırma eğitimi ile her öğrencinin bireysel özellikleri ve öğrenme stilleri ile mevcut eğitim sistemi bünyesinde kabul görmeleri hedeflenmiştir. 1983 yılında çıkarılan “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” ile kaynaştırma uygulaması başlamıştır. 1985 yılında Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği'nde düzenlemeye gidilmiş okullarda özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler olduğu halde özel sınıfların açılmaması halinde normal sınıflara devam edecekleri belirtilmiştir. 1986 yılında liselerde kaynaştırma eğitimine başlanmıştır. 1997 yılında çıkarılan 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bu uygulamada en kapsamlı düzenleme yapılmıştır (Baysal & Ada, 2015, ss. 320-321). Okullarda başlatılan kaynaştırma eğitimi ile daha çok özel gereksinime ihtiyacı olan çocukların kendi akranları ile daha iyi iletişim kurabilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu çocukların yaşama dair olumlu bir bakış açısı kazanmaları hedeflenmiştir.

14.11.1987 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan Sağlık Meslek Liseleri Yönetmeliği’nde değişiklik içeren yönetmelikte öğrencilerin bu liseleri dışardan bitirme imkânının olmadığı belirtilmiştir fakat ihtiyaç duyulan branşlarda Bakanlık tarafından “Tamamlama Programları” uygulayarak meslek eğitiminin yapılabileceği açıklanmıştır (Resmî Gazete, 14 Kasım 1987, 19634, s. 2).

1987 yılında yayımlanan Tebliğler Dergisi’nde, ortaokul ve lise kademeleri için haftalık olarak ders programları uygulanması ile ilgili esaslar yer almıştır. Buna göre ülkedeki teknolojik ve sosyo-ekonomik gelişme ve değişimler çerçevesinde okullardaki haftalık ders çizelgelerinde bazı yeni düzenlemeler yapıldığı belirtilmiştir. Ortaokullarda “haftalık ders saati toplamı her sınıfta 31 saate indirilmiş, seçmeli dersler bakımından ikili öğretim yapan ve yapmayan okul farkı kaldırılmış, seçmeli dersler arasına resim, müzik, ihtisaslaşmış spor ve bilgisayar dersleri de ilave edilmiştir.”

Liselerde ise:

Haftalık ders saatleri 4. sınıf fen kolunda 33, diğer sınıflarda ise 32 olarak belirlenmiştir. Edebiyat kolunun ismi “Sosyal Bilimler ve Edebiyat” kolu olarak değiştirilmiştir. Ders çeşitleri 4. sınıfta 14’ten 12’ye; 5. sınıfta Fen Bilimlerinde 15’ten 13’e ve Sosyal Bilimler ve Edebiyatı 17’den 13’e; 6. sınıf Matematikte 16’dan 11’e ve 6 Fen’de 17’den 12’ye; Sosyal Bilimler ve Edebiyatı 17’den 11’e indirilmiştir. Sosyal bilimler ve Edebiyat kollarında fen dersleri, 5 Fen ve 6 Fen ile 6 Mat. kollarında sosyal muhtevalı derslerin bazıları, seçmeli dersler arasına alınmak suretiyle daha belirgin bir branşlaşmaya gidilmiştir. Seçmeli dersler çeşitlendirilerek zenginleştirilmiş ve bu derslerin haftalık ders saatleri sayısı artırılmıştır. Biyoloji ve sağlık bilgisi dersleri oluşturulmuştur. Bu yeni dersin programı hazırlanıncaya kadar mevcut programlar esas alınmak üzere yıllık ders planları düzenlenecektir. Ayrıca hazırlanacak programa göre, ders kitapları yazdırılınca kadar, mevcut kitaplar kullanılacaktır. Millî güvenlik bilgisi dersi, hazırlanmış bulunan yeni program ve kitaba göre 5. sınıflarda haftada bir saat olarak okutulacaktır (Tebliğler Dergisi, 1987, 2240, s. 1).

1987 öğretim yılında liselerde haftalık ders saati 37’den 31’e indirilmiştir. Ayrıca lise 2. sınıf fen bölümlerinde fizik, kimya ve edebiyat derslerinin saati, edebiyat bölümünde ise matematiğin saati azaltılırken edebiyat ve coğrafya derslerinin saati ise artırılmıştır. 3. sınıf fen bölümünde matematik, fizik ve inkılap tarihi ders saati azaltılmış, biyoloji ve sağlık bilgisi dersi konmuştur. Yine bu dönemde kimya, yabancı dil ve seçmeli derslerin saatleri artırılmıştır. Edebiyat bölümünde edebiyat ve seçmeli ders sayısı artmış, sanat tarihi dersi ise mecburi olmuştur (“Öğrenciye Müjde”, 1987, s. 3). 1987’de MEB’in son reform paketinde, okullarda bazı derslerin kaldırılacağı, bazılarının da seçmeli ders olacağı belirtilmiştir. Bu uygulama ile felsefe, coğrafya, turizm gibi derslerin öğretmenleri zor durumda kalmıştır. Öyle ki, bu öğretmenlerin yeni öğretim yılında hangi derslere girecekleri belirsizleşmiş, bu soruna

are olarak bazı okul yöneticileri bu öğretmenlerin boş geçen derslere girmelerini önermiştir. Ayrıca bu dönemde okullara bilgisayar ğretimi, daktilo gibi dersler de konulmuştur. Fakat bu dersleri okutacak ğretmen bulunamamıştır (“ğretmen Kargaşası”,1987, s. 2).

Hasan Celal Güzel, 8.11.1988 tarihli meclis konuşmasında eğitimin millilikten uzak olduğu ve Türk-İslam sentezi etkileri iddialarına cevap vermiş ve liselerde bazı ders programlarının değiştirildiğini belirtmiştir. Buna göre lise ve dengi okullarda 15 adet ders bulunmaktadır. Ayrıca genel liselerde 20 adet seçmeli ders okutulmaktadır. Bu derslerden, 1980’den bu yana programları geliştirilerek uygulamaya konulanlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: 1981’de İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, 1982’de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, 1983’te Tarih ve Coğrafya, 1985’te Fizik, Kimya, Biyoloji ve Felsefe, 1986’da Sosyoloji ve Müzik, 1987’de Beden Eğitimi ve Millî Güvenlik Bilgisi (TBMM Tutanak Dergisi, 8.11.1988, s. 410).

1988 yılında toplanan XII. Millî Eğitim şûrası’nda, Genel ve Mesleki Teknik Ortaöğretim Kurumları ile ilgili kararlar alınmış, örgün eğitim dışında kalan kişilerin uzaktan ortaöğretim eğitiminden faydalanabileceği belirtilmiştir. Ayrıca zel eğitim programlarının ve tek bir merkeze bağlı olan çok amaçlı liselerin açılması kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra ilçelerde pansiyonların açılmasına karar verilmiştir. Üniversiteye yerleşemeyen gençlerin 1 yıllık mesleki eğitim programlarıyla iş hayatına atılmalarının sağlanması kararları alınmıştır (Akçay, 1990, ss.14-15).

Yıldırım Akbulut’un Başbakanlığını yaptėı 47. Hkmet döneminde 1989 yılında hazırlanan V. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ülkedeki mesleki eğitim kurumlarının kapasitelerinin sınırlı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca planda ülkede teknisyen ihtiyacının Mesleki Teknik Liseler ve Meslek Yüksekokulları yoluyla karşılanması öngörülmüştür (Tosun, 2010, s. 55).

İmam Hatip Liseleri ile ilgili olarak; 13 Kasım 1989 gün 2299 sayılı Tebliğler Dergisi’nde, İmam Hatip Liseleri Tezhip Dersi ğretim Programının amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

- Türk süsleme sanatlarından biri olan tezhip sanatı ve ürünleri hakkında öğrencilere genel bilgi kazandırmak,
- Tezhip sanatına ait tarihî eserlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması şuurunu kazandırmak,
- Öğrencilere tezhip sanatının uygulandığı alanlar hakkında gerekli bilgileri öğretmek,

- Tezhip sanatının şimdiye kadar geçirdiği önemli tarihî devreleri tanıtmak,
- Öğrencilerin bu sanat dalında edindikleri bilgi ve tecrübelerle sanat değeri olan ürünler verebilmelerini sağlamak (Tebliğler Dergisi, 1989, 2299, s. 1).

1989 öğretim yılında İmam Hatip Liselerinin ortaokul kısmının sayısı 383, lise kısmının sayısı ise 366'ya çıkmıştır. Öğrenci sayıları ise ortaokulda 189.447, liselerde 93.077, toplamda ise 282.524'tür. Bu dönemde Diyanet İşleri Teşkilatında çalışanların sayısı 39.907, din hizmetleri kademesinde çalışan görevli sayısı ise 70.099'dur. İmam Hatip Liselerinde okuyan ve mezun olan toplam öğrenci sayısının 433.277 olduğu düşünüldüğünde bu sayının din alanlarında görevli olan İmam Hatip Lisesi mezunu eleman sayısının 10 katı civarında olduğu görülmüştür. Buradan anlaşıldığı üzere, İmam Hatip türündeki okulların açılış amacının dışına çıkıldığı ve kapasitesinin gerekenden fazla olduğu görülmektedir. Bu durumdan hareketle İmam Hatip türündeki okulların genel eğitim kurumuna dönüştüğü yorumu yapılabilir. Yine bu liselerde ortaokulda kız öğrenci sayısı 49.904, liselerde 19.267 ve toplamda ise 69.171'e ulaşmıştır. Kız öğrenci sayısındaki artış da bu türdeki okulların açılış amacını aştığını göstermektedir. Bu dönüşümü destekleyen bir diğer gelişme de yükseköğretime geçiş aşamasıdır. Bu bağlamda Meslek Liselerinden mezun olan gençlere eğitim aldıkları alanda yükseköğretime geçmek için aday olma hakkı tanınmıştır çünkü 1983 yılında bu yasada yapılan değişiklik ile İmam Hatip mezunları başka alanlara yönelmişlerdir. Örneğin 1988 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS)'nde 1. tercihleri Hukuk veya Kamu Yönetimi Fakülteleri olan öğrencilerin sayısı 4757 iken İlahiyat Fakültelerini seçenlerin sayısı ise 2496 olmuştur. Bu dönemde herhangi bir yükseköğretim programına yerleşmiş olan 9931 öğrencinin sadece 981'i yani 10/1'i İlahiyat Fakültelerine yerleşmiştir (Baloğlu, 1990, s. 133).

Şamil Tayyar'ın Milliyet Gazetesi'ndeki haberinde, Başbakan Turgut Özal'ın, "Paralı Anadolu Lisesi" projesinin uygulamaya konması için talimat verdiği belirtilmiştir. Özal'ın talimatı üzerine MEB hazırlıklara başlamış, böylece Anadolu Liselerine girişte öğrencilerden 200-800 bin lira arasında para alınması tasarlanmıştır. Her bir Anadolu Lisesi için para miktarı belirlenmiş, okulun bulunduğu il ve eğitim düzeyi esas alınmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki Anadolu Liselerinden 200-500 bin lira arasında para alınması öngörülmüştür. Bu miktar Ankara, İstanbul ve İzmir'deki Anadolu Liseleri için 800 bin lira olarak belirlenmiştir ("Özal'dan Paralı", 1989, s. 3).

1990 yılında eğitimde yeni bir uygulama yoluna gidilmiştir. Özellikle bu dönemde her yıl 1 milyon 300 bin öğrencinin sınıfta kalmasını önlemek için "ağırlıklı not ortalamasının dikkate alınmasını" öngören yeni bir model üzerinde durulmuştur. Bu modele göre okul

programlarında yer alan dersler “temel dersler”, “kol dersleri” ve “bu iki grubun dışındaki dersler” olmak üzere üçe ayrılmıştır. Böylece lise 1. sınıflarda Türkçe ve matematik, lise 2 ve 3. sınıflarda ise Türkçe temel ders olarak sayılacaktır. Temel derslerden başarılı olunmadıkça sınıf geçilemeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca kol derslerinden de ağırlıklı ortalamasının beş olması gerekmektedir. Ağırlıklı ortalaması ise kol derslerinden alınan notların ders saatiyle çarpılıp toplam notun ders sayısına bölünmesiyle bulunmaktadır. Bu iki grup ders haricinde kalan beden eğitimi, müzik, resim gibi seçmeli dersler ve zorunlu derslerden geçmek için de tüm derslerin yıl sonu ağırlıklı not ortalamasının 5 olmasının yeterli olacağı belirtilmiştir (“Eğitimde Yeni Sistem”, 1990, s. 3).

Olumlu karşılanması durumunda ocak ayından itibaren uygulamaya konulacağı belirtilen sistemde temel ve kol dersi olarak kabul edilen dersler ise şunlardır:

Lise birinci sınıfta temel ders sayılabilecek dersler: Türkçe, Matematik.

Lise ikinci sınıfta temel ders veya kol dersi sayılabilecek dersler:

- a- Fen kolu için; Türkçe (temel ders), Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji (kol dersi),
- b- Sosyal bilimler ve edebiyat kolu için; Türkçe (temel ders), Edebiyat ve TC. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Tarih, Coğrafya (kol dersi).

Lise üçüncü sınıfta temel ders ve kol dersi sayılabilecek dersler:

- a- Matematik kolu için; Türkçe (temel ders), Matematik, Fizik, Kimya (kol dersi),
- b- Fen kolu için; Türkçe (temel ders) Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji (kol dersi),
- c- Sosyal bilimler ve edebiyat kolu için; Türkçe (temel ders), Edebiyat, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Tarih, Coğrafya (kol dersi).

Ders geçmeye ilişkin Talim ve Terbiye Kurulunca hazırlanan modelde ise öğrenciler her sınıfta en çok 3 dersten borçlu olarak bir üst sınıfa geçebilecektir (“Eğitimde Yeni Sistem”, 1990, s. 3). Liselerde başlatılan ağırlıklı not ortalaması ile dersler temel ve kol dersleri olarak ayrılmıştır. Öğrenciler borçlu olarak da olsa bir üst sınıfa geçme hakkını elde etmişlerdir.

Lise mezunlarına meslek edindirme projesi (LİMME)

1990’da lise mezunlarının talepleri doğrultusunda uygulanacak olan örgün ve yaygın meslek eğitiminin ilkelerini belirlemek için “Lise Mezunlarının Mesleki Eğitimi Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmelikte genel esaslar şu şekilde belirtilmiştir:

Genel esaslar: Lise Mezunlarının Mesleki Eğitimi Yönetmeliği’ne göre mesleki eğitim, örgün ve yaygın olarak 2 bölüm hâlinde oluşturulmuştur.

Örgün meslek eğitimi: Mesleki eğitime katılan öğrenciler, meslek liselerinin haftalık ders programlarında bulunan genel bilgi derslerinin hepsinden muaf tutulmuşlardır. Örgün eğitime devam eden öğrencilere, meslek liselerinin ders programlarıyla aynı olan alan dersleri uygulamalı olarak gösterilmiştir. Uygulanan bu programların sonunda başarılı olan öğrencilere alanlarıyla ilgili meslek lisesi diploması verilmiştir.

Yaygın meslek eğitimi: Bu eğitime devam eden ve başarılı olan öğrencilere kurs bitirme belgesi verilmektedir. Ayrıca bu kurumlarda meslek liselerinde bölümü olan bir mesleğin programlarını başarıyla tamamlayanlara meslek lisesi diploması verilecektir.

Örgün ve yaygın meslek eğitiminin uygulanabilmesi için programa kayıt yaptıran öğrencilerin sayısının en az 15 olması gerekmektedir. Eğitimin başlamasının ardından dördüncü hafta sonunda öğrencilerin sayısının sekizden az olması hâlinde eğitime devam edip edilemeyeceğine valilik tarafından karar verilecektir (Resmî Gazete, 9 Ekim 1990, 20660, ss. 6-9). Uygulanmaya başlanan bu eğitim programı ile gerek meslek eğitiminde gerekse mesleki alanda yapılan işletmelerde eğitime yönelik bir düzenlemeye gidilmiştir. Ayrıca mevcut imkânlardan en üst seviyede faydalanma amaçlanmıştır.

1990 yılında MEB tarafından, üniversiteye giremeyenlere bir meslek edindirmek amacıyla “Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Projesi (LİMME)” başlatılmıştır. Bu projeyle yılda 175 bin lise mezunu işsize, bakanlığa bağlı meslek okulları ve kurumlarda mesleki eğitim verileceği belirtilmiştir. Projeye katılan öğrencilerin askerliklerini 4 ay daha kısa yapacakları ifade edilmiştir. Bu öğrencilere iş verecek olan işverenlerin de % 50 civarında düşük sigorta primi ödeyeceği açıklanmıştır (“Lise Mezunlarına”, 1990, s. 3). Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol, 1990 yılında bu projenin önemli özellikleri ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

Projemizin önemli özelliklerinden biri isteyenleri işe yerleştirmeye yönelik olmasıdır. Verilecek eğitim tamamen çalışma hayatımızın çeşitli dalları ve ihtiyaçlarıyla ilgilidir. Bu bağlamda uygulamalı beceri kazandırma, meslek edindirme, işe yöneltme ve üretime katılma eğitimi olmasından dolayı büyük önem taşımaktadır. Projemizin geleceği, istihdam imkânı olan bakanlıkların ve bunlara bağlı genel müdürlüklerin bu projeyi benimsemiş olmaları, eğitim ve

işe yerleştirmede birlikte hareket etmeye, ayrıca proje kapsamında eğitim görecekları işe almaya söz vermiş olmalarıdır. Buna göre 10 Ağustos 1990 tarihine kadar istihdam etme amacıyla belirtilen sayı 87 bin 400 civarındadır (“Avni Akyol’un”, 1990, s. 5).

Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Projesi’ne yeni bir beceri ve meslek edinmek amacıyla katılan meslek lisesi mezunlarının oranı % 20’dir. Bu durum meslek lisesi mezunlarının mesleklerinden memnun olmadığı ve meslek lisesi seçiminin de sağlıklı olarak yapılmadığını göstermiştir (Okçabol, 2005, s. 226). LİMME uygulaması beklenen başarıya ulaşamamış, sonraki Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan tarafından kaldırılmıştır. Mesut Yılmaz ile Avni Akyol ise gelen eleştirilere cevap vererek projeyi savunmuşlardır.

Ayrıca bu dönemde MEB haricinde özel sektör ve gönüllü kuruluşlar tarafından da gençlerin eğitime yönelik birçok etkinlik gerçekleştirilmiştir. Yine ilk ve ortaöğretim kademelerinde Açık İlköğretim Okulu, Açık Öğretim Lisesi ve Mesleki ve Teknik Açık Öğretim Okulları gibi bakanlık tarafından uzaktan eğitim programları düzenlenmiştir (Şişman, 2008, s. 113).

1991-1999 yılları arasında ortaöğretim eğitimi.

1991 öğretim yılında 48. Hükümet döneminde çıkarılan “Tarım Meslek Liseleri Yönetmeliği” ile birlikte tarımsal üretim açısından ülke ekonomisine katkıda bulunmak, çeşitli tarımsal işletmelerde çalışabilecek başarılı teknisyenler yetiştirmek, çiftçilere çeşitli yaygın eğitim programları uygulamak adına yeni adımlar atılmıştır (Resmî Gazete, 15 Aralık 1991, 21082, ss. 11-12). Bu yönetmelik ile ülkede tarım alanında ilerleme ve daha nitelikli teknisyenlerle daha çok verim elde etmek hedeflenmiştir.

1991 yılında Uğur Dündar’ın yapmış olduğu programda Avni Akyol, sekiz yıllık zorunlu eğitim konusunda kendisine yöneltilen ve İmam Hatip Liselerinin kapatılmasına yönelik eleştirilere şu cevabı vermiştir:

İmam Hatiplerin kapatılmayacağını söylediğimiz hâlde hâlen daha kapanır denilmektedir. Bu dönemde sadece İmam Hatip okulları yok ki. Ayrıca 1950 civarında orta kısım olan okul bulunmaktadır. Diğer okullar devlete güveniyor fakat bazı çevreler siyasi amaçla ya da bilgi eksikliğinden dolayı yanlış anlıyor ve yorumluyorlar. Biz İmam Hatip Liseleri de dâhil hiçbir okulun orta kısmını kapatmıyoruz. Ayrıca şu an Kur’an kurslarında okuyan 17 bin öğrenci bulunmaktadır. Bunlardan 10 bini erkek 7 bin civarında kız öğrenci mevcuttur (Millî Eğitim Milletleşme, Demokratikleşme, Çağdaşlaşma, Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol’la Hodri Meydan ve Yankıları, 1991, s. 288).

Akyol, yapılan eleştirilere verdiği cevapta İmam Hatip okullarını ileri sürerek hükümete karşı yapılan haksız eleştirilerin doğru olmadığını ifade etmiş ve sayısal verilerden de yola çıkarak kanıtlamaya çalışmıştır.

Mehmet Barlas, Sabah Gazetesi’nde yayımladığı haberinde Millî Eğitim Bakanlığı’nın 1993 yılında, İstanbul’da bulunan Rum okullarına öğretmen ataması yapmadığını, buna örnek olarak da MEB’in Zapyon Kız Lisesi ve Zagrafiyon Erkek Lisesine öğretmen tayinlerini engellediğini ifade etmiştir. Bu dönemde Millî Eğitim Bakanlığı Özel Okullar Dairesi, Rum okullarına stajyer öğretmen atanmasına izin vermemiştir. Batı Trakya’daki okulların durumuna bakıldığında 14 bin 600 Türk öğrenci, 297 Türk okulu, 485 Türk öğretmen ve 297 Türk okul müdürü bulunmaktadır. İstanbul’daki 13 Rum okulundan sadece 2’sinde müdür mevcuttur. Zapyon Kız Lisesi’nde ise 101 öğrenci kayıtlıdır. MEB’in tayin yapmaması sonucu ise bu okullar öğretmensiz kalmıştır (“Rum okullarını”, 1993, s. 14).

1996 yılında internetin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte her evde bir bilgisayar olması gerektiği fikri ortaya atılmıştır. Önceki yıllarda Turgut Özal bilgisayar ithalatında KDV oranını sıfıra indirmiş ve Türkiye’nin önünü açmış, bu dönemde ise Türkiye’deki bütün ilkokullarda bilgisayarın olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca eğitime yönelik olarak okula gidemeyen çocukların eğitime erişiminin sağlanması, sınıflarda öğrenci sayısının azaltılması, çift zamanlı eğitimin yaygınlaştırılması, öğretmenlerin eğitime yönelik teşvik edilmesi şeklinde hedefler belirlenmiştir. Bunları gerçekleştirmek için ise yaklaşık 600 milyon dolar civarında finansmana ihtiyaç olacağı belirtilmiştir. Bu sebeple Dünya Bankasına başvuruda bulunulmuş ve başvuru bir süre sonra onaylanmıştır. Buna karşın kaynakların verimli kullanılmaması dolayısıyla bu hedefler yarım kalmıştır (Çelebi, 2001, ss. 229-230).

Mesut Yılmaz’ın Başbakanlık yaptığı 53. Hükûmet döneminde Anadolu İmam Hatip Liseleri ile yabancı dile ağırlık veren Süper İmam Hatip Liselerinin açılmasıyla bu okullarda çok programlı lise uygulaması başlatılmıştır. Böylece adı geçen okullar din adamı yetiştirme işlevinden giderek uzaklaşmıştır. Bu okulların yanı sıra örgün eğitim dışında da dinî öğretime ağırlık verilmiş, açılan Kur’an kurslarının sayısı hızla artmıştır. MEB, bu kursların denetimini Diyanet İşleri Başkanlığına bırakmıştır. 1996-1997 öğretim yılı başında toplumsal yaşamda gerekli olan onlarca mesleğin öğretildiği erkek teknik öğretim okullarında 390.806 öğrenci okurken, İmam Hatip ve Kur’an kursu öğrencisi yetiştirmek için kurulan İmam Hatip okullarında okuyan öğrenci sayısı 255.662’ye ulaşmıştır. 1997 yılı öncesinde İmam Hatip okulları, MEB’in çokça önem verdiği okullar arasında sayılmıştır. Bu dönemde MEB, din öğrenimi gören 490 bin öğrenciden 40 binine pansiyon, 10 binine ise burs olanağı sağlamıştır. Ayrıca MEB, erkek ve kız mesleki teknik eğitim veren okullar ile ticaret eğitimi veren okullarda okuyan 693 bin öğrenciye 20 bin pansiyon ve 13 bin öğrenci için de burs olanağı sunmuştur. Bu imkânlar öğrenci sayısına oranlandığında İmam Hatip öğrencilerinin % 10’u

yararlanırken mesleki teknik eğitim gören öğrencilerin sadece % 5'i yararlanabilmiştir (Okçabol, 2005, s. 230).

Kamuran Zeren'in Hürriyet Gazetesi'ndeki haberinde, dönemin Millî Eğitim Bakanı Turhan Tayan, zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla Anadolu Liseleri ve kolejler dâhil, ortaokul düzeyindeki okullara giriş sınavlarının kaldırılacağını bildirmiştir. Ayrıca "ortaokul" kavramının da kalkacağını açıklayan Bakan Tayan, ardından "İlk sekiz yıl sınav yok." ifadesini kullanmıştır. Tayan devamında, Anadolu Liseleri ile özel okullardaki "bazı derslerin yabancı dille öğretimi" uygulamasının yerine, "ağırlıklı yabancı dil öğretimi" uygulamasına geçileceğini belirtmiştir. Bakan Tayan, yeni sistemin ayrıntılarını ise şu şekilde izah etmiştir:

Sınavlar kalkacak; 8 yıllık zorunlu temel eğitimle birlikte, Anadolu liseleri, Meslek Liseleri ve kolejler dâhil, ortaokul seviyesindeki okullara giriş sınavları kalkacak. Öğrencilerin öğrenim gördükleri 8 yıl içinde genel yetenekleri objektif kriterlerle ölçülecek.

Tüm liseler süper; mevcut "Süper Lise" uygulamasında olduğu gibi ticaret, meslek, genel, Anadolu gibi tüm liselere de hazırlık sınıfları konulacak. Ayrıca bu liselerde ağırlıklı yabancı dil öğretimi yapılacaktır ("Anadolu Liseleri", 1996, s. 3).

1997 yılında düzenlenen XV. Millî Eğitim Şûrası'nda 8 yıllık zorunlu eğitim kabul edilmiştir. 8 yıllık temel eğitimden sonra ise bir yıllık süreyle öğrencilere "hazırlık ve yönlendirme eğitimi" verilmesi kararlaştırılmıştır ("Liselere Hazırlık", 1996, s. 3). Emine Kaplan'ın Cumhuriyet Gazetesi'ndeki haberinde, MEB tarafından 1997 yılında Meslek Lisesi sınavlarının kaldırıldığı açıklanmıştır. Yeni düzenlemeye göre öğrenciler istedikleri Meslek Lisesine sınavsız girebileceklerdir. Ayrıca Anadolu Meslek Liselerine başvurunun fazla olması durumunda not ortalamasına göre öğrenci alınacağı ifade edilmiştir ("Meslek Lisesi", 1996, s. 5). Millî Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay 1997'de, liselerde Türkçe-Sosyal alanında hâlen seçmeli ders olarak okutulan felsefe dersinin, yeniden zorunlu dersler arasında yer alacağını belirtmiştir ("Felsefe Dersi", 1997, s. 5).

Millî Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay, 1998 öğretim yılında ise Anadolu Liseleri için ortak ve tek sınav yapılacağını açıklamıştır. Böylece 5. sınıfta sınava girip kazanamayan öğrenciler, 3 yıl sonrası için ikinci bir şans elde etmişlerdir ("Anadolu Liseleri", 1998, s. 5). Millî Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay, 1998 öğretim yılında kesintisiz eğitime geçişle orta kısımları kaldırılan Anadolu Liseleri başta olmak üzere, Fen, Anadolu, Öğretmen ve Anadolu İmam Hatip ile Anadolu Mesleki Teknik Liselere girişte "ortak sınav" yapılacağını duyurmuştur. Uluğbay ayrıca sınavla öğrenci alacak tüm okullara bir yıllık "yabancı dil hazırlık sınıfı" konulacağını açıklamıştır. Böylece öğrenim süreleri 3 yıl olan Fen liseleri 4 yıl

olmuş, 4 yıllık öğrenim süresinin 1 yılı hazırlık sınıfı olarak belirlenmiştir (“Ortak Sınav”, 1998, s. 5).

1998-1999 öğretim yılından itibaren genel lise izlenceleri ortak genel kültür dersleri, alan dersleri, alan seçmeli dersler ve seçmeli derslerden oluşmaktadır. Öğrenciler lise 2. sınıfa geçtikleri dönemde öğrenci ve velisinin görüşü alınarak müdür yardımcısı, sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenler tarafından altı çalışma alanından birine yönlendirilmişlerdir. Bu alanlar Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Türkçe-Matematik, Yabancı Dil, Sanat ve Spor olarak belirlenmiştir.

Ders ve sınıf geçme: 1998-1999 öğretim yılında liselerde öğrenci başarısının değerlendirilmesinde beşlik not sistemi kullanılmıştır. Sınıf geçmek için ise her dersten başarılı olmak şartı kaldırılmıştır. Bunun sebebi ise her okul türüne göre farklı sınıf geçme koşulları bulunmasıdır. Örneğin, Lise 1. sınıfta, sınıf geçmek için Türk dili ve edebiyatı dersi hariç yıl sonu başarı ortalamasının en az 2.00, diğer sınıflarda ise alan dersleri dışındaki derslerden başarısız olanların yıl sonunda en az 2.00 başarı ortalamasına ulaşmaları gerekmektedir. Ayrıca alan derslerinden başarısız olanların da bu derslerde yıl sonunda en az Genel Liselerde 2.50, Fen Liselerinde 3.50 ve Anadolu Liselerinde 3.00 ortalamaya sahip olmaları gerektiği belirtilmiştir (Okçabol, 2005, ss. 140-141).

1999 yılında Fen Liseleri Yönetmeliği’nde yapılan yeni düzenlemeye göre bu okullara giriş için yapılan merkezi sınava sadece ilköğretimin 8. sınıflarında okuyan öğrencilerden 6 ve 7. sınıflarda Türkçe, fen ve matematik derslerinin yıl sonu notu 4 olanlar başvurabileceklerdir. Yönetmelikte bu okullara girmek isteyen öğrencilere hangi nitelikte sorular yöneltileceği de belirtilmiştir. Fen Lisesi için başvuru yapan öğrencilerin ise sınavda fen ve matematik soruları için 4, Türkçe için 3, sosyal bilgiler sorularına da 1 kat sayısı esas alınarak değerlendirme yapılacağı açıklanmıştır. Bu yönetmeliğe, “Fen liselerinde eğitim-öğretim Türkçe yapılır.” koşulu da eklenmiştir (“Fen Liselerine”, 1999, s. 2). Bu uygulamalar ile birlikte öğrenciler almış oldukları notlara göre belirlenen liselere başvurabilmişlerdir.

Yükseköğretim eğitimi.

Yükseköğretim kurumları eğitim kademeleri içerisinde bilgi üretiminin en yoğun olduğu eğitim kurumlarıdır. Özellikle gençlerin hemen her alandaki yetenek ve bilimsel faaliyetlerini artırma gibi görevler bu kurumlara bırakılmıştır. Bu sebeple her dönemde toplumsal ve siyasi açılardan etkin, bilgi üreten, ifade özgürlüğünü savunan yerler, üniversiteler olmuşlardır (Küçükcan & Gür, 2009, s. 33).

Yükseköğretimin amaçları, millî eğitimin ilkelerine uygun olarak şu şekilde belirtilmiştir:

- 1- Öğrencileri, yetenekleri ölçüsünde ülkenin bilim politikalarına göre yetiştirmek,
- 2- Türkiye’yi ilgilendiren konularda tüm bilimsel sorunları çözmek amacıyla bilimleri genişletip derinleştirerek incelemelerde bulunmak,
- 3- Yapılan araştırmaların ve incelemelerin sonuçlarını gösteren her türlü yayınları yaymak (Akçay, 2006, s. 35).

Yükseköğretim kurumları beslendiği kaynak bakımından ortaöğretime bağlı olup en az 2 yıllık yükseköğrenim eğitimi veren kurumlardır. Bu kurumlar üniversiteler, fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, meslek yüksekokulları, uygulama ve araştırma merkezleri gibi birimlerden oluşmaktadır. Yükseköğretim kademesi eğitimin niteliğine bağlı olarak ise lisans öncesi, lisans ve lisansüstü derecelerinde düzenlenmiştir. Bu bağlamda üniversiteler bünyesinde farklı seviyelerde öğretim yapan kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar arasında öğrencilerin yeteneklerine göre yatay-dikey geçiş imkânları da tanınmış ve yükseköğretimin tümünü içine alan ve ortaöğretimle ilgisini sağlayan bir planlama düzeni de kurulmuştur. Bahsi geçen dönemde yükseköğretim paralı olarak belirlenmiştir. Ayrıca maddi imkânsızlıkları olan başarılı öğrencilerin her türlü öğrenim giderleri burs, kredi, yatılılık vb. yollarla karşılanmaya çalışılmıştır (Karayalçın & Yongalık, 2008, s. 19).

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi öncesinde üniversitelerde öğrenci olayları ve anarşi nedeniyle derslerin işlenemez hâle gelmesi ve hatta bazı durumlarda üniversitelerin tatil edilmek zorunda kalmaları, darbeden sonra yükseköğretime yönelik tedbirlerin alınmasına yol açmıştır. Aslında üniversitelerin içerisinde bulunduğu durumdan duyulan rahatsızlık darbe öncesi dönemde hissedilmiş ve bazı öneriler getirilmiş olsa da uygulamaya konulamamıştır. Bahsi geçen nedenlerden dolayı darbeden sonra üniversitelerdeki aksaklıkları gidermek için Yükseköğretim Kurumunun (YÖK) kurulmasına karar verilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan Yükseköğretim Tasarısı 4 Kasım 1981’de MGK tarafından kabul edilmiştir. 6 Kasım 1981 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 2547 sayılı Yasa ile YÖK resmen kurulmuştur. Başkanlığına ise Prof. Dr. İhsan Doğramacı getirilmiştir (Aktaş, 2011, s. 252).

1982 Anayasası, yükseköğretim kurumları konusunda birçok önemli değişiklik getirmiştir. Bu değişiklikler şu şekilde ifade edilebilir: Devlet üniversiteleri haricinde kazanç amacı taşımamak şartıyla, devletin gözetimine tabi olarak vakıf üniversitelerinin de kurulabileceği açıklanmıştır. Üniversitelerde akademik anlamdaki özgürlükler, devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma türünden

yasalarla sınırlandırılmıştır. Üniversiteler ve bunlara bağlı olan birimlerin devletin gözetimi altında olduğu ve güvenlik hizmetlerinin devlet tarafından sağlanacağı hükme bağlanmıştır.

Turgut Özal, Batı'nın o dönemdeki en güçlü üniversitelerinin özel üniversiteler olduğunu ifade ederek ülkede devlet ve vakıf üniversitelerinin yanında özel üniversitelerin de kurulması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda paralı eğitimi desteklemiştir (Barlas, 2000, ss. 290-291).

YÖK'ün kurulmasından sonra rektörlerin Cumhurbaşkanı tarafından, dekanların ise Yükseköğretim Kurulu tarafından seçileceği ve atanacağı ifade edilmiştir (Küçükcan & Gür, 2009, s. 139). Bu dönemde eleştirilen konulardan birisi de öğretim üyelerinin üniversitelerden uzaklaştırılmaları olmuştur. 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun bazı maddelerinde 1983'te değişiklikler yapılmış ve aralarında 38 profesör, 25 doçent ve 10 yardımcı doçentin de olduğu toplam 4891 personel görevinden uzaklaştırılmıştır. Bu durum bahsi geçen dönemde ciddi tepkilere neden olmuştur. YÖK'ün bu tasfiyelere sessiz kaldığı ve gizli bir şekilde tasfiyeleri kolaylaştırdığı ileri sürülmüştür (Çelik & Gür, 2011, s. 20; Türk Eğitim Sistemi, 2007, 2007, s. 228).

1983 yılında 2809 sayılı “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu” çıkarılmıştır. Bu kanun, yükseköğretim kurumlarının kendi içinde örgütlenmelerini köklü bir şekilde değiştirmiştir. Böylece yükseköğretim sisteminde oluşan işlevsel ayrışmalar kaldırılmış, kurumlar üniversite kapsamında bir bütünlük içinde toplanmıştır. Böylece hem mesleki okullar hem de konservatuvarlar üniversitelere bağlanmıştır. Ayrıca öğretmenlik eğitimi veren okullar Eğitim Fakültesine dönüştürülmüştür. Uzaktan eğitim veren programlar ise tekrar yapılandırılarak bu görev Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesine verilmiştir (Türk Eğitim Sistemi, 2007, 2007, ss. 149-150).

1983-1999 yılları arasında yükseköğretim eğitimi.

Askeri yönetimin ve ANAP iktidarının ilk icraatlarından birisi, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları ile ilgili yaptıkları düzenlemelerdir. Bu bağlamda ilköğretim birinci kademeye sınıf öğretmeni yetiştiren yüksekokullar ile ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1982'de Yükseköğretim Kurumu Yasası ile Eğitim Enstitüleri, üniversite bünyesine alınarak “Eğitim Yüksekokulu” adını almıştır. Bu okulların öğretim süresi ise 2 yıldır. İlerleyen süreçte sayıları 17'den 24'e çıkarılmış, 1989-1990 yıllarında ise bu kurumlardaki öğretim süresi 4 yıla çıkarılmıştır. Önceden, üniversite örgüt şeması içinde yüksekokul olarak değerlendirilen Eğitim Yüksekokulları, doğrudan rektörlüğe bağlı iken bölüm olduktan sonra fakülte dekanlığına bağlanmıştır. 1997-1998 yıllarında ise ana bilim dalına dönüştürülmüştür.

Özetle, Eğitim Yüksekokulunun örgüt şemasındaki statüsü giderek değişmiş, önceleri yüksekokul ve doğrudan rektörlüğe bağlı bağımsız bir müdürlük iken daha sonra bir alt statü olan bölüm başkanlığı, akabinde ise bölüme bağlı ana bilim dalı hâlini almıştır (Baysal & Ada, 2015, s. 392).

İlköğretim ikinci kademe ya da ortaokullara branş öğretmeni yetiştiren yükseköğretim kademelerinde ise şu düzenlemeler yapılmıştır: 1982’de 2547 sayılı YÖK Kanunu ile Eğitim Fakülteleri oluşturulmuştur. Fakültelerde ortaokula öğretmen yetiştiren bölümlerden biri olan Türkçe Öğretmenliği Programı bulunmaması konusundaki eksikliği gidermek amacıyla 1989-1990 yıllarında ilk kez Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı yüksek lisans ve doktora programlarını yürütebilmek ve ilerde üniversitelerde bu alanda açılması planlanan lisans programlarına öğretim elemanı yetiştirmek adına Türkçenin Eğitimi - Öğretimi Ana Bilim Dalı kurulmuştur. Ayrıca 1992-1993 yıllarında ortaokulların Türkçe öğretmeni ihtiyacını karşılamak için Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümüne bağlı olarak ilk kez Türkçe Öğretmenliği programı açılmıştır. 1997-1998 öğretim yılından itibaren ise ortaokullara öğretmen yetiştiren ilköğretim matematik, sosyal bilgiler, fen bilgisi bölümleri de ilköğretim bölümünün içerisinde birer ana bilim dalı olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Baysal & Ada, 2015, s. 396).

1983’te YÖK Başkanı Prof. Dr. İhsan Doğramacı, YÖK Yasası’nda yapılacak değişikliklerle ilgili önerilerin tümünün Bakanlar Kurulunda kabul edildiğini ve değişiklik önerilerini kapsayan yasa tekliflerinin çok yakında Danışma Meclisine sevk edileceğini ifade etmiştir. Ayrıca Doğramacı, dört yıllık programları altı yılda bitiremeyenlere, süre ve ders yönünden başarılı olamayanlara yeni haklar getirildiğini ifade etmiş ve yasa çıkıncaya kadar geçen süre ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

Altı yıllık süreyi doldurdukları hâlde bir veya iki dersten başarılı olamadıkları için bütün haklarını yitiren öğrencilere bir yıl daha süre tanınıyor. Ayrıca 1977 yılından bu yana dört dersten başarısız olduğu için ilişkisi kesilen veya kesilmek durumuna gelenlere 1985 yılına kadar açılacak olan sınav dönemlerinde her bir ders için 2 sınav hakkı tanınıyor. Kanunun çıkıp yürürlüğe girdiği tarihe kadar geçecek sürede bu duruma düşen öğrenciler de bu yeni hükümlerden yararlanacaklardır. Üniversiteye giriş sınırlamasının kaldırılması, gelecek öğrenim yılından itibaren uygulanmaya başlanacak. 1983 öğretim yılında son sınıfta 4 dersten başarısız olup üniversite veya yüksekokulla ilişkisi kesilen öğrenciler her dersten 2 kez sınava girebilecekler. Bu öğrenciler, 1985 sonuna kadar başarılı olurlarsa mezun olabileceklerdir (“Son Sınıf Öğrencileri”, 1983, s. 2).

Doğramacı, bu açıklamalara ek olarak, 2547 sayılı YÖK Kanunu uyarınca yükseköğretim harcının alınmasına gelecek yıl başlanacağını belirtmiştir (“YÖK Yasası Değişiklikleri”, 1983, s. 10).

YÖK Başkanı İhsan Doğramacı, kendisine yöneltilen “*Başarısız bir öğrenci o dönem içinde bütünlemede de başarısız olursa ona yeni bir sınav hakkı tanınabilir mi?*” sorusuna ise şu cevabı vermiştir: “Bir şartla vardır. O da aynı ders yaz aylarında açılır ve bu derse devam edilir. Bunun ara sınavları ve son sınavları yapılır, uygulamayı da üniversite senatosu kabul ederse bir bütünlemesi yapılır ancak bu sınavda da başarılı olamayan öğrencinin okulla ilişkisi kesilir” (“Bütünlemeden Sonra”, 1983, s. 2).

1983 yılında Hürriyet Gazetesi’nde çıkan bir haberde fakülte ve yüksekokullarda okurken son sınav haklarında başarısız olan öğrencilerin üniversite ile ilişkilerinin kesildiği belirtilmiştir. Bunun üzerine öğrenciler, bin bir zorlukla bu bölümleri kazandıklarını ve bu dönemde öğrenci olaylarından dolayı bu duruma geldiklerini ancak bu dönemde, altı yılını doldurmuş olan bu gençlerin durumunu açığa çıkaran bir kararın çıkmadığını belirtmişlerdir. Önceki yıllarda kayıtları silinen çok sayıda altı yıllık öğrencinin daha sonra tanınan hakla okullarını bitirdiklerini ifade ederek bu öğrencilere verilen hakkın kendilerine de verilmesinin gerekli olduğunu belirtmişler ve “*Verilecek olumlu bir karar, olumlu sonuçlar getirecektir*” açıklaması yapmışlardır (“Üniversiteleri ile İlişkileri”, 1983, s. 4).

1983 yılında YÖK tarafından sanat dalında “üstün yetenekli” öğrencilerin, üniversitelere sınavsız girmeleri kararı alınmıştır. Buna göre resim, müzik ve benzeri sanat dallarında üstün yetenek sahibi olan gençler, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin sınav koşulları dışında tutulacaktır. Bu öğrenciler için ÖSYM ayrı kontenjan ayıracaktır. Bu bağlamda üstün yetenekleri belirlenen öğrenciler, kendi sanat dallarındaki okullara doğrudan doğruya alınarak yeteneklerinin daha da geliştirilmesi sağlanacaktır (“Sanatçı Öğrenciye”, 1983, s. 2).

ANAP döneminde yükseköğretimde üniversite ile toplum ilişkileri de artış göstermiştir. Bu bağlamda Sürekli Eğitim Merkezleri ve Teknoloji Geliştirme Merkezlerinin açılmasıyla üniversitelerin topluma yönelik faaliyetlerinin arttığı gözlenmiştir. Ayrıca 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 12. Maddesinde belirtilen yükseköğretim kurumlarının işlevleri arasında “çeşitli kurumlarla işbirliği yapmak” ifadesi de yer almıştır (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, s. 63).

1983 yılında Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezinin kurulmaya başlanmasıyla birlikte fakülte ve yüksekokullara yurt dışından bilimsel dergilerin gelişini durdurulmaya başlanmıştır. Bu döneme kadar her fakülte ve yüksekokul kendi bilim dalıyla ilgili bilimsel gelişmeleri yabancı bilimsel dergilere abone olarak takip ederken Dokümantasyon Merkezinin kurulmasıyla yükseköğretim kurumlarının bilimsel dergilere

aboneliği kaldırılmıştır (“Bundan Sonra”, 1983, s. 12). Böylece tüm bilimsel dergiler bu merkezde toplanmıştır.

Faruk Bildirici, 29.04.1983 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’ndeki haberinde Rektörler Konseyi tarafından üç büyük kentte bulunan üniversitelerde Arapça dil öğretimine başlanması kararının alındığını bildirmiştir. Rektörler Konseyi, YÖK Başkanı Prof. Dr. İhsan Doğramacı’nın başkanlığında Antalya’da toplanmış ve Doğramacı, üniversitelerde Arapça dil eğitimi yapılması konusunda ilke kararı aldığını ifade etmiştir (“Üniversitelerde Arapça”, 1983, s. 10).

1983 yılında 16 ilde 30 bin öğrencinin uzaktan eğitim gördüğü Eskişehir Açık Öğretim Fakültesine bağlı Akademik Danışma Merkezi kurulmuştur. Öğrenciler 14 Mayıs 1983 tarihinde açılacak olan Akademik Danışma Merkezlerinde görev alacak öğretim üyelerine her hafta, her dersten en az bir saat olmak üzere, ders konularıyla ilgili sorular sorabileceklerdir (“Açık Öğretim İçin”, 1983, s. 8).

Lisansüstü eğitimi ile ilgili olarak, “Öğrenciler, yeterlik sınavını başardıktan sonra danışman gözetiminde doktora tezi hazırlayacaktır.” ifadesi yer almıştır. Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği’nin bazı maddeleri değiştirilmiş ve Üniversitelerarası Kurul Kararı, Resmî Gazete’de yayınlanmıştır. Değişiklikte yeterlik sınavında başarılı olan bir öğrencinin danışman gözetiminde en az 4 yarıyıl içinde doktora tezi hazırlaması koşulu getirilmiştir. Ardından enstitü yönetim kurulunun seçtiği 3 kişilik tez jürisinin doktora tezini inceleyeceği belirtilmiştir (“Lisansüstü Öğretim”, 1983, s. 12).

Türkiye’de önceki yıllarda eğitim alanında yaşanan sorunların azaltılmasına yönelik olarak da birtakım projeler başlatılmıştır. Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (İTİA) yöneticileri tarafından hem çalışıp hem okumak zorunda olan veya ekonomik durumları nedeniyle büyük kent üniversitelerinde okuma fırsatı bulamayan gençlere fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik olarak “Açıköğretim Projesi” hazırlanmıştır. Bu proje Anadolu Üniversitesine bağlı Açıköğretim Fakültesi adı altında gerçekleşmiştir. Kurulan bu fakülte ile 29 bin 478 öğrencinin radyo, televizyon ve Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü (PTT) aracılığı ile uzaktan öğretim görmesi amaçlanmıştır. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen, Açıköğretimin başarıya ulaşmasında televizyonun çok büyük önem taşıdığını vurgulamış ve yapılacak en verimli işin bu yıldan başlayarak ikinci kanalın hazırlıklarına geçilmesi olduğunu savunmuştur. Büyükerşen, TV’de ikinci kanala geçilmesinde TV vericilerinin yanına birer verici daha eklenmesinin yeterli olacağını söylemiştir. Buna göre TV’de 22 dakika süreyle ders anlatılacak ve öğretim elemanları ders metinlerini senaryo yazım kurallarına uygun olarak hazırlayacaklardır. Ardından,

Açıköğretim Fakültesi stüdyolarında hazırlanacak olan eğitim programları Denetim Kurulunun inceleyebilmesi için 15 gün önceden TV'ye gönderilebilecektir ("29 Bin Öğrenci", 1983, s. 12).

20 Temmuz 1982'de çıkarılan 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Anadolu Üniversitesi'ne Açıköğretim yapma hakkı verilmiştir. Açıköğretim Fakültesi, 1982-1983 yılında yüksek standartlarda eğitim veren ilk fakülte olarak öğretim vermeye başlamıştır. Başlangıçta bu fakültelerde lisans düzeyindeki İş İdaresi ve İktisat bölümlerine 29.500 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Ayrıca, 1983 yılında Anadolu Üniversitesi ve MEB arasında imzalanmış olan protokole göre de yaklaşık 200 bin civarında öğretmene ön lisans ve lisans tamamlama olanağı sunulmuştur. Daha sonra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nden de açıköğretim bölümlerine kayıt yapılmıştır. Sağlık Bakanlığı ile yapılan protokole göre devam eden süreçte 2 yıllık "Hemşirelik" ve "Ebelik" programları açılmıştır (Güneş, 2009, ss. 617-618).

1984 yılında Resmî Gazete'de, "Yükseköğretim Kurumları Arasında Önlisans ve Lisans Düzeyinde Yatay Geçiş Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik" yayınlanmış, yönetmelikte öğrencinin geçmek istediği yükseköğretim kurumuna geçiş başvurusunu, ders kayıtlarının başlamasından 10 gün önce yapması gerektiğine dair bir ifadeye yer verilmiştir. Buna göre fakülte, her yıl yapılan başvuruları değerlendirecektir. Her sınıf için geçiş imkânı sağlamak amacıyla öğrenci kontenjanlarını esas alarak kontenjan ayıracaktır. Ayrıca geçiş yapmak isteyen öğrencilerin başvuruları, her eş değer yükseköğretim kurumu için ayrı ayrı kendi aralarında başarı oranlarına göre sıralanacaktır. Böylece o kuruma ayrılan kontenjanlara göre geçiş sağlanmış olacaktır. Bir kuruma ayrılan kontenjan dolmadığında ise puan yüksekliği dikkate alınacak ve kalan kontenjan diğer kurumlara tahsis edilecektir (Resmî Gazete, 17 Aralık 1984, 18608, ss. 10-11).

1984 öğretim yılında YÖK Başkanı İhsan Doğramacı, ülkedeki bütün üniversitelerde müzik, resim ve plastik sanatlar derslerinden birinin "zorunlu ders" olarak okutulacağını belirtmiştir. Bu uygulamanın ülkede sanatı yaygınlaştırmak için önemli bir adım olduğu öngörülmüştür ("Üniversitelere Zorunlu", 1984, s. 4). Aynı yıl kamu üniversitesine alternatif niteliğinde bir vakıf üniversitesi olan Bilkent Üniversitesi kurulmuştur. Dönemin belli başlı tanınmış üniversiteleri içinse üniversitenin bulunduğu yörenin ileri gelenlerinin yerel eşraf ve iş adamlarının denetimine bırakılmasına yönelik "Özel Statülü Üniversite" yasası çıkarılmıştır. Bu dönemde kamu üniversitelerinde okuyan öğrencilerden katkı payı alımına

başlanmıştır. Ayrıca vakıfların açtıkları yüksekokullara eşdeğer bir devlet üniversitesi bütçesinin %45'i kadar ödenek verilmesi kararlaştırılmıştır (Okçabol, 1990, ss. 90-91).

Öğrenci ve öğretim üyesi sayısına bakıldığında ise 1981-1982 öğretim yılında örgün öğretimde meslek yüksekokulları ve ön kayıtla alınan öğrenciler de dâhil 71 bin civarındadır. 1982-1983'te bu sayı % 22 artışla 86 bin 137'ye, 1983-1984'te ise % 8 artışla 92 bin 500'e çıkmıştır. Bu oranın %15'i ise meslek yüksekokullarına ayrılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 21.02.1984, s. 670).

1984 yılında üniversitelerdeki öğretim üyelerinin sayısı ise dengeli bir şekilde dağılmıştır. Öyle ki bu dönemde Ankara, İstanbul ve İzmir dışındaki üniversitelerde öğretim üyesi sayısı 2 yılda 3 kat, en az öğretim üyesine sahip 9 üniversitede ise 7 kat artış göstermiştir. Ayrıca özellikle tıp fakültelerindeki öğretim üyesi sayısı son iki yılda 7.5 kat artmıştır ("YÖK", 1984, s. 3).

Önceki kısımlarda bahsi geçen paralı eğitim konusu ile ilgili olarak 1984'te Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler üniversitelerde uygulanan paralı eğitim ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

Paralı öğretim Anayasa çerçevesi içerisinde uygulanacaktır ve bu çerçeve içinde kalacaktır. Ayrıca Yükseköğretim Kanunu'nun 46'ncı maddesi, Yükseköğretim kurumlarına ödenecek harçların -ki paralı öğretim denen yer burası- öğrenim dallarına göre hangi ölçüler içinde alınacağını belirlemiştir. Bu harç bedeli, öğrencinin devlete maliyetinin beşte birini geçemeyecektir. Kanun böyle emrediyor. Aynı madde de şu ifade var: "Bu harç, isteyen öğrenciler için devlete borçlanma veya hizmet yükümlülüğü karşılığı devlet tarafından ödenir." diyor. Yani, isteyen öğrenciye harcının kendisi adına üniversitesine, bağlı olduğu fakülteye ödenmesini devlet yapacaktır. Bunun için bu senenin bütçesine belirli bir miktar para da konmuştur. Böylece, öğrencinin üniversiteye ödeyeceği harç için cebinden para çıkmıyor. Devletten borç alıp üniversiteye veriliyor ve bu işlem otomatik olarak yapılıyor. Öğrencinin eline para da geçmiyor kendi cebinden para da çıkmıyor, yalnız borçlanıyor (TBMM Tutanak Dergisi, 2.5.1984, ss. 475-479).

1984 yılında Anavatan Partisi Grubu adına Milletvekili Halil Şıvgın, üniversitelerin özerkliği konusunda mecliste, bazı öğrencilerin Partiye gelerek mağdur olduklarını belirttiklerini ifade ettikten sonra şu açıklamalarda bulunmuştur:

Birkaç yıl öncesinde ülkede anarşi çok yüksek boyutlarda olmuştur fakat bu duruma rağmen o dönemde yükseköğretim kurumlarında; İstanbul, Ankara ve İzmir'de bulunan 7 üniversitede 3156 profesör ve doçent mevcuttur. Ayrıca, Anadolu'nun 9 üniversitesinde toplam profesör ve doçent sayısı 85'tir. 1984'te ise bu üniversitelerde profesör ve doçent sayısı 312'ye, yaklaşık 4 katına çıkmıştır. Türkiye'de bu illerin dışında başka üniversiteler de mevcuttur. Bu üniversitelerin birçoğu bir buçuk sene önce açılmıştır. Ayrıca, Ankara, İzmir ve İstanbul dışındaki üniversitelerde kadrolu profesör ve doçent sayısı 1003'ü

bulmuştur. Önceden Ankara, İstanbul ve İzmir dışında 9 üniversitede doçent ve profesör sayısı 85 iken, 1984 yılında profesör ve doçent sayısı 1503'e, yardımcı doçentlerle beraber toplam 1736'ya ulaşmıştır. Bu rakamlar konusunda herhangi bir çelişki bulunmamaktadır ve kesindir. Türkiye'de YÖK'ten önce Ankara, İstanbul ve İzmir dışında kalan illerde, üniversite ve fakültelerin bazılarında, bir tek profesör bulunmaktaydı.

Şuan ise üniversitelerimizin hepsinde eğitim ve öğretim sürdürülmektedir. Ayrıca YÖK tarafından üniversitelerde ders saatlerinin ne kadar olacağı tespit edilmiştir ve bunun altına da düşülmemektedir. Bu dönemde doçentlerin sadece Anadolu'daki boş kadrolara atanmalarıyla profesör olma hükmü getirilmiştir. Buna rağmen ihtiyaç tam olarak karşılanamamıştır. Bazı derslerin hocası tam olmadığından dolayı bunlar, büyük şehirlerden geçici görevle temin edilmekte, gitmedikleri takdirde ise kendiliğinden görevden ayrılmış sayılmaktadırlar. Böylece önceden herhangi bir makama karşı sorumlu olmayan üniversitelere şimdi akademik hiyerarşi içinde bir sorumluluk getirilmiştir. Bazı öğretim elemanları bu durumdan tedirgin olmuşlardır. Bunu doğal karşılamak gerekir.

Eskiden rektörler, dekanlar seçimle görev başına getirilmekteydi. Şöyle ki, birçok öğretim kurumunda seçimden aylarca önce gruplaşmalar olmaktaydı. Bazı üniversitelerde rektör ve dekan seçimleri aylarca süren turlardan sonra gerçekleşebiliyordu. Dolayısı ile seçilen rektör veya dekan, kendine oy veren grupların elemanlarını denetleyememekteydi. Şu an ise bu durum ortadan kalkmıştır. Örneğin İngiltere, Amerika, Avustralya ve Hindistan gibi ülkelerde bu mevkilere seçimle değil atama ile gelinmektedir. Üniversitelere devam mecburiyeti getirilmesi ve vize sınavı konulması, yeni bir kural da değildir. Kıta Avrupası'nın birkaç ülkesi ve bazı Güney Amerika ülkeleri haricinde, dünyanın bütün üniversitelerinde bu kurallar uygulanmaktadır. Türkiye'de ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi gibi bazı üniversitelerde de bu uygulamalar, kuruluşlarından beri yapılmaktadır. Bugün itibarıyla bu sistem genelleştirilmiştir.

Ders yılının son gününe kadar çalışmayan ve en son sınav için kendilerini hazırlayanlara ara sınav hakkı tanınmıştır. Hâlbuki bazı üniversitelerde sınırsız sınav hakkı olduğu halde, bugün sınav hakkı kısıtlandığı için bazı öğrenciler tedirgin olmuştur. Buna rağmen bütün öğretim kurumlarında başarı oranı artmıştır. Bu artışa rağmen eski düzene alışmış olan öğrenciler, yeni sisteme ayak uyduramamışlar ve bazılarının anarşi nedeniyle eğitimlerine ara verdikleri görülmüştür. Bunları yeniden topluma kazandırmak da bizim işimizdir. Bu durumda olan öğrencilere okuma imkânı sağlamak amacıyla bir kanun teklifi Yüksek Heyetimize sunulmuştur.

Üniversitelerde araştırma konusuna gelince, bu konuda ilmî araştırmaların yavaşlatıldığından söz edilmektedir. Hâlbuki konu üzerine eğildiğinde ise farklı bir durum ile karşılaşılacaktır. Şöyle ki, Türkiye'de 1979 yılında milletlerarası ölçüde ilmî yayın yapan 315 yazar vardır. Bu sayı o dönemdeki profesör ve doçent sayısının toplamının 10/1'idir. Kısaca her öğretim üyesine milletlerarası düzeyde 10 yılda bir yayın düşmektedir. O dönemde Türkiye, 315 yazar ile dünya sıralamasında 45. sıraya yerleşmektedir. Ayrıca 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, raflarla korunan doçentlik ve profesörlük tezlerini kaldırmış ve yerine ilmî araştırmaya dayalı yayın mecburiyeti getirmiştir fakat YÖK çıkardığı yönetmeliklerle milletlerarası seviyedeki yayınların başka bilim adamlarınca referans gösterilmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda 2547 sayılı Kanun'un bir hükmüyle 1.5 milyar liralık bir araştırma fonu tahsis edilmiş ve

denetimi ise tamamen üniversitelere bırakılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 1.2.1984, ss. 504-506).

Türkiye’de devlet üniversitelerinin programlarını YÖK belirlemektedir. Bu sebeple, bir özerklikten söz etmek mümkün değildir. Bu bağlamda üniversiteler, hükümetin belirlemiş olduğu sayıda kadro açabilmektedir. Bazı durumlardan dolayı personelin işine de son verememektedir. Birçok fakülte talepte bulunmuş olmasına rağmen ilgili fakültenin bölümlerine YÖK tarafından kontenjan ayrılmadığından yıllarca öğrenci alınamamıştır. Hâlbuki vakıf üniversiteleri bu konularda devlet üniversitelerine göre daha özerktir. Türkiye’de üniversitelerin özerkliğini sınırlayan, siyasilerin etkisi değil aşırı merkeziyetçi yapılanmadır. Ayrıca vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelerine göre daha özerk olmalarının nedeni de YÖK’ün vakıf üniversiteleri üzerinde daha az yetki kullanmasıdır (Küçükcan & Gür, 2009, ss. 54-55).

1985 yılında Başbakan Turgut Özal, ANAP Meclis Grubunda yaptığı konuşmada yükseköğretim öğrencilerine ek sınav ve tek ders hakkı verilmesine karşı olduğunu açıklamıştır. Böylece Turgut Özal’ın “*Ek sınav kesinlikle yok*” sözlerinden sonra öğrencilerin ilişkilerinin kesilmesi işlemleri hızlandırılmıştır. Örneğin Atatürk Üniversitesinden o dönemde toplam 319 öğrencinin kaydı silinmiştir (“Özal”, 1985, s. 3). Ayrıca 25.12.1985 tarihinde Metin Emiroğlu, yükseköğretimde başarılı olamayan ve tek dersten kalanların durumları hakkında meclis konuşmasında şunları söylemiştir:

Bilindiği üzere, mevcut sistemde bir öğrenci, bir dersten 2 defa sınava girebiliyor fakat başarılı olmazsa üniversite ile ilişkisi kesiliyordu. Bunda bir değişiklik yapılmamıştır. Yani öğrenci bir derse kaydını yaptırıp o derse devam ediyor ve ara sınavda da en az 10 üzerinden 4 alıyor ve uygulamalarına devam ediyorsa final ve bütünleme sınavına girme hakkına sahip olmaktadır. Eğer bunları yapmıyorsa kendisine bir hak daha verilmektedir. Bunlara rağmen yine devam etmiyor, yine ara sınavına girmiyor ya da 10 üzerinden gerekli olan notu almıyor ve 2 defa tekrardan sonra başarılı olamıyorsa öğrencinin üniversite ile ilişkisi kesilmektedir. Buna karşın öğrenci, derse devam edip 10 üzerinden 4 alıp uygulamalarını da yapmasına rağmen finalde ve bütünlemede 2 defa, yani 1 dersten 4 defa sınava girerek başarılı olamıyorsa ona 1 sınav ve bütünleme hakkı daha verilmektedir. Böylece 1 dersten 4 kez sınava girerek üniversite ile ilişkisi kesilen bir öğrencinin bundan sonra 1 dersten 6 kez sınava girme hakkı bulunmaktadır. Ayrıca bu sınav hakkını da kanunda belirten süreler içerisinde kullanmak hakkına sahip olmaktadır (TBMM Tutanak Dergisi, 25.12.1985, ss. 126).

YÖK, 1985 yılında aldığı bir kararla mezuniyet durumunda olan fakat uygulamasız tek dersten başarısız olan öğrencilere öncelikle sınav hakkı tanımıştır. Bu karar tüm rektörlüklere bildirilmiş, ayrıca sınavların açılması ve tarihi konusundaki yetkiler üniversitelere bırakılmıştır (“YÖK’ten Öğrenci”, 1986, s. 3).

Hürriyet Gazetesi Yazarı Selma Tükel, haberinde 1985 yılında üniversitelerde “iş başında eğitim” uygulamasının ilk kez Marmara Üniversitesinde başlatıldığını belirtmiştir. Bu dönemde Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi öğrencileri, ilk kez yılın yarısında fabrikalarda çalışarak eğitim görmüşler, fabrikalarda uygulanan çalışmalar, fabrika mühendisleri tarafından değerlendirilmiştir. Öğrenciler 27 haftalık öğrenim sürelerinin en az 12 haftasını fabrikalarda çalışarak geçirmişlerdir. İş başında eğitime ilk olarak tekstil, elektrik ve elektronik ile ilgili fabrikalarda başlanmıştır (“İş Başında Eğitim”, 1985, s. 5). Bu uygulama ile öğrenciler hem mesleki eğitim alma imkânına sahip olmuşlar hem de öğrenimlerine devam etmişlerdir.

YÖK’ün aldığı bir karara göre İlahiyat Fakültelerine kız öğrenci alınmayacağı belirtilmiştir. Doğramacı, gerekçe olarak kız öğrencilerinin okulu bitirdikten sonra iş bulmaması, genellikle evde oturmaları ve yatak kapasitesinin yeterli olmamasını göstermiştir (“İlahiyat Fakültesi”, 1985, s. 2). 1985 ve 1986 yıllarında yurtlarda önemli ölçüde yatak kapasitesi artışı olmuş fakat bu dönemde 20 bin civarında öğrenci açıkta kalmıştır. Buna rağmen ANAP döneminde bu talebin % 80’i kadar açığın karşılandığı bilinmektedir (TBMM Tutanak Dergisi, 12.10.1988, ss. 114-117).

Abbas Güçlü, 1986 yılında Milliyet Gazetesi’ndeki haberinde YÖK’ün kurulmasıyla MEB’den alınarak eğitim fakülteleri adı ile üniversitelere bağlanan 3 yıllık Eğitim Enstitüsü mezunlarına lisans programlarını tamamlama hakkı verildiğini açıklamıştır. YÖK tarafından kabul edilen uygulamaya göre önceki yıllarda 3 yıllık eğitim enstitülerini bitirenler, üniversite rektörlüklerinin belirleyecekleri fakültele 1 yıl devam ederek fakülte diploması alabileceklerdir. Bu uygulamadan birçok öğretmen yararlanabilecektir. Eğitim Enstitüsü mezunlarına fakülte diploması kazandırma programına yönelik çalışmalara Malatya İnönü Üniversitesi ve Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde başlanacaktır. Diğer üniversiteler ise uygulamaya sonraki yıllarda katılacaktır. İnönü Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yüksel İşyar, uygulamaya ilk olarak Türk Dili Edebiyatı Bölümünde başlayacaklarını belirtmiş, daha sonra sırasıyla tüm eski mezunlara bu hakkı tanıyacaklarını ifade etmiştir (“1 Yıl Oku, Fakülte Diploması Al”, 1986, s. 11).

1987’de Millî Eğitim Bakanlığı görevini sürdüren Metin Emiroğlu, meclis konuşmasında; “Bugün 22.4.1986 tarihi itibarıyla, bütün Türkiye’de mevcut öğretim elemanı adedi, profesör olarak 1.951, doçent olarak 3.030, yardımcı doçent olarak 2.590, öğretim görevlisi olarak 4.697, okutman olarak 1.754, uzman olarak 717, araştırma görevlisi olarak 9.784 ve diğerleriyle birlikte 24812’ye ulaşmış bulunmaktadır.” açıklamasında bulunarak o

dönemde üniversitelerde bulunan akademik personel sayısına vurgu yapmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 24.4.1986, s. 128).

Turgut Özal'ın Başbakanlığını yaptığı 46. Hükûmet döneminde üniversitelerde en çok tartışılan konu, tek dersten kalmış ve bu sebepten dolayı üniversitelerden uzaklaştırılmış olan öğrencilerin durumu olmuştur. 1987'de tek dersten atılmış olan üniversite öğrencileri, Hürriyet Gazetesi'nde kendilerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Bizler 1985-86 öğretim yılında tek dersten vizesiz durumda kaldığımız için okulla ilişkimiz kesildi. YÖK'ün almış olduğu bir kararla öğrencilere ek vize verilmişti ve basında da bu hak öğrencilere duyurulmuştu fakat ne yazık ki bu hak da YÖK'ün azizliğine uğradı ve kaldırıldı. Biz de demokrasinin tam uygulandığı ve sosyal adaletin yürütüldüğü bir ülkede yaşıyoruz sanmıştık. Sayın YÖK yetkilileri, almış oldukları kararlarla öğrencilerin ruhsal yapısında ne gibi değişiklik yaptıklarını hiç düşündüler mi? Bu hususta YÖK'ten anlayış beklediğimizi burada tekrarlıyoruz (Selçuk Üniversitesi)" ("Tek Dersten", 1987, s. 3).

Emin Çölaşan'ın Hürriyet Gazetesi'ndeki haberinde 1987 yılında YÖK'ün sanki bir ilkokul veya ortaokulmuş gibi fakültelerin her şeyine karıştığı ifade edilmiş, programları ve sistemi sık sık değiştirdiği belirtilmiştir. Ayrıca öğrenci sayısını da son derece yanlış bir şekilde artırdığı açıklanmıştır. Çölaşan, yazısının devamında "Aslında öğrenci sayısını artırmak belki devlet politikası sayılabilirdi, fakat YÖK'ün bu uygulamayı devlete anlatması gerekirdi. YÖK'ün görevi sadece koordinasyonu sağlamak olmalıydı çünkü bu dönemde birçok değerli öğretim üyesi görevini bırakmak zorunda kalmıştır." diyerek sözlerini tamamlamıştır ("İğne Yapmasını Öğrenmeden", 1987, s. 11).

Hasan Uysal'ın Hürriyet Gazetesi'ndeki haberinde ise 1987'de YÖK'ün üniversitelere üçüncü vize sınavını getirdiği belirtilmiştir. Bu durum üniversite öğrencilerini pek memnun etmemiştir. %40 vizeyi alamamış olan bir öğrencinin dersin tamamının sorulduğu telafi sınavından yüksek puan alması pek mümkün görünmemektedir. Önceki yıllarda 14.500 öğrenci üniversitelerden atılmıştır. 1987'de ise 30.000 öğrenci üniversitelerden uzaklaştırılmıştır ("Üniversitelere 3. Vize", 1987, s. 4). 1988 yılında ANAP Genel Başkan Yardımcısı Ali Talip Özdemir, üniversitelerden atılmış ya da atılma durumuna düşmüş yaklaşık 70 bin öğrenci için geniş kapsamlı bir af çıkacağını belirtmiştir. Ali Talip Özdemir, "Millî Eğitim Bakanlığı ile görüşmelerimiz devam ediyor. Yakın gelecekte üniversitelilere af çıkacaktır." sözleriyle bu durumda olan öğrencilere bir umut ışığı olmuştur ("Üniversiteliye", 1988, s. 6). Daha sonra 1988 yılında Anadolu Üniversitesinden kayıtları silinmiş olan çok sayıda öğrenciye yeniden okuma hakkı tanınmıştır. Üniversite Senatosunun aldığı karar, "17.3.1988 tarihinde ilgili mevzuat hükümleri gereğince üniversiteden ilişkisi kesilen öğrencilerin 1. sınıf dersleri nedeniyle ilişkisi kesilenler dışında kalanlar, üniversite

senatosunun 24.3.1988 tarihli toplantısında aldığı karar gereğince öğrenimlerine devam edebileceklerdir ” şeklindedir (“Anadolu Üniversitesi”, 1988, s. 3).

Türkiye’de 1988 yılında öğretim üyesi sayısına bakıldığında 5349’dan 9105’e, toplam öğretim elemanı sayısının ise 22223’ten 28114’e yükseldiği görülmüştür. Sonuç itibariyle ülke genelinde, açık öğretim hariç, öğretim üyesi başına 41, öğretim elemanı başına ise 13 öğrenci düşmektedir (Baloğlu, 1990, s. 80). 1988 öğretim yılında üniversitelerde ayrıca tıp fakültelerinin ilk iki sınıfı ile hukuk, eğitim ve iktisadi idari bilimler fakültelerinde haftalık 30-40 saat olan ders süresi 15-20 saate indirilmiştir (“Öğrenciye Müjde”, 1987, s. 2). Yine bu dönemde Ege ve Dokuz Eylül Üniversitelerinde yeterli bina olmadığından 444 öğrenci başka okullarda öğrenim görmek zorunda kalmıştır (“Öğrenci Çok, Bina Yok”, 1988, s. 4).

Yıldırım Akbulut’un Başbakanlığı dönemine denk gelen 1989 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı, imam ve hatiplerin “daha bilgili olmaları” amacıyla YÖK’e iki yıllık İlahiyat Meslek Yüksekokulları açılması için başvuruda bulunmuştur. Bu bağlamda Türkiye’de ilk defa üniversitelerde “İki Yıllık Meslek Yüksekokulu” statüsünde din eğitiminin verileceği belirtilmiştir. Dokuz Eylül Üniversitesi, YÖK’ün bu konuda görüş isteğine olumlu yanıt vermiştir (“İmam Hatipliye”, 1989, s. 3).

Tuncay Özkan’ın Cumhuriyet Gazetesi’ndeki haberinde yine bu dönemde üniversitelerde okuyan son sınıf öğrencilerinin tek ders nedeniyle mezun olamamaları konusu gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, 1989 yılında çıkarılan 3511 sayılı Af Yasası ile üniversitelerde daha önceki uygulamaların aksine bir karar alınmıştır. Bu kararda öğrencilerin aleyhine ve elenmelerine yönelik olarak daha önceki yıllarda son sınıf öğrencilerinin tek ders nedeniyle mezun olamamalarının önlenmesi amacıyla konulan “tek ders” sınavları kaldırılmıştır (“Öğrenci Affı Farklı”, 1989, s. 6).

1989 yılında Açıköğretim Fakültesi tarafından düzenlenen İş İdaresi ve İktisat lisans programlarına kayıtlı 259 bin öğrenci bulunmaktadır. Yine bu fakültelerin eğitim ön lisans programlarında 22 bin öğrenci öğrenim görmektedir. Turizm eğitimi programlarına ise yaklaşık 20 bin, Batı Avrupa İş İdaresi ve İktisat lisans programlarına 2 bin, Batı Avrupa ön lisans programlarına da 102 öğrenci kayıtlıdır (Baloğlu, 1990, s. 73).

1989-1990 yılının başında üniversitelerde doktora programında okumaya başlayan öğrenciler için ise şu kurallar belirlenmiştir:

Bir doktora programında okuyan kişinin ilgili Enstitü Kurulu kararı ile bu programın ders aşamasını en fazla 4 yarıyıl içinde başarı ile tamamlaması gerekmektedir. Öğrencinin derslerden başarılı olması için de ilgili dersten tam notun en az %75’ini alması zorunludur. Ayrıca enstitüler, doktora yapan

öğrencilerin başarılarını belirlemek için Lisans Kademesi Öğretim Yönetmeliği'nin hükümlerini de uygulayabilirler. Buna göre, doktora öğretimine yönelik farklı hükümler koyabilir ya da ayrı bir yönetmelik çıkarabilirler. Doktora öğrencisi okumakta olduğu dersleri başarılı bir şekilde tamamladıktan sonra en az 3 kişilik bir “Yeterlik Sınav Jürisi” oluşturulur. Danışman hoca bu jürinin tabii üyesidir. Üyelerden bir kişi de o üniversitenin dışındaki üniversitelerin öğretim üyelerinden tayin edilmektedir. Bu sınav, öğrenci derslerini başarı ile tamamladıktan azami 3 ay sonra yapılmaktadır. Tez bittikten sonra ise Enstitü, tez jürisini seçer ve doktora öğrencisi tez jürisi önünde savunmaya girer. Başarılı bulunan tez sonrasında ise öğrenci doktora eğitimini tamamlamış olur (Resmî Gazete, 1 Eylül 1989, 20269, s. 11).

Saygı Öztürk, Hürriyet Gazetesi'ndeki haberinde 1990-1991 eğitim-öğretim yılında üniversite öğrencilerinden alınan yükseköğrenim harç kredisi uygulamasına son verildiğini belirtmiştir. Bundan sonra öğrenciler, devlete borçlanacak ve borçlarını mezun olduktan sonra ödeyeceklerdir. Ayrıca her fakülte ve yüksekokulun öğretim maliyeti de belirlenecektir (“Üniversite Öğrencisi”, 1990, s. 5). YÖK, bu dönemde üniversitelerin görüşlerini alarak 1990-1991 akademik yılında üniversitelere alınacak olan öğrenci sayılarını belirlemiştir. Bu bağlamda Açıköğretim Fakültesiyle birlikte üniversitelere alınacak öğrenci sayısı, 174 bin olarak belirlenmiştir. Buna göre sınavlara katılan 893 bin adaydan 719 bini elenmiş, sınava giren her beş kişiden sadece biri için üniversite yolu açılabilmiştir. Bir önceki yıl 103 bin 890 olan öğrenci sayısı bu dönemde 109 bin olarak belirlenmiştir. Üniversitelere alınacak olan öğrenci sayısında toplam 5 bin 110 artış gerçekleşmiştir. Açıköğretim Fakültesine bir sonraki yıl için 65 bin öğrenci alınacağı belirtilmiştir. Böylece üniversitelere alınacak toplam öğrenci sayısının Açıköğretim Fakültesiyle birlikte 174 bin olacağı ifade edilmiştir (“Üniversiteye Giremeyen”, 1990, s. 5).

Avni Akyol döneminde hazırlanan VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda üniversite ve sanayi konusuna değinilmiş, 48. Hükûmet programında da yükseköğretime dair yenilikler yapılacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda üniversitelerdeki öğretim elemanı ihtiyacını karşılamak için “master planı” uygulanacağı açıklanmıştır. Bu uygulama doğrultusunda YÖK'ün uygulamış olduğu kanunların yeniden inceleneceği belirtilmiş, buna göre yükseköğretim kademesinde kalitenin yükseltilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Akyol, yükseköğretimde okuyan gençlerin eğitime dair her türlü ihtiyaçlarının giderileceğini belirtmiştir. Ayrıca yurt dışına araştırma görevlisi gönderilmesine de devam edilmiştir (Turan, 2012, ss. 122-123). Avni Akyol döneminde Türkiye'de 53 devlet üniversitesi ve 9 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Ayrıca 3 vakıf üniversitesinin de kurulması kararlaştırılmıştır (Ertan, 2012, s. 721).

Mesut Yılmaz'ın başkanlığındaki 48. Hükûmet döneminde 1991 öğretim yılında YÖK tarafından okuldan atılmayı kaldıran ve öğrenciye sonsuz sınav hakkı getiren yasa

taslağı çıkarılmıştır. Üniversite rektörlerinin görüşü alınarak hazırlanan taslağa Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol son şeklini vermiş, tasarı hâlinde Başbakanlığa sevk edilmiştir. Böylece Üniversite Kanunu’nda yapılacak değişikliklerle şu yenilikler getirilmiştir:

- Üniversitelerde dört yıl mecburi olarak okutulan Atatürk İlke ve İnkılapları dersi 1 yıl okutulacaktır.
- Zorunlu olan yabancı dil seçmeli ders haline getirilecektir.
- Mecburi olarak okutulan Türk Dili dersi kaldırılacaktır.
- Zorunlu dersler arasında olan Güzel Sanatlar dersi seçmeli olacak, seçmeli olan Beden Eğitimi dersi de kaldırılacaktır.
- Yükseköğretim kurumlarında okuyan öğrencilere öğrenimlerini tamamlamak için verilen süreler, iki yıllık ön lisans için üç yıldan dört yıla, dört yıllık lisans için altı yıldan yedi yıla çıkarılacaktır (“Üniversiteden Atılma Kalkıyor”, 1991, s. 3).

Üniversitelerarası Kurul toplantısında Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ile Türk Dili derslerinin 2 yıla indirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca öğretim süresi dört yıl ve zorunlu olan bu derslerin en az 60 saat okutulması kararlaştırılmıştır. Derslerin bir ya da iki yıla sığdırılması ise her üniversitenin yönetim kurulu kararına bırakılmıştır. Dönemin YÖK Başkanı İhsan Doğramacı, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersi için 7 kişiden oluşturulacak bir “*Eğitim Komisyonu*” kurulacağını belirtmiştir. Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar dersleri ise seçmeli ders haline getirilmiştir (“Üniversitelerde İnkılap Tarihi ve Türkçe Dersleri”, 1991, s. 3).

1991’de yükseköğretim giriş sınavına başvuran 875.000 öğrenciden sadece 200.000’i bir üniversiteye yerleşebilmiştir. Bu sayı oldukça az bir rakamdır. Bu yıllarda ülkede öğretim üyesi başına ise 47 öğrenci düşmektedir. Bu oranın yarı yarıya düşürülmesi hâlinde bile gelişmiş ülkelerin standartlarına ulaşamamaktadır. Üstelik bu kadarlık bir iyileştirme için dahi ek olarak 10.000 öğretim üyesine ihtiyaç söz konusudur. Ülkede hem kapasiteyi üç katına çıkarmak hem de bu oranı yarıya indirmek için ise 50.000 öğretim üyesi gerekmektedir. Bu kadar kısa bir sürede bu kadar öğretim üyesi yetiştirmek de pek mümkün değildir. Bu sebeplerden dolayı da ülkede üniversitelerin kalite sorunlarına çözüm bulmak amacıyla kontenjanları daraltmak, yeni üniversiteler açmak, ikili tedrisat yapmak gibi bazı seçenekler uygulanmak istenmiştir fakat kontenjanın daraltılması kalite sorununu çözmemiş, bu sorunu iyice ağırlaştırmıştır. Öğretim üyesi başına öğrenci oranını 24 gibi bir orana düşürmek için kontenjanları yarı yarıya düşürmek gerekmektedir. Yükseköğretim çağ nüfusunun %15 gibi düşük bir değer olan okullaşma oranı %7.5 civarına düşecektir. Bu durum ise olumsuz bir sonuç doğuracaktır. Bu kez ikinci çözüm önerisi olan yeni

üniversitelerin kurulması konusu üzerinde durulmuştur fakat ülkede öğretim üyesi sayısı sınırlı olduğundan bu seçenek de kalite sorununa çözüm getirememiştir. Üçüncü olarak üniversitelerde ikili öğretim, gece öğretimi konusu gündeme alınmıştır fakat Türkiye’de yükseköğretimin tek sorunu fiziki kapasite yetersizliği olmadığı için bu seçenek de sorunu çözememiştir. Ülkede temel yetersizlik öğretim üyesi sayısının sınırlı olmasıdır. Sonuç itibariyle sabit kaynaklarla, hem kaliteyi hem de kapasiteyi artırmak pek mümkün olmamıştır (T.C Başbakanlık, 1992, ss. 71-76).

1991 yılında Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol, Türkiye’de bulunan üniversitelerde tıp fakültelerine ayrılan ödenek konusunda;

1991 yılında üniversitelerin bütçesi 4 trilyon 700 milyar lira, tıp fakültelerine ayrılan pay 1 trilyon 144 milyar lira. Yani toplam ödenğin yüzde 25’ine yakın kısmı. Bu miktarı tıp fakültelerinde okuyan 32 bin öğrenciye böldüğümüzde öğrenci başına 35 milyon lira düşer. Bir tıp öğrencisinin annesinin, babasının, ailesinin yaptığı katkı hariç destekli bütçe içinde Türkiye Cumhuriyeti’ne maliyeti 35 milyon liradır. Sizin söylediğiniz rakam, az önce arz ettiğim gibi bütçeden üniversitelere ayrılan toplam ödenğin toplam öğrenci sayısına oranından kaynaklanmaktadır, ifadelerini kullanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 21.05.1991, s. 83).

1990-1991 yıllarında, Açıköğretim eğitiminin ülkede maliyeti düşürdüğü görülmüştür. Bu durum hem yatırım ihtiyacının hem de cari giderlerin azalmasını sağlamıştır. 1990-1991 yıllarında açık öğretimde okumakta olan yaklaşık 400.000 öğrencinin örgün eğitime alınmış olması durumunda aynı yıl ek olarak 4.3 trilyonluk cari harcama, yani yükseköğretim cari harcamalarının hemen hemen 2 katına çıkması anlamına gelmektedir. 1991 yılı bütçe ödeneklerine göre Hacettepe İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde okuyan bir öğrenci için devletin yaptığı cari harcama tutarı 3.169.000 TL olarak ifade edilmiştir. Bu da açıköğretimdeki bir öğrenci için yapılan harcamanın 57 katına denk gelmektedir. Bu oran İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesinde 74, İnönü Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesinde 78 katına çıkmaktadır (T.C Başbakanlık, 1992, ss. 77-79).

12 Mayıs 1992 tarihinde 3797 sayılı “Millî Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile bakanlığın örgüt yapısı tekrar düzenlenmiş, (Resmî Gazete, 12 Mayıs 1992, 21226, ss. 2-18) bu dönemde Millî Eğitim ile beraber ayrıca Mesleki Eğitim Şûrası toplanmıştır. 3 Temmuz 1992’de kabul edilen 3837 sayılı Kanun ile de birçok ilde açılan üniversitelerle Türkiye’de üniversite sayısı 53’e ulaşmıştır. Üniversitelerde bu dönemde gece öğretimine de geçilmiştir (Tosun, 2010, ss. 56-57). Avni Akyol, 1992 yılında yaptığı meclis konuşmasında ise Türkiye’de 212 fakülte, 187 yüksekokul ve 114 enstitünün olduğunu belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 03.07.1992, s. 23). Verilen sayısal değerlere bakıldığında önceki yıllara göre önemli bir artışın olduğu görülmektedir.

Mesut Yılmaz'ın başbakanlık yaptığı 53. Hükûmet döneminde Anavatan Partisi Grubu adına Burdur Milletvekili Yusuf Ekinci, Türkiye'den yurt dışına öğrenci gönderilmesi konusunda Türkiye'de öğrenci sayısının artmasıyla öğretim üyesine de ihtiyacın arttığını belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'deki üniversitelerin bazılarının uluslararası standartları yakalayabildiğini ifade etmiştir. Buna göre Türkiye'nin lisansüstü öğrenim için öğrenci göndermesinin doğru olacağını ve bu konuda Türkiye'nin Yunanistan'dan sonra Avrupa'da ikinci sırada olduğunu açıklamıştır. Ekinci, yurt dışına gönderilecek öğrencilerin lisans öğrenimi konusunu Türkiye'de halletmelerinin gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, yurt dışına gönderilecek öğrencinin eğitim göreceği üniversitenin seçiminde de gereken özenin gösterilmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir. Ekinci, yurt dışına öğrenci gönderilmesinin bir plan dâhilinde yapılmasını istemiş ve öğretim üyelerinin bazılarının yurt dışında doktora yapmış olmasına rağmen bazılarının ise bulunduğu ilin dışına bile çıkmamış olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda yurt dışı eğitiminin her öğretim elemanı için gerekli olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple de uzun veya kısa süreli modeller geliştirilip öğretim üyelerinin yurt dışında uygulanan sistemleri tanımlarının gerekli olduğunu belirtmiştir (Ertan, 2012, ss. 875-876).

Abbas Güçlü, Milliyet Gazetesi'ndeki haberinde 1996 yılında, Açıköğretim Fakültesi mezunlarıyla ilgili bir uygulamanın başlatıldığını belirtmiştir. Daha önceleri işsiz üniversiteliler için öğretmenlik kapısını aralayan MEB, bu hakkı Açıköğretim Fakültesi mezunlarından esirgemmiştir. Bu uygulamayı hem muhalifler hem de birçok eğitim kurumu sert bir şekilde eleştirmiştir. Hâlbuki önceki yıllarda yurt dışı üniversitelerinden mezun olanlara bile bu hak tanınmıştır. Açıköğretimliler dışlandığı için taraf olmamanın mümkün olmadığını ifade eden Abbas Güçlü, YÖK'ü bu anlamda eleştirmiştir. YÖK daha önce AÖF mezunlarının öğretmenlik formasyon kurslarına katılmalarına olanak sağlamış, hem asil hem de vekil öğretmen olarak onların sınıflarda ders vermelerine imkân vermiştir fakat daha sonra bu hak MEB tarafından geri alınmıştır ("İki Yüzlülük", 1996, s. 19). YÖK özellikle bu dönemde çelişkili uygulamalar başlatarak birçok eleştiriye maruz kalmıştır.

1996'da yine Abbas Güçlü'nün haberinde YÖK'ün yapmış olduğu uygulamaların yanlışlığından bahsedilmiştir. Bu dönemde YÖK'ün icra kurulu niteliğindeki Yürütme Kurulunun 9 üyesinden 7'sinin görev süresinin 1 ay sonra biteceği açıklanmıştır. Çoğu yıpranmış olan bu kişilerin yerine saygınlığı olan yeni isimlerin getirilmesinin gerektiği ifade edilmiştir. Böylece bu uygulama hem YÖK'ün imajını düzeltecek hem de üniversiteleri, içerisinde bulundukları çıkmazdan kurtaracaktır. YÖK bu döneme kadar Doğramacı'nın amacına hizmet eden üyelerden oluşmuştur. YÖK yaptıkları için değil yapmadıkları için

eleştirilmelidir çünkü 25 yılda yamalı bohçaya dönen YÖK kanunu sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. Bu kanun çerçevesinde ne yükseköğretim kurumlarına bir çeki düzen verilebilmiş ne de eğitim ve öğretimin kalitesi yükseltilebilmiştir. Kısacası Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre bir yükseköğretim politikası ortaya konulamamıştır ("YÖK İçin Tarihi Fırsat", 1996, s. 17).

1997 yılından itibaren yani 57. Hükûmet döneminde ise Eğitim Fakültelerinin bölüm, ana bilim dalı, yapı ve programlarında önemli değişiklikler olmuştur. YÖK, Dünya Bankası ve MEB'in işbirliği ile bu değişiklikler hayata geçirilmiştir (Baysal & Ada, 2015, ss. 421-423). Bu bağlamda ülke adına önemli bir gelişme sağlanmıştır. Eğitim Fakültelerinde açılan tezsiz yüksek lisans programları 3.5+1.5 seçeneği ile Fen Edebiyat Fakültesi ve Eğitim Fakültesi tarafından birlikte yürütülmüştür. Bu uygulamayla birleştirilmiş lisans + tezsiz yüksek lisans programları düzenlenmiştir. Bu programların lisans kademesinde olan öğrenciler ilk yedi yarıyıldaki dersleri Fen Edebiyat Fakültesinden almışlar ve bu derslerin tümünü başarıyla tamamlayanlar lisans eğitiminin son üç yarıyılında o alanın nasıl öğretileceğine dair ders ve uygulamaları Eğitim Fakültelerinde tamamlamışlardır. Öğrencilere Eğitim Fakültesindeki 1.5 yıllık programı tamamladıktan sonra tezsiz yüksek lisans diploması verilmiştir. Tezsiz yüksek lisans programı için başka bir seçenek de 4+1.5 seçeneği olmuştur. Bu programda YÖK tarafından belirlenen fakültelerin ilgili bölümlerinden lisans diploması almış olan öğrenciler, tezsiz yüksek lisans programını tamamlayarak branş öğretmenleri olarak sisteme girmişlerdir. Bu öğrenciler, Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı (ALES)'nden üniversitenin belirlediği puanı aldıktan sonra bu programlara kabul edilmişlerdir.

"Yükseköğretim Kurulunun 04 Kasım 1997 tarih ve 97.39.2761 sayılı Kararı ile kabul edilen örgüt şeması incelendiği zaman Eğitim Fakültelerinde 10 bölüm, 32 ana bilim dalı ve 29 program öngörülmüştür. Bazı bölümlerin içerisinde birden fazla ana bilim dalı bulunmaktadır. Örneğin, ilköğretim bölümü içerisinde beş ana bilim dalı, ortaöğretim fen alanında dört ve sosyal alanlarında ise dört ana bilim dalı yer almaktadır. Özel öğretim bölümünde ise 5 ana bilim dalına yer verilmiştir. Şemada bazı noktalarda Millî Eğitim Bakanlığındaki yapı göz önüne alınmış bazı noktalarda alınmamıştır. Örneğin, 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle birlikte ilköğretim ile ortaokul birleştirilerek ilköğretim adını almıştır. Eğitim Fakültesinin örgütlenme şeması içerisinde de ilköğretim bölümünün sınıf öğretmenliği birinci kademeye; fen, matematik ve sosyal bilgiler ana bilim dalı da ikinci kademeye öğretmen yetiştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Türkçe Öğretmenliği ikinci kademeye yani ortaokula öğretmen yetiştirme görevi üstlenmesine rağmen ilköğretim bölümünün çatısı altında yer almamış, bağımsız olarak yer almıştır" (Baysal & Ada, 2015, ss. 425-427).

1997 yılında ÖSYM tarafından Temmuz ayı içinde "Lisansüstü Eğitim Giriş Sınavı (LES)" yapılacağı bildirilmiştir (Resmî Gazete, 1 Haziran 1997, 23006, s. 76). Ayrıca 1997

yılından itibaren üniversitelerin harç miktarlarını kendilerinin belirleyeceği belirtilmiştir. Böylece öğrencilerden “katkı payı” adı altında alınan miktarı belirlemede Bakanlar Kurulu devre dışı bırakılmıştır (“Katkı Payı”, 1997, s. 3). 1997-1998 yıllarında ülkede 8 yıllık zorunlu eğitim seviyesine göre yükseköğretimde okullaşma oranı erkek öğrenciler için %11.28, kız öğrenciler için %9.17, toplam da ise %10.25 olarak belirtilmiştir (Murat & Şahin, 2011, s. 343). 1997 yılında Millî Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay, Türkiye’de 80.826 öğrencinin, yurt dışında ise resmî ve özel olarak 9787 öğrencinin lisansüstü öğrenim gördüğünü açıklamıştır (Ertan, 2012, ss. 879-880).

Türkiye’de Almanca eğitim veren bir vakıf üniversitesi kurulmasına dair bir çerçeve anlaşma hazırlanmıştır (Resmî Gazete, 5 Ocak 1998, 23221, s. 2).

Türkiye’de 1998 yılında ilk kez ODTÜ tarafından internette sertifika programları başlatılmıştır. Bilgi Teknolojileri Sertifika Programı (BTSP), 90 kişi ile başlamıştır. Daha sonra Sakarya Üniversitesi, MEB Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ile birlikte Bilgisayar Programcılığı ve Bilgi Yönetimi alanlarında sertifika programları açmıştır (Akgül, Derman, Çağlayan & Özgüt, 2011, s. 10). Yine Türkiye’de bu dönemde internet tabanlı bir uygulama olarak ODTÜ’de “İnternete Dayalı Asenkron Eğitim (IDEA)”, asenkron (farklı zamanlı) olarak yapılan “Bilgi Teknolojileri Sertifika Programı” başlatılmıştır. Her yıl eylülde başlayan bu programda akademik yıl boyunca Bilgisayar Mühendisliğinin 9 temel dersi eğitim dili Türkçe olarak öğrencilere sunulmuştur. Bunlara ilave olarak “Enformatik Online Yüksek Lisans Programı”, Enformatik Enstitüsü tarafından uzaktan eğitim ile gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ODTÜ Yabancı Diller Yüksekokulu, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı (KPDS) ya da benzeri ulusal ve uluslararası sınavlara girip başarılı olmak isteyen veya sadece İngilizce dilini geliştirmeyi amaçlayan herkese hizmet vermek için “Distance Interactive Learning-DİL” programını hazırlamıştır (Gülbahar, 2009, ss. 35-37). Bu uygulamalar ile eğitimde daha çağdaş ve ileriye dönük programlarla öğrencilere eğitim verilmesi amaçlanmıştır.

Yaygın eğitim.

Yaygın eğitim, örgün eğitim imkânlarından hiç faydalanmamış olanlara ve gitmiş oldukları okullardan erken ayrılanlara verilen eğitimdir. Yine örgün eğitim kurumlarında okuyup, ayrıca meslek alanlarında daha yeterli seviyeye gelmek isteyenlere de uygulanan bir eğitimdir (Demirel & Kaya, 2009, s. 11). Yaygın eğitimin hedef kitlesi herkeştir. Bu eğitimin uygulayacağı programı birey ve toplumun ihtiyaçları belirlemektedir. Öğrenme ihtiyacı duyulan her konu bu eğitimin kapsamına girebilmektedir. Yaygın eğitim bu yönüyle kuralları esnek olan bir eğitimdir.

Yaygın eğitimle ilgili kavramlar.

Yaygın eğitim, halk eğitimi ve yetişkin eğitimi gibi kavramlar, genel olarak eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca okul dışı eğitimle ilgili olarak kullanılan başka kavramlarda bulunmaktadır. Bunlar; informal eğitim, okul dışı eğitim, okul sonrası eğitim, dönüşlü eğitim, geleneksel olmayan eğitim, hayat boyu eğitim, sürekli eğitim, tekrar eğitim, tamamlayıcı eğitim şeklinde sıralanabilir (Türk, 2002, ss. 109-110; Şişman, 2008, ss. 108-110).

Yaygın eğitimle ilgili kuruluşlar.

Türkiye’de toplumdaki hızlı değişime paralel olarak “*Eğitimde asıl olan, okul eğitimidir*” anlayışı da değişmiş, okul eğitiminin değeri korunurken öğrenmenin ve eğitimin çok önemli bir süreç olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bu bağlamda okul dışı öğrenme çalışmaları da ağırlık kazanmıştır. Buna göre ülkemizde eğitim veren yaygın eğitim kurumları şu şekilde sıralanabilir:

- “Halk eğitimi merkezleri,
- Çıraklık eğitimi merkezleri,
- Pratik kız sanat okulları,
- Olgunlaşma enstitüleri,
- Endüstri pratik sanat okulları,
- Mesleki eğitim merkezi,
- Yetişkinler teknik eğitim merkezleri,
- Özel kurslar,
- Özel dershaneler,
- Eğitim ve uygulama okulları,
- Meslek okulları,
- Mesleki eğitim merkezleri,
- Bilim ve sanat merkezleri,
- Açık ilköğretim okulu,
- Açıköğretim lisesi,
- Mesleki ve teknik açıköğretim okulu,
- Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü,
- Kız Teknik ve Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü,
- Ticaret Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü,

- Ortaöğretim Genel Müdürlüğü,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı,
- Sağlık Bakanlığı,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı,
- Orman ve Çevre Bakanlığı,
- Milli Savunma Bakanlığı” (Türk, 2002, ss. 109-110; Şişman, 2008, ss. 108-110).

Yaygın eğitimin tarihsel gelişimi.

Türkiye’de 1960 yılında Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1964 yılında bu müdürlük Köy İşleri Bakanlığına devredilmiştir. 1967’de tekrar Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilerek Kültür Müsteşarlığı’na, 1971’de ise Milli Eğitim Başmüsteşarlığı’na bağlanmıştır. 1977’de ise Halk Eğitim Genel Müdürlüğünün adı Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü olmuştur. 1983 yılında ise iki genel müdürlük birleştirilerek Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü haline getirilmiştir (Türkoğlu & Uça, 2011, ss. 48-62).

1977 yılında 2089 sayılı Çıraklık, Kalfa ve Ustalık Kanunu çıkarılmış, bu yasa ile işyerlerinde çalışan çırak, kalfa ve ustaların yetiştirilmesi için ilke ve kurallar belirlenmiştir. 1978’de kurulan Çıraklık Eğitimi Genel Müdürlüğü, 1983 yılında Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ile birleştirilmiş ve 1986’da daha kapsamlı uygulamaya yönelik eksiklikleri düzeltilen 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu kabul edilmiştir. Böylece çıraklık ve meslek eğitimi bir bütün olarak ele alınmış, meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilere uygulama olanağı sağlanmıştır. Bunun yanı sıra çırakların ve meslek lisesi öğrencilerinin ücret, sağlık, iş kazalarına karşı korunma ve sigorta durumlarına ilişkin önlemler getirilmiştir. İllerde ise çıraklık ve mesleki eğitim kurulları oluşturulmuştur (Başaran, 2006, ss. 132-134). Böylece yapılan çalışmalar yasal bir çerçeveye oturtulmuştur.

Yasaya göre ustalık belgesi alamamış kişiler işyeri açamamaktadır. Çıraklık eğitim merkezlerinde eğitim gören çıraklar ise haftada bir gün teorik eğitim almaktadır. 3308 sayılı bu yasada ayrıca çırak ve kalfaların eğitimi ile okul ve işletmelerde yapılacak olan mesleki eğitime yönelik esaslar belirtilmiştir (Şişman, 2008, s. 113; Oktay, 2009, s. 50). Bu kanun ile yaygın ve mesleki eğitim süreçlerinin bir bütünlük içinde çalışabilmesi amaçlanmıştır. Merkezde ve illerde çıraklık eğitim kurulları oluşturularak araştırma ve planlama hizmetleri amacıyla “Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi (METARGEM)” kurulmuştur. Ayrıca “Çıraklık Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma

Fonu” ile mesleki alanda verimliliğin sağlanması amaçlanmıştır. Bu kanun ile birlikte okul ağırlıklı sistemden okul-endüstri işbirliğine yönelik karma bir sisteme doğru gidilmiştir. İlkokulu bitirmiş fakat daha sonra eğitimini devam ettirememiş olan kişileri de mesleğe hazırlamak için gerekli çalışmalar yapılmıştır (Tosun, 2010, ss. 53-54).

Kanunda, örgün ve yaygın eğitim kurumları ile işletmelerde yapılacak mesleki eğitimin planlanması konularında da kararlar alınmıştır. Alınan kararlar neticesinde Bakanlıkta Mesleki Eğitim Kurulu kurulmuştur. Bu kurulun kararları ise Bakanlık ile ilgili meslek kuruluşlarınca yürütülmüş, il düzeyinde ise İl Mesleki Eğitim Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulun görevi, çıraklık ve meslek eğitime dair ihtiyaçları belirleyerek Bakanlığa sunmak, çıraklık merkezlerinde verilen mesleki eğitimde uygulamaya alınacak ya da uygulamadan çıkarılacak olan meslekleri belirlemek, ayrıca teknolojik açıdan yaşanan gelişmeleri Bakanlığa bildirmektir (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, ss. 26,34-35).

1986’da çıkarılan 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu ile kız-erkek meslek okulları ile ticaret ve turizm okullarında “*okul ve işletmelerde meslek eğitimi*” uygulaması başlamıştır. Buna göre 10. sınıfta öğrenim gören meslek lisesi öğrencileri, kuramsal dersleri okul çatısı altında görürken ilgili uygulamaları da işletmelerde yapmaktadırlar.

3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu’nda özel gereksinimi olan çocuklar için de meslek kurslarının düzenlenmesi ilkeleri yer almaktadır (Baysal & Ada, 2015, s. 319). “1986 yılında nitelikli insan gücü yetiştirmek için Millî Eğitim Bakanlığınca yürürlüğe konulan Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Türkiye’nin serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinin başlamasına denk getirilmiş bir kanundur” şeklinde tanımlı yapılan Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ile meslek eğitimi öğrencilerinin hem okulda hem işletmelerde “okul-işletme işbirliği” içerisinde yetiştirilmeleri için uygulamalara başlanmıştır. Bu uygulama ile meslek eğitimini piyasa ile eşgüdümüne açma amaçlanmıştır. Yaygın eğitim kapsamındaki etkili eğitim kuruluşları ise Çıraklık Eğitim Merkezleri ile il ve ilçe düzeylerinde faaliyet gösteren eğitim kurumları olmuştur. Açıköğretim lisesi ve fakültesi, öğrenimlerini tamamlayamayanlar için de eğitimde fırsat eşitliği sunan kurumlar arasında görülmüştür (Türk, 2002, s. 184).

Türkiye’de eğitim-istihdam arasındaki dengesizliklerin giderilmesi amacıyla bazı proje ve uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Özellikle 1986’da mesleki ve teknik ortaöğretimine yönelik olarak “Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi (METEP)” ve “Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi (METGE)” gibi projeler geliştirilmiştir (Murat & Şahin, 2011, ss. 377-378). Bu projelerin uygulamadaki durumlarına bakıldığında mesleki eğitim ile iş eğitimi arasındaki ilişkinin istenilen seviyeye ulaşamadığı görülmektedir.

Çıraklık ve yaygın eğitim genel müdürlüğü.

1960'lı yıllarda Türkiye'de yetişkin eğitimi, kapsamlı bir biçimde ele alınmaya başlamıştır. Bu bağlamda 1960'da MEB bünyesinde, Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1977'de bu müdürlüğün adı Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. 1983 yılında ise aynı müdürlük, çıraklık eğitimini de kapsayacak şekilde "Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü" olmuştur. 1986'da çıkarılan 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu ile Türkiye örgün ve yaygın mesleki eğitim uygulamaları düzenlenmiş ve söz konusu yasa ile çıraklık eğitiminde yeniden bir yapılanmaya gidilmiştir. Ayrıca ikili mesleki eğitim uygulaması başlatılmıştır. Aynı kurum daha sonrasında Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü adını alarak, Türkiye'de yaygın eğitimde en geniş sorumluluğu alan kurum olmuştur (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, ss. 189-190; Akçay, 2006, s. 81).

1990'da toplanan XIII. Millî Eğitim Şûrası'ndaki tüm faaliyetler yaygın eğitim üzerine yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda yaygın eğitime yönelik öneriler de geliştirilmiştir (Başaran, 2006, ss.130-134). Millî Eğitim Bakanlığının yaygın eğitim hizmetlerinden sorumlu birimi olan Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğünün 1992 yılında kabul edilen Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da belirtilen görevleri şunlardır:

- "Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'na göre aday çırak, kalfa ustaların genel mesleki eğitimlerini sağlamak,
- Örgün eğitim sistemine girmemiş, herhangi bir eğitim kademesinden ayrılmış veya bitirmiş vatandaşları yaygın eğitim yoluyla genel veya mesleki ve teknik öğretim alanlarında eğitmek,
- Çıraklık ve yaygın eğitim kurumlarını açmak, eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetlerini yürütmek,
- Okul ve kurumların eğitim ve öğretim programlarını, ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak" (Resmî Gazete, 12 Mayıs 1992, 21226, s. 6; Oktay, 2009, ss. 81-83).

Yaygın eğitim türleri.

Yaygın eğitim; çıraklık eğitimi ve halk eğitimi şeklinde ikiye ayrılabilir. Buna göre;

Çıraklık eğitimi: İlköğretimi bitirdiği hâlde bir üst öğretime gitmeyen ya da çeşitli sebeplerle örgün eğitimin dışında kalan ortaöğrenim çağındaki gençlerin meslek eğitimini kapsamaktadır. Gençlere verilen bu eğitim türünde pratik eğitim iş yerinde, teorik eğitim ise mesleki eğitim merkezinde gerçekleştirilmektedir. Çıraklık eğitiminin süresi, meslek

alanlarına göre 2-4 yıl sürmektedir. Ayrıca kalfalık yeterliği kazanmış olanlara mesleki gelişim ve kendilerine ait işyeri açabilmelerini sağlamak için 1-3 yıl süreyle ustalık eğitimi verilmektedir. Çıraklık eğitimi alan öğrencilere ayrıca belli bir ücret ödenmektedir. Çıraklık eğitimi, MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Mesleki Eğitim Kurulu ve il düzeyinde örgütlenen İl Mesleki Eğitim Kurulu tarafından yürütülmektedir (Okçabol, 2005, s. 85).

Halk eğitimi: Türkiye’de 1981 yılında halk eğitimi kapsamında okur-yazar olmayan birçok vatandaşa okuma-yazma kursları açılmıştır. Bu kursları başarı ile bitirenlere ise ilkokul denkliğinde diploma verilmiştir. Kursların başarılı olabilmesi adına ayrıca televizyonda “TV Okulu” programı uygulanmıştır. 1983 yılında ise 2841 sayılı “Zorunlu İlköğretim Çağı Dışında Kalmış Okuma-Yazma Bilmeyen Vatandaşların Okur-Yazar Duruma Getirilmesi veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim-Öğretim Yaptırılması Hakkında Kanun” çıkarılmış, ardından 1984 yılında “Türkiye’de Okuryazarlığın Yaygınlaştırılması” konulu bir toplantı yapılmıştır. Ülke çapında başlatılan bu uygulamalar sonucunda okur-yazar oranı hızla artmıştır (Okçabol, 2005, s. 85).

Halk Eğitim Merkezlerinde örgün eğitim kurumları dışında düzenlenen eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Son yıllarda yaşam boyu öğrenme doğrultusunda bu faaliyetler yeniden yapılandırılmaktadır. Halk eğitimine yönelik faaliyetler, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun temel ilkelerinden “*eğitimde süreklilik*” ve “*her yerde eğitim*” ilkeleri doğrultusunda dernekler, meslek odaları ve belediyeler tarafından düzenlenmektedir (Memduhoğlu & Yılmaz, 2008, ss. 17-18). Halk eğitimi, 15 ya da daha ileri yaşta olanların ve örgün eğitim dışında bulunan kişilerin yararına sunulan bir eğitimidir. Bu eğitimin içine genel eğitim ve meslek eğitimi de girmekte, ayrıca ortak sosyal amaçlara yönelik bir eğitim de verilmektedir. Halk eğitiminin başka bir özelliği ise gönüllü öğrencilere verilmesidir. Örgün eğitimde verilen eğitimin yetersiz kalması, bireyin yaşamının çok az bir bölümünü okulda geçirmesi, bilginin hızlı bir şekilde gelişmekte olması nedeniyle halk eğitimine olan ihtiyaç artmaktadır. Bu bağlamda halk eğitimi tüm dünyada giderek artarak bir önem kazanmaktadır (Demirel, 2009, s. 12).

Yaygın eğitimin amaçları.

Yaygın eğitimin amaçları Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edildiği şekliyle, Millî Eğitimin ilkelerine uygun bir biçimde örgün eğitimden yararlanamamış kişilere, ayrıca örgün eğitimin herhangi bir kademesinde bulunmuş veya bu kademedен çıkmış vatandaşlara eğitim vermektir. Bu amaçla bu kişilere:

- 1) Okuma ve yazmayı öğretip eksik olan eğitimlerini tamamlama fırsatı vermek,
- 2) Çağın her türlü eğitim imkânlarından yararlanmak,
- 3) Toplum içinde birlikte yaşama alışkanlığı kazandırmak,
- 4) Milli kültür değerlerimizi koruyucu, tanıtıcı ve benimsetici tarzda eğitim vermek,
- 5) İktisadi gücün artırılmasına yönelik girişimlerde bulunmak,
- 6) Kaliteli bir eğitim sunarak ekonominin gelişmesini sağlamak,
- 7) Muhtelif mesleklerde çalışan kişilerin mesleki eğitimlerinde beceri kazanmalarına yönelik imkânlar sunmak da yaygın eğitimin amaçları arasında yer almaktadır (Başaran, 2006, ss. 132-134).

Yaygın eğitim ile millî eğitimin temel amaçlarına uygun bir biçimde ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda tüm bireylere eğitim verilmektedir. Ayrıca ulusal değerlerin korunması ve geliştirilmesine de yardımcı olunmaktadır. Tarım ve endüstri alanındaki yeni teknolojilerin tanıtılmasına yönelik çalışmalar yapılmakta, kırsal bölgelerden kentlere göçen kişilere yeni ortama uyum sağlamalarına yönelik çeşitli programlar uygulanmaktadır. Endüstrileşmenin ihtiyacı olan işgücünün yetiştirilmesine yardımcı olmak amacıyla mesleki-teknik içerikli eğitim çalışmaları yapılmaktadır. Topluma iyi bir üretici ve tutumlu bir tüketici olma niteliğini kazandırılmaktadır (Oktay, 2009, ss. 81-83).

1983-1999 yılları arasında yaygın eğitim.

18.06.1983 tarihinde mecburi ilköğrenim çağını aşmış, okuma ve yazmayı bilmeyen kişilerin ilkokul seviyesinde eğitim görebilmeleri yasa ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler MEB'in işbirliği ile gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra MEB tarafından yetişkinlere yönelik meslek eğitimi alanında beceri kazandırma kursları açılmıştır. Üniversitelerde ise "Sürekli Eğitim Merkezleri" kurulmuştur. Ayrıca bu dönemde eğitim sistemi içerisinde yer alan tüm bireylere yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilmiştir (Türk Eğitim Sistemi 2007, 2007, s. 39). Yaygın eğitimin sorunları ve olası çözüm önerileri ise şu şekilde belirtilmiştir: Yaygın eğitim, örgün eğitim ile bütünleştirilmelidir. Ayrıca hem örgün hem yaygın eğitimde örgüt yapısı ve işleyiş açısından eşgüdüm sağlanmalıdır. Bu eğitim kişilerin hayatında uygulayabileceği bir içerikte verilmeli, yaygın eğitimin kapsamı genişletilmelidir (Sarpkaya, 2005, ss. 52-53).

1983'te 2089 sayılı "Çırak, Kalfa ve Ustalık Yasası Yönetmeliği" çıkarılmış, bu yasa ile çırağa sanatını öğretmekle görevli ustaların, öğretimin usul ve tekniğini öğrenmelerini kolaylaştırmak amacı ile kısa süreli kurslar açılması yükümlülüğü getirilmiştir. Yönetmelikte işyerlerinde yapılacak eğitimle ilgili olarak kullanılacak eğitim yöntemi, tutulacak kayıtlar, deneme sınavları ve eğitimcilerin işbirliği konuları belirlenmiştir (Tebliğler Dergisi, 1983,

2139, s. 217). Ayrıca işverenler, okuma-yazma bilmeyen işçilerini MEB'e bildirecekler ve bu işçiler MEB'in açacağı kurslara katılacaklardır. Bir iş yerinde okuma-yazma bilmeyen işçi sayısının 25'in üzerinde olması durumunda işveren kurs açmakla yükümlü olacaktır. Bu kurslara Bakanlık tarafından yeteri kadar öğretmen sağlanacaktır ("İşyerleri Okuma", 1983, s. 5). Uygulanan bu programla hem okuma-yazma bilen kişi sayısında artış olmuş hem de birçok öğretmene istihdam imkânı sağlanmıştır.

1983 yılında Danışma Meclisi Millî Eğitim Komisyonunda, "Okur Yazarlığı Teşvik Yasa Tasarısı" kabul edilmiştir. Tasarıda okuma-yazma kurslarına katılmanın 45 yaşına kadar zorunlu olması gerektiği öngörülmüştür. Tasarının 6. maddesinde *"Zorunlu öğretim çağı dışında kalan ve okuma-yazmayı hiç bilmeyen veya çok az bilen ve herhangi bir işyerinde çalışmayanlar ile aynı nitelikte olup kamu ve özel kurum ve kuruluşlarında çalışan Türk vatandaşlarının bu kanuna göre okuma ve yazma öğrenme kurslarına katılmaları zorunludur"* hükmü yer almıştır. 45 yaşını dolduranlar ile bedensel ve zihinsel yetersizliklerini kanıtlayanların kurslara katılmalarının zorunlu tutulmayacağı da belirtilmiştir. Tasarı, okuma-yazma kurslarına katılmayanlar hakkında ise 2 bin liradan 10 bin liraya kadar para cezası öngörmüştür. Gerçeğe aykırı beyanda bulunanlara da 10 bin liradan 50 bin liraya kadar para cezası verilmesi ilkesi yer almıştır. Çeşitli yörelerde çalışan öğrenciler, okuma-yazma kurslarına katıldıkları dönemde günde 2 saat olmak üzere toplam olarak 60-100 saat ücretli izinli sayılmışlardır. Yine kurslara katılanlara sadece bir kere için tohum gübre tahsisi ve banka kredisi verilmesine öncelik tanınmıştır. Kurslara katılan muhtaç kişilerin yükseköğrenim gören çocuklarına da kredi ve karşılıksız burs konularında öncelik sağlanmıştır ("45 Yaşına Kadar", 1983, s. 11). Bu uygulamalarla hem okuma-yazma kurslarına katılımda artış sağlanmış hem de üniversitede okuyan gençlere maddi destekte bulunulmuştur.

Millî Eğitim Bakanı Metin Emiroğlu, 1986 yılında yaptığı meclis konuşmasında Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanun Tasarısı'nı açıklarken şunları söylemiştir:

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde yükseköğretim kurumlarındaki yığılmayı önlemek ve ihtiyaç duyulan insan gücünü geliştirmek amacıyla örgün ve yaygın mesleki liseler, genel liselere tercih edilen öğretim türü olacaktır. Ayrıca gençleri hayata ve yükseköğretime hazırlamak için gerekli program ve yapı değişikliği de gerçekleştirilecektir çünkü çıraklık eğitimi bir yaygın eğitim türüken mesleki eğitim ise bir örgün eğitim türüdür. Ayrıca bu iki eğitim türünün mesleki ve teknik eğitimde iç içe olma zorunluluğu vardır. Bu sebeple, Türkiye'de ara insan gücünü yetiştirecek bir kanun gündeme geldiğinde bunun yaygın ve örgün eğitim içerisine alacak bir "Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu Tasarısı" olması öngörülmüştür. Bu kanunla her iki eğitim türünden, yani çıraklık eğitiminden, çırak, kalfa, usta olarak ya da endüstri meslek liselerinden, bir kısmı işletmelerden ve bizzat fabrikalardan,

bir kısmı da örgün eğitim kurumlarından mezun olanlar, usta sertifikasına hak kazanmaktadırlar.

Kısaca, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 549 nolu tedbirindeki “eşdeğer meslek sertifikaları” tedbiri de bu kanun içerisinde düzenlenmiş olmaktadır. Yine bu tasarıyla mesleki ve teknik eğitimde bugün bulunan döner sermayelerin yaklaşık 5 milyarlık bir fonla altı misline kadar destekleneceği izah edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin bu fonun gelirlerinden maaşlarının bir katına kadar ve fonun gelirinin üçte biriyle sınırlı olmak suretiyle istifade etmeleri sağlanmıştır. Planda yer alan bu tedbirler sayesinde ülkede, etkili bir meslek eğitimi ve çıraklık eğitimi yapılması imkânı gerçekleşmiştir. Bu yasa tasarısının önemi, ilkokulu bitirip ortaokula gitme imkânı olmayan gençlere, ayrıca ortaokulu bitirip de ileri seviyede okuma imkânı bulamayan gençlere ya da eğitim alma imkânı bulamamış, belli bir yaşa gelmiş olan yetişkinlere, meslek sahibi olma imkânı veren bir yasa olmasından ileri gelmektedir. Bu plan, mesleki ve teknik eğitim çağına gelmiş gençlerin, mesleki ve teknik eğitimdeki ağırlığının % 65, genel eğitimdeki ağırlığının ise % 35 olmasını hedeflemiştir fakat o günkü duruma bakıldığında tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, ortaöğretimde mesleki eğitimin ağırlığının % 35, genel eğitimin ağırlığının ise % 65 olduğu görülmektedir (TBMM Tutanak Dergisi, 5.6.1986, ss. 390-393).

1986 yılında ayrıca “Çıraklık Eğitimi Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmeliğin amacı ise Millî Eğitimin esaslarına uygun olarak çırak, kalfa ve ustaların eğitimine yönelik esasları belirlemektir. Yine yönetmeliğin amaçları ile ilgili olarak şunlar ifade edilmiştir:

- Bu kişilerin çeşitli mesleklerdeki ortak iş ve işlemleri öğrenmelerine yardımcı olmak,
- Çırak, kalfa ve ustalara çalışma disiplininin önemini kavratıp iş güvenliğine ait genel ilke ve prensiplerin öğrenilmesinin esaslarını belirlemeye çalışmak,
- Ustaların ortak bir genel kültür edinmelerini ve çalışma şartlarına uygun davranışlar kazanmalarını sağlamak,
- Aday olan çırakların yeteneklerine uygun olan mesleği seçmelerine yardımcı olmak,
- Bu kişilere mesleklerine yönelik beceriler kazandırıp, onları kalfalık sınavlarına hazırlamak,
- Kalfaların mesleklerini gerektirdiği iş ve işlemleri bağımsız olarak yapabilmelerine yardımcı olmak, böylece onları ustalık imtihanına hazırlamaktır (Resmî Gazete, 16 Aralık 1986, 19313, ss. 4-11).

İnsan gücü, Türkiye'deki üretim unsurlarından birisi olan işgücünün temel kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle 1987 yılında üretim endüstrisinin ihtiyaç duyduğu eğitilmiş insan gücünü artırmak amacıyla “Yaygın Mesleki Eğitim Projesi (YMEP)” başlatılmıştır. Başlatılan bu proje kapsamında 168 Halk Eğitim Merkezi, 79 Çıraklık Eğitim Merkezi, 73

Olgunlaşma Enstitüsü, 12 Yetişkin Eğitimi Merkezi, 302 Ticaret Meslek Lisesi yer almaktadır. Bu hedef doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetler:

- “Çeşitli meslek alanlarında modül program geliştirme çalışmaları,
- Yardımcı teknik ders kitaplarının tercüme ve dağıtım işlemleri,
- Anne-çocuk eğitimleri,
- Mesleki Teknik Eğitimi Geliştirme (METGE) projesi altında program geliştirme, kurs ve hizmet içi eğitim faaliyetleri” şeklinde belirtilmiştir (Oktay, 2009, s. 435).

1987 yılında ilk kez uygulanan “Çıraklık Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Fonu” ve “Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Vergisi” ile kaynak elde edilmiştir. Uygulamaya konulan bu fon ve alınan vergiler ile yaygın eğitimin ekonomik açıdan da geliştirilmesi amaçlanmıştır.

1987’de MEB tarafından “Çıraklık ve İşletmelerde Yapılan Meslek Eğitiminin Denetimi Hakkında Yönetmelik” çıkarılmış ve yönetmeliğin amacı “çırak ve kalfaların eğitimi ve işletmelerde uygulanan meslek eğitiminin esaslarını düzenlemek” olarak belirlenmiştir. Yönetmeliğin İnceleme ve İhtisas Komisyonunun teşkili ile ilgili olan;

8. Madde de “iş yerlerinde yapılan çıraklık eğitiminin inceleme ve denetimi, İl Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulunun görüşü alınarak valilikçe teklif edilen, Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulunca kurulan inceleme ve denetleme ihtisas komisyonları tarafından yapılır. Komisyon, Esnaf ve Sanatkarlar Derneği veya Ticaret ve Sanayi Odası mensuplarından bir, merkez müdürlüğünden de bir olmak üzere çıraklık eğitiminin yapıldığı meslek dalında alan uzmanı olan en az iki kişiden teşekkül ettirilir. Bu komisyon vali onayından sonra çalışmaya başlar, bir ilde ihtiyaç duyulması halinde aynı meslek dalında birden fazla komisyon kurulabilir” şeklinde belirtilmiştir (Resmî Gazete, 1 Nisan 1987, 19418, ss. 17-21).

9. Madde ise çıraklık eğitiminin inceleme ve denetim zamanına aittir. Buna göre; “Çıraklık eğitiminin iş yerlerindeki inceleme ve denetimi, valilikçe hazırlanan bir program dâhilinde komisyonlar tarafından yılda en az iki defa yapılır ” şeklinde izah edilmiştir (Resmî Gazete, 1 Nisan 1987, 19418, ss. 17-21).

Çıraklık ve Meslek Eğitiminde Belge ve Diplomaları Değerlendirme Yönetmeliği’nde de 02.11.1989 tarihli Resmî Gazete’de;

11. Madde kalfaların meslek lisesi mezunu olabilmeleri ile ilgilidir. Buna göre: Ortaokul mezunu kalfa veya ustalar, meslek liselerini dışarıdan bitirmek istedikleri takdirde, bu kişiler de Ortaokul ve Ortaöğretim Kurumlarını Dışarıdan Bitirme Sınavları

Yönetmeliği'ne tabi tutulmaktadır fakat bu durumda olanların hangi derslerden muaf tutulacakları Bakanlık tarafından belirlenmektedir.

17. Madde meslek liselerinin ara sınıflarından ayrılmış olan kişilerin çıraklık eğitimine geçmeleri ile ilgidir. Bu durumda olanlardan bir önceki yılını başarıyla tamamlamış olanlar ve meslek liselerinin ara sınıfları için denklik kararı verilen kişiler, çıraklık eğitimine geçmek istediklerinde;

a) Bu liselerinin 1.sınıfını başarıyla tamamlayıp 2. sınıfa geçenler ile bu sınıfta yalnızca genel bilgi derslerini tamamlayamayanların mesleklerine dair çıraklık zamanına bakılmadan çıraklık eğitiminin 3. yılına devam etmeleri sağlanacaktır. Ayrıca bu liselerin 1. yılı bitiminde atölye derslerinden başarısız olanlar ise çıraklık eğitiminin 2. yılına kabul edilmektedirler.

b) Yine bu liselerin 2. sınıfını başarıyla tamamlayan kişiler yalnızca genel bilgi derslerini tamamlayamayanlar ise kalfalık sınavlarına alınmaktadır. Ayrıca meslek liselerinde okuyup 2. yıl sonunda atölye derslerinden başarısız olanlar ise çıraklık eğitiminin son yılına kabul edilmektedirler (Resmî Gazete, 2 Kasım 1989, 20330, ss. 13-14).

18. Madde meslek lisesi mezunu olanlara ustalık belgesi verilmesini kapsamaktadır: Buna göre;

a) Bu liselerden mezun olan kişiler, 1 yıl mesleklerine yönelik bir işyerinde çalıştıklarını belgelendirdikleri takdirde ustalık sınavlarına girebilmektedirler.

b) Ayrıca meslek liselerinden mezun olup döner sermaye işletmesi olan kurumlar tarafından açılan atölyelerde 1 yıl eğitim veren mesleki eğitime devam edenler meslekleriyle ilgili bir işyerinde çalışmış gibi kabul edilmektedirler. Ardından bu kişiler ustalık sınavlarına alınmaktadır.

c) Bunun yanı sıra ustalık döneminde kurslarda verilen ustalık eğitimi derslerinden bazılarını görmüş olanlar, bu derslerden muaf tutulmaktadır.

d) Bu liselerden mezun olanların ustalık belgesine sahip olabilmeleri için ilgili meslek dalının herhangi bir il merkezinde çıraklık eğitimi almaları gerekmektedir (Resmî Gazete, 2 Kasım 1989, 20330, s. 15).

19. Madde kalfalık ve ustalık sınavlarına girecek olanlara yönelik yetiştirme kurslarının düzenlenmesini kapsamaktadır. Yönetmeliğe göre sınava girecek olan kalfaların teorik yönde bilgi eksikliklerini gidermek için merkez müdürlükleri tarafından yetiştirme kursları açılabilmektedir. Kursların süreleriyle ilgili esaslar, merkez müdürlüğü tarafından

tespit edilmektedir. Bu konuda görevli okulun ve meslek kursunun görüşü alınmaktadır. Ayrıca hazırlanmış olan kurs programı, mülki amirin onayından sonra uygulanabilmektedir (Resmî Gazete, 2 Kasım 1989, 20330, s. 15).

20. Madde de meslek liselerinden mezun olanların ustalık eğitimi alacakları kursların düzenlenmesi hususundadır. Bu lise mezunları için uygulanacak olan ustalık sınavlarına hazırlık amacıyla merkez müdürlüklerince ustalık eğitimi kursları düzenlenmektedir. Ayrıca meslek bilgisine yönelik olan kursların süreleri, il çıraklık ve mesleki eğitim kuruluyla, ayrıca görevli meslek lisesi müdürlüğünün görüşüyle, merkez müdürlüğü tarafından belirlenip, Bakanlık onayına sunulmaktadır. Bu programların amacı bir iş yerini bağımsız olarak yönetmek için gerekli olan bilgiyi kazandırmaktır (Resmî Gazete, 2 Kasım 1989, 20330, s. 15).

2.3.1989 tarihinde Millî Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel, ülkedeki eğitim ve öğretim kurumları hakkında: “Bugün Türkiye’de eğitim ve öğretim kurumu olarak tam 66 bin 432 kurum vardır. Eğitim idarecisi olarak 70.000 kişi vardır. Türkiye’de 402.000’i öğretmen olmak üzere, 485.000 –gençlik spor personeli hariç- Millî Eğitim Bakanlığı personeli vardır. Bunlar, 830.000’i yaygın eğitim olmak üzere, 12.000.000 öğrenciye hizmet götürmektedir” ifadelerini kullanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 2.3.1989, s. 105).

1989 yılında MEB tarafından “Çıraklık ve Meslek Eğitiminde Belge ve Diplomalara Değerlendirme Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmelikte kalfaların ortaokul eğitimini nasıl bitirecekleri belirtilmiştir. İlkokul mezunu olan kalfalar, ortaokul kademesini dışarıdan bitirmek istedikleri takdirde Ortaokul ve Orta Öğretim Kurumlarını Dışarıdan Bitirme Sınavları Yönetmeliği’ne göre bu sınavlara girebileceklerdir.

1990’larda yetişkin eğitimi alanında bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bu konuda üniversiteler ile belediyelerin yetişkin eğitime yönelmeleri ve bakanlıklarda düzenlenmekte olan hizmet içi eğitim etkinlikleri de etkili olmuştur. Ayrıca özel sektörün de bu alana ve insan kaynaklarının geliştirilmesine önem vermeye başladıkları görülmüştür. Belediyeler kendilerine destek bulmak amacıyla kurslar açmış, üniversiteler ise maddi amaçlı olarak bu işe girişmişlerdir. Belediyeler özellikle dar gelirliilere, üniversiteler de üniversiteye girememiş lise mezunlarına hizmet vermeye başlamışlardır. Ayrıca dernek ve vakıf gibi gönüllü kuruluşlar da eğitsel etkinliklere yönelmişlerdir. Şöyle ki Anne Çocuk Eğitimi Vakfı, okuma-yazma projesi ve pek çok ilde MEB ile birlikte sürdürdüğü anne-çocuk eğitimiyle; Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı, Mamak Tepecik Toplum Merkezi ile Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı da “Eğitim Parkları” ile hem okul çağındakilere hem de yetişkinlere yönelik eğitsel etkinlikler sunmuşlardır. 1990 yılında Türkiye, Tayland’da yapılan Herkes İçin Eğitim Dünya

Konferansı'na katılmış, toplantıda alınan kararları imzalamış, fakat kararlar doğrultusunda herhangi bir yenileşme göstermemiştir (Okçabol, 2005, ss. 101-102).

Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığını yaptığı 48. Hükûmet döneminde Bakan Avni Akyol, IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yaygın eğitime ayrılan kaynakları artırma yoluna gitmiştir. Çıraklık ve yaygın eğitimin kamu, özel kesim ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde ilerlemesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra hükûmetin devletin bütçesinden eğitime ayrılan payın en az %7.5'ini yaygın eğitime tahsis etmesi öngörülmüştür. Ayrıca bu dönemde çırak ve kalfa öğrenci sayısının 300 bine çıkarılacağı belirtilmiştir. Avni Akyol, göreve başladığı dönemde halk eğitim merkezlerinin faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesi gerektiğini izah etmiştir. Böylece ülkede niteliksiz işçinin kalmayacağı belirtilmiştir (Resmî Gazete, 19 Temmuz 1991, 20934, ss. 2-7).

1991 yılında Pratik Kız Sanat Okulları Yönetmeliği'nde yaygın eğitim kurumları olan bu okulların işleyişi ile ilgili esaslar belirtilmiştir. Bu okulların amacı yönetmelikte Millî eğitimin genel amaç ve ilkelerine uygun bir şekilde;

- a) Kadınları çağın ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde eğitmek,
- b) Onları ülkenin endüstri ve hizmet planlarının ihtiyacına uygun bir şekilde meslek elemanı olarak yetiştirmek,
- c) Kadınları iş hayatında istihdam olanağı olan görevlere hazırlamak şeklinde ifade edilmiştir (Resmî Gazete, 19 Temmuz 1991, 20934, ss. 2-7).

1991'de MEB tarafından çıkarılan Çıraklık Eğitimi Merkezleri Yönetmeliği'nde MEB'e bağlı çıraklık eğitimi merkezlerinin kuruluş, görev, eğitim-öğretim ve öğrenci disiplinine yönelik esasları belirtilmiştir. Buna göre çıraklık eğitimi merkezlerinin görevleri şunlardır:

- a) Meslek seçimi aşamasında danışmanlık yapmak,
- b) Çırakların eğitimlerini planlayıp düzenli bir şekilde yürütmek,
- c) Bu kişilerin sigorta primleri ile ilgili işlemlerini yapmak,
- d) Aday çırakların iş yerlerinde uygulanan eğitimlerinin denetlenmesiyle ilgili işlemleri yürütmek,
- e) Kalfalık sınavlarını yapmak,
- f) Usta öğreticilik yapan kişilerin her türlü işlemlerini düzenlemek,
- g) İşyerlerinde görevli personel için uyum kursları düzenlemek.

Bu uygulamalarla birlikte bu dönemde çıraklık eğitimi merkezi sayısı 60'dan 251'e çıkarılmıştır. Önceleri geçici binalarda hizmetlerini sürdüren çıraklık eğitimi merkezleri, hızlı

bir şekilde kendi binalarına kavuşmuşlardır. Çıraklık eğitimi merkezlerinin sanayi bölgelerinde açılması ile de hizmetin verimliliği artmıştır (Resmî Gazete, 1 Ağustos 1991, 20947, ss. 6-28).

1997 yılında UNESCO'nun Hamburg'da düzenlediği V. Yetişkin Eğitimi Dünya Konferansı'na bütün ülkeler birkaç temsilci ile katılırken Türkiye sadece Hamburg'daki eğitim ataşesini gözlemci olarak göndermiştir. Bakanlık ise yetişkinlerin eğitimi, çevre koruma, nüfus planlaması, demokrasi ve insan hakları gibi güncel konularda herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Bakanlık yine 15 yıllık ara planda hem halk eğitimine önem vermemiş hem de okuma-yazma konusunda ilgisiz davranmıştır. Bu dönemde okur-yazar olmayan milyonlarca yetişkin olmasına rağmen açılan okuma-yazma kursları çok sınırlı düzeylerde kalmıştır (Okçabol, 2005, ss. 101-102).

11.12.1997'de Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kurulunun yapmış olduğu toplantıda “Büro Makineleri Bakım ve Onarımı, Boyacılık ve Yüzey Hazırlama, Çiçekçilik Meslek Dalı” gibi alanlar ilk kez bütün illerde çıraklık eğitimi uygulama çerçevesine alınmıştır. Ayrıca çıraklık eğitiminde “Bayan Berberliği” meslek dalının adı “Kuaförlük” olarak değiştirilmiştir. Bu kanuna göre doğrudan ya da sınav ile kalfalık belgesi alma hakkına sahip olduğu hâlde başvuramamış olanlara, 3525 sayılı Kanun ve Bakanlıkça verilen yetkiye dayanarak 2 Mart 1998'den itibaren 6 ay süreyle başvuru hakkı tanınmıştır. Kalfalık sınavlarına 18 yaşını tamamlamış, kamu ve özel sektöre ait iş yerlerinde çalışanlar girebileceklerdir. Ayrıca işyeri sahibi olan ve bu iş yerinde usta statüsünde çalışanlar ustalık belgesi almak için başvurabileceklerdir. Bu dönemde çıraklık eğitimi yapılmakta olan 86 meslek dalı da uygulama kapsamında olmayan illerde yaygınlaştırılmıştır (Resmî Gazete, 6 Ocak 1998, 23222, ss. 53-54).

Yaygın eğitimin sorunları ve öneriler.

Türkiye'de her ilde bir halk eğitim başkanlığı bulunmaktadır. İlçelerde ise halk eğitim merkezleri mevcuttur. İl ve ilçelerin halk eğitim işleri bu başkanlıklar tarafından yürütülmektedir. Bu merkezlerde genelde okuma-yazma kursları, sosyal ve kültürel kurslar, mesleki ve genel bilgi kursları açılmaktadır. Bunların haricinde pratik kız sanat okulları, yetişkinler teknik eğitim merkezleri, mesleki eğitim merkezleri, çıraklık eğitim merkezleri, olgunlaşma enstitüleri ve ilköğretim okulları (okuma-yazma) da yaygın eğitim yapmaktadır.

Türkiye'de diğer kademelerde olduğu gibi yaygın eğitimde de çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların bazıları şunlardır:

- “Programların kapsam olarak sınırlı olması,

- Yaygın eğitim gerçekleştiren kurumlar arası koordinasyon eksikliği,
- Halk eğitim merkezlerinin alt yapı yetersizliği,
- Örgün eğitimle denklik sorunları,
- Katılımcıların gerekli zaman ve kaynak ayıramaması,
- Konuyla ilgili alan araştırmalarının azlığı,
- Kadro ve personel yetersizliği,
- Bölgeler arası eşitsizlik” (Şişman, 2008, ss. 108-110).

1981 yılında toplanan X. Millî Eğitim Şûrası’nda, bu sorunlar görüşülmüş, bu bağlamda örgün ve yaygın eğitimi bütünleştirmek ve yaygın eğitimdeki etkinlikleri artırma konusuna ağırlık verilmiştir. Buna göre örgün eğitim okullarının da yaygın eğitim etkinlikleri yapması önerilmiştir. Böylece bu okullardan her okul çevresine eğitim olanaklarının sağlanması ve halkı eğitmesi istenmiş, fakat bu öneri gerçekleştirilmemiştir. Örgün eğitim ile yaygın eğitim bütünleştirilememiştir.

Yaygın eğitim, çeşitli mesleklere yönelik kişileri yetiştirmek için değişik programlar açarak, bu yönde örgütlenmelidir. Yaygın eğitimin uygulayacağı programlar için şunlar önerilebilir:

- a) “Mesleki ve teknik eğitimde çıraklık, kalfalık ve ustalık programları,
- b) Örgün eğitim programlarını tamamlayıcı programlar,
- c) Kültürel gelişme ve boş zamanları değerlendirme programları,
- d) Çevreyi koruma, zenginleştirme ve insanın sağlıklı yaşamasına katkıda bulunacak programlar.”

Yaygın eğitim programları ayrıca eğitilecek olan kişilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmeli, okuma-yazma sorunu en kısa zamanda giderilmelidir. Bu bağlamda yaygın eğitim en etkili şekilde donatılmalıdır (Başaran, 2006, ss. 130-134).

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tartışma ve Sonuç

Anavatan Partisi 1983 genel seçimleri ile oldukça hararetli bir dönemde iktidarı devralmış ve uzun yıllar bu görevi sürdürmüştür. Çalışmanın odak noktasını askeri yönetim sonrası iktidara gelen Anavatan Partisinin eğitim politikaları oluşturmaktadır. Bununla birlikte eğitim politikalarının yeterince değerlendirilebilmesi için dönemin siyasi hayatı da ele alınmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda Anavatan Partisinin iktidar yılları dönemler halinde verilmeye çalışılmıştır. Bu dönemler ise şu şekilde sınıflandırılmıştır: Anavatan Partisinin kuruluşundan önce Türkiye'nin genel durumu, Anavatan Partisinin iktidara gelişi, Anavatan Partisi döneminde Millî Eğitim Bakanlığı, Anavatan Partisi döneminde Millî Eğitim bakanları ve faaliyetleri, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve yaygın eğitim alanlarındaki eğitim faaliyetleri. Bu dönemlerde eğitime yönelik alınan kararlar, yapılan uygulamalar, yasal değişikliklerle ilgili gelişmeler çeşitli kaynaklardan yararlanılarak analiz edilmiştir. Dönemin siyasi partilerinin de yapılan uygulama ve değişiklikler ile ilgili görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anavatan Partisinin iktidarda olduğu bu dönemlere bakıldığında Millî Eğitim Bakanlığı, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, lise eğitimi, yaygın eğitim ve yükseköğretim konularında yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerle ilgili tartışmaların siyasi ve sivil toplumun gündeminde sürekli olarak yer aldığı görülmüştür. Anavatan Partisinin iktidarda olduğu dönemde yönetimin eğitim politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında aldığı kararlar ve yapmış olduğu çalışmalar siyasete ve topluma yansımıştır. Bu kararların belirlenmesi ve uygulanması ise birçok kesim tarafından tartışmalara yol açmıştır.

Eğitim, insanları çok yakından ilgilendiren bir hizmettir. Bu sebeple toplum, eğitim ile ilgili yaşanan değişimleri çoğu kez ilgi ya da kuşku ile izlemektedir (Demirel & Kaya, 2009, s. 328). Bunun yanı sıra eğitim, bireyleri toplumsallaştırma süreçleri içerisinde güdüleyerek kültürel birlikteliği sağlama görevini üstlenmiştir. Yapılan çalışmada bu tespitleri destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda Anavatan Partisi döneminde eğitimde uygulanan değişikliklerin hem eğitim açısından hem de toplum tarafından tartışıldığı görülmektedir.

Eğitim, ülkelerin kalkınmasında önemli bir role sahiptir ve eğitimde meydana gelebilecek bir aksama ise toplumun tüm alanlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkede 1980-1999 yılları arasında yaşanan hükûmet değişiklikleri, askerî darbeler, terör olayları,

siyasi istikrarsızlıklar vb. gelişmeler millî eğitimi birçok konuda etkilemiştir. Ayrıca Türkiye’de ekonomik, bilimsel, kültürel, siyasi ve teknolojik gelişmelerle birlikte yaşanmış olan olumlu-olumsuz olaylar da bu değişimin oluşmasında etkili olmuşlardır.

Türkiye’de birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da değişimler yaşanmaktadır. Siyasi ve toplumsal değişimler, eğitimde de değişimlere neden olmaktadır. Bu alanlarda oluşan değişimlerin yaygınlaştırılması ise eğitimin işlevini ortaya koymakta, eğitimin de bu değişikliklere yönelik olarak kendisini yenilemesi gerekmektedir. Eğitim, bu uyumu devam ettirebildiği sürece çağdaş olma niteliğini koruyabilmektedir.

Ülkede istikrarlı bir eğitim sisteminin varlığı için çoğunlukçu ve yüksek katılımlı bir anlayışla etkin politikalar üretilmesi gerekmektedir. Bu politikaların uygulanmasını belirleyen ise siyasi otorite yani hükûmettir. Hükûmetin yanı sıra Millî Eğitim Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları, özel eğitim kurumları, öğretmen ve öğrenci gibi unsurlar da bu konuda önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada elde edilen verilerden hareketle ilgili dönemde tespit edilen sorunların geliştirilen politikalar dikkate alınarak analiz edildiği görülmektedir.

1980-1999 yılları arasında 14 hükûmet ve 13 Millî Eğitim bakanı görev yapmıştır. 1980-1983 yılları arasında askerî yönetimin hükûmeti işbaşındadır. Millî Eğitim Bakanlığı görevini ise Hasan Sağlam sürdürmüştür. Bu yıllarda X ve XI. Millî Eğitim Şûraları toplanmış ve eğitimin birçok alanında yasal ve yapısal değişikliklere gidilmiştir. Bu dönemde özellikle eğitim alanında dikkat çeken konular: okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, lise ve açık öğretim lisesi, millî eğitim şûraları, okuma-yazma seferberliği, 1982 Anayasası, YÖK Kanunu, müfredat değişikliği, öğretmenlik mesleğine yönelik yapılan uygulamalar ve üniversitelerin özerkliği gibi konular olmuştur.

Anavatan Partisi; 45, 46, 47 ve 48. Hükûmetler döneminde iktidarda bulunmuş ve görevini sürdürmüştür. Bu dönemde, Millî Eğitim Bakanlığı görevini ise Vehbi Dinçerler, Metin Emiroğlu, Hasan Celal Güzel ve Avni Akyol gibi isimler icra etmiştir. V ve VI. Beş Yıllık Kalkınma Planları hazırlanmıştır. Bu dönemde alınan kararlarda dikkat çeken konular şunlardır:

- Ana sınıflarının yaygınlaştırılması,
- İlkokula başlama yaşının 6 ya da 7 olması,
- İlkokul öncesi okullaşma oranının %10’a çıkarılması,
- Özel eğitime önem verilmesi,
- Özel okullarda sınıf mevcudunun en fazla 30, resmî okullarda ise 40 olması,
- Mesleki ve teknik liselerin genel liselere tercih edilmesi,

- Eğitimde televizyondan faydalanılması,
- Ortaöğretimde kazanılan mesleğe yönelik eğitimin yükseköğretimde de devamını sağlayabilmek için teşvik sisteminin uygulanması,
- Millî eğitim şûralarının toplanması,
- Eğitim yasalarının çıkarılması,
- Bilgisayar destekli eğitimin yaygınlaştırılması,
- İkili ve üçlü öğretimin yapılması,
- Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesi,
- Taşınalı eğitimin başlaması,
- Güzel sanatlar liselerinin açılması,
- Müfredat değişikliğinin yapılması,
- Paralı eğitime geçilmesi,
- Öğrenci rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması,
- 3308 sayılı Çıraklık Eğitim Yasası'nın çıkarılması,
- LİMME Projesi'nin planlanması,
- Eğitim alanında AB ile ortak işbirliği olanaklarının arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması.

Şûralarda alınan bu kararların uygulamadaki durumuna bakıldığında genel ortaöğretimde hedeflenen orana ulaşamadığı görülmektedir. Genel liselerin %43'ünde ikili eğitime devam edilmiş, mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranı düşmüştür.

XII ve XIII. Millî Eğitim Şûralarında ise ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş süreci, öğretmen yetiştirme aşamaları, yabancı dil eğitimi, anaokulu yaşının 48-72 ay olması, ana sınıfı yaşının 60-72 ay olması, ortaöğretime geçişin sınavsız olması, özel eğitime önem verilmesi, sınıf geçme yerine ders geçme sistemine geçilmesi, 10. sınıftan itibaren teknik liselerde branşlaşmanın başlaması, uzaktan eğitim uygulamaları gibi konular görüşülmüştür.

Anavatan Partisi, 53 ve 55. Hükûmetler döneminde koalisyon hükûmeti olarak görev yapmıştır. Bu dönemde Millî Eğitim Bakanlığı görevlerini Turhan Tayan, Mehmet Sağlam ve Hikmet Uluğbay yapmış ve VII. Kalkınma Planı hazırlanmıştır. XV. Millî Eğitim Şûrası toplanmıştır. Bu dönemde dikkat çeken konular ise şunlardır: 4306 sayılı Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Kanunu'nun uygulanması, kaynaştırma eğitiminin yaygınlaştırılması, bilgisayarlı eğitime geçilmesi, eğitim yasaları, millî eğitim şûraları, Eğitim Teknolojisini Yükseltme Projesi, Tam Gün Tam Yıl Eğitim Projesi, yabancı dil eğitimi, ders geçme ve kredili sistem, sözleşmeli öğretmenlik, mesleki ve teknik lise mezunlarına yönelik

katsayı engeli, üniversite sınavlarının kaldırılması, paralı eğitim, yaygın eğitim, çıraklık eğitimi ve halk eğitimine ağırlık verilmesi, kadrolu usta öğreticilerin ek ders ödemeleri, kadrosuz usta öğreticilerin geçici personel olarak çalıştırılması.

Türk eğitim sistemini değiştirmeye yönelik pek çok politik kararlar alınmıştır. Gerek muhalif partiler gerekse eğitimci ve akademisyenler bu kararlara yönelik eleştirilerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Anavatan Partisinin eğitim politikaları doğrultusundaki uygulamalarına bazı siyasi partilerden destek bazılarında da eleştiri gelmiştir. Sivil toplum kuruluşları, eğitimciler, gazeteci yazarlar, veliler ve öğrencilerden de olumlu ve olumsuz tepkiler gelmiştir.

Anavatan Partisi döneminde en çok eleştirilen uygulama ise 8 yıllık kesintisiz eğitim yasası olmuştur. DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, zorunlu eğitim süresinin 8 yıl değil, 11 yıl olması gerektiğini ileri sürerek uygulamaya karşı çıkmıştır. RP de bu tasarıya karşı çıkmış, CHP ise sonuna kadar destek vermiştir. Bu yasa ile imam hatip okullarının, Anadolu liselerinin, mesleki ve teknik okulların ve özel okulların orta kısımları kapatılmış, ülkede öğretmen ihtiyacı ise artmıştır. 8 yıllık zorunlu eğitim yasası ile meslek lisesi mezunu olan öğrenciler, üniversiteye giriş sınavında katsayı sorunu ile karşılaşmışlardır.

Anavatan Partisi iktidarının eğitime yönelik yaptığı bir diğer uygulama ise ilköğretim kademesinde Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO)'nın açılması olmuştur. Bu uygulama, çok küçük yaştaki çocukların öğrenme ve gelişim süreçlerini olumsuz yönde etkilemiştir. YİBO'larda çocuklar için sağlıklı bir ortam oluşturulamamıştır. Okul binalarının yerleşiminin dağınık olması nedeniyle de eğitim olumsuz etkilenmiştir. YİBO'larda görev yapan çoğu personelin eğitim açısından yetersiz olması, çocuklara nitelikli bir eğitim verilememesine sebep olmuş, YİBO'ların pansiyonlarında kalan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranının yaklaşık 0,6 olması dolayısıyla bu uygulamanın kızların ilköğretime erişimini artırmada başarılı olamadığı görülmüştür. "Okullara Bir Milyon Bilgisayar Projesi" ise bilgisayarların gerektiği şekilde kullanılmaması sebebiyle başarıya ulaşamamıştır. Liselerde yabancı dil eğitiminde basamaklı kur sistemine geçilmiş fakat öğretmen ihtiyacı karşılanamadığı için bu uygulama da gerçekleştirilmemiştir. Yine lise kademesine yönelik olarak "Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Projesi (LİMME)" ile yılda 175 bin lise mezunu işsiz bakanlığa bağlı meslek okulları ve kurumlarda mesleki eğitim verileceği belirtilmiştir fakat bu projede de istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu bölgelerine yeterince öğretmen gitmediği için öğretmen açığı giderilememiştir. Yaygın eğitime yönelik olarak, mesleki ve teknik ortaöğretimde "Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi (METEP)" ve "Mesleki

ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi (METGE)” gibi projeler oluşturulmuştur. Bu projeler mesleki eğitim ile iş eğitimi arasındaki ilişkileri istenilen seviyeye getirememiştir.

Anavatan Partisi iktidarı döneminde üniversitelerden birçok akademisyenin tasfiye edilmesi ve bu duruma YÖK’ün sessiz kalması ciddi tepkilere neden olmuştur. Buna karşılık YÖK’ün fakültelerin her işine karışması, programları ve sistemi sık sık değiştirmesi birçok yazar ve akademisyen tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ayrıca YÖK’ün, açık öğretim mezunlarına öğretmenlik formasyonu vermeyeceğini belirtmesi, birçok gazeteci yazar ve öğrencinin tepkisine yol açmıştır.

Anavatan Partisinin eğitime dair aldığı kararların, daha önceden alınan kararların benzeri niteliğinde olduğu görülmüştür. Alınan bazı kararların toplumsal uzlaşma sağlanmadan uygulandığı, uygulandıktan sonra da olumlu bir verim alınmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle yapılan değişimlerin bazen revize edildiği bazen de tamamen iptal edildiği görülmüştür.

Çalışmada Anavatan Partisi’nin iktidarda olduğu süreç içerisinde ülkede uygulamış olduğu eğitim politikaları tarih süzgecinden geçirilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. İncelenen kaynaklardan elde edilen verilere göre Anavatan Partisi dönemi eğitim sistemi araştırılmış ve dönemin şartları içerisinde yorumlanmasına gayret edilmiştir. Anavatan Partisi’nin iktidarda olduğu ilk yıllardan itibaren ülkede uygulamış olduğu “*dört eğilimi*” bir arada eritme düşüncesi ile eğitime farklı bir anlayış getirmeye çalıştığı görülmüştür. Bu anlayış doğrultusunda eğitimin tüm kademelerinde yeni uygulamalar başlatılmıştır. Buna göre Anavatan Partisi hükûmeti iktidarda olduğu süreç içerisinde eğitime yönelik olarak Millî Eğitim Şûraları, kalkınma planları düzenlemiş ve birçok proje başlatmıştır. Ülkede uygulamış olduğu eğitim politikaları Parti iktidarının eğitim anlayışını ortaya koymuş ve Türk Eğitim Sisteminin her kademesinde etkili olmuştur.

Öneriler

Çağdaş ve demokratik ülkelerin kalkınmasında eğitim önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olarak kabul edilen siyasal partiler de büyük bir öneme sahiptir. Bu yönüyle bakıldığında, devletler ve toplumlar için eğitim ve siyasal partiler çok önemli kavramlardır. 1983-1999 yılları arasında Türk millî eğitiminde çok önemli değişim süreçleri yaşanırken, Anavatan Partisinin eğitime yönelik nasıl bir tavır sergilediği, özellikle de Türkiye’nin eğitim sorunlarına çözüm bulunması açısından büyük önem arz etmektedir.

Siyasi partilerin uygulamak istediği eğitim politikalarını icra edebilmesi için öncelikle bağımsız ve tarafsız olmaları gerekmektedir. Bununla birlikte hükümetler millî eğitimde değişimi sağlarken ulusal ve uluslararası mevcut durumları, gelişmeleri ve ihtiyaçları dikkate almalıdırlar. Dolayısıyla iktidarda bulunan hükümetlerin politik kararlarını toplumun ve devletin eğitim ihtiyacına yönelik, gerçekçi ve uygulanabilir olacak şekilde almaları önerilebilir.

Hükümetler, millî eğitime yönelik yapılmak istenen değişikliklerin belirlenmesinde ve kararların alınmasında toplumsal uzlaşma sağlamaya gayret göstermelidirler. Hükümetler, eğitim programlarını belirlerken sadece parti taraftarlarının değerlerine yönelik kararlar almamalıdırlar. Bu bağlamda eğitime yönelik programlarını karşıt görüşlere sahip kişilerin değerlerini de dikkate alarak belirleyebilmelidirler.

İktidarda olan siyasi partiler, toplumların kültürel değerlerini göz ardı etmemeli ve millî eğitime yönelik kararları bu yönde alabilmelidirler. Eğitimde çağdaş ve ileriye dönük hedefler belirlemelidirler. Hükümetler, eğitim konusunda tüm alanlardaki gelişmeleri takip edebilmeli ve millî eğitim politikaları ve kalkınma planlarını hazırlarken siyasetten uzak durmalıdırlar. Eğitim politikaları, siyasete yönelik değil eğitime yönelik bir anlayışla belirlenmelidir. Politikaların belirlenmesi ve uygulanması sırasında muhalefet partileri tarafından yapılan eleştirilerin gerçekten eğitime yönelik mi yoksa siyasi muhalefete yönelik mi olduğunu sorgulayarak gözden geçirmeleri gerekmektedir. Hükümetler, yapmayı düşündükleri düzenlemelerde muhalif partilerin desteklerini almalıdırlar.

Bu sorun, sadece eğitim sorunu değil, aynı zamanda ekonomik, siyasal, sosyal sorunların hepsini içine alan bütünsel bir sorundur. Bu durumun çözülebilmesi için öğrencilerden velilere, sivil toplum kuruluşlarından, MEB ve YÖK üye ve yöneticilerine, bakanlardan, Cumhurbaşkanına kadar her düzeyde insana görev düşmelidir. Ülkedeki eğitim sorunlarının çözülebilmesi için geçmiş yıllarda eğitime yönelik yapılan uygulamalar derinlemesine analiz edilmeli, başarı ve başarısızlıklardan bugüne yönelik dersler çıkarılmalıdır. Unutulmamalıdır ki bir ülkenin gerek uluslararası alanda saygınlığa sahip olması gerekse bilim ve teknolojide çağı yakalaması sağlam bir eğitim sistemine sahip olması ile gerçekleşebilmektedir.

KAYNAKLAR

- 1 yıl oku, fakülte diploması al (1986, 1 Mayıs) *Milliyet*, s.11
- 65 Bin öğretmen nakil istiyor (1983, 25 Mayıs) *Hürriyet*, s.3
- 12 Anadolu Lisesi daha açılıyor... (1984, 6 Haziran) *Milliyet*, s.3
- 1475 Sayılı İş Kanununa Tabi İş Yerlerinde İşverenlerin Kuracakları Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Eğitim ve İşleyiş Esasları Hakkında Tüzük (1997, 1 Mayıs) *T. C. Resmi Gazete*, 22976
- 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (1983, 18 Mayıs) *T. C. Resmi Gazete*, 18051
- 1983 yılında 179 Karar Nolu Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (1983, 14 Aralık) *T. C. Resmi Gazete*, 18251
- 2000'e 5 Kala Türkiye'nin hedefleri (ekonomi, yönetim, eğitim, hukukta yeniden yapılanma. (1994). Ankara: Siyasi İlişkiler Planlama ve Eğitim Başkanlığı Yayınları.
- 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun (1983, 15 Ekim) *T. C. Resmi Gazete*, 18192
- 2842 Sayılı Kanun (1983, 18 Haziran) *T.C. Resmi Gazete*, 18081
- 30 İlkokul törenle öğretime açıldı (1983, 24 Aralık) *Hürriyet*, s.2
- 3525 sayılı Kanun (1998, 6 Ocak) *T. C. Resmi Gazete*, 23222
- 4306 Sayılı Yasa (1997, 18 Ağustos) *T. C. Resmi Gazete*, 23084
- 45 Yaşına kadar okuma-yazma kursuna katılmak zorunlu hale geliyor (1983, 9 Ocak) *Cumhuriyet*, s.11
- 8 Yıllık eğitime tepki... (1997, 7 Ağustos) *Hürriyet*, s.3
- 8 Yıllık eğitime, Mesut Yılmaz'ın konuşması... (1997, 26 Temmuz) *Milliyet*, s.6
- 8 Yıllık kesintisiz eğitim... (1997, 9 Eylül) *Hürriyet*, s.2
- Açık İlköğretim uygulaması... (1998, 21 Nisan) *Hürriyet*, s.3
- Açık İlköğretim... (1997, 27 Ekim) *Milliyet*, s.4
- Açık İlköğretimde ders programı (1997, 26 Ekim) *Hürriyet*, s.5
- Açık öğretim için 16 akademik danışma merkezi kuruldu (1983, 12 Mayıs) *Cumhuriyet*, s.8
- Açıkgöz, A., Türk, E., & Ergün, O. (2001). *En son değişiklikleriyle Milli Eğitim Mevzuatı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akbulut, Ö. Ö. (2012). *Türk kamu yönetiminde teftiş ve iç denetim*. Ankara: TODAİE
- Akçay, C. (1990). *Türkiye'nin eğitim politikası*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Akçay, C. (2006). *Türk eğitim sistemi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akgül, M., Derman, E., Çağlayan, U., Özgüt, A. Ed. (2011). *IX. Akademik bilişim konferansı bildirileri*, (s.10). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Akademik Bilişim.
- Akın, R. (2010). *Türk siyasal tarihi 1908-2000*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Aktaş, E. (2011). *12 Eylül 1980 askeri darbesi ve tarih öğretimine etkileri* (Doktora Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:304069).

- Akyol, E. *Türk siyasal yaşamında değişen siyasi aktörler tükenmeyen kalkınma hedefi*. (2005). (ss.437-439) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/200473> adresinden edinilmiştir.
- Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi (M.Ö. 1000- M.S.)* (20.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Anadolu Liseleri paralı oluyor...(1984, 11 Nisan) *Milliyet*, s.3
- Anadolu Liseleri sınavsız... (1996, 19 Mart) *Hürriyet*, s.3
- ANAYOL Hükümeti fiilen sona eriyor... (1996, 23 Mayıs) *Milliyet*, s. 8
- Anadolu Liseleri... (1998, 12 Ocak) *Hürriyet*, s.5
- Anadolu Meteoroloji Meslek Lisesi Yönetmeliği (1986, 30 Mayıs) *T. C. Resmi Gazete*, 19122
- Anadolu Öğretmen Liseleri Yönetmeliği (1990, 12 Aralık) *T. C. Resmi Gazete*, 20723
- Anadolu Öğretmen Liseleri Yönetmeliği (1998, 6 Eylül). *T.C. Resmi Gazete*, 23455
- Anadolu Üniversitesi, öğrencilerini affetti... (1988, 31 Mart) *Cumhuriyet*, s.3
- Armağan, S. (200). *En son değişikliklerle 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve eski anayasalarımız*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Aslan, E. (2012). *Anahtar kelimelerle eğitim bilimleri*. İstanbul: Altışapka Yayınları.
- Avni Akyol'un LİMME projesine yönelik konuşması... (1990, 5 Eylül) *Cumhuriyet*, s.5
- Baloğlu, Z. (1990). *Türkiye'de eğitim, Türk sanayicileri ve iş adamları derneği*. Ankara: (TÜSİAD).
- Barlas, M. (2000). *Turgut Özal'ın anıları*. İstanbul: Birey Yayınları.
- Başaran, İ., E., (2006). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Farklı Yayınevi.
- Başbakan Mesut Yılmaz, Pendik'te kendi adına okul açtı...(1998, 15 Aralık) *Hürriyet*, s.3
- Başbakan Turgut ÖZAL tarafından 19/12/1983 tarihinde Millet Meclisi'nde okunan hükümet programı (1983, 25 Aralık). *T. C. Resmi Gazete*, 18262
- Bayrak, M. O. (1984). *Türkiye'yi kimler yönetti*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Baysal, Z. N., Ada, S. (2015). *Dünden bugüne türk eğitim ve yapısı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Beden eğitimi, resim, müzikten kalma yok (1985, 11 Ağustos) *Hürriyet*, s.3
- Belhan, Ş. (2005). *Anavatan Partisi'nin kuruluşu ve iktidara gelişi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez no:205261).
- Bildirici, F. (1983, 29 Nisan) Üniversitelerde Arapça dil öğretimi başlayacak, *Cumhuriyet*, s.10
- Bilge, M. (2011). *Türkiye'de demokrasi kültürü: siyaset ve toplum*, TSA, (s.53) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/200473> adresinden edinilmiştir.
- Bingöl, İ. (1993). *Ülkemizde anayasa hareketleri*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bir Kısım Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Anadolu Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik (1984, 25 Eylül), *T. C. Resmi Gazete*, 18526
- Bundan sonra bütün bilimsel dergiler YÖK Dokümantasyon Merkezi'nde toplanacak (1983, 4 Nisan) *Cumhuriyet*, s.12
- Bütünlemeden sonra bir sınav daha (1983, 16 Ekim) *Hürriyet*, s.2

- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Creswell, J. W., (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Bütün, M., Demir, B. S., çev. Edt.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cemal, H. (1986). *Demokrasi korkusu 12 Eylül günlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Çapar, S. (2011). *1980 Sonrası Türk kamu yönetiminin değişim ve dönüşümü, TC. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi, Ankara, (s.40)* <https://dergipark.org.tr/download/article-file/70441> adresinden edinilmiştir.
- Çağiltay, K. (2013). *Öğretim teknolojilerinin temelleri: (teoriler, araştırmalar, eğilimler)*, Ankara: Pegem Akademi.
- Çavuşoğlu, H. (2010). *Anavatan Partisi ile Doğru Yol Partisi'nin karşılaştırmalı analizi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (s.1)* <https://dergipark.org.tr/download/article-file/223545> .pdf adresinden edinilmiştir.
- Çalışan anne ve babaların çocukları için işyerlerinde okul öncesi eğitim kurumlarının açılacağı (1984, 1 Şubat) *Hürriyet*, s.8
- Çantasız eğitim olur mu? (1996, 18 Ekim) *Milliyet*, s.19
- Çelik, V. (2009). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çetinkaya, T. (2014). *Türkiye'nin milli eğitim sistemi (dünü, bugünü ve geleceği) milli eğitim sempozyumu*. Ankara: Esam Yayınları.
- Çelebi, I. (2012). *Türkiye'nin dönüşüm yılları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Çelebi, I. (2001). *Ne olacak ne yapmalıyız*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Çıraklık Eğitimi Merkezleri Yönetmeliği (1991, 1 Ağustos) *T. C. Resmi Gazete*, 20947
- Çıraklık Eğitimi Yönetmeliği (1986, 16 Aralık) *T. C. Resmi Gazete*, 19313
- Çıraklık ve İşletmelerde Yapılan Meslek Eğitiminin Denetimi Hakkında Yönetmelik (1987, 1 Nisan) *T.C. Resmi Gazete*, 194118
- Çölaşan, E. (1985). *Biz kırk kişiyiz birbirimizi biliriz*, Ankara: Milliyet Yayınları.
- Demir, İ. (2005). *Türk demokrasi tarihi ya da darbeler tarihi''*, (s.9) <http://www.enfal.de/tarih33.htm> adresinden edinilmiştir.
- Demirel, Ö., Kaya, Z., (2009). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demirkanoğlu, Y. Özdemir, H. (2013). *Türkiye'de merkez sağ partilerin kentsel toprak politikaları: Turgut Özal Dönemi Anavatan Partisi (ANAP) Örneği, Akademik Barış Dergisi, Sayı:35, (ss.10-11)* <http://www.akademikbakis.org> adresinden edinilmiştir.
- Deniz, M. (2001). *Millî eğitim şûralarının tarihçesi ve eğitim politikalarına etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:109097).
- Ders saatleri azaltılıyor... (1985, 3 Eylül) *Hürriyet*, s.3
- Dil bilen yedek subay, öğretmen olacak... (1986, 19 Ocak) *Milliyet*, s.3
- Dönmez, C. (2005). Atatürk ve cumhuriyet döneminde ortaöğretim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, (ss. 255-268). https://www.turkishnews.com/en/content/wpcontent/uploads/2012/08/ataturk_devrind_e_orta_ogretim.pdf.
- Duran, B. (2012). *Türk parlamento tarihi TBMM – XIX. Dönem (1991-1995) II.cilt*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

- Eğitim sorununun çözümü için 1,6 trilyona ihtiyaç var (1983, 19 Şubat) *Hürriyet*, s.9
- Eğitimde 15 hedef... (1997, 5 Ağustos) *Hürriyet*, s.3
- Eğitimde yeni sistem... (1990, 10 Kasım) *Cumhuriyet*, s.3
- Eğitimde garip görüntü (1987, 26 Ekim) *Hürriyet*, s.3
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Anı Yayınları.
- Erdoğan, S. (2008). *Anavatan Partisi'nin siyasal dönüşümü* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:270138).
- Erdoğan, İ. (2010). *Türk eğitim sistemi-eğitim tarihi-eğitim politikası-eğitim felsefesi (Milli Eğitime Dair) yazılar-konuşmalar-söyleşiler-demeçler-haberler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ersoy, U. (2002). *Türkiye örneğinde yeni sağ: Anavatan Partisi üzerine bir inceleme* (Yüksek Lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:113520).
- Ertan, T. F. (2012). *Türk parlamento tarihi TBMM XX. Dönem*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Eştürk, Ö. (2006). *Türkiye'de liberalizm: 1983-1989 Turgut Özal dönemi örneği* (Yüksek Lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:191031).
- Felsefe dersi zorunlu... (1997, 7 Kasım) *Hürriyet*, s.5
- Fen Liselerine giriş zorlaştı... (1999, 11 Ocak) *Cumhuriyet*, s.2
- Gülmez, M. (1994). *Türkiye'de memurlar ve sendikal haklar 1926-1994*. Ankara: Timaş Yayınları.
- Gök, E. (2008). *1980 Sonrası yönetimde neo-liberal politikalar (Anavatan Partisi'nin Turgut Özal Dönemi)* (Yüksek Lisans Tezi). Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:218801).
- Gökçe, A. F. (2016). *Asker- sivil ilişkilerinde değişim ve dönüşüm, mağduriyetler ve sonuçlar*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, <https://docplayer.biz.tr/2488121-Asker-sivil-iliskilerinde-degisim-ve-donusum-magduriyetler-ve-sonuclar.html> adresinden edinilmiştir.
- Gülbahar, Y. (2009). *E-Öğrenme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Günel, E. (2009). *Türkiye'de demokrasinin yüzyıllık serüveni (1908-2008)*. İstanbul: Karakutu Yayınları.
- Güner, A. O. (1991). *İnsan ve siyaset, Türkiye ekonomi ve sosyal araştırmalar vakfı*. İstanbul: Onay Ajans.
- Güneş, A. (2009). *Bilgisayar I.II. temel bilgisayar becerileri (Windows Vista ve Office 2007 Uyumlu)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gül, H. (2016). *Eğitim bilimleri*. Ankara: Data Yayınları.
- Güzel, H. C. (2018). Hasan Celal Güzel Biyografisi. <https://www.biyografya.com/biyografi/15749> adresinden edinilmiştir.
- Gür, S. B. (2011). *Türkiye'de yükseköğretim karşılaştırmalı bir analiz*. Ankara: Seta Yayınları.

- Gülmez, İ. (2014). *28 Şubat 1997 askeri darbesi ve Türk eğitim sistemine etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:381616).
- Işık, M. (2012). *Dünya ve Türkiye bağlamında kitle iletişim sistemleri*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- İğne yapmasını öğrenmeden doktor çıkıyoruz (1987, 11 Ekim) *Hürriyet*, s.11
- İlahiyat fakültesi kızlara kapandı... (1985, 1 Mart) *Cumhuriyet*, s.2
- "İlkokul", Sabah (2018). <https://arsiv.sabah.com.tr> adresinden edinilmiştir.
- İlkokul öğretmenleri müfettiş olabilecek (1986, 1 Haziran) *Hürriyet*, s.2
- İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullar Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği (1983, 25 Mayıs) *T. C. Resmi Gazete*, 18057
- İlkokula başlama yaşı 6'ya indiriliyor (1983, 20 Mayıs) *Hürriyet*, s.12
- İki yüzlülük (1996, 14 Eylül) *Milliyet*, s.19
- İlköğretim 9 ilde 'taşınıyor'... (1991, 18 Mart) *Cumhuriyet*, s.3
- İlköğretim atağı... (1998, 6 Nisan) *Milliyet*, s.3
- İmam hatipliye yeni yüksekokul... (1989, 20 Şubat) *Cumhuriyet*, s.3
- "İş başında eğitim" başlıyor... (1985, 30 Ekim) *Hürriyet*, s.5
- İlkokul öğretmeni olmak için 4 yıl öğretim koşulu getiriliyor... (1987, 29 Kasım) *Hürriyet*, s.3
- İşyerleri okuma yazma kursu açacak... (1983, 15 Temmuz) *Milliyet*, s.5
- Kalender, A. (1993). *1991 Milletvekili genel seçimlerinde Anavatan Partisi'nin mesaj stratejileri* (Yüksek Lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:26117).
- Kardeş, S. (2008). *Mülki idare amirlerinin görev ve yetkileri*. Ankara: Mahalli İdareler Derneği Yayını.
- Keçeciler, M. (2014). *Merkez siyasetin perde arkası*. İstanbul: Hayygrup Yayınları.
- Karpat, K. H. (2012). *Kısa Türkiye tarihi 1800-2012*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karataş, Z. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1 (1), (ss.62-80).
- Karayalçın, Y., Yongalık, A. (2008). *Hukukta öğretim-kaynaklar-metot- problem çözme*. Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- "Katkı payı"... (1997, 27 Kasım) *Hürriyet*, s.3
- Kiriş, H. M. (2005). *Türkiye'de rekabetçi siyasal partilerin dönüşümü: post-80 sisteminde partilerin yükselişi ve düşüşü*, Süleyman Demirel Üniversitesi, (ss.36-37) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/210856> .pdf adresinden edinilmiştir.
- Köse, M. A. (2010). *Anavatan Partisi'nin siyasal ideolojisi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez no:277573)
- Köy okulları anaokulu yapılacak... (1997, 2 Ekim) *Milliyet*, s.3
- Küçükcan, T., S. Gür, B. (2009). *Türkiye'de yükseköğretim karşılaştırmalı bir analiz, SETA/ Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*. Ankara: Seta Yayınları.
- Laboratuvarlı ilkokulların sayısı artıyor (1985, 8 Mart) *Hürriyet*, s.2

- Lisans Kademesi Öğretim Yönetmeliği (1989, 1 Eylül) *T. C. Resmi Gazete*, 20269
- Lisansüstü öğretim yönetmeliğinde değişiklik yapıldı (1983, 11 Mart) *Cumhuriyet*, s.12
- Lise mezunlarına meslek olanağı... (1990, 7 Ağustos) *Cumhuriyet*, s.3
- Lise sonda takılana sınav hakkı... (1984, 4 Eylül) *Cumhuriyet*, s.5
- Liselerde kol seçme ve üniversitelerde yatay geçiş düzenlendi... (1985, 15 Eylül) *Cumhuriyet*, s.3
- Liselere hazırlık sınıfı... (1996, 18 Mayıs) *Milliyet*, s.3
- Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun (1933, 22 Haziran). *T.C. Resmi Gazete*, 2434
- Maarif Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun (1983, 14 Aralık). *T.C. Resmi Gazete*, 18251
- MEB İl Eğitim Araçları Merkezi Başkanlığı Yönetmeliği (1983, 12 Mart) *T. C. Resmi Gazete*, 17985
- Milli Eğitim Bakanlığının Kısa Tarihçesi, (2015, 12 Haziran) <https://meb.gov.tr/milli-egitim-bakanliginin-kisa-tarihcesi/duyuru/8852> adresinden edinilmiştir.
- Medine’de Türk ilköğretim okulu... (1996, 6 Mayıs) *Hürriyet*, s.2
- Memduhoğlu, H., B., Yılmaz, K., (2008). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Meslek Liseleri öğretmensiz... (1984, 26 Ekim) *Milliyet*, s.2
- Meslek Lisesi sınavları kaldırıldı... (1996, 5 Haziran) *Cumhuriyet*, s.5
- Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Öğrencilerinin Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi Yönetmeliği (1990, 9 Ekim) *T. C. Resmi Gazete*, 20660
- Merriam, S.B., (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. (Turan, S., çev. Edt.), Ankara: Nobel Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Müzesi Yönetmeliği (1983, 23 Ekim) *T. C. Resmi Gazete*, 18200
- Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullarda Burs, Parasız Yatılılık ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği (1983, 8 Aralık) *T. C. Resmi Gazete*, 18245
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Yönetmeliği (1985, 14 Eylül) *T. C. Resmi Gazete*, 18868
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’na Bağlı Anaokulları ve Anasınıfı Yönetmeliği (1984, 10 Mart) *T. C. Resmi Gazete*, 18337
- Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği (1998, 12 Ağustos). *T.C. Resmi Gazete*, 23431
- Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği (1995, 5 Eylül). *T.C. Resmi Gazete*, 22395
- Milli Eğitim Milletleşme, Demokratikleşme, Çağdaşlaşma, Milli Eğitim Bakanı Avni Akyol’la Hodri Meydan ve Yankıları. (1991) https://www.worldcat.org/title/milli-egitim-milletlesme-demokratiklesme-cagdaslasma/oclc/30108890&referer=brief_results adresinden edinilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1990). XIII. *Milli eğitim şûrası* (ss. 1-4) https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165326_13_sura.pdf adresinden edinilmiştir.

- Milli Eğitim Bakanlığı (1996). *XV. Milli eğitim şûrası* (s. 1) https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165430_15_sura.pdf adresinden edinilmiştir.
- Milli eğitim müdürlüklerinin ismi değiştirildi (1984, 23 Haziran) *Hürriyet*, s.2
- Milli eğitim vakfı yapımına 150 milyon ayırdı (1983, 22 Şubat) *Hürriyet*, s.9
- Milli Güvenlik Konseyi Bildirisi (1983, 24 Nisan). *T. C. Resmi Gazete*, 18027
- Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (1992, 12 Mayıs). *T.C. Resmi Gazete*, 21226
- Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Arasında Eğitim, Bilim ve Teknik Alanlarında İşbirliği Protokolü (1998, 5 Temmuz). *T.C. Resmi Gazete*, 23393
- Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği (1999, 10 Ocak). *T.C. Resmi Gazete*, 23579
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına Bağlı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği (1985, 9 Aralık). *T.C. Resmi Gazete*, 18953
- Murat, S. Şahin, L. (2001). *AB'ye uyum sürecinde genç işsizliği*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Avrupa Birliği Araştırmaları İTO Yayınları.
- Oğuz, V. (2011). *Türkiye'de siyasal partiler çerçevesinde politik yozlaşma ve etik sorunu* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No:320237).
- Okçabol, R. (2005). *Türkiye eğitim sistemi*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Oktay, A. (2009). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği (1998, 19 Ağustos) *T. C. Resmi Gazete*, 23438
- 'Ortak sınav'... (1998, 13 Ocak) *Hürriyet*, s.5
- Ortaokul ve Orta Öğretim Kurumlarını Dışarıdan Bitirme Sınavları Yönetmeliği (1989, 2 Kasım) *T. C. Resmi Gazete*, 20330
- Ortaöğretimde öğretmen tayinlerini valiler yapacak... (1984, 14 Şubat) *Milliyet*, s.3
- Ortaokul son sınıf öğrencisi 200'den fazla olan yerlerde teknik okul açılacak... (1983, 20 Ekim) *Milliyet*, s. 3
- Ortaöğretimi, yükseköğretime bağlayan köprü: ÖSYM (1983, 24 Şubat) *Milliyet*, s.5
- Öğrenci affı farklı uygulanıyor... (1989, 8 Ağustos) *Cumhuriyet*, s.6
- Öğrenci çok, bina yok... (1988, 14 Eylül) *Cumhuriyet*, s.4
- Öğrenciye müjde... (1987, 17 Ocak) *Cumhuriyet*, s.3
- Öğretmen açığı korkunç (1987, 4 Aralık) *Milliyet*, s.3
- Öğretmen kargaşası... (1987, 22 Ağustos) *Milliyet*, s.2
- Öğretmene 'çifte öğretim' (1986, 20 Nisan) *Cumhuriyet*, s.5
- Özel okullarda 6 tercih... (1987, 5 Kasım) *Milliyet*, s.3
- Özel dershaneler... (1988, 29 Ocak) *Hürriyet*, s.3
- Öğretmenlerin stajyerliğinin kaldırılması yeni esaslara bağlandı... (1985, 6 Ağustos) *Cumhuriyet*, s.2
- Öğretmen Yetiştiren Yüksekokul Mezunlarının Lisans Öğrenimi Yapmaları Hakkında Yönetmelik (1983, 16 Kasım). *T.C. Resmi Gazete*, 18223

- Özel dershanelerin kapatılmaması için yasa tasarısı hazırlanıyor (1984, 25 Ocak) *Cumhuriyet*, s.3
- Öz, F. (2003). *Türkiye Cumhuriyeti Milli eğitim sisteminde teftiş*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Özal: “ek sınav yok”... (1985, 29 Mart) *Milliyet*, s.3
- Özal’dan paralı eğitim emri... (1989, 30 Ocak) *Milliyet*, s.3
- Özdemir, S., Bacanlı, H., Sözer, M. (2007). *Türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi temel sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Adım Ajans.
- Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik (1997, 21 Ekim) *T. C. Resmi Gazete*, 23147
- Öğretmen Liseleri Yönetmeliği (1985, 9 Şubat) *T.C. Resmi Gazete*, 18661
- Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu (1985, 15 Ekim) *T.C. Resmi Gazete*, 18192
- Özer, A. (1996). *Gerekçeli ve 1961 Anayasası ile mukayeseli 1982 anayasası (son değişiklikleriyle)*, Ankara: Lazer Ofset Matbaa.
- Partisi, A (1983). *Anavatan partisi 6 Kasım 1983 seçim beyannamesi*, TBMM Kütüphanesi, (ss.18-38) <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/609?show=full> adresinden edinilmiştir.
- Partisi, A (1983). *Anavatan partisi programı 2983*, (ss.26-27) <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/609> adresinden edinilmiştir.
- Partisi, A (1984). *Anavatan partisi 25 Mart seçim beyannamesi*, TBMM Kütüphanesi, (ss.3-4) <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/675> adresinden edinilmiştir.
- Partisi, A (1987). *Anavatan partisi 27 Kasım seçim beyannamesi*, TBMM Kütüphanesi, (ss.17-66) <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/675> adresinden edinilmiştir.
- Partisi, A (1991) *Anavatan partisi 20 Ekim seçim beyannamesi*, TBMM Kütüphanesi, (ss.59-61) <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/675> adresinden edinilmiştir.
- Patton, M.Q., (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*, (Bütün, M., Demir, B. S., çev. Edt.), (3. Baskıdan Çeviri), Ankara: Pegem Akademi.
- Polat, S. (2009). *Türkiye’de eğitim politikalarının fırsat eşitsizliği üzerindeki etkileri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Pratik Kız Sanat Okulları Yönetmeliği (1991, 19 Temmuz) *T. C. Resmi Gazete*, 20934
- Resmi okullardaki öğretmenlerde dershaneler de kurs verebilecekler... (1984, 28 Haziran) *Cumhuriyet*, s.3
- Rum okullarını istemiyor muyuz? (1993, 2 Ekim) *Sabah*, s.14
- Sarpkaya, R. (2005). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Sağlık Meslek Liseleri Yönetmeliği (1987, 14 Kasım) *T. C. Resmi Gazete*, 19634
- Sanatçı öğrenciye sınavsız üniversite (1983, 5 Mart) *Hürriyet*, s.2
- Stajyer öğretmen özel okulda görev yapmayacak... (1983, 21 Ekim) *Hürriyet*, s.2
- Siyasi Partiler Program ve Tüzüklerini Tanıtmak ve Faaliyetlerini Açıklama Kararı (1983, 7 Temmuz). *T.C. Resmi Gazete*, 18100
- Son sınıf öğrencileri... (1983, 30 Haziran) *Hürriyet*, s.2

- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (1983, 27 Mayıs) *T. C. Resmi Gazete*, 18059
- Sözer, E. (1996). *Türk eğitim sisteminde ortaöğretim programları ve uygulamalar*. (1)(ss.116-128) [https://dergipark.org.tr/download/article-file/108682 .pdf](https://dergipark.org.tr/download/article-file/108682.pdf) adresinden edinilmiştir.
- Şişman, M, Taşdemir, İ., (2008). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tanrıöğen, A. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları.
- Tanrıöğen, A. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları.
- Talim ve Terbiye Başkanlığınca alınan karar... (1983, 2 Ocak) *Cumhuriyet*, s.3
- Tapu ve Kadastro Meslek Lisesi Yönetmeliği (1986, 7 Mart). *T. C. Resmi Gazete*, 19040
- Tarımsal Meslek Liseleri Yönetmeliği (1998, 10 Mayıs). *T.C. Resmi Gazete*, 23338
- Teknik Lise Yönetmeliği (1996, 28 Ocak). *T.C. Resmi Gazete*, 22537
- Tarım Meslek Liseleri Yönetmeliği (1991, 15 Aralık) *T. C. Resmi Gazete*, 21082
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328> adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 23.10.1984, 15. Birleşim, cilt.7 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 3.7.1992, 93. Birleşim, cilt.15 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 6.3.1986, 76.Birleşim, cilt.2 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 21.02.1984, 34.Birleşim, cilt.1 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 1.2.1984, 29.Birleşim, cilt.11 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 15.1.1985, 53.Birleşim, cilt.12 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 27.2.1985, 66.Birleşim, cilt.13 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 25.12.1985, 35.Birleşim, cilt.24 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 24.4.1986, 97.Birleşim, cilt.28 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 2.5.1984, 60.Birleşim, cilt.3 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 5.6.1986, 116.Birleşim, cilt.30 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 30.12.1987, 6.Birleşim, Cilt.1 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 12.10.1988, 11.Birleşim, cilt.15 https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.

- TBMM Tutanak Dergisi, 8.11.1988, 22.Birleşim, cilt.16
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 2.3.1989, 66.Birleşim, cilt.24
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 25.9.1990, 11.Birleşim, cilt.48
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 21.3.1991, 97.Birleşim, cilt.58
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 5.7.1991, 131.Birleşim, cilt.61
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 21.05.1991, 119.Birleşim, cilt.61
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 14.08.1997, 135.Birleşim, cilt.33
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM, (https://tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_secimler.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1995) adresinden edinilmiştir.
- TBMM Tutanak Dergisi, 4.12.1991, 11.Birleşim, cilt:1
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html adresinden edinilmiştir.
- TBMM, (https://tcgb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/suleyman_demirel/) adresinden edinilmiştir.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1963). *Uzun vadeli kalkınma plânı-birinci beş yıllık (1963-1967)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Birinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1962-1967.pdf adresinden edinilmiştir.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1979). *Dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1979-1983)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dorduncu_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1979-1983.pdf adresinden edinilmiştir.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1985). *Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9FY%C4%B1l%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1990) *Altıncı beş yıllık kalkınma planı 1990-1994*, (ss. 291-292) http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1990-1994.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, (1996-2000) *Yedinci beş yıllık kalkınma planı 1996-2000*, (s. 28) <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1996-2000%E2%80%8B.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı (1999). *TBMM albümü 21. Dönem, Temmuz*, (s. 22) https://www.tbmm.gov.tr/docs/21_donem_mv_album.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türkoğlu, A., Uça, S. (2011). Türkiye’de halk eğitimi: Tarihsel gelişimi, sorunları ve çözüm önerileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), (ss. 48-62).
- Tebliğler Dergisi, 1 Ağustos 1983, cilt.46, sayı.2144

- Tebliğler Dergisi, 26 Eylül 1983, cilt.46, sayı.2148
- Tebliğler Dergisi, 1 Eylül 1998, cilt.61, sayı.2492
- Tebliğler Dergisi, 3 Ekim 1990, cilt.53, sayı.2320
- Tebliğler Dergisi, 4 Temmuz 1983, cilt.46, sayı.2142
- Tebliğler Dergisi, 6 Haziran 1983, cilt.46, sayı.2140
- Tebliğler Dergisi, 2 Ocak 1984, cilt.47, sayı.2155
- Tebliğler Dergisi, 9 Mayıs 1983, cilt.46, sayı.2138
- Tebliğler Dergisi, 30 Aralık 1985, cilt.48, sayı.2202
- Tebliğler Dergisi, 11 Şubat 1985, cilt.48, sayı.2182
- Tebliğler Dergisi, 28 Şubat 1983, cilt.46, sayı.2133
- Tebliğler Dergisi, 10 Ağustos 1987, cilt.50, sayı.2240
- Tebliğler Dergisi, 10 Ekim 1983, cilt.46, sayı.2149
- Tebliğler Dergisi, 11 Nisan 1983, cilt.46, sayı.2136
- Tebliğler Dergisi, 13 Ağustos 1984, cilt.47, sayı.2170
- Tebliğler Dergisi, 13 Ekim 1989, cilt.52, sayı.2299
- Tebliğler Dergisi, 15 Ekim 1997, cilt.60, sayı.2481
- Tebliğler Dergisi, 17 Ocak 1983, cilt.46, sayı.2130
- Tebliğler Dergisi, 19 Aralık 1983, cilt.46, sayı.2154
- Tebliğler Dergisi, 21 Ağustos 1989, cilt.52, sayı.2293
- Tebliğler Dergisi, 8 Nisan 1985, cilt.48, sayı.2186
- Tebliğler Dergisi, 21 Kasım 1983, cilt.46, sayı.2152
- Tebliğler Dergisi, 23 Mayıs 1983, cilt.46, sayı.2139
- Tebliğler Dergisi, 24 Ekim 1983, cilt.46, sayı.2150
- Tebliğler Dergisi, 25 Şubat 1985, cilt.48, sayı.2183
- Tebliğler Dergisi, 27 Şubat 1984, cilt.47, sayı.2159
- Tebliğler Dergisi, 30 Aralık 1985, cilt.48, sayı.2202
- Tebliğler Dergisi, 28 Ağustos 1986, cilt.49, sayı.2214
- Tebliğler Dergisi, 29 Ağustos 1983, cilt.46, sayı.2146
- Tebliğler Dergisi, 16 Aralık 1985, cilt.48, sayı.2201
- Tebliğler Dergisi, 6 Ekim 1986, cilt.49, sayı.2218
- Tek dersten üniversitelerden atılanlar anlayış bekliyor... (1987, 12 Ocak) *Hürriyet*, s.3
- Tokgöz, O. (2010). *Seçimler, siyasal reklamlar ve siyasal iletişim*. Ankara: İmge Yayınları.
- Tosun, T. (2010). *Tanzimat'tan günümüze Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim politikaları* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No.263770).
- Toy, H., Elmacı, D. (2007). *Kronolojik Türkiye tarihi ansiklopedisi*. Ankara: Karma Kitaplar.
- Töremen, F. (2011). *Eğitim bilimine giriş*. İstanbul: İdeal Yayıncılık.

- Turan, S. (2013). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Tuzcu, G. (2006). *Avrupa birliğine giriş süreci ve eğitimde vizyon 2023*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Nobel Basımevi.
- Turan, R. (2012). *Avni akyol dönemi eğitim siyasaları*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Türk Eğitim Sistemi 2007, (2007). Milli Eğitim Başkanlığı stratejisi geliştirme Başkanlığı. Ankara
- Türk, E. (2002). *Türk eğitim sistemi ve yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türk, E. (2015). *Türk eğitim sistemi ve ortaöğretim*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı 1920, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türkiye'de Almanca Eğitim Veren Bir Vakıf Üniversitesi'nin Kurulmasına İlişkin Çerçeve Anlaşması (1998, 5 Ocak) *T. C. Resmi Gazete*, 23221
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı ile Ukrayna Eğitim Bakanlığı Arasında Eğitim Alanında İşbirliği Anlaşması (1998, 3 Ağustos) *T. C. Resmi Gazete*, 23422
- Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri* (1993). Ankara: Milli Güvenlik Kurulu Sekreterliği.
- Uysal, A. (1983, 21 Ocak) 29 Bin öğrenci TV'de, PTT aracılığıyla eğitim görüyor, *Cumhuriyet*, s.12
- Üniversite öğrencisi devlete borçlanacak (1990, 7 Mayıs) *Hürriyet*, s.5
- Üniversiteden atılma kalkıyor... (1991, 26 Nisan) *Hürriyet*, s.3
- Üniversitelerde inkılap tarihi ve Türkçe dersleri iki yıla indirildi... (1991, 31 Temmuz) *Hürriyet*, s.3
- Üniversitelere 3. vize sınavı... (1987, 8 Şubat) *Hürriyet*, s.4
- Üniversitelere zorunlu 'sanat dersi' geliyor (1984, 7 Şubat) *Hürriyet*, s.4
- Üniversiteleri ile ilişkileri kesilmiş son öğrenciler 6 yıllık tahsilleri heba oluyor (1983, 1 Ocak) *Hürriyet*, s.4
- Üniversiteliye, AF UMUDU... (1988, 15 Eylül) *Hürriyet*, s.6
- Üniversiteye giremeyen gençlere meslek kursu... (1990, 17 Mayıs) *Hürriyet*, s.5
- Vakıflar Orta Öğrenim Öğrenci Yurtları Yönetmeliği (1986, 9 Mart). *T.C. Resmi Gazete*, 19042
- Yavuz, T. (2013). *Özal'ın mirası, Ekrem Pakdemirli'nin anıları*. İstanbul: Pasifik Ofset Yayıncılık.
- Yalansız, N. (2014). "İzmir'de 1989 yerel seçimleri", *Tarih Okulu Dergisi*, sayı.XVII, (ss.574-584) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/144651> adresinden edinilmiştir.
- Yabancı Uyruklu Öğretmenlerin Sözleşmeli Çalıştırılmaları Hakkında Yönetmelik (1985, 2 Kasım). *T.C. Resmi Gazete*, 18916
- Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (1998, 19 Aralık). *T.C. Resmi Gazete*, 23558,
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

- Yıldırım, A., Şimşek, H., (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- YÖK yasası değişikliklerini Bakanlar Kurulu kabul etti (1983, 12 Nisan) *Hürriyet*, s.10
- YÖK: “öğretim üyesi dağılımı dengelendi”... (1984, 10 Ocak) *Milliyet*, s.3
- YÖK’ten öğrenci yararına karar (1986, 9 Ekim) *Hürriyet*, s.3
- YÖK için tarihi fırsat (1996, 14 Kasım) *Milliyet*, s.17
- Yurtdışında İlkokulu Dışardan Bitirme İmtihanları Yönetmeliği (1986, 11 Nisan). *T.C. Resmi Gazete*, 19075
- Yükseköğretim Kurumları Arasında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Yatay Geçiş Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik (1984, 17 Aralık) *T. C. Resmi Gazete*, 18608
- Zencirkıran, M. (2012). *Dünden bugüne Türkiye’nin toplumsal yapısı*. Bursa: Dora Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Tuba ÇELEBİ

Doğum Yeri: Erzurum/1982

Telefon: 0543 721 45 18

E-posta: mesusasa.0551@hotmail.com

Öğrenim Bilgisi

Yüksek Lisans: Atatürk Üniversitesi / 2019

Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Tarih Eğitimi Bilim Dalı

Lisans: Atatürk Üniversitesi / 2012

Edebiyat Fakültesi / Tarih Öğretmenliği

Lise: Açık Öğretim Lisesi / 1999

Ortaöğretim: Açık Öğretim Ortaokulu / 1995

İlköğretim: Halit Paşa İlkokulu / 1993

Görevler

Tarih Öğretmenliği: Erzurum / Hilalkent Anadolu Lisesi (2013-2014)